

คำแปลวงสมาธิ

ปณามคาถา

ขอความนอบน้อมจึงมีแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ข้าพเจ้าขอน้อมภิกขาโทษพระนาถเจ้าผู้ทรงพระอนันตญาณ ผู้ทรง
ทราบประวัติ (ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในลังกา) และบุคคล
ผู้เกี่ยวข้องกับประวัตินั้น แล้วทรงแสดงประวัติเหล่านั้นไว้เป็นพิเศษ
เพื่อไม่ให้สูญหาย และขอน้อมภิกขาโทษพระธรรมและพระสงฆ์ด้วยเศียร
เกล้า เรื่องราวเหล่านั้น รวมทั้งบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านั้น
เป็นที่รู้จักแพร่หลายมาก่อนแล้ว เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจะกล่าวถึงเรื่อง
เหล่านั้นแต่เพียงสังเขป ความที่ใกล้ชิดและเรียนรู้มาจากอาจารย์ผู้
เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านั้น ฯ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติที่ ๑ การเสด็จไปลังกา

พระโพธิสัตว์ทั้งหลายมีพระสุเมธคามสเป็นต้น ได้รับการพยากรณ์ว่าจักได้เป็น พระพุทธเจ้า จากสำนักพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์ มีพระทีปังกรพุทธเจ้า เป็นต้น ใต้น้ำ บำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดตลอด ๑๕๐ ชาติ แล้วได้บังเกิดเป็นสันคสิทเทพบุตร เสวยสุขอยู่ เป็นเวลานานในคสิทสวารคันนั้น ในกัปนี้พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นปฐมราชา พระนามว่า พระมหาสมมต วงศ์ของพระองค์ดำรงสืบต่อกันมาไม่ขาดสายจนถึงราชากยวงศ์อันประเสริฐ พระโพธิสัตว์ครั้งจุติจากชาตินั้น ๆ แล้วได้มาบังเกิดเป็นพระราชาในราชากยวงศ์อัน ประเสริฐ ซึ่งดำรงสืบต่อกันมาโดยลำดับ เมื่อมีพระปรีชาญาณแก่กล้าแล้วได้ละกามคุณ ออกผนวชบำเพ็ญเพียรตลอด ๖ ปีเต็ม จึงได้บรรลุพระบรมโพธิญาณ (ภายหลังการตรัสรู้) ได้ประทับเสวยอมตสุข ณ ที่ ๗ แห่ง ๆ ละ ๗ วัน ต่อจากนั้นพระบรมศาสดาได้เสด็จ ไปกรุงพาราณสี ทรงแสดงพระธรรมจักรกัปวัตินสูตรที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงยังพรหม ๑๔ โภกิ มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นประธานให้คัมภีร์อมตธรรม และให้บรรลุโสดาปัตติผล ในที่สุด พระอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุโสดาปัตติผลในวันอาสาฬหบูชา (วันเพ็ญเดือน ๘) นั้นเอง และในวันแรม ๑ ค่ำ ต่อจากนั้น พระพุทธเจ้าได้เสด็จเข้าจำพรรษาที่ ๑ ใน วันแรกแห่งพรรษานั้น พระวิปเถระก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล ส่วนพระมหานามะ พระอัสสิชิ และพระภิกขิยะ ได้บรรลุโสดาปัตติผลในวันที่ ๒, ๓ และ ๔ ตามลำดับ พระเถระเหล่านั้นได้รับการอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา* และในบิกษุที่ ๕ หลังจากได้ฟังอนัตต-ลักษณะสูตรซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ต่อมาพระพุทธเจ้าทรง ไปรคให้ชนผู้เป็นสหายกัน ๕๕ คน มี ยสะ สุททา วิมลละ ปุณณชิ และควัมปติ เป็นต้น อุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา แล้วให้บรรลุอนุตรธรรม คือ อรหัตผล

*วิธีอุปสมบทที่พระพุทธเจ้าประทานด้วยพระองค์เอง ด้วยการเปล่งวาจาว่า "ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวคิแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อหาที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด" วิธีนี้ทรงประทานแก่พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นองค์แรก

พระราชนิพนธ์ (ปยุตฺธิ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓๘.

เมื่อออกพรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าทรงส่งพระภิกษุทั้งหมดไปประกาศพระศาสนา ในดินแดนต่าง ๆ ส่วนพระพุทธองค์เองได้เสด็จไปเพียงลำพังพระองค์เดียว ในระหว่างทางใกล้กับไร่ฝ้ายแห่งหนึ่งได้ทรงสั่งสอนราษฎร ๓๐ องค์ มีภิกษุกุมาร เป็นหัวหน้า ผู้เป็นพระราชโอรสต่างมารดาของพระเจ้ากรุงโกศล บรรดาพระราชกุมารเหล่านั้น ผู้ที่ใฝ่บรรลุนิพพานขั้นค่าสุดเป็นพระโสดาบัน ผู้ใฝ่บรรลุนิพพานขั้นสูงสุดเป็นพระอนาคามี ไม่มีผู้ใฝ่บรรลุนิพพานขั้นอื่นเลย และพระราชกุมารเหล่านั้นก็ได้อุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา เช่นกัน เมื่อส่งพระภิกษุเหล่านั้นไปประกาศพระศาสนาตามนัยดังกล่าวมาโดยลำดับอย่างนั้นแล้ว พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลา เพื่อสั่งสอนพวกชฎิล เมื่อปราบพญานาคได้แล้วพระพุทธเจ้าทรงโปรดแสดงปาฏิหาริย์ถึง ๖,๒๕๐ ประการ จากนั้นจึงทรงสั่งสอนชฎิล ๓ พันองศ์ คือ อุรุเวลาภิกษปะ นทีภิกษปะ และคยาสิภิกษปะ พร้อมกับเหล่าบิณฑิย ทรงประทานการอุปสมบทให้และทรงให้ภิกษุทั้งหมดนั้นบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

ต่อจากนั้นพระโลกนาถเจ้าเสด็จประทับบนบัลลังก์ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงพิจารณาหมู่สัตว์ที่พระองค์พอจะแนะนำสั่งสอนได้ พร้อมกับพิจารณาสถานที่ที่พระศาสนาของพระองค์จะตั้งมั่นอยู่ได้ทั้งในปัจจุบันชนบทและมีชฎิลชนบทอย่างละเอียดถี่ถ้วน ครั้งนั้นที่เกาะลังกาไม่มีมนุษย์อยู่ เป็นที่อยู่และเป็นที่พักของพวกยักษ และพวกยักษเหล่านั้นก็ไม่อาจจะเข้าใจศาสนาของพระชินเจ้าได้ และไม่อาจจะดำรงตนอยู่ในสภาวะและศีลได้ ศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์ มีพระกกุสันท์พุทธเจ้า เป็นต้น ได้เคยตั้งมั่นอยู่ที่เกาะลังกาแห่งนี้ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงดำริว่า การจับไล่พวกยักษให้ไปอยู่ที่เกาะคิริทวีปเป็นสิ่งที่ดี และเป็นประโยชน์แก่กุลแก่พวกยักษเหล่านั้นเอง เมื่อพวกยักษไม่กลับมาอยู่ที่เกาะลังกาแล้ว เกาะลังกาก็จะเป็นที่อยู่ของพวกมนุษย์ และศาสนาของพระองค์ก็จะดำรงมั่นอยู่ที่เกาะลังกาได้ ครั้นพิจารณาโดยลำดับเช่นนี้แล้ว พระพุทธเจ้าได้เสด็จกลับมาประทับที่ตำบลอุรุเวลาถึก นิมเวลาตั้งแต่ที่พระองค์บรรลุนิพพานมาจนถึงเวลาที่เสด็จกลับมาถึงตำบลอุรุเวลา นี้เป็นเวลา ๘ เดือนเต็ม หอถึงวันเพ็ญเดือนยสุสมาส (เดือนมกราคม) พระพุทธองค์ทรงดำริที่จะเสด็จไปยังลังกาทวีป จึงได้เสด็จจากตำบลอุรุเวลาไปสู่ลังกาทวีป ทรงจับไล่พวกยักษให้หนีไปจากเกาะลังกานั้นด้วยพระอานุภาพของพระองค์ และทรงนำไปไว้ที่เกาะคิริทวีปเพื่อประโยชน์สุขแก่ยักษเหล่านั้น เมื่อจะทำการรักษาเกาะ พระพุทธเจ้าได้เสด็จตรวจดูเกาะและประทับเข้าสมาบัติถึง ๓ ครั้ง สรรพสัตว์มีหมู่เหวดคาเป็นต้น ได้มาประชุมกันอยู่รอบ ๆ พระองค์บนเกาะนั้น พระ

พุทธองค์ทรงโปรดแสดงธรรมอันเป็นที่ระงับทุกข์ทั้งปวงแก่สรรพสัตว์เหล่านั้น บรรดาสรรพสัตว์เหล่านั้น บางพวกก็ตั้งอยู่ในศีล บางพวกตั้งอยู่ในสภาวะ และมีจำนวนไม่น้อยที่ได้บรรลุมรรคผล ครั้งนั้นมีเทวราชองค์หนึ่งชื่อ สุมณฑิพ สถิตย์อยู่ที่สุมณฑิพนคร ได้บรรลุโสดาปัตติผล จึงกราบทูลขอวิตุบุชาเพื่อเอาไวบุชา พระพุทธเจ้าโปรดประทานเส้นพระเกศาของพระองค์ให้ สุมณฑิพมีจิตชื่นชมยินดีรับเอาพระเกศาธาตุนั้นไว้และได้สร้างพระเจดีย์ซึ่งล้วนแล้วด้วยรัตนะ ๗ ประการ ไว้ ณ ที่ที่พระพุทธองค์ประทับนั่งนั้นแล้ว บรรจุพระเกศาธาตุนั้นไว้ในพระเจดีย์นั้น ต่อมาภายหลังแม่พระศรีวิสาข (พระศากยเทวี) ก็ถูกนำมาบรรจุไว้ที่พระเจดีย์แห่งนี้เช่นกัน เจดีย์แห่งนี้มีชื่อว่า มหิยังคณเจดีย์ การเสด็จไปลังกาทวีปครั้งแรกนี้เป็นการเสด็จไปเฉพาะพระพุทธองค์เท่านั้น และเป็นการเสด็จไปเพื่อทาลังกาทวีปให้บริสุทธิ์เป็นเหตุแรกเริ่มแห่งการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกา

พระพุทธเจ้าผู้ทรงเล็งเห็นการณ์ไกล เมื่อกระทำพุทธกิจที่เกาะลังกาเสร็จแล้ว ได้เสด็จกลับมายังท่ามถรุเวสสุภิก และได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจที่ท่ามถรุเวสสุภิกให้สำเร็จสิ้นเช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าผู้ทรงกอบปรักค้ำพระมหากษัตริย์ ทรงยินดีต่อประโยชน์ของสรรพสัตว์ ได้เสด็จจากท่ามถรุเวสสุภิกไปยังกรุงราชคฤห์ ได้โปรดเวไนยสัตว์มีพระเจ้าพิมพิสารเป็นต้น ให้คัมภีร์อรรถธรรม และทรงตั้งพระสาวก มีพระสารีบุตร เป็นต้นเป็นอัครสาวกตามบุพพวาสนา ครั้นบำเพ็ญพุทธกิจนั้น ๆ เสร็จแล้ว ได้เสด็จจากกรุงราชคฤห์ไปกรุงกบิลพัสดุ์ที่ซึ่งเป็นเมืองพระพุทธรูป ทรงโปรดให้พระญาติทั้งหลายมีพระราชาผู้เป็นพระพุทธรูปเป็นต้น คัมภีร์อรรถธรรมแล้วเสด็จกลับกรุงราชคฤห์อีก ทรงเสด็จเข้าจำพรรษาที่ ๒ ที่พระเวฬุวันรมณิยมหาวิหาร เมื่อออกพรรษาแล้วได้เสด็จจาริกไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อโปรดแนะนำสั่งสอนเหล่าเวไนยสัตว์ และเสด็จกลับมาจำพรรษาที่ ๓ และที่ ๔ ที่เวฬุวันมหาวิหารกรุงราชคฤห์อีก เมื่อออกพรรษาแล้วก็ได้เสด็จจาริกหนีไปอีก พระพุทธเจ้าทรงสงเคราะห์ชนทั้งหลายด้วยธรรมทานบ้าง ค้ำค้ำมิสทานบ้าง แล้วเสด็จไปยังเมืองเวสาลี ทรงเสด็จเข้าจำพรรษาที่ ๕ ที่ศาลากุฎาคารในป่ามหาวัน เมื่อออกพรรษาแล้วได้เสด็จกลับมาประทับที่พระเชตะวันมหาวิหาร นับเวลาดังแต่ปีที่พระพุทธเจ้าครุสวัพระโทธิญาณจนถึงขณะนี้เป็นเวลา ๕ ปีเต็มพอดี

ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหารนั่นเอง ทรงเล็งเห็นด้วยทิพยจักขุว่าจะเกิดสงคราม เพราะแย้งบัลลังก์แก้วมณีกัน ระหว่างมโหทรนาคกับจุโหทรนาค

ผู้เป็นลุงและหลานกับพร้อมกันเหล่าบิณฑกของตน ๆ พอลถึงวันอุโบสถข้างแรมเดือนจิกตมาส (เดือนเมษายน) ทรงถือเอาบาตรและจีวรเสด็จไปสู่สำนักทวีปแต่เช้าเพื่ออนุเคราะห์นาค เหล่านั้น เทวดาชื่อสมิทสิมณะเทพ ได้ถือเอาคันธารายคนะ (คันเกตุ) ที่อยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร ถิ่นเป็นที่อยู่ของตนตามที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้มากางกันเป็นร่มเดินตามพระพุทธองค์ไป พระพุทธองค์ทรงแสดงโทษแห่งการทะเลาะวิวาทและแสดงสามัคคีธรรมแก่นาคเหล่านั้น นาคทั้ง ๒ ฝ่ายต่างมีใจเลื่อมใสพากันถวายบังคลาภถึงกันแก่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าประทับนั่งบนบัลลังก์นั้นโดยมีพวกนาคแวดล้อมบูชาอยู่ ทรงโปรดให้นาคเหล่านั้นตั้งมั่นในสรวณะและศีล ทรงกระทำคันธารายคนะและบัลลังก์ทั้ง ๒ นั้นให้เป็น บริโภคเจดีย์ เพื่อเป็นที่เคารพสักการะของนาคเหล่านั้น แล้วได้เสด็จกลับมาประทับที่พระเชตะวันมหาวิหารอีก จากนั้นได้เสด็จจาริกไปสอนธรรมแก่พวกเดียริถย์ ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์แล้วเสด็จขึ้นสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ขณะที่จำพรรษาที่ ๘ อยู่บนนั้นเอง พระพุทธเจ้าทรงยังหมู่เทพ ๘๐ โภกิมิพระพุทธมารดาเป็นต้นให้ค้ำค้ำอุ้มธรรม และได้ทรงแสดงพระอภิธรรมในครั้งนั้นด้วยการแสดงพระอภิธรรมบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้เป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ เมื่อออกพรรษาแล้วพระพุทธเจ้าได้เสด็จลงจากเทวโลกที่เมืองสังกัสสนคร (ในเวลาเสด็จลงมา) ได้เกิดการชุมนุมครั้งใหญ่ ณ ที่นั้น จากนั้นพระองค์ได้เสด็จหนีไปจำพรรษาที่ ๘ ที่เภสกทาวนวิหาร ๘ สูงสู่มาศิวินครในแคว้นภักคะ ทรงประทับอยู่โดยไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม ๘^๒ เมื่อออกพรรษาแล้วได้เสด็จกลับมากรุงสาวัตถีประทับพิจารณาหมู่เวไนยสัตว์อยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหาร

ครั้งนั้นมีถิกชิกนาคราช ผู้เป็นลุงของมโหทรนาค ได้สดับพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าในลังกาเพียงครั้งแรกเท่านั้นก็ได้ตั้งมั่นในสรวณะและศีล จึงได้นิมิตพระตถาคตพร้อมด้วยพระภิกษุ ๕๐๐ รูป ให้เสด็จไปลังกาถิกครั้งในวันเพ็ญเดือน ๖ นิเวศน์ของมณิถิกชิกนาคราชนั้นอยู่ที่ค้ำภักถิยาณี พระพุทธองค์พร้อมด้วยคณะพระภิกษุสงฆ์ได้เสด็จเข้าไปประทับในมหารหมับถิกในรัตนมณฑปที่สร้างไว้ที่ถิกถิยาณีเจดีย์สถาน พระยานาคราชพร้อมด้วยเหล่า

^๒ธรรมที่มีประจำโลก, ธรรมคาของโลก, ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลก ก็เป็นไปตามมัน มี ๘ อย่างคือ มีลาภ ไม่มีลาภ มียศ ไม่มียศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์

บริวารต่างมีใจชื่นชมยินดีได้ถวายทิพย์โภชนาหารแก่พระธรรมราชาพร้อมด้วยคณะ ฝ่าย
 พระพุทธเจ้าเมื่อทรงแสดงธรรมเสร็จแล้วได้เสด็จขึ้นไปประทับรอยพระพุทธบาทไว้บนยอด
 เขาสุมนทฎ เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลก พระพุทธเจ้าผู้เล็งเห็นการณ์ไกลพร้อมกับพระภิกษุสงฆ์
 ได้เสด็จไปประทับเจ้าสมาบัติ ณ สถานที่ที่จะประดิษฐานพระบรมธาตุในอนาคตคือ ที่มหา
 โทษสถานอันจะเป็นที่ตั้งแห่งหิยังคณเจดีย์ และที่ที่ชวาปีอินจะเป็นที่ตั้งแห่งกัถยาณีเจดีย์
 พระมหามุนีเมื่อเสด็จไปถึงกาลครั้งที่ ๓ อย่างนั้นแล้ว บำเพ็ญพุทธกิจนั้นเสร็จแล้วก็พร้อมกับ
 หมู่ภิกษุสงฆ์เสด็จกลับมาประทับยังพระเชตะวันมหาวิหารอีก พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปลังกาทวีป
 ถึง ๓ ครั้งคือ ในเดือนที่ ๔ ในปีที ๕ และในปีที ๘ นับตั้งแต่พระพุทธองค์บรรลุพระโพธิญาณ
 เป็นคัมมา ทั้งนี้ก็เพื่อคุ้มครองรักษาลังกาทวีปไว้ พระพุทธองค์ได้เสด็จไปลังกาทวีปในเดือน
 ต่าง ๆ ในแต่ละครั้งดังนี้คือ ครั้งที่ ๑ เสด็จไปในเดือนยฺยสมมาส ครั้งที่ ๒ ในเดือนจิกตมาส
 และครั้งที่ ๓ ในเดือนวิสาขมาส

จบปริเฉทที่ ๑ เรื่องการเสด็จไปลังกาทวีปที่มีมาในคัมภีร์วังสมาลีนี้ เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทย์ทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติที่ ๒ การเสด็จเข้าจำพรรษา ณ สถานที่ต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า

ตั้งแต่ต้นสมเด็จพะชินศรีพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกจากพระเชตวันมหาวิหารไป
จำพรรษา ณ ที่ต่าง ๆ ดังนี้ .

- พรรษาที่ ๔ ที่เมืองโกสัมพี
- พรรษาที่ ๑๐ ที่ป่าปาลีเสยยกะ
- พรรษาที่ ๑๑ ที่หมู่บ้านพรหมณ์แคว้นนาละ
- พรรษาที่ ๑๒ ที่เวรุฉนคร
- พรรษาที่ ๑๓ ที่ป่าลิมบรรพท
- พรรษาที่ ๑๔ ที่พระเชตวันมหาวิหาร
- พรรษาที่ ๑๕ ที่กรุงกบิลพัสดุ์
- พรรษาที่ ๑๖ ที่เมืองฉาฬวี
- พรรษาที่ ๑๗ ที่กรุงราชคฤห์
- พรรษาที่ ๑๘ ที่ป่าลิมบรรพท
- พรรษาที่ ๑๙ และ ๒๐ ที่พระเชตวันกรุงราชคฤห์

ตลอด ๒๐ พรรษาในคอนคันปฐมโพธิกาล พระพุทธเจ้ามิได้เคยจำพรรษาเป็น
ประจำ ณ ที่ใดที่หนึ่งด้วยประการดังกล่าวมานี้ หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จกลับมา
ประทับประจำอยู่ที่มหาวิหาร ๒ แห่งคือ เชตวันมหาวิหาร (กรุงราชคฤห์) และบุปผาราม
มหาวิหาร กรุงสาวัตถี ตลอด ๒๕ พรรษา พระพุทธองค์ทรงพระกรุณาต่อสัตว์โลก ทรง
ดำรงอยู่ในโลกนี้ด้วยการบำเพ็ญพุทธกิจ ๕ ประการ^๑ เป็นประจำทุกวันตลอด ๔๔ พรรษา

จบประวัติที่ ๒ เรื่องการเสด็จเข้าจำพรรษา ณ สถานที่ต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า
ที่มีมาในคัมภีร์วิงสมาลินี เพียงเท่านั้น

^๑พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นประจำในแต่ละวันมี ๕ อย่างคือ ๑. เวลา
เช้าเสด็จออกบิณฑบาตร ๒. เวลาเย็นทรงแสดงธรรม ๓. เวลาค่ำประทานโอวาทแก่
เหล่าภิกษุ ๔. เวลาเที่ยงคืนตบปัญหาเหวคา ๕. จวนสว่างตรวจพิจารณาสัตว์โลกที่
สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุนิพพาน ซึ่งสมควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๙-๑๙๐.

ปริเฉทที่ ๓ การแบ่งพระบรมธาตุ

เมื่อพระอัครสาวกทั้ง ๒ (ทั้งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ) นิพพานแล้ว พระพุทธเจ้าทรงใคร่ครวญถึงเมืองที่พระองค์จะค้ำขึ้นชบปรินิพพาน ต่อจากนั้นทรงปลงอาชูกิ่งขารแล้วเสด็จไปยังรัฐและชนบทต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่มหาชน ในที่สุดก็เสด็จไปถึงเมืองกุสินารา ประทับเสวยสนับบนพระแท่นที่ตั้งอยู่ระหว่างคันธวังคู่อึ่งในพระราชอุทยาน ทรงบำเพ็ญพุทธกิจทั้งหลายเสร็จแล้ว ขณะที่ประทับเสวยสนับบนพระแท่นนั้นเอง พระพุทธองค์ทรงรำลึกถึงสังคาทวิปและทรงทราบว่า จักมีพระราชองค์หนึ่งพระนามว่า พระเจ้าอโศก พระองค์จะเสด็จไปที่โทชินณฑล ถิ่นเอากิ่งขวาของต้นพระศรีมหาโพธิ์แล้วจักไปรคให้ส่งไปยังสังคาทวิป พระพุทธเจ้าจึงทรงอธิษฐานเป็นข้อแรกว่า เมื่อใดที่พระเจ้าอโศกจักทรงถือนเอากิ่งขวาของต้นพระศรีมหาโพธิ์ เมื่อนั้นขอให้กิ่งพระศรีมหาโพธิ์ตกลงมาประคิษฐานในกระดางทองเอง และทรงอธิษฐานเป็นข้อที่ ๒ ว่า ในวันที่ปลุกกิ่งพระศรีมหาโพธิ์นั้น ขอให้กิ่งพระศรีมหาโพธิ์ลอยขึ้นไปประคิษฐานอยู่บนกลีบเมฆ แล้วทรงอธิษฐานเป็นข้อที่ ๓ ว่า ในวันที่ ๔ ขอให้กิ่งพระศรีมหาโพธิ์ลอยลงจากกลีบเมฆมาประคิษฐานในกระดางทองพร้อมด้วยผล ใบ และรังสี ทรงอธิษฐานเป็นข้อที่ ๔ ว่า ขอให้พระชاکุระกษัตริย์ข้างขวาจงทำยมกปาฏิหาริย์ในวันที่จะประคิษฐานไว้ในพระเจดีย์ในอุปาราม และทรงอธิษฐานเป็นข้อที่ ๕ ว่า ขอให้พระชاکุระของเราประมาณ ๑ ทะนาน จงปรากฏเป็นพระพุทธเจ้ากำลังแสดงยมกปาฏิหาริย์ในวันที่จะประคิษฐานไว้ที่พระมหาเจดีย์ พระพุทธองค์ทรงอธิษฐานไว้เช่นนี้เพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลกนั่นเอง

พระพุทธเจ้าผู้ประทับเสวยสนับบนพระแท่นนั้นได้ตรัสถึงเหตุแห่งความเจริญในเกาะดังกล่าวนี้แก่ท้าวสักกเทวราชผู้เป็นอุปัฏฐากของพระองค์ และเสด็จมาในขณะนั้นทราบดีเพื่อจะให้ช่วยรักษาสังคาทวิป ฝ่ายท้าวสักกเทวราชเมื่อทราบพระพุทธคำริสแล้วก็ทรงตั้งอุปลอเทพบุตรผู้มีฤทธิ์มากให้เป็นผู้ดูแลรักษาสังคาทวิปนั้นแทนพระองค์ ขณะที่พระผู้มีพระภาคประทับเสวยสนับบนพระแท่น พระเสวยยานุฏฐานสถิตอยู่นั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสปรึกษากับพระอานนท์ถึงการปฏิบัติต่อพระบรมสารีริกธาตุเป็นต้น จนล่วงเลยเวลาไปถึง ๒ ยาม เมื่ออย่างเข้าปัจฉิมยาม พระพุทธองค์ทรงตั้งพระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎกไว้เป็นศาสดาแก่พระภิกษุทั้งหลายแทนพระองค์ และทรงสั่งสอนภิกษุทั้งหลายด้วยพระโอวาท เป็นต้นว่า เมื่อเราสิ้นไปแล้ว ธรรมที่เราแสดงแก่พวกเขานั้นแหละจักเป็นศาสดาของพวกเขา และโคตริสพระคำริส

สุดท้าย ซึ่งเน้นหนักถึงการไม่ประมาทในสังขาร จากนั้นก็ไม่ได้ตรัสอะไรอีกเลย พระมหา
มุนีเจ้าเมื่อจะเสด็จเข้าสู่พระนิพพานได้เข้าสมาบัติกลับไปกลับมาถึง ๒๔ แสนโลกวิสัยสมาบัติ
หลังจากออกสมาบัติแล้วพระพุทธองค์ยังคงแห่งพินิจขององค์ท่านนั้นอยู่ตลอดเวลา ภวังคจิตคง
แทรกซึมในระหว่างองค์ท่านนั้นอันเป็นโสมนัส เป็นอสังขาริก เป็นกามาวจรจิต ประกอบ
ด้วย เหตุ ๓ มีสังขารเป็นอารมณ์ ที่เรียกกันว่า จุติจิต* เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป พระมหา
มุนีเจ้าก็เสด็จเข้าสู่พระนิพพานในขณะนั่นเอง

พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่พระกรรมภพระมารดาในเคื่อน ๔ ทรงประสูติ ตรัสรู้ และ
ปรินิพพานในเคื่อน ๒ พระพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่งแห่งโลกทั้ง ๓ ผู้ทรงมีพระญาณอันไม่สิ้นสุด ผู้
ชนะข้าศึกประมาณนับไม่ถ้วน ผู้มีพระเดชเป็นอนันต์ ทรงรู้แจ้งธรรมทั้งหลายก็ยังคงเสวยความ
ไม่เที่ยงแท้แห่งสังขารนี้แจกเช่นกัน ฉะนั้นนักปราชญ์ผู้ทรงปัญญาเมื่อทราบดังนี้แล้ว ควรยัง
ศรัทธาให้เกิดขึ้นในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นนิตย์ และปราชญ์เหล่านั้น
เมื่อรู้แจ้งพระธรรมที่พระพุทธเจ้าและเหล่าพุทธสาวกแสดงไว้ดีแล้ว ควรจะเว้นจากความ
ประมาทในธรรมนั้น

เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จสู่มหาปรินิพพานแล้ว อัสจรรยต่าง ๆ มีแผ่นดินไหว
เป็นต้น ก็เกิดขึ้น และเกิดการชุมนุมของเหล่าเทพและมนุษย์เป็นครั้งใหญ่ ท้าวสหัมบดีพรหม
และท้าวสักกเทวราชเกิดสังเวชสอศใจ จึงได้ครุสคาคา ๒ คาคา ตามลำดับดังนี้

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจักละทิ้งร่างกายไว้ในโลกเหมือนกับกาที่
พระบรมศาสดาผู้หาที่เปรียบมิได้ในโลก ผู้เป็นพระตถาคตองค์พร้อมด้วย
พหูญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เข้าสู่พระนิพพาน

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง มีการเกิดขึ้นและการดับไปเป็นธรรมดา
เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ความสุขสั้นแห่งสังขารเหล่านั้นเป็นสุข

*ข้อความตอนนี้แปลไม่ได้ความถูกต้องตามความเป็นจริง ตามหลักพระอภิธรรม
มากนัก เพราะต้นฉบับที่เป็นภาษาบาลี ข้อความสั้นและรูปศัพท์ไม่ค่อยชัดเจน ผู้วิจัยแปลตาม
รูปศัพท์ที่ปรากฏเท่านั้น

พระอนุรุธเดระและพระอานนทเดระ เกิดความสังเวชสลดใจ ไค้กล่าวคาถา
๓ คาถาเหล่านี้ ๗ ที่นั้นว่า

ลมอัสสาสะปัสสาสะของพระมหาโมหิตฺติ บุษบิระหิตฺติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว
บุษบิระปรารภสันติ บุษบิระกาละแล้ว มิไค้ปรากฏแล้ว พระองค์ทรงมีพระ
หทัยไม่หวั่นหวง ออกจากถิ่นเวทนาไค้แล้ว ความพันแห่งจิตไค้มีแล้ว กุจ
กวางประทีปคืบไปฉะนั้น

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยพระอาการอันประเสริฐทั้งปวงเสด็จดับ
ขันชปรินิพพานแล้ว ไค้เกิดการชนลกชนหลงขึ้น พระภิกษุทั้งหลายยกเว้นพระชีวกาสนและ
พระอนาคามี ต่างพากันประครองแขนทั้งสองข้างขึ้น ร้องไห้รำพันว่า พระสุคตเจ้า บุษบิ
พระจักขุญาณทรงปรินิพพานเร็วนัก พลสวางขึ้นวันใหม่ พระอนุรุธบุษบิเป็นพระมหาเดระไค้
สั่งให้พระอานนทเ้าไปแจ้งข่าวการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าให้พระเจ้ามลราชทรง
ทราบ พระเจ้ามลราชทรงทราบข่าวแล้วก็ทรงพระกรรแสง เสด็จมาเ้าและบูชาพระพุทธ
สรีระ ด้วยเครื่องบูชาต่าง ๆ มีคนครีเป็นต้น ฝ่ายพระมหากัสสปเดระเดินทางมาจากปาวา
นครพร้อมกับบิวารของตน ไค้กราบนมัสการแทบพระบาทพุทธองค์ ขณะที่พระมหากัสสปเดระ
ละมือจากพระบาทพุทธองค์นั้นเอง พระสรีระศพของพระพุทธองค์ก็กลับไปประดิษฐาน
อยู่ ณ ที่เดิม จากนั้นจิตตาชารก็ลกลโหลงเป็นไฟขึ้นเอง พระบรมธาตุทั้งหลายบริสุทธิ์หมด
จักไม่ปะปนกับเ้าดำอัน แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน บรรดาพระบรมธาตุเหล่านั้น พระบรมธาตุ
๗ ประการเหล่านี้คือ พระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔ พระรากขวัญ ๒ พระอุณหิส ๑ ไม่แตกหัก
เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย พระบรมธาตุที่เหลืออนอกนั้นต่างแตกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยอย่างเ้า
เ้าเม็ดผักกาด อย่างกลางเ้าเม็ดข้าวสารหัก อย่างใหญ่เ้าเม็ดถั่วเขียว และพระบรม
ธาตุเหล่านี้มีพระวิคมีเป็น ๓ อย่างคือ อย่างใหญ่มีสี่คั้งทอง อย่างกลางมีสี่คั้งมุกดา อย่าง
เล็กมีสี่คั้งคดกสิกุล

พระเดระรูปหนึ่งชื่อ สรรพ เป็นผู้แตกฉานในปฏิสัมพันธ์ มีฤทธิ์มาก เป็นอันเ้าวาสสิก
ของพระสารีบุตรเดระเจ้า ไค้นำเ้าพระคิชาคุ (กระตุกค่านพระศอ) จากเชิงตะกอนไป
ประดิษฐานไว้ที่มหายังคณเจดีย์ อันเป็นที่คั้งแห่งดูปาราม ภายหลังไค้สร้างเจดีย์ทองครอบ
พระบรมสารีริกธาตุเ้าเหล่านั้น ฝ่ายพระเชมบุษบิทรงมหิทธิฤทธิ์ไค้นำพระเขี้ยวแก้วข้างซ้าย
จากจิตตาชารไปถวายพระราชาและในแคว้นกลิงคะในเ้าเมืองทันตบุรี เมื่อพระเจ้าอชาศคัทรู

ทรงปลงพระชนม์พระราชาบิดาแล้ว ก็ทรงเกิดครุฑพระทัย ได้เสด็จไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 สดับพระธรรมเทศนาแล้ว บังเกิดศรัทธาในพระพุทธเจ้ายิ่งกว่าบุุคคลอื่น ๆ ไม่มีบุุคคลอื่นจะ
 มีศรัทธาเสมอกับพระเจ้าอชาตศัตรู ในปีที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานนั้นเป็นปีที่ ๔
 แห่งรัชสมัยพระเจ้าอชาตศัตรู ๆ ทรงทราบว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วจึงเสด็จไปยังกรุง
 กุสินารา เพื่อรับเอาพระบรมธาตุ ฝ่ายกษัตริย์ในรัฐ ๔ รัฐ คือ เวสาลี กบิลพัสดุ์ อัสลกัปปะ
 รามคามรัฐ และปาวา ต่างก็มีศนยานุภาพมากและมีศรัทธาแก่กล้าเช่นกัน ได้พากันยกกอง
 หัตถมาเพื่อแย่งชิงเอาพระบรมธาตุ และพราหมณ์เวฏฐทีปะก็ยกกำลังมาแย่งเสกด้วยพระราชา
 ก็ได้ยกกองหัตถมาเพื่อรับพระบรมธาตุเช่นกัน เพราะต่างฝ่ายต่างจะแย่งเอาพระบรมธาตุ
 จึงเกิดการทะเลาะวิวาทกันเป็นการใหญ่ พราหมณ์คนหนึ่งชื่อ โทณะ เป็นอาจารย์ของกษัตริย์
 เหล่านั้นช่วยแสดงพุทธคุณให้ฟังแล้วระงับความโกลาหลวุ่นวายนั้นลงได้ กษัตริย์เหล่านั้น
 ยินยอมให้โทณะพราหมณ์เป็นผู้แบ่งพระบรมธาตุให้ โทณะพราหมณ์จึงได้แบ่งพระบรมธาตุออก
 เป็น ๔ ส่วน มอบถวายแก่พระเจ้าอชาตศัตรู กษัตริย์ลิจฉวี กษัตริย์สาถยราช กษัตริย์อัสล-
 กัปปะ กษัตริย์รามคามรัฐ กษัตริย์ปาวานคร พราหมณ์เวฏฐทีปะ และกษัตริย์กรุงกุสินารา
 ไปฝ่ายละ ๑ ส่วน ฝ่ายโทณะพราหมณ์เองได้พระคัมพะ คือ ทนาควางพระบรมธาตุไว้บูชา

ภายหลังกษัตริย์แห่งเมืองปิปปลิส และกษัตริย์แห่งโมริยนคร ก็ได้เสด็จมาเช่นกัน
 แต่เพราะพระบรมธาตุถูกแบ่งไปหมดแล้ว จึงได้รับเอาพระอังคารไปสักการะบูชาในแคว้น
 แคว้นของตน กษัตริย์และพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้นต่างนำพระบรมธาตุไปประดิษฐานไว้ที่
 พระเจดีย์ในบ้านเมืองของตน ๆ พระบรมธาตุที่เหลืออยู่นั้นได้มีผู้นำไปประดิษฐานอยู่ที่
 เมืองต่าง ๆ ดังนี้คือ พระเชิวแก้วองค์หนึ่งอยู่ที่ควาคังษี องค์หนึ่งอยู่ที่เมืองนาค องค์หนึ่ง
 อยู่ที่คันทารวิสัย องค์หนึ่งอยู่ที่แคว้นกาฉิงคะ พระหนค พระเกศา พระโลมา และพระนชา
 พวกเขาคำนว้ไปประดิษฐานไว้ที่จักรวาลต่าง ๆ ทด ๆ กันไปองค์ละองค์

จบปริเฉทที่ ๓ การแบ่งพระบรมธาตุ ที่มีมาในคัมภีร์วังสมาลินี เพียงเท่านั้น

ปริเฉทที่ ๔ การสังคายนาครั้งที่ ๑ และผู้เกี่ยวข้องกับการทำสังคายนา

๓ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานนั้น ทวกพรหม เทวคา มนุษย์ นาค และครุฑ เป็นต้น รวมทั้งพวกภิกษุและภิกษุณี ได้ไปประชุมกันมากมายเกินกว่าจะประมาณได้ มีพระภิกษุไปประชุมกัน ๗ ที่นั่นถึง ๙ แสนรูป มีพระมหากัสปะเป็นพระสังฆเถระ หลังจากกระทำกิจเกี่ยวกับพระพุทธสรีระเสร็จแล้ว พระมหากัสปะระลึกถึงลอร์ดคำขณขยามชาติที่สุภัททะภิกษุผู้มีวชในคอนแอกกล่าวเมื่อพระทศพลโลกนาลปรินิพพานได้เพียง ๗ วัน และระลึกถึงการที่พระพุทธองค์เคยประทานจีวรให้ และการที่ทรงตั้งท่านไว้ในที่เสมออกันกับพระพุทธองค์ในทางสมาบัติ จึงคิดจะทำการสังคายนาขึ้น จึงได้เลือกพระอรหันต์ผู้ทรงนวงศสกุลุสาสน์^๑ ผู้ประกอบด้วยองค์คุณทั้งปวงจำนวน ๔๔๔ รูป เหลือไว้ ๑ รูป สำหรับพระอรานนท์ เพราะภิกษุทั้งหลายขอให้เลือกพระอรานนท์เข้าช่วย โดยอ้างว่าการทำสังคายนาถ้าเว้นจากพระอรานนท์แล้วจะไม่สามารถทำได้เลย เมื่อเลือกได้ครบแล้ว พระมหากัสปะได้ประกาศให้พวกภิกษุทั้งหลายทราบว่า พวกเราจักไปทำสังคายนาพระสัทธรรมที่กรุงราชคฤห์ แล้วพากันยืนยังอยู่เพื่อบูชาพระบรมชาตุลลอก ๒ สัปดาห์ จากนั้นพระเถระเหล่านั้นก็พากันแยกทางกันไปเพื่อช่วยระงับความเคว้ราโศกของพุทธศาสนิกชน จนถึงเวลาที่นัดหมายกันแล้ว จึงได้ไปพร้อมกันที่กรุงราชคฤห์ พระเถระทั้งหลายมีพระมหากัสปะ เป็นต้น ซึ่งพากันเข้าจำพรรษาที่กรุงราชคฤห์นั้น ล้วนเป็นผู้ประกอบด้วยองค์คุณคือ ความเป็นนักปราชญ์และเป็นผู้รอบรู้ในพุทธประสงค์ ได้พากันไปทูลขอให้พระเจ้าอชาตศัตรูรับสั่งให้ปฏิสังขรณ์เสนาสนะทั้งหมดในเคื่อนแรกที่เขาจำพรรษานั้นเอง และเมื่อปฏิสังขรณ์เสร็จแล้วจึงพากันทูลให้พระองค์ทรงทราบว่า จะทำสังคายนาพระสัทธรรม

ฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูโปรดให้สร้างมณฑปขึ้นที่ประตู้าสถับรณคฤหาข้างภูเขาวถารบรพท ความประสงค์ของพระเถระเหล่านั้น พร้อมกับให้ตกแต่งให้สวยงามคังเทวสภาให้ถึงพร้อมด้วยสิ่งต่าง ๆ มีการปูอาสนะไว้เป็นต้น พอถึงวันที่ ๒ เดือนที่ ๒ แห่งการ

^๑ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ๘ อย่างคือ ๑. สุกตะ ๒. เคนยะ ๓. เวชยากรรมะ ๔. คาลา ๕. กุทาน ๖. ฤทธิวิทกตะ ๗. ชาตกะ ๘. อัญญุชธรรม ๙. เวทลละ

จำพรรษา พระเถระทั้งหลายก็ไปประชุมกันที่มณฑลนั้น ฝ่ายพระอานนทเถระก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว เป็นผู้คงามด้วยอเสขศีลเป็นต้น ได้มาปรากฏตัว ณ ที่ประชุมนั้นด้วยปาฏิหาริย์ พระอรหันต์ทั้งหลายได้เริ่มทำปฐมสังคายนาในเดือนที่ ๔ นับแต่ที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานมา พระอรหันต์เถระ ๕๐๐ รูป มีพระมหากัสสปะ เป็นประธาน ได้พร้อมกันสังคายนาพระวินัยก่อน โดยยกให้พระอุบาลีเถระผู้แตกฉานในพระวินัยรับหน้าที่วิสัชนาพระวินัย เมื่อสังคายนาพระวินัยเสร็จแล้วก็ได้สังคายนาพระสุตตรพระอภิธรรมต่อมา โดยยกให้เป็นหน้าที่ของพระอานนท์เป็นผู้วิสัชนา พระอรหันต์เถระเจ้าเหล่านั้นได้ช่วยกันสังคายนาพระสัทธรรมคัคคฤกันเป็นเวลา ๙ เดือนก็สำเร็จเป็นประโยชน์ต่อชาวโลกด้วยประการฉะนี้ สาธุชนทั้งหลายต่างยินดีปรีดาอภิลักขณ์น้ำตาไหลไม่ไหวด้วยคิดว่า พระมหากัสสปเถระได้ทำให้พระศาสนาพระสุคตเจ้าอยู่ได้ถึงถึง ๕ พันปี เมื่อจบการสังคายนาได้เกิดแผ่นดินไหวและอัศจรรย์ต่าง ๆ มากมายขึ้นในโลก

พระอรหันต์เถระเจ้าทั้งหลายได้ช่วยกันทำสังคายนา
พระสัทธรรมอันประเสริฐ ก็เพื่อจะข่มขี่พวกปาปิกม
เพื่อจะยกย่องพวกภิกษุผู้ประกอบด้วยศีล และเพื่อ
ความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้า

จบการสังคายนาครั้งที่ ๑

เมื่อสิ้นสุดการสังคายนาแล้ว พระเถระเหล่านั้นได้คิดถึงเหตุ ๒ ประการคือ เหตุแห่งความเจริญในพระพุทธศาสนา และเหตุที่พระเจ้าบรมมาโคกราชจะได้ทรงยกย่องคำสอนพระศาสนาพร้อมกับได้เล็งเห็นอันตรายแห่งพระบรมมหาราชกุมารที่จะเกิดจากพวกปาปชน จึงพิจารณาหาบุคคลผู้สามารถจะทำชาตุมุขาน (การฝังพระบรมมหาราชกุมาร) ได้ และเห็นว่า พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นผู้สามารถ พระมหากัสสปเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ทราบว่า ระหว่างทิศปราจีนและทิศทักษิณแห่งกรุงราชคฤห์ เป็นสถานที่ที่ข้าศึกไม่อาจจะทำลายได้ จึงได้ทูลขอให้พระเจ้าอชาตศัตรูฝังพระบรมมหาราชกุมารที่นั่น ฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูโปรดให้ขุดที่นั่นลึกประมาณ ๔๐ ศอก โถที่นั่นไม่มีทั้งหิน ไม่มีทั้งน้ำ พระองค์จึงให้ปูแผ่นโลหะลงและบนแผ่นโลหะนั้นก็ให้สร้างเรือนโลหะกว้างใหญ่ประมาณพระเจดีย์ที่อุปัฏฐาม โปรดให้สร้างพระสถูปและยอดที่ทำจากสิ่งมีค่า มีไม้จันทน์เหลือง ไม้จันทน์แดง เป็นต้น ถ้างดละ ๔ ถัน แล้ว

ให้สร้างสถูปสำหรับพระอสีติมหาสาวกอีก ๔๐ สถูป เมื่อสร้างรูปพระเจ้า ๕๕๐ ชาติ รูปพระอสีติมหาสาวก รูปพระพุทธบิดา เป็นอันเสร็จแล้ว การงานทุกอย่างก็เป็นอันเสร็จสิ้น ฝ่ายพระมหากษัตริย์เดระก็พอใจเช่นกัน พระบรมราชาที่รวมความพวกราชเป็นบุรุษหาไว้ ไม่มีอันตรายแก่ประการใด พระเดระจึงไม่ไต่ไปน้อมมา ส่วนพระบรมราชาที่พระราชาทั้ง ๙ องค์เก็บไว้บูชาที่พระนครทั้ง ๙ นั้น พระเดระไต่ไปน้อมมา เหลือไว้เพียงเพื่อบูชาเท่านั้น แล้วบรรจุในถอบจันทน์เหลือง แล้วช้อนถอบเข้าเป็นชั้น ๆ ถึง ๔ ชั้น เสร็จแล้วจึงไต่บรรจุในสถูปจันทน์เหลืองซ้อนกันถึง ๔ ชั้น และบรรจุในถอบจันทน์แดงสถูปจันทน์แดง ถอบงา สถูปงา ถอบแก้วสถูปแก้ว ถอบทองสถูปทอง ถอบเงินสถูปเงิน ถอบแก้วมณีสถูปแก้วมณี ถอบแก้วแดงสถูปแก้วแดง ถอบแก้วลายสถูปแก้วลาย ถอบแก้วสลักสถูปแก้วสลัก ซ้อนกันอย่างละ ๔ ชั้น ตามลำดับ ขึ้นบนสุดเป็นถอบและสถูปที่ทำด้วยสรรพรัตนะ เสร็จแล้วให้สร้างเรือนเงินและเรือนโลหะครอบไว้ แล้วโรยทรายอันเจือด้วยสรรพรัตนะไว้ข้างบน ไปรยคอกไม้ที่เกิดทั้งบนบกและในน้ำไว้ข้างบน ตั้งหม้อทองคำเงินและจุกประทีปไว้รอบ ๆ แล้วจารึกอักษรไว้ที่แผ่นทองคำว่า อีก ๒๐๔ ปีข้างหน้าพระธรรมราชาทรงพระนามว่า อโศก ในชมพูทวีป จักกระทำพระบรมราชาเหล่านี้ให้แพร่หลาย เสร็จแล้วก็เอาแผ่นทองคำนั้นไปปิดประตูไว้ ฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูก็ทรงเอาเครื่องประดับของพระองค์บูชาแล้วไปปิดประตูของเสด็จออกไป โสภณูแจสายยูแล้ว วางแก้วมณีดวงหนึ่งไว้พร้อมกับจารึกไว้ว่า ห่อไปภายนอกจักมีพระราชาชกสนมาถือเอาแก้วมณีนี้บูชาพระบรมราชา เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูฝังพระบรมราชา เสร็จแล้ว มีชวานเทพบุตรสั่งให้วิศสุกรรมเทพบุตรลงมาสร้างหุ่นยนต์ไว้เพื่อความมั่นคง วิศสุกรรมเทพบุตรก็ได้สร้างหุ่นยนต์ถือคานแก้วสลักวิงวนรอบอยู่ในห้องอย่างรวดเร็ว ฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูไปรยให้สร้างศาลาก่อด้วยอิฐไว้ในคูเมืองหลังหนึ่ง แล้วให้สร้างกำแพงศิลาล้อมรอบให้เอาดินถมข้างบน ให้สร้างสถูปศิลาไว้ข้างบนอีกเพื่อเป็นเครื่องหมายสถานที่นั้น พระสถูปศิลานั้นเรียกว่า ปาสาณเจดีย์

จบเรื่องการเมืองพระบรมราชา

ฝ่ายพระมหากษัตริย์เดระไต่ยกย่องคำฐพระศาสนาและคำรงค์ชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้ ๒๐ พรรษา วันหนึ่งท่านไต่เข้าสมาบัติอยู่ที่พระเวฬุวันมหาวิหาร เมื่อออกจากสมาบัติแล้ว ไต่พิจารณาถึงอายุสังขารของคน รู้ว่าสิ้นแล้วจึงไต่อาลาพระภิกษุสงฆ์แล้วเดินทางไปยังกรุงราชคฤห์เพื่อทูลลาพระเจ้าอชาตศัตรู แต่พระเจ้าอชาตศัตรูทรงบรมมณู ท่านจึงไต่

มรดกลากับพวกอำมาตย์ไว้ แล้วเดินทางกลับมายังเวฬุวันมหาวิหารอีก บำเพ็ญวัตรปฏิบัติ มีการเก็บกวาด เป็นต้น บริบูรณ์แล้วก็ออกจากพระเวฬุวันมหาวิหารไต่เดินทางออกไป โดยมีพวกภิกษุสงฆ์เดินนำหน้าไป และมีพวกชนผู้เสวราโศกแวคล้อมอยู่ใกล้ ๆ ห่านไต่ไปที ภูเขากุกกุสุมปาทะที่โอบล้อมกรุงราชคฤห์อยู่ ยืนอยู่บนภูเขานั้นแล้วเหาะขึ้นสู่ท้องฟ้าสูง ประมาณ ๘ ชั่วโมงกลาง เพลิงรัศมีสว่างไสว แสดงอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ปล่อยท่อน้ำหอมไหลออกจากกายสลบกัน แล้วแสดงเป็นวิฤตต่าง ๆ มีมหาสมุทร และภูเข่า เป็นต้น รวมทั้งแสดง เป็นมหาพรหมพรหมกับเหล่าบริวาร ไต่แสดงธรรมอันจะนำสัตว์ให้หลุดพ้นและนำความสุข มาให้ ลงจากท้องฟ้าแล้วก็เข้าไปอำลาพระภิกษุสงฆ์ แล้วเข้าไประหว่างภูเข่า ๓ ลูก ค้วย ตั้งใจว่าจักนิพพานที่นั่น หมูเทพเจ้าทั้งหลายทราบความประสงค์ของท่านจึงตั้งเคียงทิพย์ไว้ สำหรับท่าน พร้อมกับนำดอกไม้ต่าง ๆ มีคถณิลูบลเป็นต้นมา นอกจากนั้นยังได้นำยาเพชฌ มากัน และตั้งหม้อน้ำหอมไว้ค้วย พระมหากัสสปเถระนั้นเป็นผู้ถือเนสชชิกชุกงค์ (องค์แห่ง ผู้ถือการนั่งเป็นวัตร) ไม่เคยนอนมาเป็นเวลานาน ตั้งใจไว้ว่าจะนอนเมื่อนิพพานเท่านั้น ออกจากสมาบัติแล้วก็ไค้อธิษฐานว่า เมื่ออายุสังขารของเราสิ้นแล้ว ขอให้ภูเข่า ๓ ลูกนี้ จงมารวมเป็นลูกเดียว ให้มีห้องข้างใน และมีการบูชาอยู่ตลอดเวลา ขอพระเมตเตยย- พุทธเจ้าผู้อุบัติขึ้นในโลกแล้ว แวคล้อมค้วยบริษัทประมาณ ๑๒ โยชน์ จงเสด็จมาที่นี่ด้วยก รางของเราขึ้นวางบนฝ่าพระหัตถ์ขวา อันประกอบด้วยลายกัจจกรแล้วประกาศคุณอันมาก มายนับไม่ถ้วนของเราคือ ชุกงค์ ๑๓ และความมกนถยสินโคษ เป็นต้น ให้ปรากฏในท่าม กลางสงฆ์ จากนั้นขอให้เทโฆชาตลุกขึ้นเฝ้าใหม่ร่างกายเราให้หมกสินบนฝ่าพระหัตถ์ของ พระองค์นั้นเถิด และไค้อธิษฐานต่อไปว่า เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จมานมัสการ ขอให้ ร่างของเราปรากฏให้เห็น ครั่งอธิษฐานเสร็จแล้วพระเถระก็เข้าสู่นิพพานอันเป็นที่สิ้นสุด แห่งทุกขหังมวลเหมือนดวงประทีปคัมไพ บนเตียงนั้น และค้วยสัจจาธิษฐานของพระเถระ ภูเข่าทั้ง ๓ ลูกก็โคกถึงมารวมกันปิศรีระพระเถระไว้เหมือนปิศปายาตร มหาชนที่มารวม กันอยู่ทีนั้น เมื่อไม่เห็นท่านและต่างระลึกถึงท่าน พวกก็ร้องไห้คร่ำครวญอยู่ พวกเทวดา และมนุษย์ต่างพากันบูชาค้วยคนตรี คถกไม้ ของหอม ทั้งที่เป็นทิพย์และที่เป็นของมนุษย์อยู่ ภายนอกภูเข่า พวกก็กราบไหว้บูชา ร้องไห้ว่าพันเดินทางกลับสู่ถิ่นฐานของตน

ฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งเสด็จไปเสด็จในพระพุทธรเจ้าและพระมหากัสสปะเป็น อย่างมาก เมื่อไค้สคัมบชาวการนิพพานของพระเถระแล้วก็บังเกิดความเสวราโศกยิ่ง พระหทัย ของพระองค์อาจจะแตกทำให้สวรรถไค้ พวกอำมาตย์คึกจะรักษาพระธรรม์ชีพพระองค์ไว้

จึงได้ปรึกษากันเตรียมรางวัล ๓ รางวัล แต่ละรางวัลบรรจุน้ำอ้อย นมสด นมข้น เนยใส โคลนหอม โคลนดินเหนียว ไข่เค็ม แล้วจึงกราบทูลเรื่องพระเถระนิพพานให้ทรงทราบ พระเจ้าอชาตศัตรูทราบแล้วทรงเสียพระทัยยิ่งถึงแก่สติวิปลาส (เป็นลมสลบ) ล้มลงทันที พวกอำมาตย์ได้ฉวยฉวยให้พระองค์ทรงสนานในรางวัล ๓ ตามลำดับแล้วยกขึ้น พระองค์กลับฟื้นคืนสติแล้วรีบสั่งให้เตรียมเครื่องบูชาไม้ดอกไม้ ของหอม เป็นต้น รวมทั้งคุரியาค์ คนตรีทั้งปวงเสด็จออกไปจากพระนครพร้อมเหล่าพสกนิกรายเป็นอันมาก เสด็จถึงภูเขานั้น แล้วไม่เห็นพระเถระจึงคร่ำครวญว่า พระเถระอยู่ไหน จนทั้งหลายก็กราบทูลว่า พระเถระอยู่ในภูเข้าง ๓ ลูกนั้น พระองค์ทราบดังนั้นจึงได้ตั้งสัจจาธิษฐานเพื่อจะได้พบเห็นพระเถระว่า ถ้าเราเป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าต่อพระเถระจริง ด้วยสัจจาธิษฐานนี้ยอดภูเข้าง ๓ ลูกนี้จึงแยกออกจากกัน ด้วยอำนาจแห่งสัจจาธิษฐานทั้งของพระราชาและของพระเถระ ภูเข้าง ๓ ลูกก็แยกออกจากกันในทันทีในตนเอง ร่างของพระเถระก็ปรากฏให้เห็น ทั้งพระราชาและเหล่ามหาชนต่างก็พากันอัศจรรย์ใจบูชากราบไหว้สรีระของท่าน ตลอดทั้งเล่นการละเล่นต่าง ๆ บูชาอยู่ตลอด ๗ วัน เมื่อครบ ๗ วันแล้วภูเข้าง ๓ ลูกนั้นก็กลับรวมเป็นลูกเดียวกันอีก ทำให้ไม่เห็นพระเถระ เมื่อไม่เห็นพระเถระเหล่ามหาชนรวมทั้งพระราชา ก็พากันร้องไห้คร่ำครวญ บูชากราบไหว้อยู่ภายนอก (ภูเขา) เสรีจนแล้วก็พากันแยกย้ายกลับถิ่นฐานของตน ๆ สรีระของพระเถระจะไม่เน่าเปื่อยจนกว่าพระเมตเตยยพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นในโลก

พระเถระ (พระกัสปเถระ) เป็นผู้ประกอบด้วยคุณความดีทั้งหลายมีศีลคุณเป็นต้น ปรากฏไปทั่วทั้งมนุษยโลกและเทวโลก เป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าเป็นเลิศ (ทางมกนถยสันโคข) ไค้กระทำพุทธสังกรรมให้ตั้งมั่นแล้ว ขอท่านทั้งหลาย จงกราบไหว้พระเถระนั้นผู้ตกงานในพระปริยัติธรรม ผู้ประกอบด้วยคุณวิเศษมีฐานเป็นต้น ผู้เป็นพุทธบุตร ผู้จักปรากฏต่อพระอริยมะตเตยยพุทธเจ้าเนื่อง ๆ เด็ด

จบเรื่องพระมหากัสปะนิพพาน

พระอานนทเถระเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญให้ปรากฏทั่วทุกทิศว่าเป็นยอดแห่งพุทธอุปัฏฐาก เป็นผู้ที่เกิดพร้อมกับพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นเมื่อพระพุทธเจ้ามีพระชนมายุ ๔๐ พรรษาแล้วปรินิพพานไป พระอานนทเถระจึงมีอายุ ๔๐ ปี เช่นกัน เมื่อท่านได้เข้าร่วมถึงคายนาทพระสัทธรรมมถกของค้ำชูพระศาสนาไว้พร้อมกับพระภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป มีพระมหากัสปะเป็นประธานเสร็จแล้ว ก็ได้เที่ยวจาริกไปสงเคราะห์ชนทั้งหลายในความนิคมและแคว้นแคว้นต่าง ๆ ญยุคตลอด ๔๐ พรรษา เมื่อยังเหลือเวลา (ที่จะมีชีวิตอยู่) เพียง ๗ วัน พระอานนทเถระใคร่ครวญถึงอายุที่เหลืออยู่เพียงเท่านั้นแล้วจึงได้เข้าฌาน เมื่อออกจากฌานแล้วก็คิดถึงเวลา (ที่จะนิพพาน) ว่า เวลานี้เราอายุได้ ๑๒๐ ปีแล้ว อายุสังขารเราจิกอยู่ไปก็อีกเพียง ๗ วันเท่านั้น ไม่มีวันที่ ๘ อีกแล้ว จากนั้นก็ได้พิจารณาถึงสถานที่ที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน สถานที่ที่พระเถระทั้งหลาย มีพระมหากัสปะ เป็นต้น นิพพาน รวมทั้งสถานที่ที่จะนิพพานของตนเอง หลากก็ระลึกถึงมหาชนชาวโกทียนครและชาวกรุงมิถิลัสคู่ซึ่งเป็นอุปัฏฐากของคนว่า ชนเหล่านั้นอาศัยอยู่ ๒ ชั้วแม่น้ำโรหิณี ดังนั้นเราจึงนิพพานบนอากาศกลางแม่น้ำโรหิณี เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนเหล่านั้น เมื่อพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงได้ดำลาพระภิกษุสงฆ์ว่า ชีวิตเราเหลือน้อยแล้ว จากนั้นไปอีก ๗ วัน เราก็จิกหิ้งร่างนี้ไปเหมือนกับวางหมากของกงเดะนั้น ขอท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเคารพในพระศาสนา บำเพ็ญใคร่ศึกษาให้บริบูรณ์ในพระศาสนาเถิด พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดที่อยู่ที่นี่ รวมทั้งพระชีवासภและพระอนาคามีได้หิ้งแล้วต่างก็เกิดความสังเวชสลดใจบุคคลเหล่านั้นนอกจากพระอนาคามีและพระอรหันต์แล้ว ไม่มีใครสามารถตั้งสติไว้ได้ ต่างพากันร้องไห้รำพันเป็นอเนกประการ ฝ่ายพระอานนทเถระก็ได้ปลอบโยนพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นด้วยถ้อยคำอันประกอบด้วยอนิฉลักษณะเป็นต้น และเพื่อจะกำจัดความเศร้าโศกของชนเหล่านั้น จึงได้กล่าวขึ้นว่า พระผู้มีพระภาคของพวกเรา ผู้เป็นพระสัพพัญญู ผู้เป็นโลกนายก ผู้เป็นที่เคารพแห่งสรรพสัตว์ บัดนี้เสด็จไปไหนแล้ว พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้รุ่งเรือง ผู้บรรลุคุณธรรมเอง ผู้เปรียบเสมือนแตรก บัดนี้ไปที่ไหนแล้ว พระสารีบุตรเถระผู้ที่พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าผู้มีปัญญาทั้งหลาย บัดนี้ไปที่ไหนแล้ว พระโมคคัลลานะผู้ทรงฤทธิ์ ผู้ที่พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าผู้มีฤทธิ์ทั้งหลาย บัดนี้ไปที่ไหนแล้ว บัดนี้ตัวเราเองก็จิกไปอย่างนั้น ชีวิตนี้น้อยนัก เราต้องเข้าสู่นิพพานเช่นเดียวกับที่พระสัพพัญญูทั้งหลายนิพพานแล้ว เมื่อครบ ๗ วันแล้ว พระอานนทเถระผู้ทรงมทิตฤทธิเข้าสมาบัติแล้วก็ถก เหาะขึ้นไปบนท้องฟ้าเปล่งรัศมีเจิกจ่าอยู่ในอากาศ สูง

ประมาณ ๗ ชั่วโมงท่ามกลางแดดที่ร้อนระอุระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์และโกทียนคร เหล่า
ภิกษุและเทวคารวมทั้งประชาชนที่อยู่ในเมืองทั้ง ๒ นั้น ได้มารวมกันอยู่ที่นั่นอย่างเนือง
แน่น ด้วยเข้าใจว่านี่เป็นการเห็นพระเถระครั้งสุดท้าย ฝ่ายพระอานนทเถระซึ่งนั่งอยู่บน
อากาศนั้นได้ให้ปัจฉิมโอวาทแก่ประชุมชนเหล่านั้นว่า ขอเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายที่มา
ประชุมกัน ณ ที่นี้จงฟังโอวาทสุดท้ายของเรา ก่อนไปการสมาคมกับเราจะไม่มียกแล้ว
ท่านทั้งหลายอย่าได้คิดฟุ้งซ่านไปเลย ท่านทั้งหลายได้เกิดเป็นมนุษย์ที่ได้ยากยิ่งแล้ว จง
อยู่ด้วยคุณความดีคือ ศรัทธา ศีล สมาธิ และปัญญา จงเคารพเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
พระธรรม และพระสงฆ์ จงรักษาพระรัตนตรัยที่ได้โดยยากนั้นไว้ด้วยชีวิต จงประพฤติใน
การให้ทาน จงรักษาศีลไว้ให้ดี จงตั้งใจฟังธรรมด้วยความเคารพ จงกระทำแต่กัลยาณกรรม
ทุกเมื่อ

พระอานนทเถระครั้งแสดงธรรมแก่ชนทั้งหลายที่อยู่ ๒ ฝ่ายแม่น้ำเสรีจนแล้ว ได้
อธิบายว่า อย่าได้เกิดการทะเลาะวิวาทกันเพราะแย่งอิริยาตุของเราเลย ขอให้เทโธธาตุ
ลูกโหลงจากสรีระเราแล้วเอาใหม่ให้เหลือแต่อิริยาตุ และขอให้อิริยาตุนั้นตกลงที่ฝั่งแม่น้ำ
ทั้ง ๒ ฟาก ๆ ละเท่า ๆ กัน ขอให้ประชาชน ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำยินดีรับเอาอิริยาตุของเรา
ไปบรรจุสถูปไว้ที่บ้านเมืองของตน เมื่ออธิบายอย่างนั้นแล้ว ได้เข้าสมาบัติเพื่ออนุเคราะห์
ต่อมหาชน ออกจากสมาบัติแล้วได้ปล่อยท่อไฟท่อน้ำออกในอากาศแสดงปาฏิหาริย์ต่าง ๆ
เป็นต้นว่า ทำให้เป็นรูปกองทัพ ทำให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมเหลือง เป็นต้น รวมทั้งทำให้คนเคียว
หลายเป็นหลายคน เมื่อแสดงนั้นแล้วก็นิพพานไป อิริยาตุแตกออกเป็น ๒ ส่วน เทโธธาตุ
ได้พุ่งออกจากร่างของท่านเอาน้ำเป็นกองไฟพุ่งขึ้นในอากาศ ท่านก็ได้นิพพานไปใน
ขณะนั้นนั่นเอง เหลืออยู่แต่อิริยาตุเท่านั้น อิริยาตุของท่านได้แยกออกเป็น ๒ ส่วนเท่า ๆ
กัน ตกไปยังฟากฝั่งแม่น้ำทั้ง ๒ มหาชน ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำได้บูชาข้าวรวงรับอิริยาตุและ
พวยเห็นอิริยาตุเท่านั้นก็พากันร้องไห้รำพัน พลาถสรรเสริญคุณของท่าน พร้อมทั้งบูชาอิริยาตุ
ด้วยของหอม ดอกไม้ คนตรี เป็นต้น ตลอด ๗ วัน หลังจากนั้นจึงได้แห่กลับไปบรรจุไว้
ในสถูปในเมืองของตน ๆ บุครหลานของมหาชนเหล่านั้นก็ได้บูชาอิริยาตุของท่านด้วย
ดอกไม้ ของหอม รูป เทียน เป็นต้น สืบต่อกันมามีไค้ชาก

พระเถระรูปใดมาเพื่อบรมิทั้งหลายมาแล้วก็ได้ถึงความ
เป็นผู้สูงส่งกว่าผู้เป็นพุทธอุปัฏฐากทั้งหลาย และถึงที่สุดแห่งพระ

ศาสนาแล้ว ซกท่านทั้งหลายจึงบูชากราบไหว้พระเดระรูปนั้น
ผู้แตกฉานในปริยัติธรรม ผู้เป็นคลังแห่งพระธรรม ผู้มีอิทธิภาพ
สุดท้าย ผู้ประกอบด้วยคุณวิเศษมีอาณเป็นต้น ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐาก
เนื่อง ๆ เดิย.

จบเรื่องพระอานนทเดระนิพพาน

พระเดระที่เหลือนอกนั้นมีพระอนุรุทธะ พระอุบาลี พระมหากัจจายนะ พระสรภ
พระเชมะและพระปวณะ เป็นต้น ล้วนเป็นพระเดระผู้ทรงฤทธิ์ มียศ ใ้รับแต่งตั้งให้เป็น
เขตทิศละในคานต่าง ๆ จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใ้คอยู่จำพรรษาอย่างสุขสบายในแวน
แคว้น ธนบท ความและนิคมต่าง ๆ เพื่ออนุเคราะห์เหล่ามหาชน พระเดระทั้งหมดเหล่านั้น
ล้วนเป็นพระชีवासพเป็นผู้ร่วมกันทำปฐมสังคายนา ค่างคำรงอยู่จนสิ้นอายุขัยแล้วก็นิพพานไป

ท่านทั้งหลายเห็นพระภิกษุเหล่าใ้คผู้ใ้สร้างสมบารมีมาแต่สำนัก
พระพุทเจ้าทั้งหลายในปางก่อนแล้วถึงความเป็นพระสาวก สำเร็จ
ความปรารถนา ถึงที่สุดแห่งสาวกบารมีญาณแล้ว จึงเลื่อมใสกราบไหว้
พระภิกษุเหล่านั้นผู้เป็นพุทธบุตรเนื่อง ๆ เดิย

จบเรื่องการนิพพานของพระเดระผู้ร่วมทำปฐมสังคายนา นอกเหนือจากพระ
มหากัสปเดระและพระอานนทเดระ

เมื่อพระราชโอรสพระเจ้าพิมพิสารเกิดในพระครรภ์พระมารดาแล้ว พระมารดา
ก็ปรารถนาจะเสวยพระโลหิตจากพระพาทาข้างขวาของพระเจ้าพิมพิสาร จึงกราบทูลใ้
พระองค์ทรงทราบ พระเจ้าพิมพิสารเมื่อทราบแล้วก็รับสั่งใ้จัดการทุกอย่างใ้เป็นไปตาม
ความประสงค์ของนาง และได้ตรัสถามเหตุนี้กับพวกเนมิทกาจารย์ พวกเนมิทกาจารย์ใ้ค
หัวหน้ากราบทูลว่า ข้าแค้นหาราชเจ้า พระราชโอรสองค์นี้จักเป็นศัตรูต่พระองค์เอง
ด้วยเหตุนี้เองพอพระราชกุมารประสูติออกมาจึงได้รับการขนานพระนามว่า อชาศศัตรูกุมาร
(กุมารผู้เป็นศัตรูตั้งแต่ยังไม่เกิด) เมื่ออชาศศัตรูกุมารเจริญวัยขึ้นใ้คคบหาสมาคมกับพระ
เทวทัตผู้ชั่วช้า ปลงพระชนม์พระราชบิดาแล้วขึ้นเสวยราชย์เป็นพระราชา ทรงพระนามว่า

พระเจ้าอชาตศัตรู แต่เพราะโทษที่ปลงพระชนม์พระราชบิดาของตนเอง พระเจ้าอชาตศัตรู จึงไม่มีความสุขในราชธานีเลย ไม่ว่าในเวลาประทับนั่งหรือทรงบรรทม และไม่กล้า เสด็จไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าอีกด้วย เพราะมีความวิตกอย่างมหันต์ที่ปลงพระชนม์พระราช บิดาว่าเป็นอัครอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้า และตั้งมั่นอยู่ในธรรมเสมอ พระองค์จึงทรงดำริ หาอุบายที่จะเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงทราบว่าหมอสื่อวกโกมารภักขุเป็นหมอสวด เป็นผู้คุ้นเคยกับพระบรมศาสดา จึงตรัสบอกความคำวรีนั้นแก่หมอสื่อวกโกมารภักขุ ฝ่ายหมอสื่อวกโกมารภักขุทราบพระราชประสงค์แล้วได้พาพระองค์ไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ชิวกิมพวัน อันเป็นอุทยานของตนเอง เมื่อนำพระองค์เสด็จไปถึงแล้วก็ได้ให้ถวายนมัสการพระสัมมา สัมพุทธเจ้าด้วยแวคล้อมอยู่ด้วยพระภิกษุ ๘ พันรูป ฝ่ายพระพุทธเจ้าทรงทราบว่าพระเจ้า อชาตศัตรูไม่กล้าจะหักทลายพระองค์ก่อน จึงทรงหักทลายปราศรัยขึ้นก่อน ด้วยพระพุทธานุภาพ หักทลายปราศรัยนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูก็นิ่งมีความกล้าขึ้นด้วยทรงดำริว่า พระผู้มีพระภาค ทรงพระกรุณาต่อพระองค์แล้ว จึงได้ทูลถามสามัญญะปัญหา เพื่อตัดความสงสัยของตน พระพุทธเจ้าบัญญัติในการแสดงพระธรรมเทศนา เมื่อได้รับการทูลถาม เช่นนั้นก็แสดง สือของพวกราชบริวารบริพารและของพวกภิกษุในพระศาสนาทั้งที่เป็นโลกิยะและโลกุตระ ตลอดจนอุทกวิมนุสสรรมคือความเป็นพระอรหันต์ ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเข้าพระทัยเรื่อง สามัญญะสัจจะอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน พระเจ้าอชาตศัตรูเมื่อสดับพระธรรมเทศนาแล้วก็ทรง โลมณัสใจตรัสถามการพระพุทธองค์และทูลขอขมาโทษที่ได้ทำปิตุฆาตคือพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็ทรงยกโทษให้ด้วยตรัสว่า มหากษัตริย์ พระองค์ทรงกระทำปิตุฆาตกรรมลง ไปก็เพราะความโง่เขลาเบาปัญญา แต่เมื่อทรงเห็นว่าเป็นโทษแล้วกลับแก้ไขให้ถูกต้อง เราทดาศรมรับการขอโทษนั้นเพื่อท่านจะได้สำรวมระวังต่อไป การขอโทษนั้นจึงเป็นความ เจริญในวินัยของพระภิกษุเจ้าทั้งหลาย หลังจากนั้นก็ได้ทรงปลอมโยนพระราชานุญาตแสดง พระธรรมเทศนาไปรุดต่อไป ต่อมาพระเจ้าอชาตศัตรูเห็นว่าได้เวลาพอสมควรแล้ว ได้ ถวายนมัสการลากลับพระนคร เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จกลับไปแล้วพระพุทธเจ้าได้ ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า กูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาพระองค์นี้ได้ขจัดความดีของตนด้วย การปลงพระชนม์พระราชบิดา ถ้าพระองค์มิได้ปลงพระชนม์พระราชบิดาก็จักได้บรรลุโสดา ปัตติผล ๓ ที่ประทับนั่งนั่นเอง ที่พระองค์มิได้บรรลุสถินสูงสุดนั้นก็เพราะคบกับปาปมิตร นั้นเอง พระเจ้าอชาตศัตรูทรงบรรทมเป็นสุขทุกคืนราตรีทุกคืน เพราะได้สดับพระธรรม เทศนาของพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นพระองค์จึงทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเป็นอย่างยิ่ง

ไม่มีปฏสนผู้ใดที่จะมีศรัทธา (ในพระศาสนา) เสมอเหมือนพระองค์ ตั้งแต่บัดนั้นมาพระองค์ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ที่ใดเป็นพุทธอุปัฏฐาก ทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนมากบำเพ็ญพระราชกุศลในพระพุทธศาสนา เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูเสวยราชย์มาได้ ๔ ปี พระนันทิสมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงบูชาพระบรมธาตุด้วยเครื่องบูชามากมาย และได้เชิญไปประดิษฐานไว้ที่พระสถูปในนครของพระองค์ (กรุงราชคฤห์) พร้อมกับบูชาด้วยดอกไม้และของหอม เป็นประจำมิได้ขาด ได้ถวายปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุสงฆ์ ได้สร้างมณฑปที่ประดิษฐานานาวิคินะ สำหรับพระภิกษุผู้จะหาปฐมสังคายนา ได้ถวายปัจจัย ๔ ถวายการธำรักษา และบูชาพระเจดีย์เหล่านั้นด้วยดอกไม้และของหอมเป็นต้นเป็นประจำ เมื่อพระมหากัสสปเถระนิพพานในระหว่างภูเขาหัง ๓ ลูก พระองค์ก็ได้เสด็จไปสักการะบูชาอยู่ ๗ วัน พระองค์ทรงชวนชวายนในพระราชกุศลทั้งหลายในพระพุทธศาสนาตลอด ๖๔ ปี ด้วยประการฉะนี้ เมื่อมรณกาลมาถึง พระราชโอรสพระนามว่า อุทัยภททกุมารก็ได้ปลงพระชนม์พระองค์ กุศลกรรมที่พระองค์ บำเพ็ญมา มากมายนั้นล้วนแต่จักให้มนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติทั้งนั้น แต่เพราะพระองค์ได้ทำปิตุฆาตกรรมซึ่งเป็นอนันตริยกรรมที่ร้ายแรง มีผลให้ไปตกยังอเวจีมหานรก พระองค์ไปตกเพียงโลหกุมภินรกเท่านั้นเพราะได้ขอมาพระรัตนตรัยแล้ว พระองค์ตกโลหกุมภินรกกว่า จะถึงพื้นอ่างกินเวลา ๓ หนี่นปี และกว่าจะไต่ขึ้นมาเบื้องบนอีกก็กินเวลา ๓ หนี่นปีเช่นกัน เมื่อพ้นจากโลหกุมภินรกแล้ว พระองค์จักเวียนว่ายตายเกิดอยู่แต่ในมนุษย์โลกและสวรรค์โลก เท่านั้น ในชาติสุดท้ายจักได้สำเร็จเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า วิเสส และเข้าสู่นิพพานในที่สุก

พระเจ้าอชาตศัตรูได้บำเพ็ญบารมีไว้ในอดีตเต็มเปี่ยมแล้ว เป็นผู้มีบุญมาก เกิดในราชวงศ์อันประเสริฐ ควรจะได้บรรลุมรรณอันประเสริฐ ในชาตินี้ แต่ไม่ได้บรรลุมรรณอันวิเศษใด ๆ เลย เพราะคบมิตรชั่ว ปรารถนาทั้งหลายสลับเรื่องนี้แล้ว จึงไม่ควรเสวนากับป้าปามิตร

จบปริเฉทที่ ๔ เรื่องการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ และผู้เกี่ยวข้องกับการทำสังคายนา นั้น ซึ่งมีมาในคัมภีร์วังสมาธินี้เพียงเท่านั้น

ปริเฉทที่ ๕ สังกายนาครั้งที่ ๒

พระราชกุมารพระนามว่า อุทัยภักทะ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอชาตศัตรู
 ปองพระชนม์พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นพระราชบิดาของคนแล้วก็เสด็จขึ้นครองราชย์สืบต่อมา
 ได้ ๑๖ ปี และถูกพระราชโอรสพระนามว่า อนุรุธะ ปองพระชนม์เช่นกัน และพระเจ้า
 อนุรุธะก็ถูกพระราชโอรสพระนามว่า มุณฑะ ปองพระชนม์เช่นกัน กษัตริย์ผู้ชั่วช้าปัญญา
 ทรามทั้ง ๒ พระองค์นี้ (พระเจ้าอนุรุธะและพระเจ้ามุณฑะ) ได้เสวยราชย์ติดต่อกันมา
 เป็นเวลา ๔ ปี ต่อมาพระราชโอรสพระเจ้ามุณฑะพระนามว่า นาคทาสกะ ได้ปองพระชนม์
 พระราชบิดาของคนแล้วเสด็จขึ้นเสวยราชย์สืบต่อมาได้ ๒๔ ปี พระเจ้านาคทาสกะนี้นับเป็น
 พระราชาองค์ที่ ๕ ในบรรดาพระราชโอรสทั้งหลายผู้สละปองพระชนม์พระราชบิดา เพราะโลก
 ในราชสมบัติ และพระราชโอรสของพระเจ้านาคทาสกะนี้ก็จะต้องปองพระชนม์พระองค์
 เช่นกัน จะเกิดมีการปองพระชนม์พระราชบิดาของคนต่อ ๆ ไปไม่สิ้นสุด

ฝ่ายพวกชาวเมืองทั้งหลายพากันโกรธแค้นว่า กษัตริย์ราชวงศ์นี้เป็นวงศ์ปิตุฆาต
 พวกเราจักต้องช่วยกันกำจัดราชวงศ์นี้ให้สิ้นไป จึงพร้อมใจกันขับไล่พระเจ้านาคทาสกะออก
 จากตำแหน่งพระมหากษัตริย์ไป ต่อมาบุตรอำมาตย์คนหนึ่งได้พบหารกตถิงไว้ที่ถองชยะ
 มีงูใหญ่ส่งเสียงชู "พู่พู่" เลื้อยวนเวียนรักษายูงจึงได้นำมาเลี้ยงไว้ เมื่อหารกเจริญเติบโต
 เป็นผู้ใหญ่แล้วก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอำมาตย์ ต่อมาพวกชาวเมืองได้พร้อมใจกัน
 อภิเษกให้ขึ้นเป็นพระราชบิดา พระนามว่า พระเจ้าสุสูนาค พระเจ้าสุสูนาคทรงครองราชย์
 สมบัติอยู่ได้ ๑๔ ปี มีพระราชโอรส ๑ พระองค์ พระนามว่า กาทาโคกกุมาร และต่อมา
 กาทาโคกกุมารนี้ก็ได้เป็นพระราชบิดาเสวยราชย์สืบต่อมาได้ ๒๔ ปี ขณะที่พระองค์เสวยราชย์
 มาได้ถึงปีที่ ๑๐ เป็นเวลาที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานมาแล้วครบ ๑๐๐ ปีพอดี

ครั้งนั้นเหล่าภิกษุอุลลิสชิวชัมพรชาวเมืองเวสาลีได้พากันบัญญัติข้อบัญญัติ ๑๐
 ประการขึ้นใหม่ คือบัญญัติว่า ข้อบัญญัติ ๑๐ ประการต่อไปนี้ ภิกษุประพฤติปฏิบัติความใดคือ

๑. เก็บเกลือไว้ในกลัก เขาสัตว์ก็ได้
๒. ฉันทเพลเมื่อตะวันบ่ายแล้ว ๒ องคุลก็ได้
๓. ภิกษุฉันแล้วไม่ทำวินยกรรมก่อนจะฉันในสรวกบ้านก็ได้
๔. ภิกษุอยู่อาวาสใหญ่มีสีมาเพียงกั้นแยกทำอุโบสถค้างหากก็ได้
๕. ภิกษุทำกรรมต่าง ๆ มีอุโบสถกรรมเป็นต้น ไม่รอลงขันนุกนาคก็ได้

๒. ภิกษุห้ามถามอย่างอุปัชฌายาจารย์ไม่ว่าจะถูกหรือผิดก็ได้
๓. ภิกษุฉันแล้วไม่ทำวินัยกรรมจะคัมภีร์นมนสกก็ได้
๔. ภิกษุห้ามเหล่าที่ยังไม่เป็นน้ำเมาก็ได้
๕. ภิกษุใช้ผ้าปูนั่งที่ไม่มีชายก็ได้
๑๐. ภิกษุรับเงินและทองก็ได้

เกลือที่เก็บไว้ในกลักเขาสัตว์ถือว่าเป็นสิ่งที่เจือปนด้วยวัตถุที่เป็นยาวกาลิก^๕
ภิกษุไม่ควรฉัน พวกอสังขีภิกษุเหล่านั้นบัญญัติว่า จะฉันก็ได้

เมื่อตะวันบ่าย ๒ องศาแล้วภิกษุจะฉันโภชนะที่เป็นยาวกาลิกไม่ได้ แต่เหล่า
อสังขีภิกษุบัญญัติว่า จะฉันก็ได้

ภิกษุห้ามการประเคนในระแวกบ้านแล้วฉันอาหารที่ไม่เป็นเคนไม่ได้ แต่เหล่า
อสังขีภิกษุบัญญัติว่า จะฉันก็ได้

ภิกษุอยู่ในอาวาสใหญ่มีสีมาเดียวกันจะแยกกันทำอุโบสถกรรมไม่ได้ แต่เหล่า
อสังขีภิกษุบัญญัติว่า จะแยกทำก็ได้

เมื่อภิกษุยังนำฉันหะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันหะมาไม่ถึงสงฆ์จะทำกรรมมีอุโบสถกรรม
เป็นต้นก่อนแล้ว ขอความเห็นชอบของภิกษุผู้มาในภายหลังนั้นไม่ได้ แต่เหล่าอสังขีภิกษุบัญญัติ
ว่า จะถือเอาความเห็นชอบนั้นก็ได้

อุปัชฌายาจารย์ยอมทำทั้งสิ่งที่ถูกและไม่ถูก ถ้าสิ่งที่ถูกก็ควรปฏิบัติตาม สิ่งที่ไม่
ถูกก็ไม่ควรปฏิบัติตาม แต่เหล่าอสังขีภิกษุบัญญัติว่า สิ่งที่ถูกอุปัชฌายาจารย์ปฏิบัติมานั้นสมควร
ปฏิบัติตามทั้งนั้น

ภิกษุฉันแล้วห้ามการรับประเคนแล้ว ไม่ควรคัมภีร์นมนสัที่แผงมาจากนมนสค แต่เหล่า
อสังขีภิกษุบัญญัติว่า จะคัมก็ได้

^๕ของที่อนุญาตให้ฉันได้ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวัน

บ้านปิ้งที่มีชายเท่านั้นที่พระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ได้ แต่เหล่าอริชฌิภิกษุบัญญัติ
ว่า บ้านปิ้งที่ไม่มีชายก็ใช้ได้

ภิกษุจะรับเงินและทองไม่ได้ แต่เหล่าอริชฌิภิกษุบัญญัติว่า จะรับก็ได้

พวกภิกษุอริชฌิวัชชีบุตรได้บัญญัติข้อปฏิบัติ ๑๐ ประการนี้ขึ้นในพระพุทธรศาสนาที่
เมืองเวสาลี ครั้งนั้นมีพระมหาเถระรูปหนึ่งชื่อ พระยส เป็นสังฆวิฬาริกของพระอานนเถระ
เกิดในสกุลกาคทกพรหมณ์ เป็นผู้ทรงภักดี ๖ และถึงพร้อมด้วยคุณธรรมในพระพุทธรศาสนา
ได้ทราบบัญญัติ ๑๐ ประการ ที่อริชฌิภิกษุเหล่านั้นบัญญัติขึ้นก็คิดว่า เป็นสิ่งไม่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่
บัณฑิตทั้งหลายติเตียน จึงได้เดินทางไปเพื่อระงับบัญญัติเหล่านั้น พระยสเถระเดินทางไป
จนถึงเมืองเวสาลีแล้วก็เข้าพำนักที่มหาวันมหาวิหาร วันนั้นเป็นวันอุโบสถพวกภิกษุสงฆ์จึง
ได้มาประชุมกันท่าอุโบสถ พวกอริชฌิภิกษุชาวเมืองเวสาลีได้นำดาบของเหลืองใส่เข้าไปตั้ง
ไว้ท่ามกลางสงฆ์ในโรงอุโบสถ พวกอุบาสกอุบาสิกาชาวเมืองเวสาลีก็มาประชุมเช่นกัน
อริชฌิภิกษุเหล่านั้นได้กล่าวขึ้นว่า ท่านทั้งหลายจงช่วยกันบริจาคเงิน ๑ กหาปณะ^๖ หรือถึง
มาสก หรือ ๑ บาท หรือ ๑ มาสก^๗ ก็ได้ เงินเหล่านี้จะนำไปใช้จ่ายเป็นค่าบริวารของ
สงฆ์ ฝ่ายพระยสเถระเมื่อได้ฟังแล้วก็ห้ามพวกอุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้นว่า พวกภิกษุสมณ-
ศากยบุตรย่อมไม่รับและไม่ยินดีด้วย วัตถุมีเงิน เป็นต้น เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายอย่าได้
บริจาคเงินเลย แม้จะถูกพระเถระห้ามอยู่อย่างนั้น พวกอุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้นก็หาได้
เชื่อฟังไม่ ยังคงถวายเงินแก่พระภิกษุสงฆ์อยู่กันเอง เข้าวันรุ่งขึ้นพวกอริชฌิภิกษุได้แบ่งเงิน
แจกจ่ายกันตามลำดับพรรษา และได้แบ่งส่วนหนึ่งนำไปถวายพระยสเถระ พร้อมกับกล่าวว่า
ท่านยส นี่เป็นส่วนแบ่งของท่าน ท่านจงรับเอาไปเถิด พระยสเถระก็ตอบว่า เราไม่ต้องการ
และยินดีกับเงินนี้ ทำให้เหล่าอริชฌิภิกษุเหล่านั้นไม่พอใจ ดังนั้นภิกษุอริชฌิเหล่านั้นจึงปรึกษากัน
ว่า พระยสกาคทกบุตรนี้ได้กล่าวอุบาสกอุบาสิกาผู้มีศรัทธาเสื่อมใส ทำให้ชนเหล่านั้นเสื่อม
ความเสื่อมใสลง เพราะฉะนั้นพระยสนี้จะต้องขอมาพวกอุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้น ดังนี้

^๖ ชื่อมาตราเงินในสมัยโบราณ ๑ กหาปณะ เท่ากับ ๑ มาสก หรือ ๔ บาท

^๗ ชื่อมาตราเงินในสมัยโบราณ ๕ มาสก เท่ากับ ๑ บาท

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔ และหน้า ๒๓๒.

แล้วก็พากันลงปฏิสารณียกรรม^๕ แก่ท่าน พระยสเดระจึงกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า เมื่อลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปใด ก็ควรส่งภิกษุนั้น^๖ ไปกับภิกษุรูปอื่น เพราะฉะนั้นพวกท่านจงให้ภิกษุนั้นแก่เรา คงนั้นพวกอริยชนก็จึงได้ประชุมกันเลือกภิกษุรูปหนึ่งให้เป็นอนุทูตไปกับพระยสเดระ พระยสเดระจึงได้เข้าไปในเมืองพร้อมกับภิกษุนั้น และได้ชี้แจงให้พวกอุบาสกอุบาสิกาเข้าใจว่า ภิกษุสมณสาकยบุตรนั้นยอมไม่รับเงินแม้เพียงมาสก และได้นำพระพุทธพจน์มากล่าวเป็นองค์ประกอบในการชี้แจงว่า

พระจันทร์และพระอาทิตย์จะมีแสงไม่ร้อนแรงและไม่สว่างไสวก็เพราะมลภาวะ ๔ ประการปิกมังคิอ หมอก ควัน ชูสี และราหู เหมือนพวกสมณะและพรหมณ์จะไม่มีตบะแก่กล้าและไม่เจริญด้วยศีลก็เพราะมีมลทิน ๔ ประการปิกมังคิอ การค้ำน้ำเมา การเสพเมถุน การรับเงินรับทอง และการเลี้ยงชีพด้วยมิจจาคีฬ

เมื่อกล่าวเช่นนั้นแล้ว พระยสเดระก็ได้ชี้แจงต่อไปว่า การกระทำของท่านนั้นถูกต้องแล้ว ฝ่ายพวกอุบาสกอุบาสิกาชาวเมืองเวสาลีเมื่อทราบดังนั้นแล้วก็ใจ จึงกล่าวว่า พระยสเดระรูปเคียวเท่านั้นเป็นสมณสาकยบุตร พวกภิกษุชาวเมืองเวสาลีมิใช่สมณสาकยบุตร ขอพระผู้เป็นเจ้าจงอยู่ที่นี้เถิด พวกข้าพเจ้าจักทำนุบำรุงท่านด้วยปัจจัยทั้งหลาย จากนั้น

^๕ การที่สงฆ์ของโทษให้ภิกษุไปขอขมาคฤหัสถ์ กรรมนี้สงฆ์ห้าแก่ภิกษุปากกล้า คำว่าคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นทายกอุปัฏฐากสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นทางจะยังผู้ยังไม่เลื่อมใสมิให้เลื่อมใส ผู้เลื่อมใสอยู่แล้วให้เป็นอย่างอื่นไป

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๖.

^๖ ภิกษุที่สงฆ์สมมติให้เป็นตัวแทนของสงฆ์เดินทางร่วมไปกับภิกษุผู้ถูกสงฆ์ของโทษด้วยปฏิสารณียกรรม ให้ไปขอขมาคฤหัสถ์ในกรณีที่เขาไม่อาจไปตามลำพัง อนุทูตทำหน้าที่ช่วยเหลือกับคฤหัสถ์นั้นเป็นส่วนตนหรือในนามของสงฆ์ เพื่อให้ตกลงรับขมา เมื่อตกลงกันแล้วรับขมาที่ภิกษุนั้นแสดงต่อหน้าเขาแล้วจึงให้ขมา

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๐.

พระยสเดระกับภิกษุอนุพุทธก็ได้พากันกลับไปยังมหาวันมหาวิหาร ฝ่ายพวกอสังขิภิกษุก็ได้ตาม
 ภิกษุอนุพุทธว่า พระยสเดระขอมาพวกอุบาสกอุบาสิกานี้แล้วหรือ ภิกษุอนุพุทธก็ตอบว่า พระยสเดระ
 ที่พวกเราให้ไปขอมาอุบาสกอุบาสิกานี้กลับไปบอกพวกอุบาสกอุบาสิกานี้ว่าพวกเรามีใช้
 สมณะ ท่าน (พระยส) รูปเดียวเท่านั้นเป็นสมณะ พวกอสังขิภิกษุจึงปรึกษากันว่า พระยสเดระ
 นี้ไปเที่ยวประกาศแก่พวกคฤหัสถ์ว่า พวกเราเป็นอธรรมวาที ตนเองเท่านั้นเป็นธรรมเวที
 คตินั้นควรลงอุชฌนียกรรม^{๑๐} แก่พระยส จึงพากันมาล้อมกุฏิพระยสเดระไว้ ฝ่ายพระ
 ยสเดระทราบแล้วจึงเหาะหนีมาเมืองโกสัมพินแล้วใช้ให้ภิกษุรูปหนึ่งไปแจ้งเรื่องนั้นให้ภิกษุ
 ชาวเมืองปาวาและฉวันตีทราบ ส่วนท่านเองได้ไปนมัสการพระสัมพุทธเดระ ผู้ท่านก็อยู่ที่
 อโหติงคบรรพตพร้อมกับแจ้งเรื่องที่เกิดแก่พระศาสนานั้นให้ท่านทราบ

พระเดระชาวเมืองปาวา ๒๐ รูป ชาวเมืองฉวันตี ๘๐ รูป ล้วนเป็นพระอรหันต์
 ชีवासพเมื่อทราบเรื่องนั้นแล้วได้พากันเหาะจากที่อยู่ของตน ๆ มายังอโหติงคบรรพต รวม
 กับภิกษุอรหันต์ชีवासพซึ่งมาจากที่อื่น ๆ อีกมีจำนวนถึง ๘ หมื่นรูป พระเดระเหล่านั้นได้
 ปรึกษากันว่า อชักรณนี้เป็นเรื่องหยามช้ำกล้าแข็ง เป็นเสี้ยนหนามต่อพระศาสนา พวกเรา
 ในที่นี้ไม่อาจจะระงับได้โดยง่าย พวกเราจักต้องแสวงหาพวกที่มีกำลังมากจึงจะระงับได้
 ในเวลานั้นมีพระเดระรูปหนึ่งชื่อ เรวตะเป็นชาวโสเรยยนคร เป็นสัทธิวินาวิกของพระ
 อานนทเดระ เป็นพระอรหันต์ชีवासพ เป็นพหูสูตรแตกฉานในปริยัติธรรม พระอรหันต์ชีवासพ
 ๘ หมื่นรูปนั้นเห็นว่า พระเรวตะจะเป็นผู้สามารถระงับอชักรณได้ ต้องการจะไต่ถามท่านเป็น
 พวก จึงพากันเดินทางมายังโสเรยยนคร แต่ขณะนั้นพระเรวตะเดินทางไปเมืองอื่น พระ
 เดระเหล่านั้นจึงพากันถามไปจนพบท่านที่เมือง สหชาคบุรี พระยสเดระได้ถามพระเรวตะ
 ถึงเรื่องมัญญี ๑๐ ประการ ของเหล่าอสังขิภิกษุว่า ควรหรือไม่ควร พระเรวตะก็ตอบว่า
 ไม่ควร จากนั้นพระเดระเหล่านั้นก็ลงความเห็นกันว่า อชักรณได้เกิดขึ้นในพระศาสนาแล้ว
 พวกเราจักต้องช่วยกันกำจัดให้สิ้นไป ฝ่ายพวกอสังขิภิกษุทราบเรื่องนั้นแล้วก็ออกแสวงหา
 พรรคพวก ต้องการจะไต่พระเรวตะรูปเดียวกันนี้ไปเป็นพวกของตน จึงรีบตระเตรียม

^{๑๐}กรรมที่สังฆกระทำแก่ภิกษุของอาบัติแล้วไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ ไม่ยอมทำ
 คินอาบัติ โดยการไม่ให้ฉันทร่วม ไม่ให้อยุร่วม ไม่ให้มีสิทธิเสมอกับภิกษุทั้งหลาย

สมณบริขารนำไปลงเรือเดินทางไปยังเมืองสหชาติบุรี พระสาธเถระซึ่งพำนักอยู่ที่เมือง
 สหชาติบุรีสงสัยว่า ภิกษุทั้ง ๒ ฝ่ายนี้คือ ภิกษุชาวปาจีนกะและภิกษุชาวเมืองปาวา ฝ่ายใด
 เป็นฝ่ายธรรมวาทิ เมื่อตรวจสอบเทียบเคียงสิ่งต่าง ๆ กับหลักพระธรรมวินัยแล้วก็สง
 ความเห็นแน่ชัดด้วยปริชาญาณว่า ภิกษุชาวเมืองปาวาเป็นฝ่ายธรรมวาทิ ภิกษุนอกนั้นไม่ใช่
 ขณะเดียวกันพรหมชั้นสุทธาวาสองค์หนึ่งก็ได้ลงมาแจ้งแก่พระสาธเถระว่าที่ท่านเข้าใจนั้น
 ถูกต้องแล้ว พวกอสังขีภิกษุได้นำสมณบริขารไปถวายพระเรวตะเพื่อจะได้ท่านมาเป็นพวก
 ของตน เมื่อถูกท่านปฏิเสธไม่ยอมรับจึงออกอุบายหลอกให้พระอุทตระอยู่เป็นอุปัฏฐากของท่าน
 รับไว้ พระอุทตระถูกอสังขีภิกษุเหล่านั้นรบเร้าอยู่ และไม่รู้ว่าอุปัฏฐากจึงได้รับบริขารนั้น
 ไว้ จากนั้นพวกอสังขีภิกษุก็ได้กล่าวกับพระอุทตระว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายยอมอุปัชฌ์ขึ้นใน
 ปาจีนกประเทศ และพวกเราเกิดในปาจีนกประเทศเหมือนกัน พวกเราจึงเป็นฝ่ายธรรมวาทิ
 เมื่อพระเรวตะเข้าไปท้วงกลางสงฆ์ขอให้ท่านเสนอแนะให้พระเรวตะพูดว่า ภิกษุชาวปาจีนกะ
 เท่านั้นเป็นฝ่ายธรรมวาทิ ภิกษุชาวปาวาไม่ใช่ฝ่ายธรรมวาทิ พระอุทตระก็ได้กล่าวกับพระ
 เรวตะตามที่เหล่าอสังขีภิกษุเสี้ยมสอนไว้ พระเรวตะได้กล่าวว่าจะชักนำเราในทางไม่ดี
 แล้ว จึงได้ลงทัณฑ์กรรมแก่เธอโดยการขับไล่ให้หนีไป

ฝ่ายพวกอสังขีภิกษุเมื่อไม่ได้พวกที่ชั่วช้า เช่นกับพวกตนแล้ว จึงพากันเดินทางไป
 ยิงบุปผนคร ทูลลงพระเจ้ายาโสกราชว่า พวกอาตมาจะขอแถมพระคันชุกฏีของพระ
 บรมศาสดาอยู่ในมหาวันมหาวิหารที่วัชชกนิ ถ้ามีพระภิกษุคามวาสีพวกอื่นมาเพื่อจะอยู่วิหาร
 นั้น ขอพระองค์จงช่วยห้ามพวกภิกษุเหล่านั้นด้วย หลอกให้พระเจ้ายาโสกราชเชื่อถือ
 แล้วก็กลับมาถึงเมืองเวสาลีถึก เวลานั้นพระเจ้ายาโสกราชทรงเป็นใหญ่ในเมืองเวสาลี
 ถูกพวกอสังขีภิกษุชักนำในทางที่ผิด ไม่ได้ใคร่ครวญด้วยพระปริชาญาณ สติแล้วทรงเชือดหินที่
 จิงทรี่สั่งอำมาตย์ผู้รักษาวิหารอยู่ที่นั่นว่า เมื่อมีภิกษุเหล่าอื่นจะมาอยู่ในวิหารนี้ พวกท่านจง
 ห้ามไว้อย่าให้อยู่ ให้อยู่แค่พวกภิกษุเจ้าถิ่นเท่านั้น คงนี้แล้วก็ทรงส่งอำมาตย์เหล่านั้นไป
 ครั้งนั้นเหล่าเทพยดาทราบเรื่องนั้นแล้ว จึงบันดาลให้อำมาตย์เหล่านั้นหลงทางไปยังเมือง
 อื่น พระเจ้ายาโสกราชทรงให้การอุปถัมภ์ภิกษุผู้ชั่วช้าก็กลายเป็นพระราชาผู้ชั่วช้าไปด้วย
 พอดตกกลางคืนได้ทรงสุบินเห็นพระองค์เองตกโหลหมกมึนรก ทรงสะอึกหวาดกลัวตื่นขึ้น ฝ่าย
 พระนันทาเดวีผู้เป็นพระภาคินีของพระองค์เป็นพระเดวีผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์รู้ว่า พระเชษฐภคินีทำ
 ความผิดในพระพุทธศาสนาแล้ว จึงได้เหาะมาเตือนสติว่า การที่พระองค์ยกย่องอสังขีภิกษุ
 และ ช่มชู้สังขีภิกษุนั้นเป็นกรรมหนักยิ่ง จักทำให้พระองค์ไปยังเกิดในอบาย เพราะฉะนั้นขอ

ให้พระองค์จึงขอโทษภิกษุธรรมวาทีและเข้าเป็นพวกกับภิกษุเหล่านั้นเถิด คั้งนี้แล้วก็จากไป
พระเจ้ากาฬาโศกราชเมื่อได้สัคคาคำของพระเถรีแล้วก็ทรงสลดพระทัย เมื่อสว่างแล้วจึง
ได้เสด็จไปยังเมืองเวสาลี

๗ ที่สำนักของพระเวทเถระในเมืองสหชาติบุรีนั้น มีพระภิกษุจำนวนมากมา
ประชุมกันเพื่อระงับอชิตร์ณ ภิกษุเหล่านั้นปรึกษากันว่า อชิตร์ณเกิดขึ้นในที่ใดการระงับอชิตร์ณ
นั้นในที่นั้นจึงจะเป็นการดี จึงพร้อมใจกันเดินทางมายังเมืองเวสาลี พระเจ้ากาฬาโศกราช
ได้นิมนต์ให้ภิกษุเหล่านั้นประชุมกันที่มหาวันวิหาร และได้สัคคาคำของพวกภิกษุทั้งหลายว่า
ภิกษุชาวเมืองปาวาซึ่งอยู่ทางทิศใต้เป็นฝ่ายธรรมวาที เมื่อทรงทราบข้อเท็จจริงคั้งนั้นแล้ว
พระองค์จึงทรงขอโทษภิกษุชาวเมืองปาวาพร้อมกับตรัสว่า ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายผู้เป็น
ธรรมวาทีได้โปรดช่วยกันคำจุกพระศาสนาให้เกิดขึ้น จากนั้นได้รับสั่งให้จัดการอารักขาแก่
พระภิกษุเหล่านั้นแล้วจึงเสด็จกลับพระนครไป

เมื่อคณะสงฆ์เข้าประชุมกันเพื่อวินิจฉัยบัญญัติ ๑๐ ประการ ๗ วิหารนั้น เสียง
(ของภิกษุที่จะเสนอความเห็นและลงความเห็น) มีมาก (เกินคั้งการ) คั้งนั้นพระเวท-
เถระจึงประกาศขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ว่า จะต้องพิจารณาเรื่องนี้ด้วยอุพพาทิกวิธี** จากนั้น
จึงได้เลือกพระเถระขึ้น ๔ รูป สมมติให้เป็นฝ่ายปาจิณภิกษุและฝ่ายปาวะยกภิกษุฝ่ายละ
๔ รูป คือให้พระสัพพทามิ พระสาพหะ พระอุชชโสภิตะ และพระวาสกคามิ เป็นฝ่ายปาจิณ-
ภิกษุ ให้พระเวทะ พระสาณสัมภุทะ พระยสกาถัพทบุตร และพระสมณะ เป็นฝ่ายปาวะยก-
ภิกษุ เมื่อเลือกพระมหาเถระขึ้นมาสพผู้่านักอยู่ต่างทิศกันไคครบ ๔ รูปแล้ว พระเวทเถระ
ก็ไคเลือกภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งชื่อ อชิตะ จากท่ามกลางสงฆ์นั้นเองให้เป็นผู้ทำหน้าที่ปุณาสนะแก่
พระมหาเถระทั้ง ๔ รูปนั้น จากนั้นพระมหาเถระทั้ง ๔ รูปนั้นไคพากันไปยังวารุลการาม
ซึ่งเป็นอารามที่วิจิตรสวยงามและเจียงสงัด นั้งบนถาสนะที่พระอชิตะปูไว้ให้เพื่อวินิจฉัย
บัญญัติ ๑๐ ประการนั้น พระสัพพทามิ พระสาพหะ พระเวทะ พระอุชชโสภิตะ พระยสกา-

**วิธีระงับอชิตร์ณในกรณีนี้ที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกด้วยเหตุอย่างไคอย่าง
หนึ่ง สงฆ์จึงเลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมสงฆ์คั้งเป็นคณะแล้วมอบเรื่องให้ไปวินิจฉัย

กัณฑ์บทกวีและพระสาธน์สมุหะ ๒ รูปนี้เป็นสัทธวิहारิกพระธรรมาเถระ พระวาสนคามีและพระสุมนะ ๒ รูปนี้เป็นสัทธวิहारิกพระอนุรุทธเถระ พระมหาเถระทั้ง ๔ รูปต่างก็เคยเห็นพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ พระสัพพทามีผู้เป็นพระสังฆเถระ มีพรรษา ๑๒๐ พรรษา ได้ตอบคำถามของพระเวทเถระในเรื่องบัญญัติ ๑๐ ประการ ตามลำดับ โดยยกหลักธรรมวินัยเป็นข้ออ้างถึงว่า บัญญัติ ๑๐ ประการนั้นไม่ควรทั้งนั้น โดยชี้แจงเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. ข้อที่พวกอัครภิกษุบัญญัติว่า เก็บเกลือไว้ในกสิณเสาศีลวิภังคานั้น ไม่ถูก เพราะทำให้ภิกษุผู้ฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ตามสิกขาบทว่าด้วยการฉันของสะสม
๒. ข้อที่ว่า บ่าย ๒ องค์แล้วภิกษุจะฉันอาหารก็ได้ นั้น ไม่ถูก เพราะทำให้ภิกษุผู้ฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ตามสิกขาบทว่าด้วยการฉันอาหารในเวลาวิกาล
๓. ข้อที่ว่า ภิกษุไม่รับประเคนในละแวกบ้านแล้วฉันอาหารที่ไม่เป็นเคนได้ นั้น ไม่ถูก เพราะทำให้ภิกษุผู้ฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ตามสิกขาบทว่าด้วยการบริโภคอาหารที่ไม่เป็นเคน
๔. ข้อที่ว่าช่วยเรื่องอาวาสนั้นก็ไม่ได้ เพราะทำให้ต้องอาบัติทุกกฏตามสิกขาบทว่าด้วยวินยตติสาร
๕. ข้อที่ว่าช่วยการขอลงมตินั้นก็ไม่ได้ เพราะทำให้ต้องอาบัติทุกกฏตามสิกขาบทว่าด้วยวินยตติสาร เช่นกัน
๖. ข้อที่ว่าช่วยอาจิณตกับปะนั้นก็ไม่ได้ เพราะอุปัชฌายอาจารย์บางรูปก็ประพฤติก็ บางรูปก็ประพฤติไม่ก็
๗. ข้อที่ว่าช่วยการคัมภีร์ที่ยังไม่เป็นนมสนั้นก็ไม่ได้ เพราะทำให้ภิกษุผู้ฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ตามสิกขาบทว่าด้วยการฉันโภชนะอันไม่เป็นเคน
๘. ข้อที่ว่าช่วยการคัมภีร์ที่ยังไม่เป็นน้ำเมานั้นก็ไม่ได้ เพราะทำให้ภิกษุผู้ฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ตามสิกขาบทว่าด้วยการคัมภีร์เมรีย
๙. ข้อที่ว่าช่วยข่าปูที่นิ่งที่ไม่มีขายนั่นก็ไม่ได้ เพราะทำให้ต้องอาบัติปาจิตตีย์ตามสิกขาบทว่าด้วยเรื่องการให้ตักถอนจะปลงอาบัติตก
๑๐. ข้อที่ว่าช่วยการรับเงินและทองนั้นก็ไม่ได้ เพราะทำให้ต้องอาบัติปาจิตตีย์ตามสิกขาบทว่าด้วยการรับเงินและทอง เป็นต้น

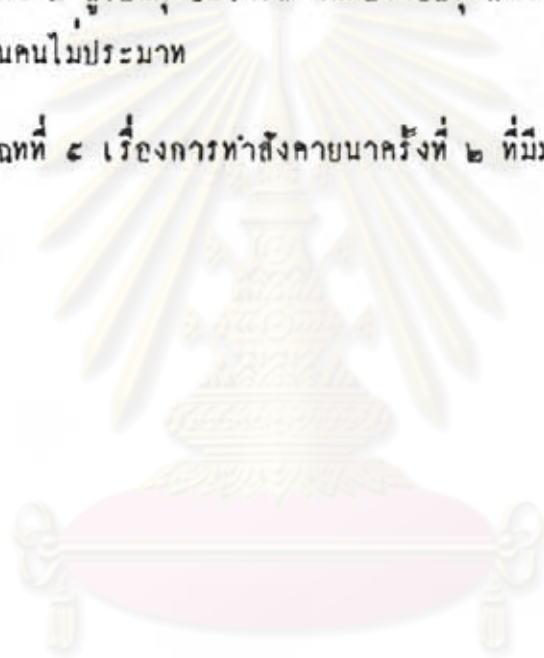
พระภิกษุที่พระยสเดระขอโหมมาประชุมกัน ๓ ที่นั้นมีทั้งหมด ๑ ล้าน ๒ แสน รูป พระยสเดระได้ชักถามพระสัพพทามิมหาเดระเกี่ยวกับบัญญัติ ๑๐ ประการนั้น พระสัพพทามิ ก็ตอบว่า ข้อบัญญัติ ๑๐ ประการนั้นไม่ถูกไม่ควรทั้งนั้น พระมหาเดระเหล่านั้นกล่าวว่า บัญญัติ ๑๐ ประการนั้นไม่ถูกต้องก็เพื่อจะยับยั้งเหล่าอริชฌิกมนุษย์ชั่วช้าซึ่งเห็นว่าบัญญัติ ๑๐ ประการนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว ช่วยกันยกย่องคำจูนพระศาสนาไว้ พระมหาเดระชีฆาสพ ๙๐๐ รูป ซึ่งเป็นผู้ประกอบด้วยอุทสาหวิริยะ รมรูในพระไตรปิฎก แทกฉานในปฏิสัมภทา ซึ่งพระยสเดระคัดเลือกไว้ได้ช่วยกันทำสังคายนาพระสัทธรรมให้ปราศจากความมัวหมอง เป็นครั้งที่ ๒ ขึ้นตามแบบอย่างที่พระมหากัสสปเดระได้เคยทำไว้แล้ว พระมหาเดระชีฆาสพ เหล่านี้ทำการสังคายนาครั้งที่ ๒ อยู่ ๔ เดือนก็สำเร็จ เมื่อทำหทัยสังคายนาเพื่อความ ตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรมสำเร็จแล้ว พระมหาเดระเหล่านั้นก็ถึงเห็นว่าจะมีผู้ก่เสนียดิจูไร ขึ้นในพระพุทธศาสนาในอนาคต คือเมื่อพระพุทธศาสนาล่วงไปแล้ว ๒๑๔ ปี จักมีพระธรรม ราชารองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้าอโศก กุบัติขึ้นที่เมืองปาตลีบุตร แล้วจักได้เป็นใหญ่ ในชมพูทวีป พระองค์จักเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้วถวายลาภสักการะจำนวนมาก (แก่ พระภิกษุสงฆ์) ในพระพุทธศาสนา และในเวลาเดียวกันนั้นพวกเดียรดิย์จักเลื่อมลาภปลอม เข้ามาวบวชแสดงอหิของคน ๆ ในพระศาสนา เพราะการแสดงอหิของคน ๆ ของพวก เดียรดิย์นั้นจักกลายเป็นเสียดิจูไรอันยิ่งใหญ่ในพระศาสนา พระมหาเดระเหล่านั้นจึงได้ ปรีกกากันต่อไปว่า ขณะที่เสียดิจูไรเกิดขึ้นนั้นพวกเราจะยังคงมีชีวิตอยู่หรือไม่ เมื่อทราบ ว่าจะไม่มมีชีวิตอยู่จึงได้พิจารณาหาบุคคลผู้สามารถจะระงับเสียดิจูไรนั้นได้ ก็ได้พิจารณา เห็นว่า คิสสมหาพรหม บนพรหมโลกผู้กำลังจะจุติเป็นผู้สามารถระงับเสียดิจูไรนั้นได้ จึง หักหมใจกันขึ้นไปเชื้อเชิญคิสสมหาพรหมให้ลงมาปฏิบัติในโลก เพื่อช่วยคำจูนพระศาสนา ฝ่าย คิสสมหาพรหมทราบว่าตนสามารถช่วยคำจูนพระศาสนาได้ก็ตั้งใจ จึงรับคำพระเดระเหล่านั้น พระเดระเหล่านั้นรับคำสัญญาของคิสสมหาพรหมแล้วก็ลงจากพรหมโลกมาปรึกษากันต่อไป เพื่อ ให้กิจต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีว่า พระอรหันตชีฆาสพ ๒ รูป คือ พระจันทวิชัยเดระ และพระสิคควเดระ สัทชีวาริกของพระโสณกเดระ ไม่ได้มาร่วมในการชำระสะสางบัญญัติ ๑๐ ประการ สมควรที่พวกเราจะต้องลงทัณฑ์พระเดระทั้ง ๒ รูปนั้น จึงได้ประกาศ ลงทัณฑ์พระเดระทั้ง ๒ นั้นว่า เมื่อใดที่คิสสมหาพรหมซึ่งได้ให้คำมั่นสัญญาแก่สงฆ์ แล้วจุติจากพรหมโลกมาบังเกิดในตระกูลโมคคัลลีพราหมณ์ เจริญเติบโตเป็นกุมารผู้เฉลียว ฉลาดแล้ว เมื่อนั้นท่านทั้ง ๒ รูปนี้จึงรับเป็นชู้ระ คือรูปหนึ่งจึงให้กุมารนั้นบรรพชา ถีกรูปหนึ่ง

จึงให้เล่าเรียนพระพุทฺธพจน์ จากนั้นคิณสมหาพรหมก็ได้จุติลงมาเกิดในมนุษยโลก พระเถระ
รูปหนึ่งก็ได้ให้บรรพชา อีกรูปหนึ่งก็ได้ให้เรียนพระไตรปิฎก พระคิณสโมคคัลลิสฺสก็กลายเป็น
พระเถระผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก พร้อมทั้งได้เป็นพระคณาจารย์ใหญ่ในพระศาสนา
พระมหาเถระทั้งหลาย (ผู้ร่วมในการทำหุคฺคิยสังคายนา) เมื่อทำสังคายนาและกิจอื่น ๆ
เสร็จแล้วก็พากันนิพพานไป

สาธุชนเมื่อพิจารณาเห็นว่า ความตายอันประเสริฐของพระเถระ
ทั้งหลายผู้มีปัญญาอดคเยียม ผู้บรรลุนิพพานแล้ว ผู้บำเพ็ญประโยชน์
ต่อโลกทั้ง ๓ ผู้เป็นพุทธชินารส นั้นมีปัจจัยปรุงแต่ง ไม่มีแก่นสาร จึง
ควรเป็นคนไม่ประมาท

จบปริเฉทที่ ๕ เรื่องการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ที่มีมาในคัมภีร์วังสมาลินี เพียง

เท่านั้น

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติที่ ๒ การสังคายนาครั้งที่ ๓

พระเจ้ากาฬโลกราช เสดยราชย์อยู่ได้ ๒๔ ปี จากนั้นพระราชโอรสของ พระองค์ซึ่งเป็นพี่น้องกัน ๑๐ องค์ ได้ขึ้นเสวยราชย์ต่อมาอีกรวม ๒๒ ปี พระราชโอรส เหล่านั้นคือ ภิกขเสณกุมาร โกรธหวิณณกุมาร มังกรกุมาร สัพพหุมาร ชาลิกกุมาร ชยกุมาร อุตถกุมาร โกรธกุมาร นันทิกุมาร และองค์ที่ ๑๐ คือ พันชนกุมาร จากนั้น มีมหาโจรคนหนึ่งชื่อ นันทะ ของลุมพูนไฉ่เป็นจำนวนมากในคาม นิคม และแคว้นแคว้นต่าง ๆ ทำโจรกรรมตัดขงย่องเขาในพระนคร ยึดเอาราชสมบัติแล้วเดินทางไปกรุงปาฏลีบุตร พร้อมกับพวกสาวเมือง แล้วพระราชโอรสพระเจ้ากาฬโลกราชทั้งหมด แล้วก็ได้รับการ อภิเษกขึ้นเป็นพระราชา พระนามว่า พระเจ้านันทะ และอยู่ได้ไม่นานนักก็สวรรคต อนุชา ของพระเจ้านันทะซึ่งมีชื่อว่า นันทะ เช่นกันมีอยู่หลายคน คือ อุกคเสนนันทะ กนกนันทะ บัณฑุมคิกนันทะ ภูคปาลนันทะ รดปาลนันทะ โคฬวิสาณนันทะ ทสสิทชิกนันทะ และ เถววิฏฐนันทะ ทั้ง ๔ คนนี้มีเชื้อสายโจร ได้ขึ้นเป็นพระราชาครองราชสมบัติอยู่ในนคร ปาฏลีบุตร ๒๒ ปี อนุชาคคนหนึ่งชื่อนันทะเหมือนกัน เป็นคนที่ ๑ มีนิสัยชอบสะสมทรัพย์ จึง ได้ชื่อว่า มัจฉริยชนะ ได้ซุกหุลมหินริมฝั่งแม่น้ำคงคาฝังทรัพย์สมบัติไว้ ๔๐ โกฎิ จากนั้นจึง ได้ชื่อใหม่ว่า ชนนันทะ พระเจ้าชนนันทะนั้นมีศรัทธาในพวกพราหมณ์จึงให้สร้างโรงงาน แล้วบูชาสนะไว้ที่โรงงานนั้น ครั้นนั้นมีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อ ปาณกะ อยู่ที่เมืองคักกสิลา เป็น คนเฉลียวฉลาดและมีรูปร่างงดงามสง่าเยาเยว มีความกตัญญูต่อบิดามารดา เหล่ามหาชน ยกย่องว่าสมควรขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ได้ มารดาของพราหมณ์นั้น พังเสียงเล่าลือของ เหล่ามหาชนแล้วก็ร้องไห้ ปาณกะพราหมณ์จึงถามนางว่า แม่ร้องไห้ทำไม นางก็ตอบว่า เจ้า ไม่รู้เรื่องหรือว่าแม่จะเป็นก่าพราณาตาไม่มีที่พึ่ง ค้วยเหตุนี้แม่จึงร้องไห้ และได้กล่าวเพิ่ม เติมต่อไปว่า เจ้าจะไค้เป็นพระราชาเพราะมีลักษณะท่าทางสง่าเยาเยวเหมาะแก่การเป็น พระราชา เจ้าเป็นพระราชาแล้วก็จะรู้ว่าแม่จะเป็นคนก่าพรา ค้วยความรักมารดา ปาณกะ พราหมณ์จึงให้ถอบหินของคนถอกกลายเป็นคนพิการพันหลก ฉิวพรณชุนชีกหม่นหมอง เที้ยว เสาะแสวงหาอาหารไปจนกระทั่งมาถึงเมืองปาฏลีบุตร ครั้นนั้นพระเจ้าชนนันทะให้บูชาสนะ สำหรับพราหมณ์ทุกระดับ ตั้งแต่ชั้นต่ำ ชั้นกลาง และชั้นสูงไว้ในโรงงาน ปาณกะพราหมณ์ผู้มี รูปร่างเปลี่ยนไปไค้เข้าไปนั่งบนถาสนะมีค่าสูงสุด พระเจ้าชนนันทะทรงแวคล้อมค้วยหมุทหาร ไค้เสด็จเข้าไปถวายทานค้วยมหาธาธาณูภาพ พอลกพระเนครเห็นปาณกะพราหมณ์ซึ่งมีฉิว พรณหม่นหมอง เช่นนั้นก็ทรงเคืองพระทัย สั่งให้พวกถ่ามาคย์อุคพราหมณ์นั้นถอกไป ปาณกะ

พราหมณ์เมื่อถูกดูครว้าออกไปอยู่อย่างนั้นก็โกรธจึงสาปแช่งว่า ขอพระราชานี้อย่าได้รับ
 ความเจริญในราชสมบัติเลย พระราชาทรงกริ้วมากจึงตรัสว่า ให้ช่วยกันจับพราหมณ์นั้น
 เคี้ยววัน พวกอำมาตย์ก็ตีความพราหมณ์นั้นไปแต่ไม่พบ ปาณฑพราหมณ์หลบอยู่ในพระนคร ไม่
 มีโอกาสออกมาภายนอกเลย จึงได้เข้าไปหาคนสนิทของราชโอรสถามว่า บัณฑกุมาร
 หลกัลราชโอรสนั้นด้วยราชสมบัติม้วย ๆ เข้าจนทำให้ราชโอรสเชื่อถือ ปาณฑพราหมณ์
 เองก็รู้ว่าประตูเมืองที่ปิดไว้นั้นไม่มีใครรักษา จึงส่งราชโอรสไปขุดประตูจากมารคา เอา
 กุญแจที่ใค้มานั้นไปเปิดเมือง หลบหนีไปซ่อนอยู่ที่ป่าวิธฎาวิ พร้อมกับพระราชโอรสนั้นและ
 ได้พากันแสวงหาทรัพย์มาได้ ๔๐ โกฏิแล้วฝังไว้ ปาณฑพราหมณ์ทราบดีว่าถึงแม้พระราชโอรส
 นี้จะมีลักษณะสง่าผ่าเผย แต่ก็ไม่เหมาะสมที่จะขึ้นเป็นพระราชาได้ จึงได้ออกแสวงหากุมาร
 อื่นที่สมควรจะเป็นพระราชาได้ไปจนถึงบุปยนคร จึงได้พักคอยเฝ้าดูอยู่ในนครนั้น เมื่อครั้ง
 ที่พระบรมศาสดายังทรงพระชนม์อยู่พวกศากยราชอุกพระเจ้าวิฑฎกะ^{๒๒} สั้หารไปเป็นจำนวน
 มาก พวกที่รอกจากการถูกสังหารก็พากันหลบหนีเข้าป่าหิมพานต์ไป เห็นภูมิภาคแห่งหนึ่งมี
 ป่าและน้ำอุดมสมบูรณ์ดี จึงพากันสร้างเมืองขึ้น ๓ ที่นั้น เรียกว่า โมรียนคร เพราะอิฐมุง
 หลังคาปราสาทมีสีเหมือนขนนกยูง ครั้งนั้นพระเจ้าสามนต์พร้อมด้วยก่าถึงพลและพาหนะมาก
 มาย ได้เสด็จมายังโมรียนคร แล้วจับพระเจ้าโมรวิราชประหารชีวิต พระเทวีของพระเจ้า
 โมรวิราชทรงพระครรภ์แก่ได้ปลอมพระองค์หลบหนีไปอยู่ยังบุปยนครกับพวกพี่ชายของเธอ ได้
 ประสูติพระราชโอรส ๓ เมืองนั้น แล้วเอาทารกนอนในหมอนนำไปวางไว้ที่ประตูคอกวัว ค่าย
 เศษบูดูของทารกนี้โคอุสภะตัวหนึ่งชื่อ จันทะ ออกมาเห็นก่อนจึงยื่นคร่อมไว้ เมื่อรุ่งเช้าขึ้น
 คนเลี้ยงโคมาพบทารกเข้าก็นำไปเลี้ยงไว้ยังเรือนของตนเหมือนกับบุตร ตั้งชื่อให้ว่า จันทคต
 กุมาร เพราะโคผู้ชื่อจันทะคุ้มครองรักษาไว้ จากนั้นเพื่อนของคนเลี้ยงโคชื่อ สุทธิบุตร พบ
 ทารกนั้นก็โคขไปเลี้ยงไว้ที่เรือนของตน ครั้งหนึ่งจันทคตกุมารและพวกเด็ก ๆ ชาวบ้าน
 พากันออกไปเลี้ยงโคอยู่นอกบ้าน จันทคตกุมารได้ชวนพวกเด็กชาวบ้านเล่นเป็นโจรบ้าง
 เป็นราชบุรุษบ้าง เป็นอำมาตย์ผู้มีหน้าที่ตัดสิน (คคิ) ต่าง ๆ บ้าง เป็นเสนาบดีบ้าง ส่วน

^{๒๒}ในอรรถกถาธรรมบทชื่อว่า วิฑฎกะ

ขุวมปทฎกถาย ทคิโย ภาโค. (พระนคร . มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๙),

ตนเองเล่นเป็นพระราชา พวกเด็ก ๆ ที่เล่นเป็นราชบุรุษก็นำพวกโจรมาตวาดแล้วกราบ
 ทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ขณะเหล่านี้เป็นโจร จันทศกตกุมารซึ่งเล่นเป็นพระราชาสั่งให้อำมาตย์
 ผู้มีหน้าที่ตัดสินคดีพิจารณาคดีในทันทีว่าพวกท่านจงตัดสินเรื่องนี้ พร้อมกับกล่าวว่า จงตัดมือ
 และเท้าพวกโจรเดี๋ยวนี้ ขณะนั้นชวานจริงไม่มี พอพวกเขาเถาเถาและซึ่งสมมติให้เป็นชวาน
 ไปตัดมือและเท้า (ของพวกโจร) เท่านั้น มือและเท้าก็ขาดตกลงในทันที และพอจันทศก
 กุมารพูดว่า ขอให้มือและเท้าจงกลับต่อกันเข้าดังเดิมเดี๋ยวนี้ มือและเท้าเหล่านั้นก็กลับเข้า
 สู่ภาวะปกติดังเดิม ภัยของจันทศกตกุมาร ปาณฑพราหมณ์ไปถึงที่นั่นและได้เห็นการกระทำ
 ของจันทศกตกุมารก็เกิดความอัศจรรย์ใจ จึงเดินทางไปหาอุชกพราหมณ์พร้อมกับจันทศก
 กุมาร แล้วกล่าวว่า เราจะช่วยให้บุตรท่านได้รับการศึกษาศิลปวิทยา ดังนี้แล้วให้ทรัพย์
 * พันกหาปณะแก่อุชกพราหมณ์แล้วนำกุมารนั้นไปเลี้ยงที่บ้านของตน ปาณฑพราหมณ์เลี้ยง
 บัณฑิตกุมารและจันทศกตกุมารไว้ที่เดียวกัน ได้เอาสร้อยที่ร้อยด้วยคำยาณ์พลราคา * แสน
 ห้อยคอจันทศกตกุมารและบัณฑิตกุมารคนละเส้น (วันหนึ่ง) บัณฑิตกุมารและจันทศกตกุมาร
 ไล่หากันเลาะความฝันของตนให้ปาณฑพราหมณ์ฟัง ปาณฑพราหมณ์ฟังแล้วก็คิดว่าบัณฑิตกุมาร
 นั้นจะไม่ได้เป็นพระราชา จันทศกตกุมารจะได้เป็นพระราชาในชมพูทวีป ภายหลังจากวันหนึ่ง
 ปาณฑพราหมณ์กลับมาจากการบริโภคน้ำชาที่ไปจากจากการสาธยายมนต์พราหมณ์พร้อมกับ
 กุมารทั้งสองนั้น ไท้หลบออกข้างทางไปนั่งหลับพักผ่อนอยู่ที่โคนต้นไม้ กุมารทั้งสองก็หลับ
 เหมือนกัน ขณะที่คนทั้ง ๓ กำลังหลับอยู่อย่างนั้น ปาณฑพราหมณ์ตื่นขึ้นก่อนจึงได้ปลุกและกระซิบ
 ข้างหูบัณฑิตกุมารว่า เจ้าอย่าคิด อย่าแก่สร้อยที่คอจันทศกตกุมาร แต่จงรีบนำมาให้ไ้ เมื่อ
 พุคทั้งนั้นแล้วก็มอบคาบให้ไป บัณฑิตกุมารไปแล้วไม่สามารถจะนำสร้อยคอของจันทศกตกุมาร
 มาไ้ตามที่พราหมณ์แนะนำจึงไ้กลับมา (เมื่อเช้า) วันรุ่งขึ้นปาณฑพราหมณ์ไ้ส่งจันทศก
 กุมารไปในห่านองเดียวกัน จันทศกตกุมารฟังแล้วก็คิดว่า เราไม่อาจจะนำสร้อยคอมาไ้
 โดยวิธีอื่น นอกจากตัดศีรษะบัณฑิตกุมารเท่านั้น จึงไ้ไปยิงที่อยู่ของบัณฑิตกุมารตัดศีรษะ
 บัณฑิตกุมารนั้นแล้วก็ถือเอาสร้อยกลับมาให้พราหมณ์ดู พราหมณ์รู้ว่าเขาเป็นคนเฉลียวฉลาด
 ในอุบายเช่นนั้นก็ตั้งใจไ้ให้เขาเรียนศิลปวิทยาค่าง ๆ จนจบ และครั้งคราวว่ากุมารนั้น
 เจริญเติบโตแล้ว และสามารถในการบังคับบัญชากำลังพลไ้ จึงให้นำทรัพย์มาจากที่ฝังไว้
 ของสุมาลีกำลังพลไ้ด้วยทรัพย์นั้น พราหมณ์นั้นจึงไ้กลายเป็นนักรบผู้มีชื่อเสียงขึ้น ฝ่ายกำลัง
 พลมีจันทศกตกุมาร เป็นหัวหน้าก็ไล่หากันเที่ยวปล้นภายในคาม รัฐ และชนบทต่าง ๆ มาโดย
 ลำดับแล้วเดินทางมุ่งหน้าสู่กรุงปาฏลิบุตร พราหมณ์ผู้กลายเป็นนักรบระบือชื่อนั้นไ้พบกับ

พระเจ้าอนันตเทที่ยังเหลืออยู่และในที่สุดก็ได้ฆ่าพระเจ้าอนันตเทตาย ปาณกพรหมณียึด
 ราชสมบัติในกรุงปาฏลีบุตรได้แล้ว แต่ก็ยังมีโคธภิเษกจินตคุตกุมาร (ในราชสมบัติ) แต่
 ประการใด โคธภิเษกชาวประมงคนหนึ่งซึ่งรู้ที่พึ่งทรัพย์ของพระเจ้าอนันตเทในราชสมบัติ
 ก่อน และให้ทรัพย์จากที่พึ่งไ้วมารวมกันไว้ โดยใช้เวลาประมาณ ๑ เดือน หลังจากนั้น
 จึงได้ประหารชีวิตพระเจ้าอนันตเทแล้วอภิเษกจินตคุตกุมาร ขึ้นเป็นอัครมหาราชแห่งชมพู
 ทวีปทั้งหมด ส่วนพระเจ้าจินตคุตก็ได้ตั้งชฎิลชื่อ ปณิตัมพะที่ เคยเป็นเพื่อนกันมาก่อนไว้
 ให้ช่วยรักษาพระนคร อาศัยปณิตัมพะชฎิลนั้น นครปาฏลีบุตรก็เป็นดินแดนที่สุขเกษม ไร
 ่อุปัทวะใด ๆ เนื่องแน่นไปค้ำยู้คน ครั้งนั้นปาณกพรหมณียคิดว่า ซอลยามีอันตรายแก่พระ
 เจ้าจินตคุตจะยกกำลังครองราชย์อยู่เลย จึงได้คิดต่อไปว่าเราจะหาวิธีป้องกันการถูกลอบ
 วางยาพิษแก่พระเจ้าจินตคุตะ จึงได้ทอดขมมเจือยาพิษอย่างถ่องไม่ถึงกับทำให้ตายแล้ว
 ให้คนนำขมมที่ทอดแล้วนั้นไปถวายพระเจ้าจินตคุตะ เมื่อได้เวลาเสวยคนนำขมมนั้นไป
 ก็ได้น้อมเข้าไปถวายพระเจ้าอนันตเทในทันที ฝ่ายพระเทวีผู้ทรงพระครรภ์แก่ อีก ๗ วันก็จะมี
 ประสูติแล้ว ได้เสวยขมมที่เขาดวายแก่พระราชานหมก ปาณกพรหมณียรีบตามมาทัน
 ขณะทันวางกลืนขมมเข้าไปในปากแล้ว จึงคิดว่าเราคงจะห้ามไม่ทัน พระราชโอรสในครรภ์ของ
 นางนั้นเป็นผู้มีบุญดลบันดาลให้ดิ้นหายไปค้ำยู้เลย เพื่อป้องกันยาพิษจะลุกลามไปถึงพระราชโอรส
 จึงตกสติใจตกพระเศียรพระราชเทวี แล้วนำท้องนำเอาทารกออกมาแล้วมอบให้พวกญาติ ๆ
 เอาไปเลี้ยง เพราะเหตุที่มีโลหิตปะตกเกลือกกลั้ว ญาติทั้งหลายจึงพากันขนานนามให้ว่า
 พิณฑุสสารกุมาร ขณะที่กุมารเจริญวัยขึ้นแล้วนั้น พระเจ้าจินตคุตจะผู้เป็นพระราชบิดาทรง
 ครองราชย์มาได้ ๒๔ ปี เมื่อพระเจ้าจินตคุตจะสวรรคตไป ยักษ์คนหนึ่งชื่อ เทวครรภได้
 เข้าสิงร่างของพระองค์แล้วแสดงกิริยาอาการเป็นเหมือนพระราชบิดา แต่เวลาเสวยไม่เหมือน
 พระราชา ฝ่ายปุโรหิตทราบบว่าร่างนั้นเป็นยักษ์จึงบดวิธีปฏิบัติทุกอย่างแก่พิณฑุสสารกุมาร
 พิณฑุสสารกุมารผู้ฉลาดในอุบาย จึงแกล้งให้บุรุษ ๒ คนทะเลาะกันที่หน้าปราสาท แล้วแจ้ง
 ให้ยักษ์ที่แสดงตัวเป็นพระราชบิดา พิณฑุสสารถลกอุบายนำบุรุษทั้ง ๒ คนนั้นเข้าไปยังพระ
 ราชมณเฑียร แล้วเอาคานจากมือของคนทั้ง ๒ มาถือไว้ พร้อมกับไปยืนอยู่ใกล้ ๆ ยักษ์
 แล้วได้ทักศิระของยักษ์นั้น จากนั้นพวกราชอำมาตย์พากันทำความสะอาดปราสาท และ
 พระนครทั้งหมดแล้ว จึงได้อภิเษกพิณฑุสสารราชโอรสนั้นในราชสมบัติ อัครมเหสีของพระองค์
 พระนามว่า สิริธรรมมา สืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์วงศ์โมริยะ เป็นหญิงรูปงามและมีบุญ
 ขณะที่ยังทรงพระครรภ์อยู่ก็เกิดอาการแพ้พระครรภ์ อยากเหยียบพระธำมัญญ์และพระจันทร์

อยากรวยดวงดาวและมวลเมฆในท้องฟ้า อยากรวยรากคินกลางมหาปฐพี และอยาก
 เสวยยอดไม้ก้อน นางไม่สามารถจะระงับอาการแพ้พระกรรม์นั้นได้ และในขณะเดียวกัน
 ก็ไม่กล้ากราบทูลให้พระเจ้าพินทุสารทรงทราบ จึงกลายเป็นผู้มีผิวพรรณช้ำซีดหม่นหมอง
 พระเจ้าพินทุสารทอดพระเนตรเห็นนางมีอาการอย่างนั้นจึงไต่ตรัสถามถึงสาเหตุ นางจึง
 ไต่กรายทูลอาการแพ้พระกรรม์ของตนให้พระองค์ทราบ พระเจ้าพินทุสารทราบแล้วก็ไต่บอก
 เล่าอาการแพ้พระกรรม์ของนางให้พวกอำมาตย์ทราบ พร้อมกับนั้นก็ไต่ปรึกษานหาอุบายต่าง ๆ
 กับอำมาตย์เหล่านั้นด้วย ทรงออกอุบายให้ทอดขนมเป็นรูปพระอาทิตย์ พระจันทร์ ขึ้นแล้ว
 ให้เกลี่ย พันคืนให้ราบเสมอกัน ให้ทอดขนมเป็นรูปดวงดาวขึ้นแล้วนำไปวางไว้ที่หน้าพระลาน
 ให้เกลี่ยทรายไว้รอบ ๆ ที่นั้น ให้ปูเสื่อสำหนแล้วให้มั่งค้าย้ายชาว ให้เจาะย้ายชานนั้น
 เป็นช่อง ๆ แล้วเชิญพระมเหสีผู้ประคัมประคาคด้วยเครื่องอลังการทั้งปวงมายังที่ที่ตักแต่ง
 ไว้เรียบร้อยแล้วนั้น ให้วางขนมรูปพระอาทิตย์ ขนมรูปพระจันทร์ ขนมรูปดวงดาว ขนม
 รูปมวลเมฆ ขนมรูปยอดไม้ก้อน พร้อมทั้งขนมรูปใส่เคียน เป็นต้น ไว้แล้วเชิญให้พระอัคร
 มเหสีเสวย อาการแพ้พระกรรม์ของนางจึงไต่สงบระงับไป พระเจ้าพินทุสารใคร่จะทราบยอด
 สำเร็จแห่งการแพ้พระกรรม์นั้น จึงไต่ตรัสถามพวกพราหมณ์ พวกพราหมณ์ก็กราบทูลว่า
 ไม่ทราบ พระองค์จึงไต่ตรัสถามพวกคนแก่ชราเมืองคนอื่น ๆ อีก คนเหล่านั้นก็ทูลว่า ไม่
 ทราบเหมือนกัน พระองค์จึงไต่ตรัสถามชรสาวชีวก ชรสาวชีวกจึงกราบทูลนิมิตหมายแห่ง
 การแพ้พระกรรม์นั้นว่า พระอัครมเหสีจักได้พระราชโอรสผู้ประเสริฐมีบุญมาก และมีอาการ
 ครบ ๓๒ มีชื่อเสียงปรากฏไปทั่วทั้งชมพูทวีป นี้อธิบายนิมิตหมายแห่งการแพ้พระกรรม์นั้น
 พระเจ้าพินทุสารสคัมค้ำของอาชีวกแล้วก็ทรงเบิกบานพระทัย ในชาติก่อนอาชีวกนี้เกิด
 เป็นงูเหลือมอยู่ใกล้ถ้ำवासของพระภิกษุในพระศาสนาพระกัสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ไต่ฟัง
 เสียงสาธยายอภิธรรมของพวกภิกษุแล้วจึงดิ้นนิมิตหมายในเสียงสวดเกี่ยวกับอายุตนเอง
 เมื่อจุติจากชาติที่เป็นงูเหลือม ด้วยบุญนั้นก็ไต่เสวยสมบัติมากมายจนพระบรมศาสดา
 ปรีนิพพานแล้ว จึงจุติลงมาเกิดในสกุลพราหมณ์ เมื่อเจริญเติบโตแล้วก็ไต่ถอยบวชถือเพศ
 เป็นอาชีวก ชรสาวชีวกนี้เป็นกุลบุตรของพระราชเทวี จึงไต่เดินทางไปเพื่อจะหานาย
 นิมิตหมายแห่งการแพ้พระกรรม์ให้พระเจ้าพินทุทราบ และเมื่อจะหานายโดยพิศดารจึงกล่าว
 ว่า ข้าแต่มหาเทวี พระราชโอรสของพระองค์จักไต่เป็นอัครราชาผู้ยิ่งใหญ่กว่าพระราชา
 อื่น ๆ อีก ๑๐๐ พระองค์ในชมพูทวีปนี้ นี้อธิบายแห่งบุพพนิมิตหมายแห่งการแพ้พระกรรม์
 ข้อหนึ่งที่พระองค์ปรารถนาจะเหยียบดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ การนี้พระองค์ปรารถนา

จะเสวยหมูกวางควานั้นเป็นบุพพนิมิต ข้อที่ ๒ ที่แสดงว่าพระราชโอรสของพระองค์จักทำ
 หน้่องร่วมมารดาเดียวกัน ทั้ง ๔๔ คน จนหมดสิ้น ข้อที่พระองค์ปรารถนาจะเสวยมาลเมฆ
 ที่ล่องลอยไปมาอยู่นั้นเป็นบุพพนิมิต ข้อที่ ๓ ที่แสดงว่าพระราชโอรสของพระองค์จักทำลาย
 อธิษฐานแล้วเชิดชูพระศาสนาไว้ ข้อที่พระองค์ปรารถนาจะเสวยไส้เดือนซึ่งอยู่ในกลางมหา
 ปรุที เป็นบุพพนิมิต ข้อที่ ๔ ที่แสดงว่าพระราชโอรสของพระองค์จักมีพระราชอำนาจแผ่
 ไปภายใตแผ่นดิน * โยชน์ ข้อที่พระองค์ปรารถนาจะเสวยยอดไม้ นั้น เป็นบุพพนิมิต ข้อที่
 ๕ ที่แสดงว่าพระราชโอรสของพระองค์จักมีพระราชอำนาจแผ่ไปในอากาศ * โยชน์ พระ
 ัศกรมเหสีสคิบคำของชีวิตนั้นแล้วก็ทรงเปิดบานพระหทัย บำรุงชีวิตนั้นบริบูรณ์แล้วก็ส่งกลับ
 ไปยังที่พำนักของตน ชีวิตนั้นได้กลับไปพำนักอาศัยอยู่ ณ ที่พำนักของตน ซึ่งอยู่ห่างจากเมือง
 ปางสิญครถึงหลายโยชน์ เมื่อพระนางเหวศรมกำหนดประสูติกาลแล้วก็ไ้ประสูติพระราช
 โอรสผู้สูงส่งและสมบูรณ์ด้วยบุพพลักษณะ ในคราวนั้นพระหทัยของพระชนกชนนีเป็นตัน ไม่มี
 ความเศร้าโศก มีแต่ความร่าเริงยินดี ด้วยเหตุนี้จึงได้ถวายพระนามพระราชกุมารนั้นว่า
 อโศก พลอโศกราชกุมาร เคนไ้ พระมเหสีก็ไ้ประสูติ พระราชโอรสอีกพระองค์หนึ่ง
 ทรงพระนามว่า ทิสสกุมาร พระราชกุมารทั้ง ๒ พระองค์นี้เป็นพระราชโอรสของพระัศกรม
 เหสีของพระเจ้าพินทุสารโดยตรง นอกจากนั้นพระเจ้าพินทุสารยังมีพระราชโอรสต่าง
 มารดากันอีก ๔๔ องค์ รวมทั้งหมดเป็น ๑๐๑ พระองค์ พระราชบิดาไ้พระราชทาน
 ตำแหน่งอุปราชแก่อโศกกุมาร แต่เพราะทรงทราบคำทำนายมาก่อน พระองค์จึงไ้ส่ง
 อโศกกุมารไปครองแคว้นวันตี เพื่อป้องกันมิให้ข้าพระราชโอรสองค์อื่น ๆ ของพระองค์
 อโศกกุมารจึงไ้เสด็จไปและไ้ทรงประทับค้างแรมที่เมืองเวทิสนครในระหว่างทาง ทรง
 พบกับธิดาของเวทमानกเศรษฐีผู้มีรูปงาม ก็เกิดรักใคร่ในดวงใจ จึงไ้ไปชอนางกับบิดา
 เมื่อไ้รับอนุญาตแล้วจึงทรงอยู่ร่วมกับนาง ณ เวทิสนครนั้น ฝ่ายพระชายาของอโศกกุมาร
 ไ้ประสูติ พระราชโอรสองค์หนึ่ง ๓ นครนั้น พระนามว่า มหินทกุมาร จากนั้นก็ไ้ประสูติ
 พระราชธิดาอีกองค์หนึ่งพระนามว่า สังฆมิตตา อโศกกุมารทรงไ้พระโอรสและพระธิดา
 รวม ๒ องค์ ๓ เวทิสนครนั้น และไ้ครองราชย์อยู่ที่เมืองนั้นประจวบคฤหาสน์สมบัติ ส่วนพระเจ้า
 พินทุสารไ้ทำนุบำรุงพวกพราหมณ์มิชฌาติฏฐิและประพฤตีสว่างโลก ซึ่งเป็นพวกเคียรถีย์
 นอกศาสนา จำนวน ๒ หมื่นคน อยู่จนตลอดพระชนม์ชีพ พระองค์เสวยราชสมบัติอยู่ไ้
 ๒๔ ปี ขณะที่พระองค์ทรงบรรทมอยู่บนพระแท่นที่จะสวรรคตนั้น ทรงระลึกถึงอโศกกุมาร
 จึงไ้ส่งพระราชสาส์นไปถึงอโศกกุมารทราบแล้วก็รีบเสด็จมาจนถึงเมืองเวทิสนคร ไ้

ปากพระชายาและพระโอรสกับพระธิดาไว้ที่นครนั้น แล้วรีบเสด็จไปยังพระนครเสด็จขึ้นไป
 ยังพระราชมณเฑียร ได้พบว่าพระราชบิดาสวรรคตแล้ว จึงได้จัดการถวายพระเพลิง หลัง
 จากนั้นได้ทำให้พวกอำมาตย์และชาวเมืองทั้งหมดยินดี ทำให้อยู่ในบังคับบัญชาของคนแล้วก็
 ยึดเอาราชสมบัติ เมื่อได้ราชสมบัติแล้วก็ได้ฆ่าพระราชกุมารที่เป็นพระอนุชาต่างมารดา
 ๕๕ องค์นั้นทั้งหมด เหลือไว้แต่กษัตริย์ผู้ร่วมพระมารดาเดียวกัน แล้วได้ขึ้นเป็นเอกราชา
 แต่ยังไม่ทรงอภิเษก จากนั้นได้ตรัสถามพระชนนีว่า ข้าแต่แม่เจ้า สมบัตินี้จะมอบให้ใคร
 พระชนนีจึงตอบว่า ชรสาณชีวกได้เคยพยากรณ์สมบัตินี้ไว้ เมื่อพยากรณ์แล้วก็ได้ไปอยู่ไกล
 จากที่นี้ถึง ๑๐๐ โยชน์ บัดนี้ก็ยังมีอยู่ พระเจ้าอโศกสดับแล้วก็ทรงพลพระทัย ได้ส่งพวกราช
 บุรุษนำพระสุวรรณสิวิกา (คานหามทองคำ) ไปเพื่อรับชรสาณชีวกนั้นมา พวกอำมาตย์ราช
 บุรุษไปถึงแล้วก็แจ้งเรื่องนั้นให้ชรสาณชีวกทราบ ขณะที่ชรสาณชีวกขึ้นพระสุวรรณสิวิกาเดินทาง
 มาอยู่นั้น ท่านได้เห็นที่อยู่อันร่มรื่นของพระอัสสุคตะเดระ จึงลงจากคานหามเดินไปยังที่อยู่
 ของท่าน เห็นเหล่าสัตว์มีราชสีห์และเสือ เป็นต้น ต่างอยู่โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน
 เพราะเมตตาบารมีของพระเดระเจ้า จึงถามพระเดระว่า สัตว์เหล่านี้ชื่ออะไร พระ
 อัสสุคตะเดระรับพุทธวาสนาของเขาคือได้ฟังพระภิกษุสาชยายพระอภิธรรมในบ่วงว่าด้วยกายตะ
 เมื่อชาติที่เป็นงูเหลือม จึงได้ตอบว่า ชื่อกายตะนะ เมื่อถูกถามอีกพระเดระก็ตอบเหมือน
 อย่างนั้นอีก สัตว์ทั้งหลายมีราชสีห์และเสือเป็นต้นนี้ ชาวโลกสมบัติกันเรียกขึ้นมา แต่ถา
 โดยปรมาตตสัจจะแล้ว สัตว์เหล่านี้พระพุทเจ้าทรงเรียกว่า ชันธิ ชาติ และกายตะนะ เพราะ
 ฉะนั้นพระเดระจึงไม่เรียกสัตว์เหล่านั้นโดยสมมติสัจจะ แต่เรียกว่ากายตะนะ ด้วยอำนาจ
 ปรมาตตสัจจะ พอชรสาณชีวกได้ฟังดังนั้นก็เกิดมิริโศคตปะขึ้นทันที จึงได้นั่งยอง ๆ ลง พระ
 เดระจึงโยนผ้าอาบน้ำให้แห้ง เขารับเอาผ้าไปนั่งแล้วก็ขอบรรพชา เมื่อได้บรรพชาอุปสมบท
 แล้วก็ตั้งใจเจริญวิปัสสนาจนได้บรรลุอรหัตตผล

ฝ่ายพวกอำมาตย์กลับมาถึงกรุงปาลิบุตรแล้วก็กราบทูลเรื่องราวของชรสาณชีวก
 ให้พระราชาทรงทราบ ครั้นนั้นพระเจ้าอโศกก็ยังมิได้อภิเษกแต่อย่างใด และได้ท้าวบุรุษ
 พวกพราหมณ์นิกศาสนาซึ่งเป็นผู้ที่พระราชบิดาเคารพนับถือมากจน จำนวน ๒๐,๐๐๐ คน
 ทุกวันเป็นเวลา ๓ ปี วันหนึ่งพระองค์ทรงเห็นพวกพราหมณ์ซึ่งมีพิธีกรรมต่าง ๆ กัน ปราศจาก
 คุณธรรมคือความสงบและไม่เคยฝึกตนเองเลย ก็ไม่อาจหาพระหทัยให้เลื่อมใสได้ เพราะ
 ฉะนั้นพอถึงปีที่ ๔ จึงทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เวลานั้นพระพุทเจ้าปรินิพพานมาแล้ว
 ๒๖ ปี ในปีนั้นนั่นเองพระเจ้าอโศกจึงได้ทรงอภิเษก เมื่อได้ทรงอภิเษกแล้ว ราชฤทธิก็

เกิดมีขึ้นคือ พระราชอำนาจแผ่ไปบนอากาศและโคพื้นดินข้างละ ๑ โยชน์ พวกเทวดาได้
 หักน้ำจากสระลงในคาคมาดวายเป็นละ ๑๒ หม้อ หรือ ๔ ทาบ พระองค์ได้ถวายแก่พระสงฆ์
 ๔ หม้อ ได้ถวายแก่พระภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎก ๒ หม้อรูป ๒ หม้อ พระราชทานแก่พระมเหสี
 ๒ หม้อ พระราชทานแก่พวกนางสนม ๒ หม้อคน ๒ หม้อ ทรงไร้เอง ๒ หม้อ เทวดาก็
 พวกหนึ่งได้นำไม้สีพระทนต์อันชื่อว่า นาคลดา วันละหลายพัน พระองค์ได้พระราชทานไม้
 สีฟันแก่พระภิกษุ ๒ หม้อรูป และแก่พวกนางสนม ๒ หม้อคนทุกวัน เทวดาก็พวกหนึ่งได้นำ
 สมถ พระขามป้อม ที่เป็นยา และมะม่วงสุกที่มีสีกลิ่นรสดีเยี่ยม รวมทั้งผ้า ๕ สี จากป่า
 นิรมิตมาถวาย อีกพวกหนึ่งนำผ้าเช็ดพระหัตถ์สีเหลืองมาถวาย อีกพวกหนึ่งนำผ้าทิพย์จาก
 สระโนคาชมาถวาย อีกพวกหนึ่งนำเอาผ้าลายดอกมะลิที่ไม่ใช่ผ้าทอด้วยด้ายเป็นผ้าทิพย์มา
 ถวาย พวกนาคได้นำเครื่องลูบไล้และยาหยอดตาจากนาควิมานมาถวาย พวกนกแซกเท้าได้
 คาบข้าวสาธิตมาถวายวันละ ๕ หม้อเวียน พวกหนูได้นำข้าวสาธิตที่หะเป็ลือกถอกหมคนแล้ว
 มาถวาย ไม่ให้หก ให้เหมือนกับที่พวกมนุษย์ใช้บริโภคในครอบครัวของคน ๆ ฝูงหนึ่ง
 มาทำรังรังถวายเป็นฝูงหนึ่งมาถักทอในโรงครัวถวาย ฝูงนกการเวกที่มีเสียงไพเราะจับใจได้
 มาร้องถวายเสียง

พระเจ้าอโศกเมื่อทรงอภิเษกแล้วก็ทรงตั้งกิสสะกุมารผู้บุตรให้เป็นอุปราช อยู่
 มาวันหนึ่งพระองค์มีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรพระพุทธเจ้า ทรงทราบว่าเป็นพระยา
 กาทนาคราชมีอายุยืนถึง ๑ กัป เห็นพบเห็นพระพุทธเจ้ามาถึง ๔ พระองค์ ประสงค์จะ
 นำพระยานาคราชนั้นมา จึงได้ส่งโขนออกไปคล้องนำมาให้นั่งบนบัลลังก์ภายใต้เศวตฉัตร
 ทรงบูชาด้วยดอกไม้ต่าง ๆ ทรงแวศถมอยู่ด้วยพวกนางสนม ๑ หม้อ ๒ พันคน แล้วทูลว่า
 ทานจงแสดงรูปพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระสถิตธรรมจักรพรรค์เป็นพระสัมพันธุ มีพระปรีชาญาณ
 หาที่สุดมิได้ให้เรากู เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรรูปพระพุทธเจ้าที่พระยาเกตนาคเนรมิตร
 ขึ้น ซึ่งประถกณด้วยมหาปฐิสถิกษณะ ๑๒ ประการ อสีติพิณุชนะ ๔๐ มีพระรัศมีสว่างรทบ
 พระกายข้างละ ๑ วา งคงามด้วยพระเกตุมาลา ก็ทรงฉัตรพระหทัย เกิดอุหารปิติว่า
 รูปที่เนรมิตรขึ้นยังงามถึงเพียงนี้ ถ้าเป็นรูปจริงของพระพุทธองค์จะเป็นอย่างไร พระองค์
 ทรงมีพระหทัยเปี่ยมตันด้วยปิติ มีศุททกปิติ เป็นตัน ถวายนมัสการและทวามหาบูชาพระรูป
 เนรมิตนั้นอยู่ตลอด ๘ วัน เนื่องจากจะมีคำถามว่าพระเจ้าอโศกได้สมมิตินี้ในชาตินี้เพราะ
 บุญอะไร จึงขอเล่าเรื่องบุญของพระเจ้าอโศกดังนี้

มีเรื่องเล่าว่าในชาติก่อนมีพ่อค้าน้ำผึ้งพื้นองถิ่นอยู่ ๓ คน คนหนึ่งมีหน้าที่ขายน้ำผึ้ง ถัดสองคนมีหน้าที่ห่าน้ำผึ้งมาให้ขาย ครั้นนั้นพระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่งป่วยเป็นวิธโรค พระปัจเจกพุทธเจ้าอีกรูปหนึ่งซึ่งต้องการน้ำผึ้งไปรักษาโรคนั้นจึงได้เข้าไปบิณฑบาตในเมือง และได้พบกับเด็กหญิงคนหนึ่งซึ่งกำลังไปตักน้ำ ฝ่ายเด็กหญิงเมื่อได้พบพระปัจเจกพุทธเจ้า ก็เดินเข้าไปหาแล้วไหว้ พลางถามว่า พระอยู่เป็นเจ้ามาเพื่อต้องการสิ่งใด เมื่อทราบว่า ท่านต้องการน้ำผึ้ง ก็ขี้อบอกลงมือไปหาน้ำผึ้งให้ พ่อค้าน้ำผึ้งก็ได้สนทนาปราศรัยกับพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้ไปถึงแล้วด้วยความนอบน้อม และได้ถวายน้ำผึ้งจนสิ้นบาตร เวลาเขาเห็นน้ำผึ้งสิ้นบาตรจนหยดลงดิน เขาก็ได้ปรารภว่า ถวายการให้ท่านนี้ ขอให้เราได้เป็นพระราชราชาแต่เพียงผู้เดียวในชมพูทวีป และขอให้อำนาจของเราแผ่ไปทั้งในอากาศและแผ่นดินข้างละ ๑ โยชน์ เมื่อที่ชายทั้งสองกลับมา เขาก็ได้บอกกับข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าได้ถวายน้ำผึ้งของพวกเราแก่สมณะเช่นนี้ ขอให้ท่านทั้งสองจงทำให้เสื่อมใสเด็ก ที่คนโตไม่พอใจเพราะไม่รู้คุณของพระปัจเจกพุทธเจ้าจึงได้กล่าวหาว่า สมณะที่เจ้าถวายน้ำผึ้งไปนั้นเป็นเพียงคนจับพาดนุ่งผ้าย้อมผาคเท่านั้นมิใช่หรือ ที่คนกลางก็ไม่พอใจเหมือนกันจึงพูดด้วยความไม่พอใจว่า เจ้าจงหึงพระปัจเจกพุทธเจ้าของเจ้าไว้ที่ยังสมุทรรโนนเกิด ฝ่ายน้องชายฟังคำกักขฬะหยาบช้าของพี่ทั้งสองแล้ว เกิดความกรรณาาคอพี่ทั้งสองจึงได้พรรณานานสงส์ในปิติตานานุโมทนาให้ฟัง ทำให้พี่ทั้งสองกลับใจเสื่อมใส ภายหลังที่ชายทั้งสองซึ่งเสื่อมใสแล้วก็ได้อนุโมทนา น้ำผึ้งส่วนของตน ครั้นนั้นเด็กหญิงคนนั้นคิดอยู่ที่บ้านนั้นว่า ถ้าพ่อค้าน้ำผึ้งถวายน้ำผึ้งแก่พระอยู่เป็นเจ้าก็เป็นการดี ถ้าไม่ถวายเราจักไปซื้อถวาย เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้ากลับมาจากตลาดแล้ว เด็กหญิงคนนั้นก็ถามและทราบว่าท่านได้น้ำผึ้งแล้ว จึงถามว่า เขาปรารภอย่างไร นางได้ฟังความปรารภของพ่อค้าแล้วก็ใจ จึงได้ปรารภเป็นพระมหะเทสีของ เขา พ่อค้าทั้ง ๓ คนนั้น คนน้องได้เป็นพระราชาผู้ยิ่งใหญ่ในชมพูทวีป เขาได้รับสมบัตินี้เพราะบุญนั้น ฝ่ายเด็กหญิงคนนั้นก็ได้เป็นพระเวฬุของพระเจ้าอโศกมหาราช พระนามว่า อสนิมิตกาเทวี พ่อค้าคนกลางเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพต่าง ๆ แล้วก็ได้มาเกิดเป็นพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ เพราะได้กล่าวว่าจะหึงพระปัจเจกพุทธเจ้าที่ยังสมุทรรโนน ส่วนพ่อค้าผู้เป็นพี่ชายใหญ่เวียนว่ายตายเกิดในภพต่าง ๆ แล้วก็ได้มาเกิดในพระครรภ์พระนางสุมนาเทวีของพระเจ้าสุมนะ ผู้เป็นราชโอรสของพระเจ้าพินธุสาร์ เมื่อพระราชเทวีทรงพระครรภ์แก่อยู่นั้นเอง พระเจ้าอโศกมหาราชก็ได้เข้าเจ้าสุมนะผู้เป็นพระเชษฐาและพี่น้องต่างมารดาอีก ๘๘ องค์ ส่วนพระเทวีก็ได้หลบหนีออกจากเมืองไปทาง

ประมุขทศปราชิน เพื่อจะรักษาคนซึ่งทรงพระกรรมไว้ ได้ไปยังบ้านจิตตาสคามของพวกจิตตาสคาม
 นิโครธเทวคาซึ่งสถิตย์อยู่ที่นั่นได้เนรมิตเวรอนขึ้นโอบวงอาศัยอยู่ที่นั่น ในวันนั้นนั่นเองนางก็
 ได้ประสูติพระราชโอรสอยู่ประเสริฐ พระนามว่า นิโครธ เพราะประสูติใกล้กับต้นนิโครธ
 (ต้นไทร) นิโครธกุมารเกิดที่บ้านคนจิตตาสคามและได้รับการเลี้ยงดูอย่างคนจิตตาสคาม ก็เพราะ
 พุทว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นคนจิตตาสคามในชาติก่อนนั่นเอง จิตตาสคามเป็นหัวหน้าครอบครัว
 คนหนึ่งไปพบเห็น เข่ากึ่งนักบิณฑิอเหมือนกับเป็นนายของตน จึงได้เลี้ยงดูไว้ตลอด ๘ ปี พระ
 เถระธิดาสหุพหนึ่งชื่อ วรณะ ทราบว่านิโครธกุมารมีอายุ ๘ ขวบแล้ว และเป็นผู้สมบูรณ์
 ค่วยอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ จึงให้มารดาอนุญาตให้นำมาขึ้นสำนักของตน สอนกรรมมัญฐาน
 ให้ แล้วปลงยมให้เพื่อจะให้บรรพชา พอมีกโณจรถึงยมกุมารนั้นก็ได้รับรูปเป็นพระอรหันต์
 นิโครธสามเณร ประสงค์จะไปเยี่ยมพระราชเทวีผู้เป็นมารดา จึงเข้าเมืองไปทางประตูค้ำ
 หิศหัทธิน เดินย่านกลางเมืองไปทางประตูค้ำทศปราชิน และขณะนั้นพระเจ้าอโศกประทับ
 อยู่ที่สถิตยธรโคทศพระเนตรเห็นนิโครธสามเณร ผู้สำรวมอินทรีย์แห่งคู่เพียงชั่วแฉก ใน
 ระหว่างทางก็เกิดความเลื่อมใส อันความรักจะเกิดขึ้นก็ด้วยเหตุ ๒ อย่างคือ ค่วยบุพเพ
 สันนิวาสนและค่วยการเกิดใกล้กันในปัจจุบัน พระเจ้าอโศกรับสั่งอำมาตย์ให้ไปนิมนต์นิโครธ
 มาโดยเร็ว อำมาตย์ก็รีบไปนิมนต์ว่า พระราชารับสั่งให้ท่านไปเฝ้าโดยเร็วเดี๋ยวนี้ สามเณร
 จึงทอบว่า เรามิใช่กลุ่มปะ (พระประจำตระกูล) ของพระราชาราช และพระราชาก็ไม่รู้จัก
 เรามาก่อน เพราะเหตุไรพระราชารับสั่งให้เราไปเฝ้า เมื่ออำมาตย์นั้นชักเข้าอยู่ พระ
 ราชาก็ได้ส่งอำมาตย์ไปอีก ๒-๓ คน โดยครีตสั่งว่าจงรีบไป สามเณรทราบแล้วก็ไม่ได้
 รีบเร่งความพระราชประสงค์แต่ประการใด ได้เดินมาตามปกติแล้วเข้าไปสู่ปราสาท พระ
 ราชาก็ให้ถวายน้ำล้างเท้าแล้วครีตว่า ขอนิมนต์ท่านเลือกคฤหาสนะที่สมควรแก่ตนแล้วนั่ง
 เด็ก ฝ่ายสามเณรมองดูรอบ ๆ แล้วก็รู้ว่า ไม่มีภิกษุอื่นอยู่ที่นั่นจึงลุกไปยืนอยู่ใกล้ราชบัลลังก์
 พระราชาเห็นสามเณรเข้ามาใกล้ราชบัลลังก์ของคนแล้วก็ทรงดำริว่า ผู้นี้คงเป็นเจ้าของปราสาท
 นี้แน่ จึงลุกมือสามเณรขึ้นสู่บัลลังก์แล้วประหิยนั่งบนอาสนะ ๓ ที่นั่น พระราชาได้ถวายโภชนะ
 ที่เตรียมไว้เพื่อพระองค์แก่สามเณร พร้อมกับเลี้ยงดูค่วยโภชนะอันประณีต เมื่อสามเณรฉัน
 เสร็จแล้ว พระราชาได้ครีตถามว่า ท่านรู้จักพระพุทธโฆษาหรือเปล่า เมื่อสามเณรทอบว่า
 รู้จัก พระราชาจึงได้ครีตขอให้สามเณรแสดงให้ฟัง สามเณรจึงได้กล่าวคาถา

อุปปมาโท อมตํ ปทํ

ปมาโท มรฺจุโน ปทํ

อุปปมุตฺตา น มียนฺติ

เย ปมุตฺตา ยถา มคาคี

พระราชสาส์นเพียงถึงคาถาที่ว่า ฤปมาโท ฌมคํ ปถิ ปมาโท มจฺจุโน
 ปถิ เท่านั้นก็ขอให้หยุดโดยครีว่า ขอพ่อแฉรงหยุดไว้ก่อน พระองค์ทรงเกิดศรัทธาเลื่อมใส
 ครีว่า ข้าพเจ้าจะถวายนิคมกัถ ๔ สำหรับเป็นประจำ สามแฉรงก็กล่าวว่า อาตมาจะถวาย
 นิคมกัถนั้นแก่อุปัชฌายะของอาตมา พระราชาครีถามว่า ใครเป็นอุปัชฌายะของท่าน สามแฉรง
 ก็ทูลตอบว่า ผู้ที่เห็นโทษน้อยโทษใหญ่แล้วทักท้วงตักเตือนคือพระอุปัชฌายะ เมื่อพระราชา
 ครีว่า ถ้าเช่นนั้นข้าพเจ้าจะถวายนิคมกัถคือ ๔ สำหรับแก่พระอุปัชฌายะของท่าน สามแฉรง
 ก็ทูลว่า ข้าพเจ้าจะถวายนิคมกัถนั้นแก่พระอาจารย์ เมื่อพระราชาครีถามว่า ใครคือพระ
 อาจารย์ของท่าน สามแฉรงก็ทูลตอบว่า ผู้ที่ให้อภัยในศีลและสิกขาบทของพระพุทธเจ้าผู้
 ประเสริฐคือพระอาจารย์ของข้าพเจ้า เมื่อพระราชาครีว่า จะถวายนิคมกัถคือ ๔ สำหรับ
 สำหรับพระอาจารย์ของท่าน สามแฉรงก็ทูลตอบว่า ข้าพเจ้าจะถวายนิคมกัถเหล่านี้แก่พระสงฆ์
 พระราชาจึงครีถามว่า ใครคือพระสงฆ์ สามแฉรงก็ทูลตอบว่า การบรรพชาอุปสมบทของ
 อุปัชฌายะอาจารย์ก็ คือของข้าพเจ้าก็ คือยอมสำเร็จ เพราะอาศัยการประชุมของพวกภิกษุโค
 การประชุมของภิกษุในลักษณะนั้น ๆ เลยเรียกว่า สงฆ์ พระราชาได้สดับแล้วก็ทรงโสมนัส
 ครีว่า ถ้าอย่างนั้นข้าพเจ้าจะถวายท่านอีก ๔ สำหรับ เมื่อพระราชาถวายอัญชลกัถเป็น
 ครั้งที่ ๔ ด้วยความเลื่อมใสเช่นนั้นแล้ว นิโครธสามแฉรงจึงรับด้วยการสงบนิ่ง เมื่อกทำให้
 พระราชาทรงเลื่อมใสแล้วก็กลับไปวิหารพักอยู่ตลอดคืน พอรุ่งเช้าขึ้นก็ไต่พากิษุ ๓๒ รูป
 เข้าไปฉนในพระราชวัง พระราชาทรงโสมนัส ใค้มนมคํพระภิกษุอื่นอีก ๓๒ รูป รวมกับ
 พวกภิกษุเก่าว่า พุ่งนี้ขอมนมคํพวกท่านรับภิกษาจารที่พระราชวังของข้าพเจ้า ในวันที่ ๒
 พระองค์ก็ทรงกระทำดังนี้อีก โดยท่านเองนี้เองพระราชาที่ทรงมนมคํภิกษุมาลันถึง ๖ หมื่น
 รูป เป็นประจำทุกวัน นิโครธสามแฉรงทำให้พระราชาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ และ
 ให้ตั้งมั่นในศีล ด้วยประการฉะนี้ พระเจ้าอโศกผู้ไม่หวั่นไหวด้วยปฤชณิกศรัทธาในพุทธ
 ศาสนาอย่างนี้แล้ว ก็ได้ยกเลิกทานที่พระราชบิดาพระราชทานแก่พวกพราหมณ์ ๖ หมื่นคน
 นั้นทั้งหมด วันหนึ่งพระองค์เสด็จไปยังอุโตการามถวายทานแก่พระสงฆ์ประทับยืนอยู่ท่ามกลาง
 สงฆ์แล้วครีถามว่า พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมไว้ประมาณเท่าไร พระสงฆ์ไค้
 มถหมายให้พระโมคคัลลิสฺสุครเถระเป็นผู้วิสัชนา พระเถระจึงไค้ชี้แจงแก่พระราชาว่า
 ข้าแต่มหานพิตฺร พระธรรมที่พระบรมศาสดาแสดงไว้ นั้นว่าโดยองค์มี ๘ องค์ ว่าโดยชั้น
 มี ๔ หมื่น ๔ พัน พระธรรมชั้นตรี พระราชาสดับแล้วทรงเลื่อมใสในพระธรรมชั้นตรี จึงครี
 ว่า ข้าพเจ้าขอบูชาพระธรรมชั้นตรีด้วยพระวิหาร ชั้นตรีละ ๑ วิหาร จึงไค้พระราชทาน

พระราชทรัพย์ ๔๖ โถง ให้พระราช ๔ หมื่น ๔ พันคน สร้างวิหารขึ้นที่นครของตน ๆ ส่วนพระองค์เองรับสั่งให้สร้างอโศการามมหาวิหารขึ้น พระสงฆ์ได้แต่งตั้งให้พระอินทคุตต-ชีวาสนผู้มีฤทธิ์มากเป็นผู้ดูแลวกรรม (การก่อสร้าง) ของพระราช การก่อสร้างใด ๆ ที่ยังไม่สำเร็จ พระอินทคุตตเดระผู้ทรงฤทธิ์กับบันดาลให้สำเร็จด้วยอำนาจของตนเอง การก่อสร้างพระวิหารนั้นได้สำเร็จลงโดยใช้เวลาเพียง ๓ เดือน พระเจ้าอโศกทรงพอพระทัยยิ่ง พระราชาทรงหลายได้สร้างวิหาร ๔ หมื่น ๔ พันวิหารเสร็จก่อนพระเจ้าอโศก จึงได้พากันทำหนังสือมากราบทูลให้พระเจ้าอโศกทรงทราบ พระเจ้าอโศกทรงทราบแล้ว ได้เสด็จไปยังวิหารถวายนมัสการพระภิกษุสงฆ์แล้วตรัสว่า วิหาร ๔ หมื่น ๔ พันวิหารสำเร็จแล้ว พวกเราจักได้พระบรมราชาจากที่ไหน พวกภิกษุกราบทูลพระองค์เป็น ๒ แนวทางว่า พวกข้าพเจ้าเคยได้ยินว่าที่ยังพระบรมราชาอยู่ที่ไหน แต่ไม่ปรากฏว่าอยู่ที่ไหน พระเจ้าอโศกจึงได้เสด็จไปกรุงราชคฤห์ ให้หรือพระเจ้าเจดีย์ออกดู เมื่อไม่พบพระบรมราชา ก็ให้ขอมแซมพระเจ้าเจดีย์ให้เป็นปกติเหมือนเดิมแล้วจึงเสด็จไปยังกรุงเวสาลี เมื่อไม่พบพระบรมราชาที่เมืองเวสาลี ก็เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อไม่ได้พระบรมราชาที่กรุงกบิลพัสดุ์ ก็เสด็จต่อไปยังรามคาม พวกบาคผู้มีฤทธิ์มากไม่ยอมให้ชุกหรือพระเจ้าเจดีย์ในรามคาม เมื่อชุกหรือลงไป จอบเสียมก็แตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย พระองค์จึงเสด็จสู่แคว้นอัสสกะไปปะ เวฏฐทีปะกะ ปาวา และกุสินารา ตามลำดับ ก็ไม่ได้พระบรมราชา ณ ที่นั้น ๆ แลอย่างใด พระองค์ให้หรือเจดีย์ ๔ องค์ ณ ที่ ๔ แห่งแล้วก็ไม่พบพระบรมราชาแต่อย่างใด ทรงให้ขอมแซมพระเจ้าเจดีย์เหล่านั้นให้เป็นปกติดังเดิม แล้วจึงเสด็จไปยังภูเขาศิริพชะ ไปรคไพบริษ ๔ มาประชุมกัน แล้วตรัสถามว่า บริษัที่ พอลจะรู้ว่าใครเคยได้ยินว่ามีการยังพระบรมราชาไว้ที่ไหนบ้าง

ครานั้นพระเถระรูปหนึ่งมีพรรษาได้ ๑๒๐ พรรษา ได้ไป ณ ที่นั้น แล้วถวายพระพรว่า ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ายังพระบรมราชาอยู่ที่ไหน แต่พระเถระเป็นผู้ของข้าพเจ้า ได้ให้ข้าพเจ้าซึ่งมีอายุเพียง ๘ ขวบถือเอาพวกคอกไม้ตามท่านไป แล้วบอกว่า ที่ระหว่างคอกไม้ใหญ่โน้นมีสถูปศิลาองค์หนึ่ง พวกเราจักไปที่นั่นกัน เมื่อไปถึงที่นั่นแล้วท่านก็ได้เอาพวกคอกไม้บูชาที่นั่น มหาบัณฑิตควรพิจารณาณที่นั่น ข้าพเจ้าก็ทราบเพียงเท่านี้ พระเจ้าอโศกได้เสด็จไปที่นั่นแล้วให้หรือพระสถูปศิลาออกไปจากที่นั่นแล้วให้ชุกคินลงไปหรือเอาปูนและอิฐออกตามลำดับ ชุกลงไปจนถึงบริเวณที่รอยด้วยทรายแก้ว ๘ ประการ จึงได้ทอดพระเนตรหุ่นยนต์ถือคาบหม้อรอมอยู่อย่างรวกเร็ว ไม่รู้ตนรูปสลาย จึงตรัสสั่งให้ดวงสว่างเหวคา แล้วทรงอธิบายว่า ข้าพเจ้าไม่รู้ตนรูปสลายแห่งรูปหุ่นยนต์นี้ ข้าพเจ้ามาที่นี่ก็เพื่อจะปฏิบัติ

พระบรมราชาของพระมุนีเจ้าไปประดิษฐานไว้ที่พระวิหาร ๔ หมื่น ๔ พันแห่งแล้วทำการ
ฉลองใหญ่ ขอเทวดายักษ์ทำอินทราโยค ๆ แก่ข้าพเจ้าเลย ท้าวสหสเสนทร (ท้าวสักกะ
พระอินทร์) ทราบเรื่องนั้นแล้วจึงทูลสั่งวิศุกรมเทพบุตรว่า พระเจ้าอโศกมีพระราช
ประสงค์จะเข้าหองพระบรมราชาแล้วนำเอาพระบรมราชาพระศัพทพุทธเจ้าออกไป ท่านจง
รีบไปนำรูปหุ่นยนต์ซึ่งวิ้งวนอยู่รอบ ๆ นั้นออก แล้วทำให้พระเจ้าอโศกหมดความกลัว วิศุ-
กรมเทพบุตรรับคำสั่งแล้วก็รีบลงมาจำแลงเป็นเด็กนมจุก ๕ จุก ถูกลงไปยืนอยู่หน้าพระพักตร์
พระราชธา แล้วกราบทูลว่า หม่อมฉันจะกำจัดรูปหุ่นยนต์นี้ พระราชาทูลว่า ขอเชิญกำจัด
เด็ก วิศุกรมเทพบุตรก็ยิงลูกธนูไปถูกรูปหุ่นยนต์ครั้งที่เด็กถูกไว้ซาค ล้มกระຈักกระจาย
ลงที่ประตู พระเจ้าอโศกได้เฝ้ากษัตริย์ประสูติเข้าไปหอกพระเนตรเห็นแก้วมณีอันประเสริฐ
และทรงทอดพระเนตรเห็นอักษรที่จารึกไว้ว่า ในอนาคตพระราชชาติสนจะถือเอาแก้วมณีนี้
บูชาพระบรมราชา ก็ทรงกริ้วว่า คำพูดที่ว่า พระราชาชาติสนเป็นต้นนี้ไม่เหมาะแก่เรา แล้ว
ได้เปิดประตูเสด็จเข้าไปตามลำดับจนถึงโรงช้างใน แปลงประทับที่จุฑาธุชาไว้ได้ ๒๑๘ ปี
ยังคงสว่างรุ่งเรืองอยู่ คอกไม้ทั้งหลายมีคอกไม้เขียวเป็นคัน ยังคงคงงามอยู่เหมือนกับ
เอาบูชาไว้ในขณะนั้นนั่นเอง เครื่องปูลาดที่สวยงาม ซึ่งล้วนแล้วด้วยคอกไม้ปรากฏเหมือน
กับปูไว้ใหม่ ๆ ของหอม มีจันทร์เหลือง เป็นคัน ยังคงมีกลิ่นหอมเหมือนกับบศเสร์จใหม่ ๆ
เช่นกัน พระเจ้าอโศกทรงหยิบแผ่นทองคำขึ้นมาอ่านก็ทรงทราบเนื้อความว่า ในอนาคตจัก
มีพระธรรมราชาพระองค์หนึ่งพระนามว่า อโศก กำจัดอิทธิเดียรดิษฐ์ แล้วยกย่องพระพุทธ
ศาสนา จักได้เป็นใหญ่ในชมพูทวีปทั้งสิ้นจักนำเอาพระบรมราชาอันประเสริฐของพระมุนีเจ้า
ไปทำให้แพร่หลายเพื่อประโยชน์แก่มหาชน ทรงอ่านทราบใจความดังนี้แล้วจึงตรัสขึ้นว่า
พระมหากษัตริย์จะได้เห็นเราอย่างถ่องแท้แล้ว ก็ทรงตบพระหัตถ์ด้วยความโสมนัสยิ่ง ทรง
นำพระบรมราชาไปจากพระสถูปโดยเหลือไว้เพียงบางส่วน ปิศประตูหองถอกมาตามลำดับ
สิ่งใดที่เคยมีอยู่อย่างใดก็ยังคงให้มีอยู่อย่างนั้น สุดท้ายได้ย้ายพระเจดีย์ศิลาอันไปไว้เบื้องบน
ที่นั่นเช่นเดิม จากนั้นก็เชิญเชิญพระบรมราชาที่ได้มานั้นกลับพระนคร ทรงให้ประดิษฐานไว้ที่
พระเจดีย์ในอโศการามพร้อมด้วยเครื่องบูชามากมาย ขณะทรงส่งพระบรมราชาที่เหลือไป
ให้พระราชธาทั้งหลายเพื่อให้ประดิษฐานไว้ในพระเจดีย์ในวิหารใน ๔ หมื่น ๔ พันนครใน
ชมพูทวีปพร้อมทั้งส่งพระราชสาส์นแจ้งไปว่า จากนั้นไปอีก ๗ วัน เราจะทำการฉลองมหา
วิหารของเรา พวกท่านก็ควรฉลอง ๓ นครของคน ๆ เช่นกัน พวกเราจักฉลองพร้อมกัน
จากนั้นก็ให้ตั้งลงป่าวประกาศไปว่า อีก ๗ วันข้างหน้าจักมีการเฉลิมฉลองพระวิหารและ

พระบรมราชาภายในเมือง ขอให้ประชาชนผู้อยู่ทั้งภายในและภายนอกเมืองสมาทานศีล ๘ และเตรียมเครื่องบูชาเพื่อทำการบูชาไว้ตามกำลังของคนให้พร้อม เมื่อล่วง ๙ วันไปแล้ว พระราชาซึ่งควยเหล่าจตุรงค์เสนาگیเสด็จประพານเมืองทุกส่วนที่ชาวเมืองพากันประดับตกแต่งไว้ตามลำดับแล้วจึงเสด็จไปยังวิหาร ประทับยืนประนมกัญชวลีอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ด้วยความเคารพยิ่ง ๓ สมาคมนั้นมีภิกษุ ๔๐ โภกวิ มีภิกษุณี ๘๖ เณร พระอรหันต์ซึ่งหาจำนวน ๑ แสนรูปได้พากันแสดงโลกาวีรปาฏิหาริย์ ฝ่ายภิกษุณีที่เป็นพระอรหันต์มี ๑ พันรูป พระเจ้าอโศกประทับยืนอยู่ที่โศการามมหาวิหารก็สามารถทอดพระเนตรเห็นวิหารอื่น ๆ ที่พระราชา ๔ หมื่น ๔ พันองค์ทรงสร้างไว้ ๓ นครนั้น ๆ ได้ พระองค์ทรงปลื้มปิติยิ่งจึงตรัสตามพระสงฆ์ว่า มนุษย์ทั้งหลายได้ทำการบริจาคนในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดเป็นอันมากแล้ว การบริจาคนของใครที่มากกว่านี้มีอยู่หรือไม่ พระโมคคัลลีสบุตรเดระซึ่งสงฆ์มอบหมายให้เป็นภาระในการวิชันนา เมื่อจะวิชันนาจึงถวายพระพรว่า ไม่ว่าพระบรมศาสดาจะทรงพระชนม์อยู่หรือปรินิพพานไปแล้วก็ตาม ทายกผู้เสมอเหมือนพระองค์ไม่มี การบริจาคนของพระองค์ใหญ่มาก ฝ่ายพระเจ้าอโศกซึ่งพระสรีระอิมเก็บด้วยอุพารูปิ ได้ตรัสถามต่อไปว่า ข้าพเจ้าได้ชื่อว่าเป็นทายาทพระศาสนาหรือยัง พระโมคคัลลีสบุตรเดระทราบบว่า พระมหินทรราชโอรสมีอุปนิสัยสมบูรณ์แล้ว ถยากจะให้ถอดบรรพชา จึงถวายพระองค์พลจะนับได้ว่าเป็นเพียงปัจจัยทายก หรือเป็นผู้อุปัฏฐากในพระศาสนาพระมุนีเท่านั้น การบริจาคนของพระองค์จงยกไว้เถิด ถึงผู้ใดจะบริจาคนทำให้ปัจจัยกองสูงถึงพรหมโลก แล้วถวายทานอยู่เป็นนิตย์ก็ตาม ผู้นั้นก็ยังมิถือว่าเป็นทายาทแห่งพระศาสนาได้ ผู้ใดไม่ว่าจะมีมั่งมีหรือยากจน ถ้าให้บุตรธิดาของตนถอดบรรพชาแล้ว ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่าเป็นทายาทแห่งพระศาสนา พระเดระได้แนะนำพระราชาในการเป็นสาสนทายาทอย่างนี้ ดิสสกุมาผู้ร่วมพระมารดาเดียวกับพระราชา พระภาคินยของพระราชาชื่อ อัคริพรหม และสุนนะกุมารผู้เป็นบุตรของอัคริพรหม และเป็นสามีของพระนางสังฆมิตตา พระราชธิดาของพระราชาได้ชอลอนุญาตพระอภัยการารอุปสมบทไปพร้อมกับอุปราชแล้ว ธนทั้ง ๓ ซึ่งพระราชาทรงอนุญาตแล้วได้อุปสมบทไปก่อนแล้ว พระราชาซึ่งมีพระราชประสงค์จะให้ความปรารณาในการเป็นสาสนทายาทของพระองค์ สมบูรณ์จึงตรัสว่า บัดนี้ขอท่านจงให้มหินทกุมารราชโอรสและสังฆมิตตาราชธิดาของข้าพเจ้าบรรพชาอุปสมบทเถิด จงทำความเป็นสาสนทายาทให้เป็นของข้าพเจ้าเถิด สงฆ์จึงได้ให้มหินทกุมารผู้มีอายุครบ ๒๐ ปี แล้วบรรพชาอุปสมบท พระมหินทรได้เจริญวิปัสสนาสำเร็จเป็นพระอรหันต์ พร้อมกับปฏิสัมภิทาญาณในฌพลพิริยอุปสมบทนั้นเอง ฝ่ายนางสังฆมิตตาก็มี

อายุ ๑๔ ปี ก็ไ้บรมพรพา หังอยู่ในโครลิกา อีก ๒ ปีต่อมาได้อุปสมบทเป็นภิกษุณี เจริญ
วิปัสณาแล้วก็ไ้บรมพรเป็นพระอรหันต์

พระเจ้าธรรมมาโลกราช ทรงมีศรัทธามั่นคงต่อพระศาสนา พระอินเจ้าก็เพราะ
อาศัยพระนิโครธเถระนั่นเอง จึงไ้ถวายปัจจัยวันละ ๑ แสนแก่พระนิโครธเถระเป็นประจำ
ทุกวัน พร้อมกับนั้นก็ทรงสละพระราชทรัพย์เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า บูชาพระธรรม และเพื่อ
ถวายเป็นค่าปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุผู้เป็นพหูสูตรอีกอย่างละ ๑ แสนต่อวัน นอกนั้นยังพระราช-
ทานเป็นค่ายาแก่ประชาชนที่ประทุพระนครทั้ง ๔ คำน อีก ๑ แสนต่อวัน มหาลาภไ้เกิดขึ้น
ในพระศาสนาในครั้งนั้นด้วยลักษณะดังกล่าวมานี้ พวกเดียรถีย์ซึ่งเสื่อมลาภลง เพียงแต่อาหาร
การกินก็หายาก เมื่ออยากจะได้ลาภอย่างนั้นจึงปลอมตัวเข้ามาบวชในพุทธศาสนา เข้าร่วม
อุโบสถกรรมและปวารณากรรม ทำให้เกิดความซุ่มหลงขึ้นในพระศาสนา พระภิกษุทั้งหลาย
ก็ไม่ทำอุโบสถกรรมร่วมกับภิกษุปลอมเหล่านั้น พระโมคคัลลิตตเถระคิดว่า อธิกรณอันหยามช้า
นี้ไ้เกิดขึ้นในพระศาสนาแล้ว พระศาสนานี้จักไม่คงอยู่ได้นานก็เพราะพวกเดียรถีย์นี้ ถ้าเรา
ยังอยู่ร่วมกับพวกนี้ก็ไม่อาจจะระงับอธิกรณนี้ไ้ คิดไ้ไ้ดังนั้นแล้วจึงมอบหมู่คณะของตนแก่พระ
มหินทเถระ ปรารภณาจะอยู่อย่างสุขสบายจึงไ้ไปยังอโศกคัมภรพท พวกเดียรถีย์นั้นบาง
พวกก็บูชาไฟ บางพวกก็ถนอคาถาแคจจนพระอาทิตย์ตก เมื่อถูกคณะสงฆ์ว่ากล่าวความพระธรรม
วินัย กลับกล่าวว่าพวกเราจักทำลายพระธรรมวินัยไ้ไ้ ในครั้งนั้นพวกพระสงฆ์จึงไม่ทำ
อุโบสถกับพวกเดียรถีย์เหล่านั้น ไ้ละหังอุโบสถกรรมไ้ไปถึง ๘ ปี พวกชาวเมืองจึงไปกราบ
ทูลเรื่องดังกล่าวนี้ให้พระเจ้าอโศกทรงทราบ พระเจ้าอโศกจึงตรัสสั่งอำมาตย์ผู้เฒ่า
เบาปัญญาคนหนึ่งว่า เจ้าจงไปสู่วินารระงับอธิกรณแล้วให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถกรรมทุกวัน
ถ้ามาตย์นั้นไม่เข้าใจพระราชประสงค์ว่าจะให้ทำอย่างไรจึงไปถามอำมาตย์อีกพวกหนึ่ง
อำมาตย์พวกนั้นเมื่อจะชักนำในทางที่ผิดจึงกล่าวว่า ชนทั้งหลายเมื่อจะระงับความวุ่นวาย
ในชายแดน ย่อมจะฆ่าพวกโจรเสียฉับไ้ พระราชาที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ฆ่าพวกภิกษุ
ที่ไม่ทำอุโบสถเสียฉับนั้น ถ้ามาตย์นั้นไปยังวินารแล้วไ้ให้ภิกษุทั้งหลายมาประชุมกันแล้วบอก
ว่า พระราชาตรัสสั่งมาให้พวกท่านทั้งหลายทำอุโบสถกรรม เมื่อภิกษุเหล่านั้นตอบว่า พวก
เราจะไม่ทำอุโบสถร่วมกับพวกเดียรถีย์ ถ้ามาตย์นั้นก็เอาคาบคัสรีษะพระเถระเหล่านั้น
สองสามรูปความสำคัญ ป้ายพระคัสสเถระผู้เป็นพระอนุชาของพระเจ้าอโศกเห็นอำมาตย์ทำ
ผิดอย่างนั้นจึงลุกขึ้นมานั่งใกล้กับเขา ป้ายอำมาตย์จำไ้ไ้ว่าพระเถระนี้เป็นพระอนุชาของ
พระเจ้าอโศกจึงไม่กล้าไ้ถ้าวรประหาร จึงกลับมากราบทูลพระราชาว่า ข้าพระพุทธเจ้า

ได้ตัดศีรษะภิกษุทั้งหลายประมาณเท่านั้นแล้ว ขณะนี้ถึงลำดับพระคิสิสเดระแล้ว พระราชาทรง
 ทรมานเรื่องทั้งหมดแล้วทรงเกิดความแค้น มีพระทัยหวั่นไหวต่อบาปจึงรีบเสด็จไปยังวิหาร
 คริสตามภิกษุทั้งหลายว่า อ่ามาตย์ซึ่งข้าพเจ้ามิได้สั่งแต่ประการใดได้ฆ่าภิกษุจำนวนเท่านั้น
 แล้ว บาปกรรมนั้นจะตกแก่ใคร ภิกษุบางพวกก็ตอบว่า บาปกรรมนั้นตกแก่พระองค์เพราะ
 เขาทำตามคำสั่งของพระองค์ บางพวกก็ตอบว่า บาปกรรมย่อมตกแก่คนทั้งสอง เพราะบาป
 กรรมนั้นสำเร็จด้วยการร่วมมือของคนทั้งสอง บางพวกก็ถามว่า ข้าแต่มหาพิตร พระองค์
 ทรงดำริหรือไม่ว่า ขออ่ามาตย์นี้จงไปฆ่าภิกษุ พระองค์ก็ตอบว่า ข้าพเจ้ามิได้คิดอย่างนั้นเลย
 ข้าพเจ้าประสงค์อัญญาจึงได้สั่ง เขาไปด้วยคิดอยากจะให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถกรรมเท่านั้น
 ภิกษุเหล่านั้นจึงถวายพระพรพระองค์ว่า บาปนั้นไม่ตกแก่พระองค์ พระราชาสดับถ้อยคำต่าง ๆ
 กันของพระเถระเหล่านั้นแล้ว ก็ไม่อาจทำจิตใจสงบได้ เมื่อบรรเทาความสงสัยเหล่านั้นได้
 บ้างแล้ว พระองค์ก็ตรัสถามคณะสงฆ์ว่า พระภิกษุผู้สามารถยกองค์คำฐะศาสนาเมื่ออยู่หรือ
 ไม่ พระภิกษุสงฆ์ก็ถวายพระพรว่า มีอยู่คือ พระโมคคัลลิตฺตฺรคิสิสเดระผู้แตกฉานในพระธรรม
 พระราชาจึงส่งพระเถระรูปหนึ่งซึ่งเป็นผู้สอนธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายพร้อมภิกษุบริวาร ๑ พันรูป
 และพระภิกษุอีก ๓ รูป ซึ่งมีบริวารรูปละ ๑ หิน และอ่ามาตย์อีก ๔ คน ซึ่งมีบริวารคนละ
 ๑ หิน ไปพร้อมภิกษุเหล่านั้น พวกภิกษุและอ่ามาตย์เหล่านั้นไปแล้วก็ได้นิมนต์พระคิสิสเดระ
 ว่าพระราชารับสั่งให้นิมนต์ท่านไป พระโมคคัลลิตฺตฺรคิสิสเดระฟังแล้วก็ไม่ได้ด้วยคิดว่าเราไม่ควร
 ไปตามคำสั่งของพระราชา พระภิกษุและอ่ามาตย์เหล่านั้นจึงกลับมากราบทูลให้พระราชา
 ทรมานว่า พระเถระไม่มา ย่ายพระราชาได้สั่งคนไปนิมนต์เพิ่มขึ้นอีกเป็น ๒ เท่า พระ
 ภิกษุและอ่ามาตย์เหล่านั้นก็พากันไปนิมนต์พระเถระเหมือนเดิมที่พวกก่อนไปมาแล้ว พระเถระ
 ก็ไม่มา พระภิกษุและอ่ามาตย์ก็พากันกลับมากราบทูลให้พระองค์ทรมานเหมือนก่อน พระราชา
 จึงตรัสถามพระเถระทั้งหลายว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้สั่งคนไปนิมนต์พระคิสิสเดระ
 ถึง ๒ ครั้ง แต่ทำไมท่านจึงไม่มา พระเถระเหล่านั้นจึงถวายพระพรว่า ท่านไม่มาเพราะ
 ผู้ไปนิมนต์พูดว่าพระราชารับสั่งให้มา ถ้าไปนิมนต์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บัดนี้พระศาสนาของ
 พระบรมศาสดาทรงตกลงแล้ว ขอพระผู้เป็นเจ้าจงมาช่วยข้าพเจ้ายกพระศาสนาขึ้นเถิด ท่าน
 ก็จะมาพระราชาจึงได้สั่งพวกภิกษุและอ่ามาตย์ไปใหม่อีกถึง ๒ ครั้งเหมือนครั้งแรก แต่
 ครั้งนี้พวกภิกษุและอ่ามาตย์เหล่านั้นได้นิมนต์ท่านว่า บัดนี้พระศาสนาเสื่อมทรุดลงแล้ว ขอ
 นิมนต์ท่านช่วยพระราชาถนอมพระศาสนานั้นเถิด พระโมคคัลลิตฺตฺรคิสิสเดระฟังดังนั้นแล้วก็
 คิดว่า เมื่อครั้งที่อยู่ในพรหมโลกเราได้ให้ปัญญาแก่พระเถระผู้เห็นการณ์ไกล เพื่อประโยชน์

แก่สิ่งใด บัดนี้ถึงนั้นได้มาถึงแล้ว จึงได้มาเพราะคำพูดที่เหมาะสมที่ควรนั้น พระราชาทรงทราบ
 ว่าพระเถระแก่แล้วจึงให้เตรียมสิ่งทั้งปวงไว้แล้วครีเสถียมพระสงฆ์ว่า พระเถระจักขึ้นคาน
 หามหรือขึ้นวอหรือขึ้นรถมา เมื่อพระสงฆ์ถวายพระพรว่าพระเถระจักไม่ขึ้นสิ่งเหล่านี้มาจึง
 ส่งเรือไปรับพระเถระมาแล้วทรงตั้งกองธรรมาวาสไว้พร้อมในมือเพื่อให้อาหารธรรมาวาสที่
 สองฝั่งแม่น้ำ และไปรคส่งเครื่องบูชาไปถวาย พอถึงเวลากลางคืนพระองค์ทรงพระสุบินนิมิต
 ว่า มีพญาช้างเผือกมาสูบลำพระองค์ตั้งแต่พระเศียรลงมาแล้วจับพระกรข้างขวาไว้ เมื่อ
 สว่างแล้วพระองค์จึงได้ครีเสถียมเรื่องสุบินนิมิตนั้น กับพวกท่านายบันว่า เราเห็นสุบินนิมิต
 อย่างนี้จักเกิดอะไรขึ้นกับเราหรือ พวกคนท่านายบันก็ทูลท่านายว่า จักมีสมณะผู้ประเสริฐ
 รูปหนึ่งมาจับพระกรข้างขวาของพระองค์ ขณะนั้นพระราชาทรงทราบว่าพระเถระมาถึงแล้ว
 จึงเสด็จไปรับฝั่งแม่น้ำ แล้วก้าวลงไปประทับยืนอยู่ในน้ำประมาณพระชานุ แล้วยื่นพระกร
 ข้างขวาไปให้พระเถระผู้จักขึ้นจากเรือ ฝ่ายพระเถระก็ทราบสุบินนิมิตของพระองค์เช่นกัน
 ประรณนาจะให้ป็นจริงตามสุบินนิมิตนั้น จึงได้เที่ยวพระกรพระราชขึ้นจากเรือเดินทางสู่
 เมืองไป พระราชานำพระเถระไปยังอุทยานที่ตกแต่งไว้แล้ว ใต้ชาร่างงให้พระเถระ
 แล้วทรงเอาน้ำมนต์รดเพ้นให้ และทรงดำริว่า ศัตรูทั้งหลายจงอย่าทำอันตรายแก่พระเถระ
 เลย จึงได้ตั้งทหารรักษาการณ์ไว้รอบ ๆ นอกอุทยานถึง ๓ ชั้น และเมื่อจะทดสอบความ
 สามารถของพระเถระจึงตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าอยากจะได้ปาฏิหาริย์ พระเถระ
 ก็ถามว่า พระองค์ปรารถนาจะทดสอบพระเนตรปาฏิหาริย์ชนิดไหน พระราชาทูลตอบว่า ชนิดที่
 ทำให้แผ่นดินไหว พระเถระจึงถวายพระพรว่า จะให้แผ่นดินไหวทั้งหมดหรือไหวเป็นบางส่วน
 พระองค์ทูลตอบว่า ไหวเป็นบางส่วน พระเถระจึงให้ตั้งระและม้าไว้ทั้งภายในและภายนอก
 ระยะทาง ๑ โยชน์ ในทิศทั้ง ๔ มีทิศตะวันออกเป็นต้น และให้บุรุษยืนถือดาบนำที่ม้าน้ำเพียง
 ครึ่งเดียวอยู่เป็นระยะ ๆ ความลำบาก เพื่อทดสอบการไหวของแผ่นดิน พระเถระจึงได้อธิษฐาน
 ให้เกิดปาฏิหาริย์ชื่อว่า อธิษฐานนิตปาฏิหาริย์ว่า ขอให้รถครึ่งหนึ่งและดาบของบุรุษครึ่งหนึ่ง
 จงไหว อีกครึ่งหนึ่งอย่าไหว พระราชาทูลพระเนตรปาฏิหาริย์นั้นแล้วก็ทรงแนพระทัยว่า
 พระเถระสามารถยกของคำจุนพระศาสนาได้แน่ จึงได้ครีเสถียมถึงความสงสัยของพระองค์
 ว่า ข้าพเจ้าสงสัยว่าท่านจงไปประงับอธิษฐานที่เกิดขึ้นในวิหารซึ่งนำความเดือดร้อนมาแก่ภิกษุ
 ทั้งหมดแล้วให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถ คั้งนี้แล้วจึงส่งอำมาตย์คนหนึ่งไป อำมาตย์นั้นไปแล้วได้
 มาพบภิกษุจำนวนเท่านี้ บาบนั้นจะตกแก่ใคร พระเถระจึงได้ทูลถามพระราชาว่า พระองค์
 มีพระราชดำริว่า ขออำมาตย์นี้จงไปวิหารแล้วฆ่าภิกษุทั้งหลายหรือไม่ พระองค์ตรัสว่าไม่ได้

คิด พระเถระจึงถวายพระพรว่า ถ้าพระองค์ไม่ทรงดำริเช่นนั้นบาปก็ไม่ตกแก่พระองค์ พระพุทธองค์ทรงครีดีไว้ว่า ถ้าใจไม่ประหุขร้ายก็ไม่เป็นบาป บาปย่อมไม่เข้าไปฉานหา จิตใจของผู้เจริญและหมกความโลภแล้ว จากนั้นพระเถระได้ยกคติดิชาคก (นิทานเรื่อง นกกระทา) มาแสดงประกอบด้วย พระราชาสดับแล้วก็หมกความสงสัยและทรงทราบว่าพระ เถระสามารถจะช่วยยกพระศาสนาไว้ได้ จึงนิมนต์ท่านให้พำนักอยู่ที่พระอุทยานของพระองค์ ตลอด ๘ วัน ขณะที่พำนักอยู่ที่นั่นพระเถระก็ได้ให้พระราชาทรงศึกษาความรู้ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ทรงทราบว่าพวกไหนเป็นพระภิกษุ พวกไหนเป็นพวกเดียรถีย์ พลครบ ๘ วัน พระเจ้า อโศกได้ส่งยักษ์ ๒ คนไปนิมนต์ภิกษุที่เหลือทั้งหมดในพื้นปฐพีมาประชุมกัน ในวันที่ ๘ นั้นเอง พระองค์ก็ได้เสด็จไปยังอโศการามพร้อมกับให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกัน พระองค์ได้ประทับอยู่ภายในม่านกับพระโมคคัลลิตุสเถระ แล้วให้ทริสเรียกเหล่าภิกษุผู้ถือลัทธิแต่ละลัทธิเข้ามาใกล้ ๆ แล้วทริสถามว่า พระสุคตศาสดาทรงมีวาหะเป็นอย่างไร พวกภิกษุเหล่านั้นก็ถวายพระพรไป ความแนวทิวรีของคน มีลัทธิลัทธิเป็นต้น พระราชาทรงทราบว่าพวกนี้เป็นมิจฉาทิวรีจึงรับสั่ง ให้ลิกพวกภิกษุทั้งหมดนั้นเสีย พวกเดียรถีย์ที่ถูกให้ลิกไปมีถึง ๒ หมื่นคน จากนั้นพระองค์ได้ ครีดีถามพวกธรรมวาทิภิกษุว่า พระสุคตเจ้ามีวาหะเป็นอย่างไร ภิกษุเหล่านั้นก็ถวายพระพร ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นวิจิชาวาทิ พระองค์จึงได้ครีดีถามพระเถระว่า พระสัมมา สัมพุทธเจ้าเป็นวิจิชาวาทิจริงหรือ พระเถระก็ตอบรับว่า ใช่ พระองค์สดับแล้วก็ทรงโสมนัส จึงได้ครีดีกับพระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สงฆ์บริสุทธิตีแล้ว ขอนิมนต์สงฆ์ทำอุโบสถเถิด ครีดีแล้วก็รับสั่งให้ทำการถารรักษาแก่สงฆ์เพื่อไม่ให้ใครทำอันตรายได้ แล้วทรงนมัสการอ้าดา พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายกับเข้าสู่พระนคร และในครั้งนั้นเอง คณะสงฆ์ได้ถับมาสมานสามัคคี กันอีกครั้งแล้วร่วมกันทำอุโบสถกรรม มีพระภิกษุทั้งหมด ๒ ล้านรูป พระโมคคัลลิตุสเถระ ได้เลือกเอาเฉพาะพระภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์ทรงอิทธิคุณา แดกฉานในปฏิสัมภิทา ทรงพระ ไครปิฎกได้ ๑ พันรูป เพื่อช่วยกันทำการสังคายนาพระสัทธรรม พระเถระเหล่านั้นได้ช่วย กันทำสังคายนาพระสัทธรรมขึ้น ณ อโศการามนั่นเอง พระโมคคัลลิตุสเถระได้กระทำ สังคายนาพระสัทธรรมขึ้นตามแบบอย่างคั้งที่พระกัสสปเถระและพระยสเถระได้กระทำมาก่อน แล้ว พร้อมกับได้แต่งตั้งอภิวคฤปรณ เพื่อเหยียบย่ำพวกปรวาหะนถศาสนาขึ้น ณ บริเวณที่ ทำสังคายนานั้นเอง การทำสังคายนาครั้งนี้มีพระเจ้าอโศกให้การถารรักษาและมีภิกษุ ๑ พัน รูปเป็นผู้ดำเนินการใช้เวลา ๘ เดือนก็สำเร็จ พระโมคคัลลิตุสเถระผู้มีอายุ ๗๒ พรรษา ได้ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ สำเร็จในวันมหาปวารณา ตรงกับปีที่ ๑๙ แห่งรัชสมัยของพระเจ้า

อโศก เมื่อสิ้นสุกการสังคายนาซึ่งช่วยให้พระศาสนาตั้งมั่นอยู่ได้ พวกเทวดาและมนุษย์ต่าง ๆ ก็เปล่งเสียงสาธุการพร้อมกันนั้นก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้น

พระโมคคัลลีบุตรศิสสเดระได้ละพรหมวิมานอันประเสริฐ อันเป็นที่รื่นรมย์ใจ ลงมาเกิดยังโลกมนุษย์อันน่ารังเกียจนี้ก็เพราะเห็นแก่พระศาสนา ท่านมาแล้วก็ได้ทำกิจแห่งพระศาสนานั้นจนสำเร็จ ใคร ๆ ไม่ควรประมาทในกิจแห่งพระศาสนา

จบปริจเฉทที่ ๒ เรื่องการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่มีมาในคัมภีร์วิงสมาลินี
เพียงเท่านี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๗ การประคิษฐานพระศาสนาในนานาประเทศ

พระโมคคัลลีสบุตรคิสสเดระผู้ทำให้พระพุทฺธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เมื่อทำสังคายนาเสร็จแล้วก็ได้พิจารณาถึงอนาคตเห็นว่าพระศาสนาจักไปประคิษฐานอยู่ในปัจฉิมประเทศ และเมื่อคิดได้ว่า ในปัจฉิมชนบทนั้นภิกษุเพียง ๕ รูปก็ให้อุปสมบทได้ จึงเลือกพระเดระผู้สามารถเป็นประธานในปัจฉิมคคิกณะได้ จำนวน ๕ รูป เพื่อไปเผยแผร์พระศาสนาใน ๕ ประเทศ แล้วได้ส่งพระเดระเหล่านั้นไปในเดือนกคคิกมาส (เดือนสิบสอง) โดยส่งพระเดระผู้เป็นหัวหน้าแต่ละรูปว่า ท่านจงไปประคิษฐานพระศาสนาในประเทศนั้น ๆ แล้วก็ส่งพระเดระเหล่านั้นไป ๕ ประเทศต่าง ๆ ดังนี้

๑. พระมฆฉนตคิเดระให้ไปแคว้นกัลมิมะคินชาระ
๒. พระมหาเทวะให้ไปแคว้นมหิสกะ
๓. พระรคคิเดระให้ไปแคว้นวนวาสิ
๔. พระธรรมรคคิเดระให้ไปแคว้นปรินทกะ
๕. พระมหาธรรมรคคิเดระให้ไปยังมหาวิรุ
๖. พระมหารคคิเดระให้ไปแคว้นโยนก
๗. พระมฆฉิมเดระให้ไปหิมวันตประเทศ
๘. พระเดระ ๒ รูปคือ พระโสณะ และพระกุกคระ ให้ไปแคว้นสุวรรณภูมิ
๙. พระเดระ ๕ รูป ซึ่งเป็นลทธิวิหารคคิของตนเอง (ของพระโมคคัลลีสบุตร-คิสสเดระ) คือ พระมหามหินทเดระ พระฉคคิเดระ พระกุกคิยเดระ พระสัมพลเดระ และพระภคคิสาเลระ ให้ไปลังกาทวีป

ครั้งนั้นพญานาคชื่อ อารวาหะ เป็นนาคผู้หยาบช้ำหารู มีฤทธิ์มาก อาศัยอยู่ในสระอารวาหะในป่าหิมพานต์ ได้บันดาลให้ฝนห่าใหญ่ตกลงมาพิทพชาวกล้าที่แก่แล้วในคินชวาระประเทศ ไหลไปสู่มหาสมุทรจนหมดสิ้น พระมฆฉนตคิเดระได้เหาะจากเมืองปาฏลิสบุตรไปยังหิมวันตประเทศโดยเร็วพลัน ไปลงเคินจงกรมบ้าง ยืนบ้าง นั่งบ้าง นอนบ้าง อยู่ที่สระของอารวาหะนคราห พวกนางนาคเห็นเข้าจึงได้ไปแจ้งแก่พญานาคราชา พระยานาคราชาคคิโกรช ได้บันดาลให้เกิดฝนห่าใหญ่ พ้าร้อง พ้าแสบ และสิ่งที่น่ากลัวต่าง ๆ ขึ้น เพื่อกำจคิพระเดระ แต่พระเดระก็กำจคิสิ่งทั้งปวงนั้นให้หมกไปด้วยฉคิทธิของศคิเพร้อมกับกล่าวว้า ถึงโลกนี้และเทวโลกจะมาห่าเราให้เคิลคิรอนกคิไม่อาจจะห่าได้ ความเคิลคิรอนนั้นจะมีแก่ห่าตนเอง

พระยานาคราชพืงแล้วก็เกิดความโหมมสีใจว่า เราหมกคานภาพแล้ว ความพยายามของ
 เราไม่มีผลแล้ว พระเดระจึงได้ให้พระยานาคนั้นคำรงคนอยู่ในสระณะและศีล ค้วยธรรมกถา
 ถิ่นเหมาะสม แล้วสั่งสอนว่า ค่อนี้ไปท่านอย่าได้โกรธเคืองเหมือนแต่ก่อน อย่าได้ทำลาย
 ชาวกล้าของประชาชน เพราะสัตว์ทั้งหลายล้วนแต่มุ่งผลคือความสุข จึงแต่เมตตาในสัตว์
 ทั้งหลายว่า ขอสัตว์ทั้งหลายจงอยู่เป็นสุข พระยานาคนิมนต์ให้พระเดระไปนั่งบนบัลลังก์
 แก้ว แล้วยื่นพิศให้ ครั้นนั้นพวกชนชาวกัสมิระและคันชาระ พวกนั้นมาเพื่อจะบูชาพระยานาคราช
 ได้เห็นพระเดระผู้มีฤทธิ์มากก็พากันกราบไหว้ แล้วนั่งลง ณ ที่อันควรแก่ตน ๆ พระเดระ
 ได้แสดงธรรมอันเปรียบเทียบถึงอสรพิษแก่ชนเหล่านั้น ประชาชน ๔ หมื่นคนได้
 บวช ๑ แสนคนได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระเดระ ตั้งแต่นั้นมาจนถึงบัดนี้ ที่กัสมิระ
 คันชาระก็รุ่งเรืองด้วยผู้นุ่งหมณีกาสาวพัสต์และผู้เลื่อมใสพระรัตนตรัย พระเดระเจ้าทั้ง
 หลายมีพระมัจฉนคิกเดระเป็นคัน ได้ประดิษฐานพระศาสนาไว้ในแคว้นกัสมิระและแคว้น
 คันชาระ ปลูกเปลื้องมหาชนเป็นอันมากให้พ้นจากกิเลสเครื่องพันชนาการ ค้วยประการฉะนี้

พระมหาเทวะผู้ทรงมหิททธิฤทธิ์ได้ไปยังแคว้นมหิสะ แสดงเทวทูตปริยายสูตรให้
 มหาชนฟัง มีผู้ได้ธรรมจักขุ ๔ หมื่นคน มีบุรุษออกบรรพชาอุปสมบท ๔ หมื่นคน พระเดระ
 ทั้งหลายมีพระมหาเทวะเป็นคัน ได้ไปประดิษฐานพระศาสนาในแคว้นมหิสะ ปลูกเปลื้อง
 มหาชนให้พ้นจากกิเลสเครื่องพันชนาการค้วยประการฉะนี้ พระรักษิตเดระผู้ทรงมหิททธิ
 ฤทธิ์เหาะไปยื่นแสดงอนมตคคิยสูตรแก่ชาวแคว้นวนวาสีอยู่บนอากาศ มหาชน ๒ หมื่นคนได้
 บรรลุธรรม มีบุรุษ ๓ หมื่น ๘ พันคนออกบรรพชาอุปสมบทอยู่กับท่าน ท่านได้สร้างวิหาร
 ขึ้นในวนวาสีประเทศนั้นถึง ๕ ร้อยแห่ง พระเดระเจ้าทั้งหลายมีพระรักษิตเดระเป็นคันได้
 ประดิษฐานพระศาสนาในแคว้นวนวาสีค้วยประการฉะนี้ พระโยนกธรรมรักษิตเดระได้ไป
 ยังแคว้นปรินตะ แสดงกัคคิชินโฮปมสูตรให้มหาชนฟัง มหาชนที่มาประชุมกัน ณ ที่นั้น ๘ หมื่น
 คนได้บรรลุอมตธรรม มีบุรุษ ๒ พันคนและสตรีมากกว่านั้นออกบรรพชาอุปสมบทจากราชตระกูล
 พระเดระทั้งหลายมีพระธรรมรักษิตเดระเป็นคัน ได้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาในอปรินตะ
 ประเทศค้วยประการฉะนี้ ส่วนพระมหารักษิตเดระได้ไปยังแคว้นมหาวิรุแสดงมหาทกสปี-
 ชาติให้มหาชน ณ ที่นั้นฟัง มีผู้ได้บรรลุมรรคผลถึง ๔ หมื่น ๔ พันคน มีผู้ออกบรรพชาอุปสมบท
 ๑ หมื่น ๓ พันคน พระมหาเดระทั้งหลายมีพระมหาธรรมรักษิตเดระเป็นคัน ได้ประดิษฐาน
 พระพุทธศาสนาไว้ในแคว้นมหาวิรุค้วยประการฉะนี้ ส่วนพระมหารักษิตเดระได้ไปยังแคว้น
 โยนก แสดงกาลามสูตรให้มหาชนฟัง มหาชน ๑ แสน ๘ หมื่นคนได้บรรลุมรรคผล และมี

ผู้ออกบรรพชาอุปสมบท ๑ หมื่นคน พระเถระทั้งหลายมีพระมหาภิกขุเถระเป็นต้น ได้
 ประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้ในแคว้นโยนกเป็นครั้งแรกด้วยประการฉะนี้ พระเถระผู้ทรง
 มหิทชิตุทธิอีก ๕ รูป คือ พระมัชฌิมเถระ พระกสิปเถระ พระจุฬเทเวเถระ พระทนต์กัณ-
 เถระ และพระมหาเทเวเถระ ได้ไปประดิษฐานที่ประเทศแถบเทือกเขาดิหมพานต์ เมื่อมหาชน
 มาประชุมกันแล้ว พระมัชฌิมเถระก็ได้แสดงธรรมจักรกัปปวัตตสูตรให้ฟัง มีผู้ได้บรรลุธรรมคด
 ๔๐ โกฎิ พระเถระทั้ง ๕ รูปนั้นได้ทำให้มหาชนชาวแคว้นนั้น ๆ เลื่อมใสด้วยประการ
 ฉะนี้ มีผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้วออกบรรพชาอุปสมบทในสำนักพระเถระรูปหนึ่ง ๆ
 ถึง ๑ แสนคนต่อรูป พระเถระ ๕ รูปได้แยกกันไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในรัฐ ๕ รัฐ
 ทางทิศปราจีนด้วยประการฉะนี้

ฝ่ายพระเถระเจ้าผู้ทรงมหิทชิตุทธิอีก ๒ รูปคือ พระโสณะ และพระอุตตระ ได้
 ไปเผยแผ่พระศาสนาถึงสุวรรณภูมิประเทศ ครั้งนั้นนางยี่เสี้ยนน้ำ (รากษส) ได้ขึ้นจาก
 มหาสมุทรมาจับทารกที่เกิดในราชตระกูลและในตระกูลอื่น ๆ กินเป็นอาหาร และคราวนั้น
 ก็มีกุมารคนหนึ่งเกิดขึ้นในราชตระกูล มนุษย์ทั้งหลายได้พากันมาห้อมล้อมรักษากุมารนั้นไว้
 พอเห็นพระเถระทั้งหลายเหล่านั้นก็พากันกล่าวว่า พวกนี้เป็นพวกยี่เสี้ยนน้ำ จึงพากันกรูเข้า
 ไปเพื่อจะฆ่า พระเถระเหล่านั้นก็กล่าวว่า พวกเราเป็นสมณะผู้มีศีล ไม่ใช่พวกยี่เสี้ยนน้ำ
 จากนั้นก็โต้แย้งเพิ่มเติมจนพวกมนุษย์เหล่านั้นเข้าใจ ขณะนั้นเองนางยี่เสี้ยนน้ำพร้อมกับ
 บรียวารก็ขึ้นมาจากมหาสมุทร พวกมนุษย์พอเห็นเท่านั้นก็ตกใจกลัว ส่งเสียงร้องขึ้นพร้อมกัน
 พระเถระได้เนรมิตยี่เสี้ยนน้ำขึ้นอีกเป็น ๒ เท่า สดมนางยี่เสี้ยนน้ำตัวจริงกับทั้งบรียวารไว้
 นางยี่เสี้ยนน้ำนั้นก็คิดว่า สถานที่นี้คงจักเป็นสถานที่ที่ยี่เสี้ยนน้ำคุ้มครองไว้ เรากับบรียวาร
 จักต้องเป็นอาหารของยี่เสี้ยนน้ำเหล่านี้เป็นแน่ คิดดังนี้แล้วก็ตกใจกลัวพาบรียวารแตกหนีไป
 พระเถระก็ได้ตั้งถาวรวิหารไว้รอบที่นั้นแล้วแสดงพรหมชาลสูตรให้ฟัง มีมหาชนเป็นจำนวนมาก
 ค่ำรงอยู่ในสภาวะและศีล และมีมหาชนอีก ๒ หมื่นคนได้บรรลุธรรมคด กุลบุตรได้ออกบรรพชา
 อุปสมบท ๑,๒๕๐ คน กุลธิดาได้ออกบรรพชาอุปสมบท ๑,๕๐๐ คน ตั้งแต่นั้นมาเมื่อมีพระราช
 กุมารประสูติในราชตระกูลก็จะมีกษัตริย์ชื่อนามว่า โสณะ และอุตตระ เหมือนกับชื่อ
 พระเถระทั้ง ๒ รูปนั้น พระเถระทั้งหลายมีพระโสณะและพระอุตตระเป็นต้น ได้ประดิษฐาน
 พระศาสนาไว้อย่างมั่นคงในสุวรรณภูมิประเทศ และได้ปลุกปล้ำตั้งประชาชนเป็นจำนวนมาก
 จากทะเลสาบที่ฝั่งพินชนาการด้วยประการฉะนี้

พระเจระห์ทั้งหลายได้ไปเผยแผ่พุทธศาสนาในนานาประเทศ
สร้างอภิมงคลให้เกิดแก่ชาวโลก เพราะฉะนั้นใคร ๆ จึงไม่ควร
ประมาทในพระศาสนา อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชาวโลกนั้น

จบปริเฉทที่ ๓ เรื่องการประดิษฐานพระศาสนาในนานาประเทศที่มีมาในคัมภีร์
วิงสมาธินี้ เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติที่ ๔ การอภิเษกพระเจ้าวิชัย

ครั้งนั้นพระมหามหินทเดระซึ่งมีพระราชาได้ ๒๐ พระราชาแล้วได้รับบัญชาจากพระอุปัชฌายะและคณะสงฆ์ให้ไปเผยแผ่พระศาสนาแก่ชาวลังกา จึงได้พิจารณาถึงกาลเวลา ก็รู้ว่าพระเจ้ามกุฏสีวะทรงชราภาพมากแล้ว ขอให้พระราชาโอรสของพระองค์ขึ้นเป็นพระราชาก่อน ระหว่างนั้นพระเดระก็คิดว่าจะไปเยี่ยมญาติก่อน แล้วจึงกราบลาพระอุปัชฌายะและหมู่พระสงฆ์พร้อมทั้งทูลลาพระราชาด้วย ทาพระเดระ ๔ รูปคือ พระอธิปัตยะ พระจุกตียะ พระสัมพะละ พระภัททสาละ และสามเณรสุมนะ เดินทางไปยังทักซิณาศรี เพื่อส่งเคราะห์หมู่ญาติ เดินทางไป ๗ ที่ต่าง ๆ เหล่านั้นล่วงไปได้ ๖ เดือน จึงถึงเวทิสนคร แล้วพำนักอยู่ที่วิหารที่พระเทวีผู้เป็นมารคาสว่างไว้ที่เมืองนั้น ขณะที่พำนักอยู่นั้นก็ได้แสดงธรรมอันน่าอัศจรรย์ให้หลุดพ้นและนำสุขมาให้แก่มารคา ภิกษุทกกุมารผู้เป็นโอรสของพระชนินุรธาของมารคาได้ฟังธรรมนั้นแล้วก็ได้บรรพชานาคามิยล แล้วอยู่ในสำนักพระเดระ พระมหินทเดระพำนักอยู่ที่ชมพูทวีปตลอดเวลา * เดือน บำเพ็ญกิจทุกอย่างให้บริบูรณ์แล้วก็คิดถึงการจะไปลังกา เมื่อคิดว่าสมควรไปหรือยัง ก็ทราบว่าจะควรไปได้แล้วจึงได้มายังลังกาทวีป

เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติมาได้ * ปี ในชมพูทวีปนั้นก็มีพระราชาองค์หนึ่งพระนามว่า สีนหาหุ เสวยราชย์อยู่ในสินหบุรี พระโอรสของพระองค์ทรงพระนามว่า วิชัย ได้ถูกลอบแพจากชมพูทวีปมาลังกาทวีป ได้เป็นพระราชาองค์แรกในลังกาทวีป พระราชาในแคว้นวังคะ ได้เสวยราชย์อยู่ในวังคบุรี ชีคาของพระเจ้ากาลิงคะเป็นพระมเหสีของพระองค์ พวกเนมิทกพรานหมณ์ได้ทำนายพระชีคาของพระเทวีพระราชาว่า พระราชธิดานี้จักได้พระยาเนื้อเป็นสามี พระชนกและพระชนนีทรงทราบคำทำนายนั้นแล้วก็ทรงเกลียดชัง ไม่สนพระทัยต่อพระธิดานั้นเลย พระราชธิดาผู้ทรงพระนามว่า พระนางสุปเทวี ก็เสียพระทัย จึงปลอมพระองค์หนีออกจากพระนครไปกับพวกพ่อค้าเกวียน ในขณะที่พวกพ่อค้าเดินทางถึงราวป่าในแคว้นสาละ พระยาราชสีห์ก็ปรากฏตัวขึ้นทำให้พวกพ่อค้าเกวียนตกใจกลัววิ่งหนีกันไปหมด เหลือแต่พระนางสุปเทวีเท่านั้น นางไม่กล้าแต่วิ่งเข้าไปหาราชสีห์ พระยาราชสีห์เห็นนางแล้วก็เกิดความเสนหา เคนกระตือรือร้นและนางเข้าไปหานาง ฝ่ายนางสุปเทวีเห็นอาการดังนั้นแล้วก็ได้ลอบคบถ่วงครหาพระยาราชสีห์ พระยาราชสีห์ก็ได้พานางไปอยู่ที่ตำบองคน เพราะการอยู่ร่วมกับพระยาราชสีห์นั้น พระนางเหวี่ยงราชธิดาก็ได้ให้กำเนิดบุตรสองคน เป็นชาย * คน หญิง * คน บุตรธิดาทั้ง ๒ คนนั้นมีมือและเท้าเหมือนกับพระยาราชสีห์ พระมารคา

จึงได้ชานานามบุตรชายว่า สิททาหุกุมาร และชานานามแก่ชิดาว่า สิทสิวดี เมื่อสิทธาหุกุมาร อายุได้ ๑๖ ปี ก็ได้ตามมารดาถึงการที่มารดาและบิดาไม่เหมือนกัน มารดาก็ได้เล่าเหตุ ทั้งหมดนั้นให้ฟัง กุมารนั้นจึงถามต่อไป เหตุไรพวกเราจึงไม่พากันหนี มารดาก็ตอบว่าเพราะ บิดาของเจ้า เวลาออกจากด้าไปก็จะเอาศิลาปึกประตูด้าไว้ เพราะฉะนั้นพวกเราจึงหลบหนีไปไม่ได้ ลำคัมมันเมื่อพระยาราชสีห์ออกไปหากิน สิททาหุกุมารก็ขโมยศิลาออกจากประตู แล้วแบกมารดาและน้องสาวหนีไปอย่างรวดเร็ว ภายในวันเดียวหนีไปได้ระยะทาง ๕๐ โยชน์ ทั้ง ๓ คนหากินบริโภคสิ่งไม่เป็นอาหารและหักเอากิ่งไม้ใบไม้มาปรุง หนีไปจนถึง ปัจฉินตคาม แล้วเข้าไปหาคนที่อยู่ ณ ที่นั้น ขณะนั้นเสนาบดีผู้เป็นโอรสของพระเจ้าวิงกะ ผู้เป็นพระเจ้าลุงได้ไปดูแลการงานอยู่ในป่า และนั่งพักอยู่ที่ไทรร่มไม้ ได้เห็นคนทั้ง ๓ นั้น เดินมาจึงถามว่า พวกท่านเป็นใคร อยู่ที่ไหน เมื่อไต่หังคำตอบว่า เป็นพวกชาวป่า จึงได้ให้ย้านุงย้าหม่นเนื้อหยามย่นเล็ก ๆ แก่คนทั้ง ๓ นั้น แต่ควยบุญญาภาพของคนทั้ง ๓ นั้น ย้านุงย้าหม่นเหล่านั้นจึงกลายเป็นย่นใหญ่ขึ้น มีเนื้อละเอียดขึ้น ลำคัมมันเสนาบดีสั่งให้คน เอาใบตาลส่งให้เพื่อให้เป็นภาชนะรับอาหาร ควยบุญญาภาพของคนทั้ง ๓ นั้น ใบตาลนั้นก็กลายเป็นภาชนะทองคำขึ้น เมื่อเสนาบดีเห็นดังนั้นก็ฉิศจรรยาใจจึงได้ถามถึงชาติตระกูล ของคนทั้ง ๓ นั้น และนางสุปเทวีก็ได้บอกถึงชาติตระกูลของนางให้ทราบ เสนาบดีจึงทราบว่านางเป็นน้องสาวของตัวเอง และเด็กทั้งสองก็คือหลานของตนเอง จึงพากลับเข้าเมือง วิงคนคร และได้ตั้งนางซึ่งเป็นชิดาของพระเจ้าอาให้เป็นชายาอยู่ที่วิงคนครนั้น

ฝ่ายพระยาราชสีห์กลับจากหากินมาไม่พบคนทั้ง ๓ ก็เป็นทุกข์เศร้าโศกคิดถึงบุตร ไม่ยอมกินไม่ยอมดื่มอะไรเลย เห็นวิตติคามหาบุตรและภรรยาไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทำให้ ประชาชนแตกตื่นหวาดกลัวพากันไปกราบขอพระยาราชสีห์ให้ทรงทราบว่ามีพระยาราชสีห์มารบกวน แวนแคว้นของพวกเรา ขอพระองค์โปรดกำจัดราชสีห์นั้นเถิด เมื่อพระยาราชสีห์จะกำจัดราชสีห์ ก็หาคนผู้แก้อั้วถ้าสามารถไม่ได้จึงให้ป่าวประกาศไปว่า ผู้ใดสามารถกำจัดพระยาราชสีห์ได้ ผู้นั้นจงมารับเอาทรัพย์ ๑ พันกหาปณะไป แต่ก็ไม่มีการมารับเอาทรัพย์นั้นไปได้ จึง ให้เพิ่มขึ้นอีกเป็น ๒ พัน เมื่อยังไม่มีการมารับ ได้ให้เพิ่มขึ้นอีกเป็น ๓ พัน คราวนั้นสิทธาหุกุมารซึ่งถูกมารดาห้ามไว้ใน ๒ ครั้งแรก แต่พอครั้งที่ ๓ ก็ได้ไปรับเอาทรัพย์นั้น พวกราชบุรุษจึงนำเขาไปเฝ้าพระยาราชสีห์ พระยาราชสีห์จึงทูลว่า เจ้าอาพระยาราชสีห์นั้นแล้ว เราจะ ให้แวนแคว้นหนึ่งแก่เจ้า สิททาหุกุมารจึงเดินไปยังประตูดำ เอาศรยิงพระยาราชสีห์ซึ่งเดิน ทางมาแต่ไกลเพราะรักบุตร ควยอำนาจเมตตาจิตของพระยาราชสีห์ ลูกศรซึ่งมากกระทบ

แสกหน้าแล้วก็ย้อนกลับไปคลองแห่ของกุมาร ยิงไปอีกครั้งที่สองก็เป็นเหมือนกัน แต่
 พอลิงครั้งที่สามอุกศรไค้แห่งทะเลออกกลางหลังพระยาราชสีห์ เพราะพระยาราชสีห์นึกโกรธ
 สีพาทกุมาร จึงตกเอาศีรษะของพระยาราชสีห์ไปถวายพระราชา ซึ่งสวรรคตมาได้ ๗ วัน
 แล้ว เพราะพระราชาไม่มีพระราชโอรส และเพราะไค้ให้ปฏิญาณว่าจะให้ราชสมบัติแก่
 สีพาทกุมารนั้น พวกอำมาตย์และชาวเมืองจึงพร้อมใจกันอภิเษกสีพาทกุมารขึ้นเป็นพระราชา
 ฝ่ายกุมารก็ได้ถวายราชสมบัติแก่สามีของพระมารดา แล้วพาเอาพระนางสีหิวลีกลับไปสู่
 ชาติภูมิสร้างเมืองขึ้น ๓ ที่นั้น ทั้งชื่อว่า สีปุระ แล้วขึ้นเสวยราชย์เป็นพระเจ้าสีพาท
 ที่เมืองสีปุระในแคว้นสาละนั่นเอง และพระมเหสีของพระองค์ก็คือ พระนางสีหิวลีนั่นเอง
 พระมเหสีไค้ประสูติพระราชโอรสแปดถึง ๑๒ ครั้ง วิชัยกุมารเป็นพระเชษฐา สุมิตถกุมาร
 เป็นองค์ที่ ๒ รวมพระราชโอรสทั้งหมดมี ๑๒ พระองค์ ต่อมาพระเจ้าสีพาทไค้อภิเษกวิชัย
 กุมารเป็นอุปราช วิชัยกุมารและบิวิวารไค้พากันทำกรรมชั่วร้ายต่าง ๆ มีปล้นบ้านและข่มขืน
 ภรรยาของผู้อื่น เป็นต้น ประชาชนต่างก็โกรธพากันไปกราบทูลให้พระราชาราชทรงทราบ วิชัย
 กุมารและบิวิวารแม้จะถูกพระราชาราชทรงห้ามปรามไว้ถึงสองครั้งสามครั้งก็ตาม แต่ก็ยังพากัน
 ทำกรรมชั่วร้ายนั้นอยู่ตลอดเวลา พอลครั้งที่ ๓ ประชาชนกราบทูลว่า ขอพระองค์จงให้
 ประหารพระราชโอรสนั้นเสีย พระราชาจึงรับสั่งให้จับวิชัยกุมารและบิวิวาร รวม ๗ ร้อย
 คน แล้วให้โกนผมออกครึ่งศีรษะ จับลงใส่แห้วไปลอยในมหาสมุทร และให้จับพวกบุตรธิดา
 รวมทั้งภรรยาของคนเหล่านั้นลอยแพไปในมหาสมุทรเช่นกัน พวกบุรุษสตรี กุมาร กุมารี
 เหล่านั้นซึ่งถูกปล่อยลอยแพเป็นกลุ่ม ๆ แหกหน้าแยกกันไปคนละทิศละทาง เกาะที่พวกกุมาร
 ไปถึงเรียกว่า นาคทวีป เกาะที่พวกภรรยาไปอยู่ชื่อ มหิสาทวีป คนเหล่านั้นถูกเหวคนำไป
 ยิงเกาะทั้งสองที่อยู่ในลังกา บุรุษอยู่ส่วนบุรุษ สตรีอยู่ส่วนสตรี เจ้าชายวิชัยกุมารผู้มีปัญญา
 อันมั่นคง ไค้เสด็จไปถึงความพินาศประเทศในลังกาทวีป ในวันที่พระศตาคบรทมอยู่บนพระ
 แถ่นระหว่างคันวัง ๒ คัน เพื่อจะจับขึ้นขปรีนิพพาน พระมหารุณีโลกนาถผู้ทรงนิปจนการอยู่
 บนพระแถ่นที่จะปรีนิพพานไค้ทรมองท้าวสักกเทวราชผู้ยืนอยู่ใกล้ ๆ ในมหาสมาคมสันนิบาต
 แห่งเหล่าเทพท้าวว่า เจ้าชายวิชัยผู้ประเสริฐนั้น เป็นพระราชโอรสพระเจ้าสีพาทไค้จาก
 ชาติวิชัยมาสู่ลังกาพร้อมกับบิวิวาร ๗ ร้อยคน กูรท้านผู้จอมเทพ ศาสนาของเราจักประคิษฐาน
 อยู่ในลังกา เพราะฉะนั้นท่านต้องรักษาพระเจ้าวิชัยกุมารและบิวิวาร รวมทั้งลังกาทวีปนั้น
 ไว้ให้ดี ท้าวสักกเทวราชศกัพระพุทธรักษาจึงนิ่งแล้ว จึงมีบัญชาให้อุปปลเทพบุตรไปอารักขา
 ลังกาทวีป พอลท้าวสักกเทวราชศกัสังกันั้น อุปปลเทพบุตรก็จำแลงตนเป็นปรีฟารกไปนั่งอยู่

ที่โคนต้นไม้คันหนึ่ง จนทั้งหลายมีเจ้าวิชัยกุมาร เป็นประธานได้เข้าไปหาอุปปลเทพบุตรแล้ว
ถามว่า เกาะนี้ชื่ออะไร อุปปลเทพบุตรก็ตอบว่า ชื่อสิงกาทวีป เกาะนี้ไม่มีมนุษย์อยู่ แต่ก
จะไม่มียักษ์แก่พวกท่านแต่อย่างใด ชุกแล้วก็เอาน้ำในกุ่มที่รศศิระหวกเขา แล้วเอากายมงคล
ผูกพวกเขาคณละเส้นแล้วก็เหาะหนีไป

นางทาสีของนางกุเวณยักษิณีคนหนึ่งชื่อ สีสปาติกา ได้จำแสงตนเป็นสุนัขดำเดิน
มา บรวิวารของวิชัยกุมารคนหนึ่งได้วิ่งติดตามไป แม้จะถูกเจ้าชายวิชัยห้ามไว้ก็ไม่ฟัง ค้วย
คิดว่ามีบ้านจึงมีสุนัข จึงวิ่งติดตามไปโดยเร็ว ค้วยตั้งใจว่าจะจับสุนัขนั้นให้ได้ ฝ่ายนาง
กุเวณยักษิณีผู้เป็นเจ้านายของทาสีนั้นได้จำแสงตนเป็นนางทาสีหนึ่งปั่นป่วนอยู่ที่โคนต้นไม้
ในที่นั้น บุรุษนั้นไปถึงสระโบกขรณีแล้วก็วิ่งไปตามนางยักษิณีนั้น นางยักษิณีก็ไปชุกกับบุรุษนั้น
ผู้ซึ่งกำลังหวาดกลัวอยู่ว่า หยัก่อนท่านเป็นอาหารของเราแล้ว แต่ค้วยอ่านาจักายวาริสุทธะ
ที่ถูกขโมยไว้ นางยักษิณีจึงไม่อาจจะกินบุรุษนั้นได้ เมื่อนางยักษิณีอุณวอนขอค้าย บุรุษนั้นก็
ไม่ยอมให้ นางยักษิณีจึงจับบุรุษนั้นไปขังไว้ยังเรือนยักษิ์ พร้อมกับบุรุษอื่นอีก ๓๐๐ คน ที่ติด
ตามไป เมื่อพวกบรวิวารไปแล้วไม่กลับมา เจ้าชายวิชัยก็สงสัยว่าคงจะมีภัยเกิดขึ้น หวาดกลัว
ต่อภัยนั้นจึงดิถีขุเสกข์ไปยังสระโบกขรณี เห็นรอยเท้าพวกนั้นลงไปในสระโบกขรณี และเห็น
นางยักษิณีจำแสงตัวเป็นนางทาสีอยู่ที่นี่ จึงคิดว่าอำมาตย์ของเราคงจะถูกนางยักษิณีจับ
ไว้เป็นแน่แท้ จึงถามขึ้นว่า ท่านเห็นอำมาตย์ของเราหรือไม่ นางยักษิณีก็ตอบว่า ท่านราชบุตร
เราจะต้องการอะไรกับคนของท่าน ขอเชิญท่านคืบน้ำจากสระนี้เถิด ฝ่ายวิชัยกุมารก็ทราบ
ทันทีว่านางทาสีนั้นเป็นนางยักษิณี เพราะรู้ว่าคนเป็นราชบุตร จึงขึ้นขุเตรียมพร้อมจะยิง
นางยักษิณีก็วิ่งหนีไป วิชัยกุมารก็รีบวิ่งติดตามไปจนทัน ไซ้ห้วงคลั่งคณนางยักษิณีได้แล้วก็
เอาพระหัตถ์ซ้ายกระชากผมนางยักษิณีอย่างแรง เจ้พระแสงคามชันค้วยพระหัตถ์ขวาพร้อม
กับชูว่า เจ้าจงคืนอำมาตย์ของเรามา ถ้าไม่คืนเราจะตัดศีรษะเจ้าเสีย นางยักษิณีก็กลัวตาย
จึงกล่าวว่าจะคืนอำมาตย์แก่พระองค์เดี๋ยวนี้ ขอพระองค์จงไว้ชีวิตแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด จาก
นั้นวิชัยกุมารได้ให้นางยักษิณีสาบานว่าจะไม่คิดประทุษร้ายอีกต่อไป และพอบอกว่าให้รับนำ
อำมาตย์มาคืน นางก็รับนำมาคืนทันที นอกจากนั้นยังได้เก็บเอาทรัพย์สินเงินทองของพวกพ่อค้า
ที่อยู่ในเรือพร้อมทั้งอาหาร มีข้าวสาร เป็นต้น มาให้แก่ชนเหล่านั้น คนเหล่านั้นซึ่งมีวิชัย
กุมาร เป็นหัวหน้าก็ได้มีวิโลกโกชนาหารที่นางยักษิณีนำมาให้ เป็นอยู่อย่างสุขสบาย จากนั้น
นางยักษิณีก็ได้จำแสงตนเป็นหญิงสาวอายุ ๑๖ ปี แต่งตัวค้วยสรพราภรณ์สวยงามยิ่ง พร้อมกับ
เนรมิต ที่นอนอย่างคิ้วที่โคนต้นไม้ ภาชนะถนุหมู่บ้านไว้มาถนุเป็นห้อง พร้อมกับตกแต่งให้

ให้สวยงามคล้ายผ้าแพคน เสร็จแล้วก็เข้าไปหาวิชัยกุมาร ฝ่ายวิชัยกุมารทอพระเนตร
เห็นนางแล้วก็ทรงดำริว่า เราอาศัยนางยักษ์มีนี้อาจจะไ้ราชสมบัติ จึงยอมอยู่ร่วมกับนาง
๓ ที่นั้น ส่วนพวกบรวิวารพากันนอนเฝ้าวิชัยกุมารอยู่นอกมาน

คืนนั้นพวกยักษ์พากันมาเล่นนันทฤกษ์ในเมืองสิริวิฑูบุรี ซึ่งเป็นเมืองของพวก
ยักษ์ ยักษ์ทั้งหลายได้มาประชุมกัน ๓ เมืองนั้น เสียงคนตรีและเสียงซิมกล่อมต่าง ๆ ดัง
กึกก้องอยู่ในเมืองนั้น วิชัยกุมารตื่นขึ้นได้ยินเสียงนั้นรู้สึกประหลาดพระทัย จึงทริสดามนาง
ยักษ์ซึ่งกำลังนอนอยู่ว่า นั่นคือเสียงอะไร เมื่อวิชัยกุมารถามดังนั้น นางกุเวมยักษ์ก็คิดว่า
วันนี้เราจักให้ราชสมบัติในลังกาแก่กุมารนี้ จึงกล่าววว่า ในเมืองยักษ์ที่ชื่อ สิริวิฑูบุรีนี้ มี
พระยายักษ์ชื่อ มหาภาพเสนยักษ์อาศัยอยู่ ยักษ์ชาวลังกาชื่อ โจสมิตตา โคชนางยักษ์มีกุมาร
พระราชธิดาของพระยายักษ์นั้นมาสู่ลังกา พวกยักษ์และนางยักษ์ชื่อ โจนพา ผู้เป็นมารดา
ของโจสมิตตาทูกุมารยักษ์ ก็ได้มาอยู่ที่เมืองนี้แล้วกระทำอวาหรงคลขึ้น และจักให้มีพรสพ
สมโภชน์งานนั้น ๘ วัน เสียงคนตรีและเสียงซิมกล่อมต่าง ๆ ที่ได้ยินอยู่นี้ ก็เนื่องมาจากงาน
นั้นนั่นเอง คราวนี้มีพวกยักษ์มาประชุมกันมาก ท่อนี้ไปยากที่จะหาการประชุมของพวกยักษ์ได้
เช่นนี้ เพราะฉะนั้นวันนี้ท่านจงฆ่าพวกยักษ์เหล่านั้นให้หมด เมื่อวิชัยกุมารทอบว่า เรามอง
ไม่เห็นพวกยักษ์จะฆ่าพวกยักษ์เหล่านั้นได้อย่างไร นางยักษ์ก็บอกว่า ข้าพเจ้าจักส่งเสียง
ร้อง ท่านจงเอาอาวุธประหารพวกยักษ์ตามเสียงนั้น ๓ ที่นั้น ๆ และอาวุธก็จะตกถูกพวก
ยักษ์เหล่านั้นด้วยอำนาจของข้าพเจ้า และพวกยักษ์ก็จิกตายด้วยอาวุธนั้น วิชัยกุมารสดับ
แล้วก็กระทำตามที่น่างอนจนทุกอย่าง ไ้ประหารพวกยักษ์ตายจนหมดสิ้น ไม่เห็นตัว
พวกยักษ์ เห็นแต่เครื่องแต่งกาย วิชัยกุมารจึงไ้เอาเครื่องแต่งกายของพระยายักษ์มาแต่ง
พร้อมกันนั้นก็ให้พวกบรวิวารแต่งตัวด้วยเครื่องแต่งตัวของพวกยักษ์บรวิวาร อยู่ที่นี่เพียง ๒-๓
วัน จากนั้นก็ไ้เดินทางไปเกาะความพินธิ สร้างความพินธินครขึ้น แล้วอยู่ร่วมกับนางยักษ์
พร้อมเหล่าบรวิวาร ๓ นครนั้น ขณะที่พวกอำมาตย์ทั้งปวงมีวิชัยกุมารเป็นหัวหน้าก้าวขึ้นจาก
เรือ ต่างก็รู้สึกเห็นอัศจรรย์พากันนั่งลงโดยเอาฝ่ามือค้ำยันพื้นดินไว้ รู้สึกที่คนเหล่านั้น
สัมผัส ๓ ที่นั้นทำให้ฝ่ามือเป็นเป็นสีแดง ฉะนั้นสถานที่นี่และทวีปนี้จึงมีชื่อเรียกว่า ความพ-
ินธิทวีป มีธและเท้าของวิชัยกุมารคล้ายกับมือและเท้าของสีหะ เพราะฉะนั้นจึงเรียกทวีป
นั้นอีกชื่อหนึ่งว่า สีหทวีป หรืออีกอย่างหนึ่งก็เพราะกล่าววว่าจงจับสีหะ จึงเรียกทวีปนั้นว่า
สีหธ อีกอย่างหนึ่งจนทั้งหลายมีวิชัยกุมารเป็นคันท่างสืบเชื้อสายมาจากพวกสีหธ จึงเรียก
ว่าสีหธประเทศ แวนแคว้น ความ นิคมนั้น ๆ ก็เรียกสีหธเหมือนกัน อำมาตย์คนหนึ่งชื่ออนูราชะ

ไล่สร้างบ้านชื่อ อนุราชะ ขึ้นทางตอนล่างแม่น้ำกัมปะ โอบคิสสะปุโรหิตสร้างอุบคิสสะคาม
 ขึ้นบนฝั่งแม่น้ำทางทิศเหนือของอนุราชคาม อุชเชนีอำมาตย์ไล่สร้างบ้านชื่อ อุชเชนีคามขึ้น
 อุรุเวลาอำมาตย์ไล่สร้างอุรุเวลคามขึ้น วิชิตะอำมาตย์สร้างวิชิทนครขึ้นแล้ว ก็อยู่ ๓ นคร
 นั้นพร้อมกับเหล่าบริวาร อำมาตย์ทั้งหมดพากันสร้างบ้านเมืองขึ้น ๓ ที่ต่าง ๆ กันแล้วก็อยู่
 กัน ๓ ที่นั้น จากนั้นอำมาตย์เหล่านั้นก็ไปหาวิชัยกุมารและอุททมนวาทว่า พวกเรา
 จักขอให้ท่านขึ้นเสวยราชสมบัติ แต่วิชัยกุมายังไม่ปรารถนาเพราะยังไม่มีนางชิตติยภักษิณี
 จะเป็นพระมเหสี พวกอำมาตย์จึงกราบทูลว่า จักได้นางชิตติยภักษิณีมาจากไหน และไล่
 ประวิงกันว่า เมื่อหานางชิตติยภักษิณีในอังกาทวีปไม่ได้ ก็ควรจะไปหามาจากชมพูทวีป
 ประวิงกันแล้วจึงให้พวกทูตถือเอาเครื่องบรรณาการมีค่ามาก เช่น แก้วมณี แก้วมุกดา เป็นต้น
 แล้วสั่งว่า พวกท่านจงไปยังมธุรนครทางทิศตะวันตก แล้วถวายทรัพย์และเครื่องบรรณาการ
 จำนวนมากแก่พระเจ้ามัทราช แล้วทูลขอพระราชธิดาของพระองค์ว่า ขอพระองค์ผู้สมมติเทพ
 ไล่ไปรศพระราชทานพระราชธิดาเพื่อไปเป็นพระมเหสีของพระเจ้าวิชัย เจ้านายของพวก
 ข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด จากนั้นก็ให้ขอธิดาของชาวเมืองอื่น ๆ ในครั้นนั้นด้วย สั่งเช่นนั้น
 แล้วก็ให้เดินทางไปยังชมพูทวีปโดยทางเรือ พวกราชทูตเหล่านั้นข้ามมหาสมุทรไปถึงชมพูทวีป
 แล้วก็พากันเดินทางไปยังมธุรนคร เข้าไปเฝ้าพระเจ้ามัทราช แล้วถวายเครื่องบรรณาการ
 พร้อมกับกราบทูลความประสงค์นั้นให้พระองค์ทราบ พระเจ้ามัทราชทราบแล้วก็ทรงพอพระทัย
 ที่จะถวายพระราชธิดา จึงได้ขอธิดาของชาวเมืองอื่น ๆ เพื่อให้ตามไปอยู่อังกาทวีปพระราช
 ธิดาของพระองค์ ด้วยการพระราชทานทรัพย์ให้เป็นจำนวนมาก ทรงได้ธิดาของชาวเมือง
 ทั้งหมดเกือบร้อยคน ทรงจัดพวกเสนา ข้าง ม้า และรถ อย่างละ ๑ หัน พร้อมกับเครื่อง
 บรรณาการอื่น ๆ รวมทั้งพระราชสาส์นพระราชทานแก่ราชทูตเหล่านั้นแล้วส่งเรือไป
 ขนเหล่านั้นพากันข้ามมหาสมุทรไปขึ้นเกาะลังกาที่ท่ามหาทิตตะ พระเจ้าวิชัยทรงทราบว่า
 นางราชธิดาเสด็จมาแล้ว จึงตรัสถามนางกุเวมยักษิณีว่า นางผู้เจริญ ชรรคมคาพวกมนุษย์ยอม
 กลัวพวกอมมนุษย์ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นเจ้าจงเอาบุตรชื่อ ชิวหิตตะและทีเปลละ ไว้กับเรา แล้ว
 หอบหนีไปเถิด นางยักษิณีฟังดังนั้นแล้วก็ถึงพระเชษฐาภพจึงกราบทูลว่า หม่อมฉันหอบหนี
 ไปวันนี้แล้วจะหาเลี้ยงชีพได้อย่างไร พระเจ้าวิชัยสดับดังนั้นแล้วก็ตรัสว่า เจ้าอย่าวิตกไป
 เลย เราจะให้พลีกรรมแก่เจ้าด้วยทรัพย์ ๑ หันคำสิง จากนั้นนางยักษิณีก็อุ้มเอาบุตรและ
 ธิดาทั้งสองหนีไปด้วย ไม่รู้จะไปที่ไหน จึงเดินทางไปยังกรุงลังกา หิงบุตรทั้งสองคนไว้นอก
 เมืองแล้วเดินทางเข้าไปเมืองแต่เพียงลำพัง พวกยักษ์ชาวเมืองจำนางยักษิณีนั้นได้จึงกล่าว

ว่า นางกุเวณยักษ์มีผู้นำความฉิบหายแก่พวกเรามาแล้ว ต่างก็พากันกลัวห่มอยู่ มียักษ์คนหนึ่งเป็นยักษ์คู่ร้ายได้เอาฝ่ามือประหารนางยักษ์ฉิบจนตาย ยักษ์ที่เป็นลูกของนางยักษ์ก็ออกจากนครมาพบเด็กทั้งสองคนนั้นจึงถามว่า เจ้า ปีนลูกใคร ทอทรามว่าเป็นลูกของกุเวณยักษ์จึงบอกว่า แม่ของเจ้าถูกฆ่าตายแล้ว พวกยักษ์ทั้งหลายมาเห็นเจ้าทั้งสองแล้วก็จับฆ่าให้ตายเช่นกัน จึงพากันหลบหนีไปเด็ก ลูกยักษ์ทั้งสองนั้นก็รีบพากันหลบหนีไปยังภูเขาสุมณภูฏที่ใต้ถ้งงานกับน้องสาว ต่อมาพระเจ้าวิชัยผู้เป็นพระราชบิดาทรงทราบว่า บุตรทั้งสองอยู่กัน ณ ที่นั้น ก็ทรงอนุญาตให้อยู่ต่อไป ลูกยักษ์ทั้งสองนั้นมีบุตรและธิดามากมายอยู่ ณ ที่นั้น พวกราชทูตทั้งหลายที่มาถึงแล้วก็ได้อวยเครื่องบรรณาการ พระราชสาส์น และหญิงทั้งหลายมีนางราชธิดาเป็นต้น ซึ่งได้รับพระราชทานมาจากพระเจ้ามณฑิทรราชแก่พระเจ้าวิชัย และพระองค์ทอดพระเนตรเห็นชนเหล่านั้นก็ทรงพอพระทัยยิ่งว่า สมพระราชมารดาแล้ว ทรงแสดงความชื่นชมยินดีกับชนเหล่านั้น ให้ทำสักการะสมมานะต่อพวกทูตเหล่านั้นตามสมควร ได้พระราชทานหญิงสาวและทรัพย์มากมายแก่พวกอำมาตย์และชาวเมืองอื่น ๆ อีกตามสมควร พวกที่ไปจากชมพูทวีปและพวกชาวเมืองจึงได้พร้อมใจกันอภิเษกเจ้าชายวิชัยกุมารขึ้นเป็นพระราชบิดา แล้วก็จัดให้มีมหรสพเฉลิมฉลองกันเป็นการใหญ่ จากนั้นพระเจ้าวิชัยได้อภิเษกพระราชธิดาพระเจ้ามณฑิทรราชเป็นพระมเหสี ได้ส่งทรัพย์คือ แก้วมุกดาและมหาสังข์ซึ่งมีค่าถึง ๒ แสน ไปถวายพระเจ้ามณฑิทรราช ผู้เป็นพระสัสสุระ (พ่อตา) เป็นประจำทุกปี ทรงละสิ่งบิณฑุที่เคยกะระห์มาก่อน กลับมาประพฤติปฏิบัติอยู่ในความถูกต้องสืบต่อมา

จบปริเฉทที่ ๔ เรื่องการอภิเษกพระเจ้าวิชัย เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพย์ากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติที่ ๔ การอภิเษกพระเจ้ามณฑุवासเทพ เป็นต้น*

ในปีสุดท้ายแห่งรัชสมัยพระเจ้าวิชัยนั้น พระองค์ทรงชรามากแล้วและไม่มีความ
พระราชโอรส จึงส่งพวกอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการไปถวายพระอนุชาพระนามว่า สุมิตตะ
ในสิหนุรีเพื่ออัญเชิญมาครองราชย์ในลังกา พวกอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการไปไม่นานนัก
พระเจ้าวิชัยก็สวรรคต ทำให้ลังกาทวีปไร้กษัตริย์ปกครอง พวกอำมาตย์ที่อยู่ในอุปถัมภ์ความไค้
รักษาการไว้ เมื่อพระเจ้าสีหพาสวรรคต เจ้าสุมิตตะราชโอรสก็ไค้ขึ้นเป็นพระราชา โดย
มีราชธิดาของพระเจ้ามณฑุราชเป็นพระมเหสี มีราชโอรส ๓ องค์ พวกราชทูตที่พระเจ้าวิชัย
ส่งไป ไปถึงสิหนุรีแล้วไค้เข้าเฝ้าถวายบรรณาการและพระราชสาส์นแก่พระเจ้าสุมิตตะ พระ
เจ้าสุมิตตะทราบแล้วจึงตรัสกับโอรสทั้งสามว่า เจ้าทั้งสามคนนี้ คนหนึ่งจะต้องไปอยู่ลังกา
กับพระเจ้าสูง เมื่อพระเจ้าสูงสวรรคตจะไค้ขึ้นเสวยราชย์แทน พระราชโอรสองค์เล็ก
พระนามว่า มณฑุवासเทพ ไค้หึงพระตำริสแล้วไค้พาบุตรอำมาตย์ ๓๒ คน พร้อมกับบุตรของ
ตนแต่งตัวเป็นบริวารกลงเรือไปจนถึงปากอ่าวแม่น้ำมหาคันทริที่จึงไค้ขึ้นฝั่ง จากนั้นไค้เดิน
ทางต่อไปเรื่อย ๆ ๗ วัน ก็ถึงพระนครโดยสวัสดิภาพ เพราะเหตุไค้ให้การคุ้มครองรักษา
ไปตลอดทาง พวกอำมาตย์มองเห็นแล้วไค้ซักถามจนทราบว่า เป็นเชื้อกษัตริย์ไม่คิดใจสงสัย
อะไรอีก ไค้ยกราชสมบัติถวายเพื่อจะไค้อภิเษกต่อไป เจ้ามณฑุवासเทพนั้นแม้จะรับมอบ
ราชสมบัติแล้วก็ยังไม่ปรารถนาจะอภิเษกแต่อย่างไค้ เพราะยังไม่มีความซัดยิตถ์ที่จะอภิเษก
เป็นพระมเหสี ลังกาทวีปปราศจากพระราชาปกครองเป็นเวลา ๑ ปี เมื่อพระเจ้ามณฑุवासเทพ
รับเป็นพระราชาแล้ว ลังกาทวีปก็กลับมีพระราชาปกครองอีกครั้งหนึ่ง

ฝ่ายเจ้ามณฑุสลักกะซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอมิตโคทนะสากยวงศ์ศคัมภำ
พยากรณ์ของพวกโหราจารย์ว่า พวกสากยวงศ์จักหนีไปเพราะพระเจ้าวิญญะ (วิฑูฑะ)
จึงไค้ปลอมพระองค์เป็นพ่อค้าหนีออกจากนครไปยังแม่น้ำคงคา แล้วสร้างนครขึ้นที่ฝั่งแม่น้ำ
คงคานั้น และไค้ขึ้นครองราชย์ที่นครนั้น มีพระราชโอรสและพระราชาธิดารวม ๗ องค์
พระราชาธิดาองค์เล็กพระนามว่า ภัททัจจนา เป็นหญิงมีรูปงามมีผิวพรรณคังทอง ไค้เห็น
ก็รักใคร่ชอบใจ ครั้นนั้นพระราชา ๗ พระองค์ ไค้ส่งบรรณาการไปถวายพระเจ้ามณฑุสลักกะ

* ในประวัตินี้มีเรื่องการอภิเษกพระราชา ๔ พระองค์ คือ พระเจ้ามณฑุवासเทพ
พระเจ้าอภัย พระเจ้ามณฑุทกภัย และพระเจ้าเทวานัมปิยคิธสะ

เพื่อทูลขอพระราชธิดาของพระองค์ ฝ่ายพระเจ้ามโหสถก็ไม่สามารถจะถวายพระราชธิดา
 องค์เดียวให้กับพระราชาถึง ๘ พระองค์ได้ จึงทรงหว่ากหวนภัยจากพระราชาเหล่านั้น ได้
 คริสตามพวกเนมิทการจารย์ว่า จักทำอย่างไรดี ไค้สคบคำทูลท่านายว่า พระราชธิดาจักได้
 เป็นพระมเหสีในลังกาทวีป จึงทรงจัดแจงเอาพระราชธิดากับหญิงบววารอีก ๓๒ คนลงเรือ
 ตอยไปในมหาสมุทร และทรงทอบพระราชาทั้ง ๘ พระองค์ไปว่า ขอจงรับเอาธิดาของเรา
 เด็ด แต่พอถูกตอยไปในมหาสมุทรเท่านั้นก็มีเหวคาเข้ารักษา บ้างเข้าวันที่ ๓ เรือก็ถึงท่า
 โพนังคา เมื่อเรือถึงท่าแล้วชนทั้งหมดก็ถือเพศเป็นนักบวชขึ้นจากเรือไป พวกโหราจารย์
 ชาวลังกา พวกอำมาตย์ทั้งคำพยากรณ์แล้วก็คอยนับวัน เห็นพวกราชธิดามาถึงจึงนำเข้าไป
 พระราชาเพื่อให้อภิเษกเป็นพระมเหสี พวกอำมาตย์ในลังกาทวีปปรึกษาเห็นชอบร่วมกันแล้ว
 ก็ไค้อภิเษกเจ้ามโหสถว่าสุเทพเป็นพระราชา และพระองค์ไค้อภิเษกพระนางภัททจจานาเป็น
 พระมเหสี ยกหญิงบววารให้เป็นนางสนมทรงประทับอยู่อย่างเกษมสำราญในนครนั้น

จบเรื่องการอภิเษกพระเจ้ามโหสถว่าสุเทพ

พระนางภัททจจานาผู้เป็นเอกอัครมเหสีไค้ประสูติพระราชโอรส ๑๐ องค์ และ
 พระราชธิดา ๑ องค์ พระราชโอรสองค์ใหญ่พระนามว่า อภัยกุมาร พระราชธิดาพระนาม
 ว่า จิตตากุมารี พวกเนมิทการจารย์ทูลท่านายจิตตากุมารีว่า โอรสของนางจักฆ่าพระเจ้าสูง
 ทั้งหมด เพราะเห็นแก่ราชสมบัติ พวกพระเชษฐาจึงปรึกษากันว่าพวกเราจักฆ่าพระกนิษฐา
 เสีย แต่ถูกอภัยกุมารผู้พี่ทรงห้ามไว้ พร้อมกับให้พระกนิษฐาไปอยู่ที่ปราสาทเสาศีเขย และ
 ให้การระวังรักษาเป็นอย่างดี เพื่อป้องกันมิให้พวกบุรุษเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับนาง ครั้งนั้น
 โอรสพระเจ้าสูงพระนามว่า ความดี ไซ้ลอบเข้าไปอยู่ร่วมกับนาง ไม่ช้าพระนางจิตตาก็ตั้งครรภ์
 พระราชธิดาทรงปรึกษากับราชโอรสทั้งหลายแล้วก็ยกนางให้แก่เจ้าความดี เหล่าพระเชษฐา
 ไค้ปรึกษากันต่อไปว่า ถ้านางจิตตาคืบครรภ์เป็นหญิงก็เป็นการดี แต่ถ้าไค้ครรภ์เป็นชาย พวก
 เราจะฆ่าเสีย ฝ่ายนางจิตตาราชกุมารีไค้ประสูติโอรสเป็นชาย จึงไค้นำธิดาของหญิงอื่น
 มาไว้กับตน และให้นำโอรสของตนไปไว้กับหญิงคนนั้น และไค้บอกกับพวกพระเชษฐาว่า
 ตัวเองประสูติโอรสเป็นหญิง พวกพระเชษฐาทราบแล้วก็พากันดีใจเพราะไม่ทราบว่าแท้จริง
 แล้ว นางประสูติโอรสเป็นชาย พระเจ้ามโหสถว่าสุเทพเสวยราชย์อยู่ในลังกาได้ ๓๐ ปี เมื่อ
 นางจิตตากุมารีประสูติพระโอรสพระองค์ก็สวรรคต พระราชโอรสทั้งหมดประชุมกันแล้วก็

พร้อมใจกันอภิเษกเจ้าอภัยราชกุมารผู้เชษฐาขึ้นเป็นพระราชาสืบต่อไป

จบเรื่องการอภิเษกพระเจ้าอภัย

พระนางจิตตาทิพทักขจนาเอกฉัตรมเหสีได้ทำความมัวเมาลุ่มหลงให้แก่บุรุษทั้งหลายด้วยรูปโฉมอันงดงามของนาง เพราะฉะนั้นชนทั้งหลายจึงขนานพระนามของนางอีกอย่างหนึ่งว่า พระนางอุมาหจิตตา นางได้ลอบอุบายให้ทาสีนางหนึ่งนำโอรสของนางไปเลี้ยงดูไว้ที่อื่น เพื่อไม่ให้เหล่าพระเชษฐาทราบ พระอภัยกษัตริย์ได้ขนานนามพระโอรสนั้นว่า มัชฌกษัตริย์ราชกุมาร ต่อมาพวกพระเจ้าสูงทราบนั้นอยู่ที่บ้านของคนเก็บภาษี ในทวารมณฑลคาม จึงได้ส่งคนไปเพื่อให้ชากุมารนั้นถึง ๒ ครั้ง แต่ก็ไม่อาจฆ่าได้ ฝ่ายมัชฌกษัตริย์ราชกุมารซึ่งเจริญวัยอายุได้ ๑๖ ชันษา ได้หนีจากทวารมณฑลคามไปอยู่บ้านมณฑลพราหมณ์พราหมณ์นั้นเป็นผู้มั่งคั่ง มีปัญญาเฉียบแหลม เจนจบไตรเพท จึงให้เจ้ามัชฌกษัตริย์กุมารและจินทรกุมาร บุตรของตนศึกษาศิลปศาสตร์ทุกอย่าง มณฑลพราหมณ์ได้ให้ทรัพย์ ๑ แสน เพื่อให้เป็นทุนในการชั่งสมหมู่โยชาทหาร มัชฌกษัตริย์กุมารก็ได้ให้ทรัพย์นั้นเป็นทุนชั่งสมหมู่โยชาทหารไว้กำจัดพวกพระเจ้าสูงทราบนั้น มณฑลพราหมณ์ได้กล่าวสั่งสอนว่า เจ้าจงเอากุมารผู้จับไปนี้แล้วกลายเป็นทองเป็นมเหสี และเอาจินทรกุมารเป็นปุโรหิต จากนั้นจึงได้ส่งเจ้ามัชฌกษัตริย์กุมารไป เจ้ามัชฌกษัตริย์กุมารพาเอาเหล่าโยชาทหาร ๒ แสนคน ออกเดินทางไป ครั้งนั้นพระเจ้าสูงทราบบัณฑิตกษัตริย์กุมารพระนามว่า ศิริกัณหสวระ เสด็จไปดูแลการเกี่ยวข้าวในนาพระราชธิดาของพระองค์ได้นำอาหารไปส่งพระองค์ เจ้ามัชฌกษัตริย์กุมารพบเข้าก็ได้อาหารจากนาง นางราชกุมารีได้จิกอาหารใส่ปากของถวายแก่มัชฌกษัตริย์กุมาร และเอาใบไม้ใส่อาหารให้พวกบิوارของกุมารนั้น ใบไม้ได้กลายเป็นทอง และอาหารก็ไม่รู้จักหมดสิ้น ด้วยเหตุนี้นางราชกุมารนั้นจึงมีพระนามว่า พระนางสุวรรณปาลี ราชกุมารจึงได้นำนางขึ้นรถไปพร้อมกับไพร่พลมากมาย พวกพระเจ้าสูงทราบนั้นได้ให้พระเจ้าอภัยประทับอยู่ในเขตคามของพระองค์ ส่วนพวกตนได้พากันออกไปรบกับเจ้ามัชฌกษัตริย์กุมารผู้เป็นหลาน มัชฌกษัตริย์กุมารได้ขับไล่พระเจ้าสูงทราบนั้นไป พระเจ้าสูงทราบดีไปกราบทูลความที่พวกตนพ่ายแพ้ให้พระเจ้าอภัยทราบ ฝ่ายพระเจ้าอภัยได้ส่งพระราชสาส์นสืบไปถึงพระกุมารนั้นว่า เจ้าจงข้ามไปครองเมืองพากโน้น มารคาของเจ้าอยู่ที่พากโน้นแล้ว ฝ่ายพระเจ้าที่ทั้ง ๔ องค์ทราบแล้วก็โกรธว่าพระราชบิดาช่วยสนับสนุนมัชฌกษัตริย์ราชกุมารนั้นมาตลอดเวลา ไม่ช้าก็คงจะยกบ้านเมืองให้แก่เขา เพราะฉะนั้นพวกเราจึงฆ่าพระองค์เสีย เวลานั้นพระเจ้าอภัยครองราชย์มาได้ ๒๐ ปี

แล้ว พระองค์ถูกราชโอรสเหล่านั้นคุกคามเกรงจะเกิดภัยพิบัติจึงได้ยกราชสมบัติให้แก่พระ-
 ราชโอรสเหล่านั้นไป ไม่ปรารถนาจะรบทั้งกับพระราชโอรสเหล่านั้นและกับพระเจ้าหลาน
 จากนั้นชัคคิยราชกุมารทั้ง ๔ องค์ ได้พร้อมใจกันยกให้พระเชษฐาธิราชองค์หนึ่งชื่อ คิสสะ ขึ้น
 ครองราชสมบัติ บัณฑุกาภยราชกุมารได้พบนางยักษิณีแปลงร่างเป็นลา มีเท้าแดง จึงได้
 คิดความไปจนทัน คิดว่าคอยักษิณีคนนั้นได้แล้วก็เงือกตามขึ้น พอลางชื่อว่า เราจะฆ่าท่าน นางยักษิณี
 กลัวตายจึงอุณวอนขอชีวิตว่า อย่าฆ่าข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้าจะยกราชสมบัติในลังกาทวีปให้
 จากนั้นพระราชกุมารนั้นก็ได้อยู่ร่วมกับนางยักษิณี เวลาถกกรบก็ทำตามที่นางแนะนำโดยตนเอง
 ซึ่งนางยักษิณีออกเดินนำหน้าให้พวกพลนิกายตามหลังไป นางยักษิณีเองก็ได้ร้องเป็นเสียง
 ยักษ์ขึ้น ทำให้พวกข้าศึกแตกหนีไป เหล่าทหารของบัณฑุกาภยราชกุมารได้ฆ่าทหารฝ่ายตรง
 กันข้ามจนหมด รวมทั้งชัคคิยมาตุสราทั้ง ๔ พระองค์นั้นด้วย เจ้าบัณฑุกาภยราชกุมารพยายาม
 อยู่ถึง ๑๕ ปี เมื่อไค้ นางยักษิณีช่วยจึงยกราชสมบัติได้ ไค้สร้างนครขึ้นนครหนึ่งชื่อ อนุราชบุรี
 เพราะสร้างตามอนุราชฤกษ์ และเพราะเป็นที่อยู่ของอนุราชอำมาตย์ผู้เป็นพระอัยยกา บัณฑุกา-
 ภยราชกุมารอภิเษกแล้วก็เสวยราชย์อยู่ที่อนุราชบุรีนั่นเอง ทรงอภิเษกพระนางสุวรรณาปาลี
 เป็นพระมเหสี พระราชทานตำแหน่งปุโรหิตให้แก่จินทรกุมาร ไค้สร้างนครชื่อ นครคฤคิกะ
 ให้เป็นที่ประทับของพระเจ้าอภัยผู้มีอุปการคุณต่อพระชนนีและตนเอง ให้สร้างที่ที่ตนเคยอยู่
 เป็นที่ประทับของพระเจ้ากัณหสวระ และไค้พระราชทานตำแหน่งต่าง ๆ แก่พวกอำมาตย์
 ทั้งหลายตามสมควรแก่ฐานะานุรูป รวมทั้งไค้พระราชทานพลักรรรมแก่นางยักษิณีนั่นด้วย ระหว่าง
 รัชสมัยพระเจ้าอภัยจนถึงรัชสมัยพระเจ้าบัณฑุกาภย ลังกาทวีปว่างพระราชาปกครองถึง ๑๗ ปี
 พระเจ้าบัณฑุกาภยเสวยราชย์อยู่ที่อนุราชบุรีได้ ๓๗ ปี

จบเรื่องการอภิเษกพระเจ้าบัณฑุกาภย

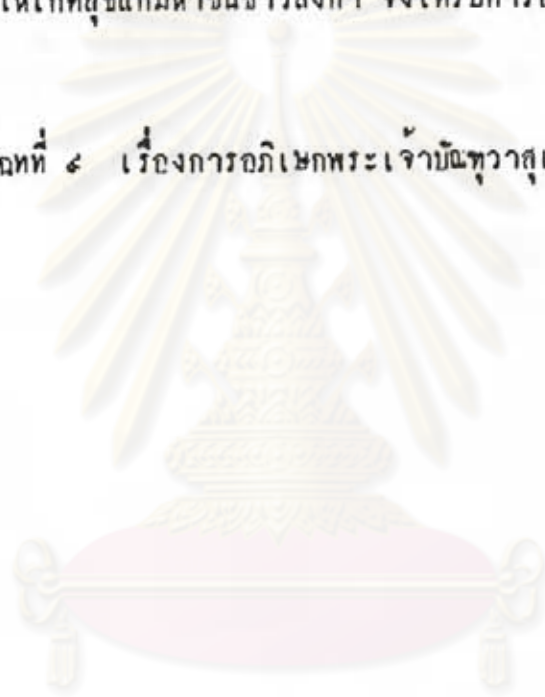
เมื่อพระราชาสวรรคตแล้ว พระราชโอรสของพระนางสุวรรณาปาลี พระนาม
 ว่า มกุสสวระ ไค้ขึ้นเสวยราชย์เป็นพระราชา ไค้สร้างอุทยานขึ้นแห่งหนึ่งในวันที่กำหนดเขต
 จะสร้างอุทยานนั้น ฝนฟ้าใหญ่ไค้ตกลงมาทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ฤดูฝน เพราะเหตุนี้อุทยานนั้นจึงได้
 ชื่อว่า มหาเมฆวัน พระเจ้ามกุสสวระเสวยราชย์อยู่ที่อนุราชบุรีในลังกาทวีปนั้นได้ ๒๐ ปี
 ทรงมีพระราชโอรส ๑๐ พระองค์คือ อภัยกุมาร เทวานัมปิยคิสสะกุมาร อุกคิยกุมาร มหานาค
 กุมาร มหาสิวกุมาร ชัคคิยาภยกุมาร สุรคิสสะกุมาร กิณณนามกุมาร และอเสลกุมาร พระราช
 โอรสทั้ง ๔ องค์นี้รวมพระมารดาเดียวกัน ส่วนพระราชโอรสองค์ที่ ๑๐ เป็นพระราชโอรส

ทางมารดา พระองค์มีพระราชธิดาอีก ๒ องค์คือ อนุภุชามารี และกุดานุจรวิกากุมารี
 พระราชโอรสองค์ที่สองพระนามว่า เทวานัมปิยติสสะ เป็นผู้มียุทธาธิการยิ่งกว่าพระเชษฐา
 และพระอนุชาทั้งปวง เพราะเหตุนี้เมื่อพระราชบิดาสวรรคตแล้ว พระเชษฐาและพระอนุชา
 พร้อมกับชาวเมืองจึงพร้อมใจกันอภิเษกเทวานัมปิยติสสะกุมารเป็นพระราชา ด้วยอำนาจ
 การอภิเษก ความอัครมยุหิงหลายก็ปรากฏขึ้นคือ ทรัพย์และรัตนะที่บุคคลพึงไว้ใ้ไ้แบนดิน
 ลังกาทั้งหมดก็ไ้ยุคขึ้นมาอยู่บนพื้นดิน รัตนะต่าง ๆ ของพวกห่อค้าสำเภากแตกและที่ไ้เกิดขึ้น
 เองในมหาสมุทรก็ไ้ยุคขึ้นมาตามหาคทราย มีไม้ไ้โคตรมยุหิง ๓ ลำ แต่ละลำมีขนาดเท่าไม้
 ค้ำเกวียน ไ้เกิดขึ้นไกลเิงเขาฉาตบรรพต ลำหนึ่งชื่อ ลทายัญญี มีสีชาวกุญสีเงินสวยงาม
 มาก มีเดาวัดยทองเกี่ยวพันอยู่ด้วย อีกลำหนึ่งชื่อ กุสมยัญญี มีสีคังเงิน มีมวลถอกไม้หลาก
 สีสดคัมมอยู่ด้วย ทั้งลทายัญญีและบุปผยัญญี (กุสมยัญญี) ทางก็มีเดาวัดยทองลคเดียวเกี่ยวพัน
 อยู่เช่นกัน มีถอกไม้สีเขียวเหลืองสมบุรณอยู่ใบและเกษรบานสะพรั่งอยู่ ไม้ไ้โคตรอีกลำหนึ่งชื่อ
 สกนยัญญี มีลักษณะเช่นเดียวกับ ๒ ลำคัมคังกล่าวข้างต้น นกนั้นยังปรากฏเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ
 มีนกกหงส์ นกคณยตีวิก ราชสีห์ และม้า เป็นต้น มีแก้วมุกดาฉนิคต่าง ๆ อีกมากมายยุคขึ้น
 จากท้องทะเลมากองอยู่ริมหาด บางอย่างมีรูปเหมือนช้าง บางอย่างเหมือนม้า บางอย่าง
 เหมือนรถ บางอย่างเหมือนขอมะขามป้อม บางอย่างเหมือนกำไลมิด บางอย่างเหมือนหัว
 แหวน บางอย่างเหมือนขลุ่ย ทรัพย์อันประเสริฐเหล่านี้ไ้เกิดขึ้นเพราะบุญญาธิการของพระเจ้า
 เทวานัมปิยติสสะ พวกมหาชนไ้พากันนำมรดววยพระองค์จนหมดภายใน ๗ วัน

พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะและพระเจ้าธรรมาโศกราชทรงเป็นอภิทรุสหาย ไม่
 เคยพบเห็นกันมาก่อน พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะไ้ส่งทรัพย์เหล่านั้นไปเ็นบรรณาการค้
 พระเจ้าธรรมาโศกราช ฝ่ายพระเจ้าธรรมาโศกราชทอดพระเนตรเห็นทรัพย์เหล่านั้นก็
 ทรงโสมนัส มีพระราชประสงค์จะส่งเครื่องบรรณาการตอบแทน จึงไ้หวกอำมาตย์ช่วยหา
 เครื่องบรรณาการเหล่านี้ส่งไปค้ดี พัทธพารวีนี มงกุฎ พระธรรมค้ เศวคฉัตร ฉลองพระบาท
 น้ำโทกพระเศียร สังกวาลัย พระค้ำน้ำ จันทน์เหลือง เครื่องอุปไล้และเครื่องอสังการต่าง ๆ
 น้ำไม้ค้องชกน้ำ น้ำเช้คพระหัตถ์ ยาหยดพระเนตรที่หวกนาคนำมรดววย คินคังที่หวกนาค
 นำมาจากเมืองนาค น้ำสรงและน้ำเสวยที่นำมาจากสระอินคาค สังกันนทียาวัญ นางชัตติย-
 กุมารี ภารณะทองคำ วอทองคำ สมอและมะขามป้อมที่เป็นโอสถ กับข้าวสาธิตที่หวกนคชกค้ำ
 นำมรดววย ๖๐๐ เกวียน และเครื่องประคอบการอภิเษกอีกจำนวนมาก จากนั้นทรงเขียน
 อักษรลงในแผ่นทองคำว่า เรานัมปิยพระพุทท พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ

แล้ว ใ้ถวายตัวเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนาแล้ว ซอพระสหายจึงนับถือรัทนต์รับอันเป็น
 รัทนต์ที่สูงที่สุดเหมือนกับเรา จึงเลื่อมใสศรัทธาต่อใครสรวณะนี้ แล้วมอบให้พวกอำมาตย์นำ
 ไปโดยสั่งว่าพวกท่านจงไปทำการอภิเษกพระสหายเราคัวยเครื่องราชภัทท์เหล่านี้ พวก
 อำมาตย์ได้รับมอบหมายจากพระองค์แล้วก็พากันรับเอาเครื่องบรรณาการเหล่านั้นเดินทาง
 ไปลงเรือที่ท่าตามพลลิตติ และไปขึ้นที่ท่าชมพูโลกก เมื่อเดินทางไปถึงก็ใ้ถวายบรรณาการ
 แก่พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ พร้อมกับอภิเษกพระองค์ขึ้นเป็นพระเจ้ากรุงสิงคภาอีกครั้หนึ่ง
 ทามที่พระเจ้าธรรมมาโศกรารับสั่ง พระองค์ซึ่งมีพระนามลับเฉพาะว่า เทวานัมปิยะ ทรง
 มีพระหทัยมุ่งมั่นที่จะให้เกิดสุขแก่มหาชนชาวสิงคภา จึงได้รับการอภิเษกอีกครั้หนึ่งในวันเพ็ญ
 เดือนหก

จบปริเฉทที่ ๔ เรื่องการอภิเษกพระเจ้ามัญจวาสูเทพ เป็นต้น เพียงเท่านี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๑๐ เรื่องอุปรากรม

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบรรทมอยู่บนพระแท่นที่ประวิณีพหานั้น ทรงพิจารณาเห็น
 แน่ชัดว่า ในรัชสมัยของพระราชา ๔ พระองค์แห่งลังกามีพระเจ้าวิชัย เป็นคน พระพุทธ-
 ศาสนาจักยังไม่ไปตั้งอยู่ในลังกา เมื่อถึงรัชสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ พระพุทธศาสนา
 ซึ่งจักไปตั้งอยู่ จึงทรงรับสั่งให้ท้าวสักกะเทวราชช่วยดูแลรักษาเกาะลังกาไว้ว่า พระเจ้า
 เทวานัมปิยติสสะจักเป็นพระราชาองค์แรกที่ควงหาเห็นธรรมในลังกา และจักเป็นผู้รักษา
 ศาสนาของเรา ท้าวสักกะก็ได้ทูลตอบว่า เมื่อพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเป็นผู้รักษาพระศาสนา
 หม่อมฉันก็จักเป็นผู้ช่วย ครั้นนั้นพระมหินทเดระคิดว่าเป็นเวลาที่ควรจะไปลังกาได้แล้ว ท้าว
 สักกะก็ได้ลงมาบอกพระเจ้าสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยพยากรณ์ท่านไว้ว่า จักเป็นผู้ไปทำให้ชาว
 ลังกาเลื่อมใส ข้าพเจ้าจักติดตามไปเป็นผู้ช่วยท่าน คุณสัตว์คนหนึ่งชื่อ ภัณฑกะ ได้เดินทาง
 ไปพร้อมกับพระเดระเท่านั้นเพื่อยืนยันว่าชนทั้งหลายที่เดินทางมาลังกานี้เป็นพวกสมณะ มิ
 ใช่พวกพราหมณ์ ทวกเหวคา หรือทวกอมนุษย์แต่อย่างใด พอถึงวันเพ็ญเดือน ๘ พระเดระ
 ผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ ๔ รูป กับสมณะสามเดระ โอรสของพระนางสังฆมิตตากับคุณสัตว์ชื่อ ภัณฑกะ
 รวมเป็น ๘ คนด้วยกัน ได้เหาะไปลังกาลงสถิตย์อยู่บนยอดเขา มีสกละบรรพตประคองพระยา
 หงษ์ ในปี พ.ศ. ๒๓๖ ทรงกับปีที่ ๒๒ แห่งรัชสมัยของพระเจ้าธรรมมาโสกราช พระพุทธเจ้า
 ทรงประกาศคุณความดีคือ การทำให้ชาวลังกาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของพระมหินทเดระ
 ไว้แล้ว เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ประทับไสยาสน์อยู่บนพระแท่นระหว่างคันธังคค์ และพระ
 มหินทเดระผู้เสมอคด้วยพระพุทธองค์ ค้วยเหตุคือการสร้างประโยชน์แก่ชาวลังกาทวีป และ
 ได้รับความเคารพนับถือจากเหล่าเทวคาในลังกาทวีป บัดนี้ได้มาอยู่บนยอดเขามีสกลแล้ว
 เมื่อไปถึงแล้วพระมหินทเดระก็ได้โอษฐ์ฐานว่า วันนี้เป็นวันนักษัตรฤกษ์เดือน ๘ ขอจงให้
 พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเสด็จออกมาที่นี่ เพราะฉะนั้นพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะจึงได้มอบ
 ให้พวกอำมาตย์รักษาพระนครไว้ แล้วได้เสด็จมายังภูเขามีสกลพร้อมกับเหล่าบริวาร ๔
 หมื่นคน เทวคาซึ่งสถิตย์อยู่ที่ภูเขานั้นก็ได้จำแลงตนเป็นกวางเทียวและเอื้อมเท้าอยู่ไม่ไกล
 จากพระราชนิก พระราชาทอดพระเนตรเห็นกวางนั้นแล้วจึงได้ยิงธนูไปค้วยตั้งพระทัยว่า
 จักฆ่าเนื้อตัวนี้แต่ไม่ถูก กวางได้วิ่งหนีไป พระองค์ได้เสด็จติดตามไปจนกระทั่งถึงที่ใกล้
 พระเดระก็ทรงพบแก่พระเดระ มีโคหกกวางนั้นเลย ชนทั้ง ๘ คนนั้น พระมหินทเดระรูป
 เทียวเท่านั้นที่แสดงตนให้พระราชาเห็น พระราชาทอดพระเนตรเห็นพระเดระก็ทรงสะอึ้ง
 กว้าง ประทับยืนอยู่ ณ ที่นั้นนั่นเอง พระเดระทราว่าพระราชากลัวจึงกล่าวว่ คุณวิเศษ

ท่านจงมาที่นี่ พระราชาทรงกลัวยิ่งขึ้นด้วย เจ้าพระหทัยว่าไม่มีมนุษย์คนใดจะเรียกออกชื่อเรา
 ได้ บุ๊ที่เรียกนั้นก็จะเป็นยักษ์ที่จะกินเราเป็นแน่ พระเดระจึงปลอมโยนพระองค์ว่า มหามพิตร
 พวกเราเป็นสมณะสาวกแห่งพระธรรมราชา เจ้าจากชมพูทวีปมาสู่ลังกาทวีปก็เพื่ออนุเคราะห์
 ต่อพระองค์ พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะสถับแล้วทรงระลึกถึงพระวาระสาส์นที่พระเจ้าธรรมมา
 โสกราชทรงส่งไปถวาย จึงทราบดีว่าท่านเหล่านี้เป็นสมณะ จึงวางขลุ่ยและลูกขลุ่ยไว้แล้วเสด็จ
 เข้าไปนมัสการพระเดระประหับสนทนาปราศรัยอยู่ด้วย ฝ่ายพวกอำมาตย์ที่ตามเสด็จมาก็
 ไล่มายืนแวดล้อมพระองค์อยู่ จากนั้นพระเดระจึงทำให้พระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระเดระ
 หังหลายที่ไปด้วย ฝ่ายพระราชาทอดพระเนตรเห็นแล้วก็ทริสดามว่า ท่านเหล่านี้มาเมื่อใด
 ทอดสัคคว่ามาพร้อมกัน ก็ทรงฉัจจรมย์ใจ ทริสดามพระเดระว่า ในชมพูทวีปพระเดระอื่น ๆ
 ที่เหมือนกับท่านทั้งหลายนี้มีอยู่หรือไม่ พระเดระก็ตอบว่า มี พระอรหันต์ผู้เป็นสาวกของ
 พระพุทธเจ้า ผู้สำเร็จวิชา ๓ ถึงพร้อมด้วยอิทธิฤทธิ์สำเร็จเจโตปริยญาณมีอยู่เป็นอันมาก
 พระราชาทริสดามต่อไป พระผู้เป็นเจ้าพากันมาทางไหน พระเดระก็ตอบว่า ไม่ได้มาทางนี้
 ไม่ได้มาทางบก พระราชาก็ทรงเจ้าพระหทัยคิดว่ามาทางอากาศ เมื่อจะทอดของพระปริชาญาณ
 ของพระราชา พระเดระจึงถามเกี่ยวกับคัมมะม่วงที่อยู่ใกล้ ๆ นั้นว่า ต้นไม้ชนิดอะไร เมื่อ
 พระราชาทริสดาว่า ชื่อคัมมะม่วง ท่านก็ถามต่อไปว่า นอกจากคัมมะม่วงคั้นแล้วยังมีคัมมะม่วง
 อื่น ๆ อีกหรือไม่ พระองค์ก็ตอบว่า มี พระเดระถามต่อไปว่า ต้นไม้ชนิดนอกจากคัมมะม่วง
 คั้นแรกและคั้นที่สองมีอยู่หรือไม่ พระองค์ก็ตอบว่า ต้นไม้ชนิดที่ไม่ใช่คัมมะม่วงยังมีอยู่อีกมาก
 พระเดระได้ถามต่อไปว่า ต้นไม้นอกจากคัมมะม่วงและที่ไม่ใช่คัมมะม่วงมีอยู่หรือไม่ พระองค์
 ก็ตอบว่า ยังมีคือคัมมะม่วงคั้นนี้เอง พระเดระถามต่อไปอีกว่า มหามพิตรพระองค์ทรงมีพระ
 ประยูรญาติบ้างหรือไม่ พระองค์ก็ตอบว่า มี พระเดระถามต่อไปว่า ขณะมีใจพระประยูรญาติ
 ของพระองค์มีอยู่หรือไม่ พระองค์ก็ตอบว่า มี เมื่อถูกถามว่านอกจากคนที่เป็นพระประยูรญาติ
 และมีใจพระประยูรญาติแล้ว มีคนอื่น ๆ อยู่อีกหรือไม่ พระองค์ก็ตอบว่า มี คน ๆ นั้นก็คือตัว
 ข้าพเจ้านี้เอง พระเดระก็ทราบดีว่าพระองค์เป็นผู้ฉลาดเฉลียวแหลม จึงได้แสดงจุดหัตถิปปา-
 ปมสูตรถวาย เมื่อจบพระธรรมเทศนาพระราชาและบริวาร ๔ หมื่นคน ไล่ค่างอยู่ในสมณะ
 ขณะนั้นชนทั้งหลายได้นำพระกระยาหารเย็นมาถวายพระราชา ฝ่ายพระราชาได้ทรงคำวิว่า
 เวลานั้นพวกสมณะเหล่านี้จักไม่ฉัน แต่เพื่อความแนพระหทัยจึงได้ทริสดามว่า พระผู้เป็นเจ้า
 จะฉันหรือไม่ เมื่อได้รับคำตอบว่า เวลานั้นฉันไม่ได้ก็ทรงทราบดีว่า เวลาไหนควรฉันเวลาไหน
 ไม่ควรฉัน จากนั้นก็ได้ถวายนมัสการลาพระเดระเหล่านั้นกลับพระนคร พระเดระก็ได้ถวาย

พระพรว่า ถึงเวลาควรจะเสด็จกลับแล้ว ส่วนพวกอาทมาจิกพำนักอยู่ที่นี้ พระองค์จึงตรัสว่า
ถ้าอย่างนั้นขอให้กุมารนี้ไปกับข้าพเจ้า พระเดระก็ถวายพระพรว่า กุมารนี้เป็นพระอนุชาที่มี
รูปร่างเห็นจริงในพระศาสนาแล้ว ถ้าถึงคอกการบรรพชาอยู่ พวกอาทมาจิกให้เขามรรพชา
ในอีกไม่นานนัก ขอมหาบพิตรจงเสด็จกลับเถิด ทั้งนี้แล้วก็ส่งพระราชากลับไป

พระราชาได้ตรัสว่า พวุงนี้ข้าพเจ้าจักส่งราชรถมารับพระคุณเจ้าทั้งหลายไป
พระนคร ทั้งนี้แล้วจึงถวายนมัสการพระเดระ แล้วนำภิกษุกุมารไปนั่ง ๓ ที่เงี้ยวสงก
แห่งหนึ่ง แล้วควรถัดมาถึงคณชรรณ ชาติตระกูล ประเทศที่อยู่ และสาเหตุแห่งการมาของ
พระเดระเหล่านั้น ภิกษุกุมารก็ได้ถวายทูลเรื่องทั้งหมดให้พระองค์ทรงทราบว่า พระมหา
เดระ ๕ รูปนั้นเป็นพระอรหันต์ ทรงมหิทธิฤทธิ์ มีปัญญาแตกฉานในปฏิสัมภิทา ส่วนสามเณร
คนที่ ๖ นั้น ก็เป็นพระอรหันต์ทรงมหิทธิฤทธิ์เช่นกัน สำหรับพระสังฆเดระนั้นในชมพูทวีปเรียก
กันว่า พระมหินทเดระ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าธรรมมาโสกราช หากินมาที่นี้เพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์นั่นเอง พระราชาสดับคำของภิกษุกุมารซึ่งยังคงเป็นทราวาสอยู่ก็ทรง
หมกความสงสัยในความเป็นมนุษย์ของพวกภิกษุเหล่านั้น และพระองค์ทรงหลั่งพระทัยว่า
พระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์เหล่านี้หากินมายังวิชีนนครของเราก็คงเพื่ออนุเคราะห์เรา จึง
ได้เสด็จกลับพระนครไป เมื่อพระราชาเสด็จกลับไม่นานนัก พระเดระเหล่านั้นก็ได้ให้
ภิกษุกุมารบรรพชาอุปสมบท กุมารนั้นได้บรรลอรหัตตผลในขณะที่อุปสมบทนั้นเอง พระมหินท-
เดระได้สั่งให้สามเณรป่าวประกาศไปทั่วทวีป เพื่อให้มหาชนมาฟังธรรม รวมทั้งให้
ป่าวประกาศแก่เหล่าเทวดาคัวย พวกภูมเทวดาไคยีนเสียงโสนาการของสามเณรแล้วก็
ได้ป่าวประกาศต่อ ๆ กันไป จากพวกอากาศัญญุเทวดา พวกจาคุมหาราชิกเทวดา ไปจน
ถึงพรหมโลก พวกเทวดาไคยีนแล้วก็ได้มาประชุมกัน พระมหินทเดระได้แสดงสมจิตตสูตร
ให้ฟัง มีเทวดาบรรลอรุธรรมนับจำนวนไม่ถ้วน ส่วนพวกนาคและครุฑก็ตั้งอยู่ในสระ เข้า
ขึ้นพระราชาให้นายสารดีเยี่ยมรดแล้วส่งไปว่า เจ้าจงเอารถไปนำพระผู้เป็นเจ้ามา นาย
สารดีก็ไค่นำรถไปยังมิสสจนบรรพชาจรดไว้ ๓ ที่อันควรแล้วก็เข้าไปหาพระเดระแล้วอาราธนา
นิมนต์พระเดระเหล่านั้นว่า ขอนิมนต์พระผู้เป็นเจ้าขึ้นรถนี้ไปพระนคร ฝ่ายพระเดระเหล่านั้น
ก็กล่าวว่าพวกอาทมาจจะไม่ขึ้นรถไป หากกลับก่อนเถิด แล้วพวกอาทมาจจะเดินทางตามไป
ที่หลัง แล้วก็ให้นายสารดีกลับไป ขณะนั้นพวกพระเดระเหล่านั้นก็พากันเหาะไปลงที่ปฐมสถูป
ทางทิศตะวันตกของพระนคร นายสารดีไปถึงที่หลังเห็นพระเดระเหล่านั้นยืนครองจีวรเรียบร้อย
อยู่ที่นั่น ก็นำความฉงนใจไปกราบทูลให้พระราชาทรงทราบ พระราชาทรงสดับเรื่องอาสนะ

อันควรและไม่ควรแก่ภิกษุทั้งหลายมาก่อนแล้ว จึงสั่งให้จักษุสณะที่สมควรไว้ คือ ใหญ่เสื่อ
 ลำแพนลงบนพื้นดินก่อน แล้วจึงเอาผ้าโกเชาว่าปูทับข้างบน พวกโหราจารย์เห็นการปูอาสนะ
 นั้นจึงได้ทำนายว่า แขนงดินลังกานี้ถูกสมณะเหล่านั้นยี้ศครองแล้ว บัดนี้สมณะเหล่านั้นจักได้เป็น
 ใหญ่ แต่พระราชามิทรงเชื่อฟัง พร้อมกับได้เสด็จออกไปต้อนรับพระเถระเหล่านั้น ทรง
 รับบาตรจากพระมหินทเถระเอง แล้วเสด็จนำเข้าไปภายในพระนคร ด้วยเครื่องสักการะ
 บูชามากมาย แล้วนิมนต์พระเถระเหล่านั้นเข้าไปพระราชวัง พระเถระเหล่านั้นเห็นอาสนะ
 ที่เขาปูไว้อย่างนั้นก็ทราบดีว่า พระพุทธศาสนาจักตั้งมั่นในลังกาทวีปเหมือนกับพื้นดินที่ปรากฏ
 อยู่นี้ จึงได้นั่งลงตามลำดับ พระราชาทรงถวายโภชนาหารแก่พระเถระเหล่านั้น เมื่อเสร็จ
 ภักติกแล้วได้ครีตสั่งให้พระนางกุนทุพาเทวี พระชายาของมหานาคผู้ขุนรามกราบไหว้พระเถระ
 นางกุนทุพาเทวีกับบริวาร ๕๐๐ คน ก็ได้มากกราบไหว้พระเถระเหล่านั้นแล้วนั่ง ๓ ที่สมควร
 แก่ตน พระมหินทเถระได้แสดงเปตวิมานวัตถุและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอริยสัจจ์ให้ฟัง
 เมื่อจบพระธรรมเทศนา หญิงเหล่านั้นก็ได้บรรลुโสคาปัตติผล เมื่อพระราชวังคู้กับแคมไป
 พวกอำมาตย์ได้ช่วยกันไปทกแห่งโรงช้างเป็นที่ประชุม พระเถระไปที่โรงช้างแล้วแสดง
 เทวทูตสูตรให้ฟัง มหาชน • หันคนได้บรรลุโสคาปัตติผล เมื่อโรงช้างกลายเป็นที่คัมแคม
 ไป พวกอำมาตย์ก็พากันไปทกแห่งนันทวันอุทยานภายนอกเมืองทางทิศใต้ไว้เป็นที่ประชุม
 พระเถระเจ้าก็ได้ออกจากประตูเมืองทางทิศใต้ไปแสดงอาสิวิสุปมสูตร ณ ที่นั้น มีผู้ได้บรรลु
 โสคาปัตติผล • หันคน เพียงวันที่ ๒ นับแต่ที่พระเถระเหล่านั้นมาดังกล่าวก็มีผู้ได้บรรลุธรรม
 ถึง ๒,๕๐๐ คน พอถึงเวลาเย็นซึ่งพระเถระทั้งหลายพากันกลับไปยังมีสภกบรพคแล้ว พระ
 เถระได้รีบไปนิมนต์ให้ท่านพำนักอยู่ในนันทวันอุทยาน พระเถระทั้งหลายถวายพระพรว่า
 นันทวันอุทยานนั้นอยู่ไกลเมือง ไม่เหมาะแก่พวกภิกษุ พวกอาตมาจึงไม่ประสงค์จะอยู่ที่นั่น
 พระองค์จึงได้นิมนต์ให้พำนักที่มหาเมฆวัน ซึ่งอยู่ไม่ไกลไม่ไกลนัก เมื่อทราบว่าพระเถระ
 เหล่านั้นรับที่จะพำนักอยู่ที่นั่นก็ได้เสด็จนำไปยังมหาเมฆวัน ทางประตูทิศตะวันตก รับสั่ง
 ให้นำเตียงและตั้งจากพระราชวังไปตั้งถวาย เมื่อทุกอย่างเสร็จเรียบร้อยแล้วได้ครีตว่า
 ขอนิมนต์พระคุณเจ้าพำนักอยู่ตามสบายเถิด แล้วถวายนมัสการอาพระเถระทั้งหลายเสด็จ
 กลับพระนครพร้อมกับเหล่าบริวาร พวกพระเถระก็พากันพำนักอยู่ที่นั่นตลอดคืน รุ่งเช้า
 พระองค์จึงได้เสด็จไปครีตตามทุกซ่ซุส เมื่อทราบว่าท่านอยู่สุขสบายดี ก็ทรงพอพระทัยยิ่ง
 จากนั้นได้ครีตถามว่า อารามเช่นนี้เหมาะแก่สงฆ์หรือไม่ พระเถระผู้รอบรู้ในสิ่งอันควร
 และไม่ควรได้ทูลว่า อารามนั้นเหมาะแก่สงฆ์แล้ว พร้อมกับกล่าวอ้างการที่พระพุทธองค์

ทรงรับพระเวฬุวันมหาวิหารมาประกอบด้วย พระองค์สดับคังนั้นแล้วก็ทรงโสมนัสยิ่ง ฝ่าย
 มหาชนก็ชื่นชมยินดีด้วยเช่นกัน พระเจ้าเหวานัมปิยภิสสะจึงทรงถือเอาพระคณโฑน้ำเต้าทอง
 หลังน้ำถวายนมาเมฆวันอุทยานนั้นแก่สงฆ์ พอน้ำตกถึงพื้นดินเท่านั้นก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้น พระ
 เถระทราบว่าเป็นพระราชกถา จึงถวายพระพรว่า การที่แผ่นดินไหวนี้เป็นบุพนิมิตแห่งการ
 ตั้งมั่นแห่งพุทธศาสนาในอังกาทวีป ตั้งแต่นั้นมาพระเถระเหล่านั้นก็ได้เข้าไปฉันภัตตาหารใน
 พระราชวังตลอด ๘ วัน และพระมหินทเถระก็ได้ไปแสดงอมตคคิยสูตรและอภิกขิณโฆปมสูตร
 ที่นั่นวันอุทยานตลอด ๘ วันเช่นกัน มหาชนที่มาชุมนุมฟังธรรมที่นั่นอุทยานได้บรรลธรรมถึง
 ๔ หมื่น ๕ พันคน ในวันที่ ๘ พระเถระเหล่านั้นฉันภัตตาหารในพระราชวังเสร็จแล้วก็
 แสดงอัปมาหสูตร หลังจากนั้นได้ออกเดินทางไปยังเจตียคีรี พระราชาทรงติดตามไปโดย
 เข้าพระทัยว่า พวกพระเถระจะพากันหลีกหนีไป เมื่อไปถึงเจตียคีรีแล้วก็เข้าไปนมัสการ
 พระเถระเหล่านั้น ฝ่ายพระเถระเหล่านั้นก็ทูลถามพระองค์ว่า เพราะเหตุไรพระองค์
 ทรงเห็นคนน้อยอยู่จึงรีบเสด็จมาที่นี่ พระองค์จึงทูลว่า เพราะพระผู้เป็นเจ้าไม่บอก
 ข้าพเจ้า ๆ จึงความมาก ขอฉันนคพวกท่านกลับเถิด พระเถระเหล่านั้นได้ถวายพระพรพระองค์
 ว่า ขณะนี้โอกาสจะเข้าพรรษาแล้ว พวกอาตมาคิดว่าควรจะแสวงหาเสนาสนะที่เหมาะสมแก่
 การเข้าจำพรรษาได้แล้ว ขณะนั้นอริฏฐอำมาตย์พร้อมญาติพี่น้อง ๕๕ คน ได้ทูลขออนุญาต
 บรรพชาอุปสมบทอยู่กับพระเถระ พระองค์ก็ทรงอนุญาต จึงได้มอบชนเหล่านั้นแก่พระเถระ
 พระเถระเหล่านั้นก็ได้ให้ชนเหล่านั้นบรรพชาอุปสมบท ขณะที่ปลงยมเสร็จชนเหล่านั้นก็ได้
 บรรลุเป็นพระอรหันต์ พระราชาทรงโปรดให้สร้างเสนาสนะขึ้นให้พระอรหันต์ ๖๒ รูป เข้า
 จำพรรษาเป็นปีแรก เมื่อออกพรรษาแล้วพระเถระเหล่านั้นก็ได้ทูลถามพระราชาว่า พวกอาตมา
 ไม่ได้เคารพกราบไหว้พระบรมศาสดามาเป็นเวลานานแล้ว จะขออาสาพระองค์กลับไปชมพ
 ทวีปก่อน พระราชาจึงทูลถามว่า พวกท่านได้เคยพูดว่าพระบรมศาสดาปรินิพพานไปแล้วมิ
 ใช่หรือ แล้วเหตุใดจึงบอกว่าพระบรมศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ที่ชมพูทวีปอีก พวกพระเถระ
 จึงถวายพระพรว่า ถึงพระบรมศาสดาจะปรินิพพานไปแล้วก็จริง แต่พระบรมสารีริกธาตุของ
 พระพุทธองค์ยังคงดำรงอยู่ พวกอาตมาจึงกลับไปกราบไหว้บูชาพระบรมสารีริกธาตุเหล่านั้น
 พระองค์จึงทูลว่าขอพระผู้เป็นเจ้าจงช่วยเลือกภูมิประเทศให้ด้วย ข้าพเจ้าจะสร้างพระ
 มหาสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แต่จักได้พระบรมสารีริกธาตุเหล่านั้นจากที่ไหน พวก
 พระเถระจึงได้ส่งพระองค์ไปพบสมณสามเณร พระองค์เสด็จไปถึงแล้วก็ทรงไหว้สามเณร
 แล้วทูลว่า ข้าพเจ้าจะสร้างพระมหาสถูป แต่ไม่รู้ว่าจะได้พระบรมสารีริกธาตุมาจากไหน

สุนสามแดรจึงถวายพระพรว่า ขอพระองค์จงเตรียมเครื่องบูชา คุริยางค์ ช้าง • เชือก
 พร้อมทั้งเสวตฉัตรไว้ให้พร้อม พอทกเวลาเย็นขอให้พระองค์เสด็จไปยังมหานาคอุทยาน
 พระองค์ก็จับหีบพระบรมสารีริกธาตุ ๓ ที่นั้น พระราชาทรงรับสั่งให้เตรียมทุกอย่างไว้
 เหมือนกับที่สามแดรแนะนำ พระมหินทเดระก็ส่งสุนสามแดรไปนำพระชาตุรากลชวัญช้าง
 ขวาจากพระเจ้าอโศกอัยกราช และพระชาตุรากลชวัญช้างซ้ายจากท้าวสักกะมายังถึงกาฬวิป
 สุนสามแดรรับคำสั่งแล้วก็เหาะไปหาพระอัยกา ทูลรายละเอียดให้พระองค์ทรงทราบ พระ
 อัยกาเจ้าก็ทรงโสมนัสยิ่งไค้มอบพระชาตุรากลชวัญช้างแก่สามแดร ฝ่ายสามแดรรับเอาแล้วก็เดินทาง
 ไปหาท้าวสักกะ ทูลเรื่องนั้นให้ท้าวสักกะทราบแล้วก็รับเอาพระชาตุรากลชวัญช้างซ้ายกลับมา
 ประคิษฐานไว้ที่เจตยคีรี พระเดระทั้งหลายมีพระมหินทเดระเป็นประธาน ไค้ประคิษฐาน
 พระชาตุรากลชวัญช้างที่เจตยคีรี พอถึงเวลาย่ำก็ไค้เชิญเชิญไปยังมหานาคอุทยาน ฝ่าย
 พระราชาทรงรับสั่งให้จัดเตรียมสิ่งของทุกอย่างไว้ตามที่สุนสามแดรแนะนำไว้ จากนั้นก็เสด็จ
 ขึ้นทรงช้าง และกางกั้นพระเศวตฉัตรเสด็จไปยังมหานาคอุทยาน แล้วทรงอธิษฐานว่าถ้า
 พระบรมราชาของพระชินเจ้ามีอยู่จริง ขอให้เสวตฉัตรนี้เอนออกจากข้าพเจ้า ขอให้ข้างคุก
 เฝ้าอง ขอให้ยอมพระบรมราชาออกมาประคิษฐานอยู่บนที่ระชาพเจ้า ทุกอย่างก็เป็นไปดัง
 ที่พระองค์อธิษฐาน พระราชาทรงปลื้มใจเหมือนกัน ไค้ทรงสนานด้วยน้ำอมฤต ไค้ทรมตาม
 พระเดระทั้งหลายว่า ข้าพเจ้าจักทำอะไรต่อไป พระเดระก็ถวายพระพรว่า ขอพระองค์
 จงยกยอบพระบรมราชาของทั้งบนกระพองช้าง หันไค้นั้นข้างก็ส่งเสียงร้องด้วยความดีใจ พระ
 บรมราชาไค้เสด็จจากเทวโลกมาประคิษฐานอยู่บนกระพองช้างด้วยประการฉะนี้ มหาเมฆไค้
 ก่อตัวขึ้นทำให้ฝนโมกขรสตกลงมา และเกิดแผ่นดินไหวขึ้น เหล่าเทพคาและมนุษย์ต่างก็
 ราวเริงยินดีกันถ้วนหน้า พระราชาเจดีย์ของพระโคตมพุทธเจ้าไค้ประคิษฐานอยู่ที่เดียวกับกับ
 ที่พระเจดีย์ของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ มีพระกฤษณะพุทธเจ้า เป็นต้น เคยประคิษฐาน
 อยู่แล้ว วิตุ ๓ อย่างคือ ขรรคมกรก (กระบองกกรงน้ำ) • บาริคประคต • บ้าอาบ
 น้ำฝน • เป็นบริโลกเจดีย์ของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์นั้น ข้างที่นำพระบรมราชาไปอยู่
 นั้นไค้รับการบูชากรวามไหว้จากพวกมนุษย์ตลอดทางที่เดินไป จนกระทั่งเดินไปถึงที่ตั้งอุปาราม
 ก็หยุดยืนนิ่งไม่ยอมให้ใครยกพระบรมราชาลง พระราชาจึงทรมตามพระเดระถึงเรื่องนั้น ครั้น
 ทรงทราบแล้วก็รับสั่งให้ก่มหาสถูปขึ้น ๒ ที่นั้นทันที ข้างนี้จะยืนอยู่ที่โรงข้างใกล้ ๆ กับที่ตั้ง
 แห่งคันพระศรีมหาโพธิ และจะเดินเวียนรอบที่ตั้งแห่งพระสถูปในเวลากลางคืนตลอดไปโดย
 ไม่คำนึงถึงความเมื่อยอา จนกว่าจะสร้างพระสถูปเสร็จ พระราชาทรงรับสั่งให้ก่พระสถูปขึ้น

สูงเที่ยงหน้าข้าง แล้วไปรคให้ทำสักการะใหญ่เพื่ออุทิศแด่พระบรมราชาผู้ลงมาประคิษฐาน
ชาวเมืองและชาวชนบททั้งหลายต่างก็พากันมาชมพิธีบูชาพระบรมราชา พระบรมราชาได้ลอย
ขึ้นจากกระโถนข้างไปแสดงยมกปาฏิหาริย์อันประหลาดไปค้วยน้ำและไฟอยู่บนอากาศ สูง
๗ ชั่วโมงกาล มันกาลให้เกิดก้อนน้ำที่พุ่งออกจากพระกาย ทำให้ถึงกาหวิปสว้างไสว
และชุ่มฉ่ำค้วยธารธารา จากนั้นจึงลอยลงจากอากาศมาประคิษฐานอยู่บนพระเศียรพระราชา
ฝ่ายพระราชาที่ทรงปลื้มพระทัยว่าไม่เสียที่ที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ จึงไปรคให้ทำสักการะและ
ประคิษฐานพระบรมราชาไว้ และทันทีที่การประคิษฐานพระบรมราชาไว้สำเร็จลง ก็เกิดแผ่นดิน
ไหวขึ้น มีผู้เอื่อมใสในปาฏิหาริย์ของพระบรมราชาแล้วออกบรรพชาอุปสมบท ๓ หมื่นคน เมื่อ
สร้างพระมหาสถูปสำเร็จแล้ว พระราชา ราชาอำมาตย์ นางเทวี เทวดา นาค ยักษ์ และ
มนุษย์ทั้งหลายต่างก็โคบูชาพระบรมราชาที่นั่นค้วยดอกไม้และของหอมเป็นต้น เมื่อประคิษฐาน
พระบรมราชาและบูชาพระบรมราชาสำเร็จแล้ว พระเจระเหล่านั้นก็ได้พากันกลับไปยังมหา-
เมฆวันอุทยาน

จบปริเฉทที่ ๑๐ เรื่องอุปรากรม เทียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๑๑ การฉ้อโกงที่ดินพระศรีมหาโพธิ

วันหนึ่งพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเสด็จไปยังมหาเมฆวัน กราบบังคมทูลพระ
เดระทั้งหลายแล้วประทับนั่ง พระนางอนุสาเทวีกับหญิงบริวาร ๕๐๐ คน ประสงค์จะบรรพชา
อุปสมบทจึงทูลขออนุญาตพระราช พระราชาทรงทราบแล้วจึงตรัสกับพระเดระทั้งหลายว่า
ขอพระผู้เป็นเจ้าโปรดให้พระนางอนุสาเทวีบรรพชาอุปสมบทเถิด พระมหินทเดระจึงถวาย
พระพรว่า พวกอาตมาให้สคริปอุปสมบทไม่ได้ แต่ว่ามีพระเดระรูปหนึ่งชื่อ สังฆมิตตาเดรี เป็น
พระภิกษุณี (น้องสาว) ของอาตมา อยู่ที่กรุงปาฏลีบุตรนครแห่งพระสหายของพระองค์ ขอ
พระองค์โปรดส่งพระราชสาส์นไปถึงพระสหายบอกให้ส่งนางสังฆมิตตาเดรีมายังลังกาทวีป
พร้อมกับให้นางฉ้อโกงที่ดินพระศรีมหาโพธิข้างขวามาด้วย พระราชาจึงได้ตรัสตามฉริฎฐะ
ธำมาทย์ว่า ท่านสามารถไปเฝ้าพระเจ้าชรรมาโตกราชแล้วนำเอาพระนางสังฆมิตตาเดรี
และที่ดินพระศรีมหาโพธิข้างขวามาได้หรือไม่ ฉริฎฐะธำมาทย์ก็กราบทูลว่า ได้ ขอแค่เพียง
พระองค์อนุญาตให้ข้าพเจ้าอุปสมบท พระราชาก็ทรงอนุญาตไว้ว่า ท่านไปนำพระเดรีและที่ดิน
พระศรีมหาโพธิมาแล้วจึงอุปสมบทตามต้องการเถิด ฉริฎฐะธำมาทย์ก็รับเอาสาส์นของพระ
เดระและของพระราชารอคอยเดินทางไปในเคื่อน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ ข้ามมหาสมุทรไปขึ้นที่ท่า
ชมพูโลกะ และเดินทางต่อไปจนถึงเมืองมยุรปุรีในวันเดียวกันเอง ฝ่ายพระนางอนุสาเทวี
กับนางชัคคิยภักตยา ๕๐๐ นาง และหญิงบริวารอีก ๕๐๐ คน ได้พากันสมทานศีล ๑๐ มุ่งหม
น่าย้อมปาก มุ่งมั่นต่อการบรรพชา รอคอยการมาของพระเดรีอยู่ที่อาวาสที่พระราชารับสั่ง
ให้สร้างไว้สำหรับภิกษุณี ๗ มุมเมืองคานหนึ่ง ฉริฎฐะธำมาทย์เมื่อไปถึงแล้วก็ได้ถวายพระ
ราชสาส์นพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะแก่พระเจ้าชรรมาโตกราช และกราบทูลตามที่พระเดระ
สั่งไปว่า ข้าคมหาราชเจ้า พระชายาของพระเชษฐาของพระสหายพระองค์ประสงค์จะ
บรรพชาอุปสมบท ขอพระองค์โปรดส่งพระนางสังฆมิตตาเดรีไปพร้อมกับให้ฉ้อโกงที่ดินพระศรี
มหาโพธิไปด้วย เพื่อให้พระนางอนุสาเทวีได้บรรพชาอุปสมบทตามประสงค์เถิด จากนั้นฉริฎฐ
ธำมาทย์ก็ได้ไปหาพระเดรีแจ้งเรื่องราวของพระมหินทเดระให้ทราบ พระเดรีทราบแล้วก็
รีบไปเฝ้าพระราชบิดากราบทูลเรื่องนั้นให้ทราบพร้อมกับขออนุญาตไปยังลังกาทวีป พระราชา
ก็ตรัสว่า ลูกเอ๋ยเมื่อเราไม่เห็นเจ้า จะบรรพเทาคความเศร้าโศกอันเกิดจากการพลัดพราก
ลูกและหลานได้อย่างไร พระเดรีจึงกราบทูลว่า หม่อมฉันจะไม่ได้ไปไม่ได้ เรื่องที่พระเชษฐา
แจ้งมานั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก การบรรพชาอุปสมบทเป็นเรื่องสำคัญ หม่อมฉันจะต้องไปให้ได้
ฝ่ายพระราชบิดาก็ตรัสว่ามีพระอัสสุชลหลังไหล พลาจตรัสว่า ลูกเอ๋ย ถ้าเช่นนั้นเจ้าจงนำ

ศรีมหาโพธิ ทรงเอาภู่ก้อนทองคำหนักแล้วซัดลงรอบกิ่งพระศรีมหาโพธิ พร้อมกับอธิษฐานว่า
 ถ้าต้นพระศรีมหาโพธิควรไปประดิษฐานในลังกาทวีป และถ้าข้าพเจ้าหมดความสงสัยใน
 พระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้กิ่งพระศรีมหาโพธิข้างขวาจงลงมาประดิษฐานที่กระดางทองเอง
 กิ่งพระศรีมหาโพธิที่ซัดตามรอยซัดแล้วลงไปประดิษฐานอยู่ในกระดางทองซึ่งบรรจุกวัก
 คินหอมในทันทีนั้นเอง วันนั้นตรงกับวันมหาปวารณา เดือน ๑๒ ตอนเย็น หลังจากนั้นกิ่ง
 พระศรีมหาโพธิก็โคกกลายเป็นต้นพระศรีมหาโพธิสูง ๑๐ ศอก มีกิ่งใหญ่ ๕ กิ่ง ยาวกิ่งละ
 ๔ ศอก และมียอดกิ่งละ ๕ ใบ และในขณะที่เพียวกันก็เกิดกิ่งเล็ก ๆ ขึ้นอีก ๑ พันกิ่ง จากนั้น
 พระองค์เอาหมักซัดลงเหนือรอยซัดเก่า ๓ นิ้ว อีก ๑๐ ที่ ทันทีนั้นหน่อเล็ก ๆ กิ่งงอกออก
 จากรอยซัดนั้นกลายเป็นรากใหญ่ ๑๐ ราก ยาวรากละ ๔ นิ้ว นอกจากนั้นยังมีรากเล็ก ๆ
 ๑๐ ราก งอกออกจากรอยซัดอื่น ๆ อีก ๔ แห่ง รากทั้งหมดนี้ไค้งงอกประสานกันเป็นตาข่าย
 พระราชาทศพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์เช่นนั้นก็ทรงโสมนัสยิ่ง ประทับยั้งนั่งอยู่ ณ ที่นั้น พวก
 เสนาบริวารพากันส่งเสียงโห่ร้องยินดี หมุกฤษสงฆ์แปลงสาธุการแสดงความยินดี ของเข้าบอก
 สะพัดไปมารอบ ๆ บริเวณนั้นเป็นพัน ๆ ปี เสียงสาธุการโห่ร้องแสดงความยินดีไค้ยินไป
 จนถึงพรหมโลก ต้นพระศรีมหาโพธิไค้ลอยขึ้นจากกระดางทองไปประดิษฐานอยู่ในถ้ำเมฆ
 มองไม่เห็นถึง ๗ วัน พระราชาที่ทรงเสด็จลงจากคิง แล้วกระทำการบูชาพร้อมประทับอยู่
 ที่นั่นตลอด ๗ วันเช่นกัน เมื่อครบ ๗ วัน พระฉัพพรตว์รังสีก็แปลงประกายออกจากกิ่งข้าง
 ขวา พุ่งกระจายไปทุกทิศ แหวกมานเมฆออกมาแล้วก็วกกลับไปสู่ต้นพระศรีมหาโพธิอีก เมื่อ
 เมฆหายไปท้องฟ้าก็แจ่มใส ต้นพระศรีมหาโพธิซึ่งมีลำต้นประกอบด้วยกิ่ง ๕ กิ่ง และใบ ๕
 ใบ ก็ปรากฏขึ้น ทำให้พวกเหวคาและมนุษย์อัศจรรย์ใจด้วยปาฏิหาริย์ต่าง ๆ แล้วก็กลับลง
 มาประดิษฐานในกระดางทองใหม่หาชนไค้เห็นเหมือนเดิม พระราชาทศพระเนตรเห็น
 แล้วก็ทรงเลื่อมใสยิ่ง ทรงบูชาด้วยราชสมบัติในชมพูทวีป ทรงอภิเษกในมหาราชสมบัติและ
 บูชาด้วยเครื่องสักการะบูชาต่าง ๆ พร้อมกับประทับอยู่ที่นั่นอีก ๗ วัน พอถึงวันอุโบสถข้าง
 แรม พระองค์จึงไค้เชิญเชิญต้นพระศรีมหาโพธิไปยังบุปผนครเพียงวันเดียวเท่านั้นก็เสด็จ
 นครนั้นในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ พระองค์ก็โปรดให้ประดิษฐานต้นพระศรีมหาโพธิไว้ที่
 มณฑปที่รับสั่งให้จักเตรียมไว้ใกล้กับต้นสาละทางทิศตะวันออก ในวันที่ ๑๗ นับแต่ที่ต้นพระ
 ศรีมหาโพธิประดิษฐานอยู่ในกระดางทอง ก็มีหน่องอกขึ้นมาอีก ๔ หน่อ พระราชาทศ
 พระเนตรเห็นแล้วก็ทรงโสมนัสยิ่ง ทรงบูชาด้วยราชสมบัติและทรงอภิเษกต้นพระศรีมหาโพธิ
 นั้นในมหาราชสมบัติอีก

จบปริเฉทที่ ๑๑ เรื่องการเชิญเชิญต้นพระศรีมหาโพธิ เพียงเท่านั้น

เรียบร้อย พร้อมกับให้จักเตรียมและตกแต่งที่ที่จะประดิษฐานคันพระศรีมหาโพธิให้เรียบร้อย
 เช่นกัน พระองค์ประทับยืนอยู่ที่ศาลาริมฝั่งมหาสมุทร ทอดพระเนตรเห็นคันพระศรีมหาโพธิ
 กำลังเดินทางมาพร้อมกับพระเดวี เช่นนั้นก็โคเสด็จออกไปจากศาลา ไปรคให้ไปรยคอกไม้
 ๕ สี ไปทอดคางที่เสด็จไปยังท่าชมพูโลกะ พระองค์ทรงยินดีเป็นอย่างยิ่งต่อการมาของ
 คันพระศรีมหาโพธิ โคเสด็จลงน้ำลึกประมาณพระศอกแล้วทรงรับเอาคันพระศรีมหาโพธิมา
 หุบบันพระเศียร นำขึ้นมาประดิษฐาน ณ มณฑปอันสวยงามริมฝั่งมหาสมุทร พร้อมกับเหล่า
 ชน ๑๖ ตระกูล แล้วบูชาด้วยราชสมบัติในลังกา ทรงมอบราชสมบัติให้มหาชน ๑๖ ตระกูล
 ที่ตามคันพระศรีมหาโพธิมา ชนเหล่านั้นก็บูชาด้วยราชสมบัตินั้น ส่วนพระองค์สดรงานะองมา
 เป็นเพียงคนเฝ้าประตูชราอยู่ที่นั่น สิ้น ๓ วัน พอดีวันที่ ๔ ก็โคเสด็จไปยังอนุราชบุรี ให้
 ประดิษฐานไว้สักการะบูชาอยู่ภายนอกพระนครก่อน พอถึงวัน ๑๔ ค่ำ เวลาบ่าย จึงได้แห่
 อัญเชิญคันพระศรีมหาโพธิเข้าไปในเมืองที่ตกแต่งไว้แล้วทางประตูคานทิสเหนือ จากนั้นก็
 แห่ยานโกลกลางพระนครไปออกทางประตูคานทิสใต้ แล้วแห่ต่อไปยังมหาเมฆวันถุทยานซึ่ง
 อยู่ไกลจากเมืองออกไปชั่วระยะประมาณ ๕๐๐ อุกขุ

ในภททกัปนี้พระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ มีพระกกุสันธพุทธเจ้า เป็นคัน ประทับ
 เข้าสมาบัติอยู่ ณ ที่โค และพระผู้มีพระภาคภูมิโลกนาถของพวกเราได้ประทับเข้าสมาบัติ
 ณ ที่โคในลังกาทวีป ที่นั่นซึ่งพระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ได้ประทับมา แล้วถือว่าเป็นสถานที่
 สำคัญแห่งโลก และพระเจ้ามกุสิวะโคได้ทรงสร้างมหาเมฆวันถุทยานขึ้น ณ ที่นั่นเช่นกัน ใน
 ปฐมกัปนี้พระกกุสันธพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นท่าสายความมิดไมหันทันแห่งโลกให้สิ้นไปแล้ว โค
 แสดกพระธรรมเทศนาโปรดชาวโลก ซึ่งอยู่ไกลถึงแสนโยชน์ให้บรรลุมรรคผลได้ ครั้งนั้น
 ลังกาทวีปนี้ชื่อว่า โลกทวีป พวกภราทษทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นแก่มหาชนในโลกทวีปนั้น
 พระกกุสันธพุทธเจ้าทรงเส็งเห็นว่าคนทั้งหลายจะถึงความพินาศ จึงพากันหุบบิวาร ๔ หมื่น
 รูปเสด็จไปโลกทวีป โรคนั้นก็สงบลงด้วยพุทธาานุภาพ พระองค์โคเสด็จไปประทับยืนอยู่บน
 ภูเขาเทวกฎ ซึ่งก็คือภูเขาเจคิยบรรพทในปัจจุบัน แล้วอธิษฐานว่า ขอให้พวกมนุษย์ใน
 โลกทวีปทั้งหมดได้แอเห็นเรา ผู้ที่อยากมาหาเราก็ขอให้มาโคโดยเร็วพลัน พระราชาและ
 ชาวเมืองทั้งหลายเห็นพระกกุสันธพุทธเจ้ามีพระรัศมีสว่างไสว และเห็นภูเขาสว่างรุ่งเรือง
 อยู่เช่นนั้น ก็รีบพากันเข้าไปหา ชนเหล่านั้นเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า และพระภิกษุสงฆ์นั้น
 เป็นเทวดา จึงพากันไปที่นั่นเพื่อให้เทวดาพิ ฝ่ายพระราชาเมื่อทรงทราบว่า เป็นพระพุทธเจ้า
 ก็ทรงยินดีมาก โคถวายนมัสการและนิมนต์พระพุทของค์มาฉันภัตตาหารในพระราชวังและ

ทรงคำวิหาที่ที่ไม่คับแคบเหมาะแก่พระพุทธรูปองค์และภิกษุสงฆ์ จึงได้มีมณฑลพระพุทธรูปองค์พร้อม
พระภิกษุสงฆ์ไปประทับบนบัลลังก์ในมณฑลที่ไปรคให้สร้างขึ้นใหม่ พวกภิกษุขมบนเกาะนั้นเห็น
พระโลกนาถเจ้าประทับอยู่ ณ ที่นั้นก็พากันนำเครื่องบรรณาการมาถวาย พระราชาก็ทรง
ถึงคาสพระพุทธรูปเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์ด้วยภัตตาหารทั้งที่เป็นของส่วนพระองค์และที่พวกภิกษุ
พากันนำมา หลังจากเสร็จกิจตักแล้ว พระราชาได้ถวายมหาคิณฑวันแก่พระพุทธรูป พอ
พระพุทธรูปทรงรับมหาคิณฑวันซึ่งประดับประดาด้วยดอกไม้ธูปเทียน ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ฤดูกุลา
เท่านั้น ก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้น พระพุทธรูปทรงแสดงพระธรรมเทศนาไปรคชาวเกาะเหล่านี
นั้นให้บรรลุธรรมคณถึง ๔ หมื่นคน แล้วได้เสด็จไปพักกลางวันอยู่ที่มหาคิณฑวัน หอถึงเวลา
เย็นได้เสด็จไปเข้าสมาบัติอยู่ใกล้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พอออกจากสมาบัติก็ทรงอธิษฐานว่า
ขอให้นางรูปนันทาเจริญภิกษุณี ๕๐๐ รูป นำกิ่งข้างขวาแห่งต้นโพธิ์สี่ริสะมา ขณะนั้นพระเดวี
ทราบพุทธรูปแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้ากรุงเขมวคินครในชมพูทวีป เพื่อขอพระบรมราชานุญาต
อัญเชิญเอากิ่งพระศรีมหาโพธิ์มาตามพุทธรูปประสงค์ นอกจากนั้นยังได้ทูลขอให้พระราชาทรง
สร้างกระดางทองขึ้นเพื่อรองรับกิ่งพระศรีมหาโพธิ์และขอให้นำเครื่องบูชาไปถวาย จากนั้น
พระเจ้าเขมราชพร้อมภุมวิวารของพระองค์พร้อมกับเหล่าภิกษุและภิกษุณีได้เสด็จไปยัง
ต้นพระศรีมหาโพธิ์ แล้วรับสั่งให้สร้างแคร่ขึ้น และให้เอากระดางทองตั้งไว้บนแคร่นั้น แล้ว
พระองค์ก็เสด็จขึ้นบนแคร่เอาพระหัตถ์จุ่มหมึกชึกรอบกิ่งข้างขวาค้นพระศรีมหาโพธิ์ กิ่งนั้นก็
ได้ขาดลอยลงมาประคิษฐานในกระดางทองเอง จากนั้นภิกษุณี ๕๐๐ รูป มีนางรูปนันทาเดวี
เป็นหัวหน้าได้นำเอากิ่งพระศรีมหาโพธิ์นั้นไปโศททวีปด้วยฤทธิ์ของตน แล้ววางไว้บนพระหัตถ์
ของพระพุทธรูปในท่ามกลางมหาชน พระพุทธรูปรับแล้วก็ทรงส่งต่อให้พระราชาเพื่อปลูก
ณ ที่นั้น ฝ่ายพระราชารับแล้วก็ทรงปลูก ณ ที่นั้นทันทีเช่นกัน จากนั้นพระกกุสันธพุทธเจ้า
ได้เสด็จจากที่นั้นไปทางทิศอุดร ประทับแสดงพระธรรมเทศนาแก่มหาชนอยู่ที่สิริสมาทกะ มี
ผู้ได้บรรลุธรรมคณถึง ๒ หมื่นคน จากนั้นได้เสด็จไปทางทิศอุดรประทับเข้าสมาบัติอยู่ ณ
ที่ที่จะตั้งอุปักราม ออกจากสมาบัติแล้วก็ทรงแสดงธรรมไปรคพุทธบริษัท มีผู้ได้บรรลุธรรมคณ
๑ หมื่นคน อุปักรามในขณะนั้นคือปฏิยารามในครั้งนั้น พระพุทธรูปได้ประทานพระธรรมกรก
(กระบอกรองน้ำ) ให้บรรจุไว้ ณ อุปักรามนั้น เพื่อเป็นที่กราบไหว้บูชาของชนเหล่านั้น
ชนทั้งหลายได้ก่อกพระเจดีย์บรรจุพระธรรมกรกไว้แล้วจึงได้สร้างปาฏิยารามขึ้น พระกกุสันธ-
พุทธเจ้าไปรคให้พระมหาเทวดเดระพร้อมกับภิกษุภุมวิวาร ๑ พันรูป และนางรูปนันทาเดวี
พร้อมกับพวกภิกษุณีภุมวิวาร ๕๐๐ รูป อยู่สงเคราะห์ชาวเกาะที่เกาะนั้นต่อไป เมื่อประคิษฐาน

พระพุทธศาสนาในโอชทวีปแล้ว พระพุทธองค์พร้อมภิกษุสงฆ์ก็ได้พากันเหาะกลับมายัง
ชมพูทวีป

ในกัปนี้พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๒ พระนามว่า โจนาคมนะ มีพระหทัยเกิดอุลถ์ต่อ
ชาวโลก ได้เสด็จอุบัติขึ้น ครั้นนั้นมหาเมฆวัน (ในขณะนั้น) ชื่อว่า มหานามวัน มีนคร ๆ
หนึ่งชื่อ วิชฌมานบุรี อยู่ทางทิศทักษิณ พระราชาพระนามว่า สมินทะ ทรงเป็นพระราชาปกครอง
อยู่ที่นครนั้น และถึงกาฬทวีปนี้ในสมัยนั้นเรียกว่า วรทวีป ได้เกิดภัยฝนแล้งขึ้นในวรทวีป พระ
โจนาคมนพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นความวิบัตินั้น จึงได้เสด็จไปพร้อมกับพระภิกษุ ๓ หมื่นรูป แล้ว
ได้ประทับยืนอยู่บนภูเขาสุมณภูฏ ค่ายพุทธธานุภาพ ภัยฝนแล้งนั้นก็อันตรายหายไปได้ กลับมีฝน
ตกชุกลงมาแทน พระพุทธองค์ซึ่งประทับยืนอยู่ ณ ที่นั้น ทรงอธิษฐานว่า ขอมนุษย์ชาวเกาะ
วรทวีปจงได้เห็นเรา ผู้ประสงค์จะมาหาเราก็คงให้มาได้โดยเร็วพลัน พระราชาและพวก
ชาวเมืองเห็นพระพุทธองค์และภูเขาสว่างไสวอยู่อย่างนั้น จึงรีบเข้าไปหา พวกมนุษย์ต่าง
เข้าใจว่าพระพุทธเจ้ากับหมู่ภิกษุสงฆ์นั้นเป็นเทวดา จึงได้พากันไปที่นั่นเพื่อให้เทวดาปลื้ม
ฝ่ายพระราชาพอทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้าก็ทรงยินดียิ่ง ได้ถวายนมัสการนิมนต์ให้ไปฉัน
ภัตตาหารในพระราชวัง และทรงดำริหาสถานที่ที่ไม่คับแคบเหมาะแก่พระพุทธองค์และภิกษุ
สงฆ์ จึงนิมนต์ให้พระพุทธองค์และพระภิกษุสงฆ์ไปประทับบนบัลลังก์ในมณฑปที่ไปรคให้สร้าง
ขึ้นใหม่ พวกชนชาวเกาะเห็นพระพุทธองค์พร้อมคณะภิกษุสงฆ์ประทับอยู่ที่นั่น ก็ได้พากัน
นำบรรณาการต่าง ๆ มาถวาย พระราชาทรงให้อังคาสพระพุทธองค์พร้อมภิกษุสงฆ์ด้วย
ภัตตาหารทั้งที่เป็นของส่วนพระองค์และที่หมู่มนุษย์พากันนำมา เมื่อเสร็จภักติกิจแล้ว พระราชา
ได้ถวายมหาโคมะอุทธานั้นแก่พระพุทธองค์ ขณะที่พระพุทธองค์ทรงรับอุทธานซึ่งประดับ
ด้วยดอกไม้อันยาวนานอกอุทธานั้นเอง ก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้น พระพุทธองค์ได้ประทับแสดง
พระธรรมเทศนาไปรคมาจนอยู่ที่นั่น มีผู้ได้บรรลุมรรคผล ๓ หมื่นคน ทรงพักกลางวันอยู่
ที่มหาโนมวัน พอถึงเวลาเย็นได้เสด็จไปประทับเข้าสมาบัติ ณ ที่ที่เคยเป็นที่ประดิษฐานต้น
พระศรีมหาโพธิ์ของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ เมื่อออกสมาบัติแล้วทรงอธิษฐานว่า ขอให้นาง
กนกามันทีภิกษุณีพร้อมเหล่าภิกษุณีศิษย์เจริญกัจจางชาคันธุมพรมหาโพธิ์ของเรามายังเกาะ
ดังกล่าว ฝ่ายพระเถรทุกรามพุทธคาวี เช่นนั้นจึงได้ไปทูลหาพระราชาให้เสด็จไปยังต้นพระศรี-
มหาโพธิ์ ให้พระองค์เขาหมักขีรอบถึงข้างขวาต้นพระศรีมหาโพธิ์ แล้วรีบเอากิ่งนั้นซึ่ง
ซากออยลงมาประดิษฐานในกระถางทองคำยังวรทวีป พร้อมกับภิกษุณี ๕๐๐ รูป และได้
วางกระถางกิ่งพระศรีมหาโพธิ์ลงบนพระหัตถ์ของพระบรมศาสดา เมื่อพระพุทธองค์รับแล้ว

ก็ทรงประทานต่อให้กับพระเจ้าสมิทธิ เพื่อไปปลุกไว้ ณ ที่นั้น พระเจ้าสมิทธิทรงน้อมรับ
 ด้วยความนอบน้อม แล้วก็ไปปลุกไว้ที่มหาโนมวัน พระโกนาคมนพุทธเจ้าเสด็จไปประทับ
 แสดงธรรมอยู่ที่นาคมาพละ มีผู้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วได้บรรลุธรรมถึง ๒ หมื่นคน
 จากนั้นพระพุทธองค์ได้เสด็จไปประทับเข้าสมาบัติที่ยอดเขาทางทิศเหนือแห่งเมือง ซึ่งเป็น
 สถานที่ที่พระพุทธเจ้าในอดีต ๔ พระองค์ ได้เคยประทับมาแล้ว เมื่อออกสมาบัติแล้วก็
 แสดงพระธรรมเทศนาไปรคพุทธบริษัท มีผู้ได้บรรลุธรรมถึง ๑ แสนคน จากนั้นพระพุทธองค์
 ได้ประทานผ้าวิภังคะให้สร้างเป็นบริโลกเจดีย์ไว้เป็นที่กราบไหว้แก่ชนเหล่านั้น จนทั้งหลาย
 รับแล้วก็ช่วยกันก่อพระเจดีย์ขึ้นบรรจุไว้ ณ ที่ที่พระพุทธองค์ประทับนั้นเอง จากนั้นพระพุทธองค์
 ทรงมอบหมายให้พระมหาสุเมธกับภิกษุขุวิวาร ๑ พันรูป และพระกนกเดวี พร้อมด้วยภิกษุณีวิวาร
 อยู่สั่งสอนชาวเกาะต่อไป ส่วนพระพุทธองค์พร้อมกับคณะพระภิกษุสงฆ์อื่นได้เหาะกลับชมพูทวีป

ต่อมาในภพนี้เช่นกัน พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๓ ทรงพระนามว่า กัสปะ ได้เสด็จ
 อุบัติขึ้นในโลก ครั้งนั้นมหาเมฆวันนีชื่อ มหาสาคร มีนครหนึ่งชื่อ วิสาละ อยู่ทางทิศตะวันตก
 พระราชาทรงพระนามว่า ชัยยงค์ ทรงเป็นพระราชาปกครองนครนี้ และถึงกาทวีปนี้ชื่อว่า
 มณฑทวีปในสมัยนั้น ครั้งนั้นได้เกิดสงครามทำร้ายล้างผู้คนอันน่าสะพึงกลัวระหว่างพระเจ้า
 ชัยยงค์กับพระอนุชา พระกัสปสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นความหายนาศยอภัยของชนเหล่านั้น
 อันเนื่องมาแต่สงครามของคนทั้งสองนั้น ประกอบกับมีพระกรุณาพลาณาพหุคุณกระตุ้นเตือน
 ให้พระองค์ต้องเสด็จไปเกาะนั้น แล้วแนะนำสั่งสอนเวไนยสัตว์ และปลุกฝังพระศาสนาไว้
 ในเกาะนั้น จึงพร้อมภิกษุสงฆ์ ๒ หมื่นรูป เหาะมาประทับที่ภูเขาสุกกฏ แล้วอธิบายว่า
 วันนี้ขอมุขย์ทั้งหลายในมณฑทวีปจงมองเห็นเรา ผู้ที่ปรารถนาจะมาหาเราก็ขอให้มาได้โดย
 เร็วพลัน พระราชาและชาวเมืองทั้งหลายได้เห็นพระพุทธเจ้าและภูเขาสว่างไสวอยู่อย่าง
 นั้นก็รีบเข้าไปหา ด้วยตั้งใจจะให้เหวตาทิสถาน เพราะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้าและพระภิกษุ
 สงฆ์นั้นเป็นเหวคา พระราชาและพระอนุชาซึ่งกำลังสู้รบกันอยู่ก็รู้สึกหิวลง ฝ่ายพระราชา
 เมื่อทรงทราบว่า เป็นพระพุทธเจ้าก็ทรงยินดียิ่ง ได้เข้าไปถวายนมัสการนิมนต์เข้าไปฉัน
 ภัตตาหารในพระราชวัง และทรงคำวิหาที่ที่ไม่คับแคบเหมาะแก่พระพุทธองค์และพระภิกษุสงฆ์
 จึงได้นิมนต์ให้พระพุทธองค์พร้อมพระภิกษุสงฆ์ไปประทับบนบัลลังก์ในมณฑทวีปที่พระองค์รับสั่ง
 ให้สร้างขึ้น พวกภิกษุขุวิวารได้พากันนำมรรณาการมาถวาย พระราชาได้ทรงอัญญา
 พระพุทธองค์พร้อมคณะสงฆ์ภัตตาหารทั้งที่เป็นส่วนพระองค์ และที่พวกภิกษุขุวิวารนำ
 เมื่อเสร็จภัทกิจแล้วก็ได้อวยมหาสาครอุทยานนั้นแก่พระพุทธเจ้า พลพระพุทธองค์ทรงรับ

อุทยานซึ่งประดับด้วยดอกไม้ดอกกุณฑลแล้วนั่นเอง ก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้น พระพุทธองค์ทรง
 ประทับแสดงพระธรรมเทศนาโปรดมหาชนอยู่ ๓ ที่นั้น มีผู้ได้บรรลุธรรมคดถึง ๒ หมื่นคน
 จากนั้นทรงเสด็จไปพักกลางวันท่ามกลางวันมหาสากรวัน พอถึงเวลาเย็นก็เสด็จไปประทับเข้า
 สมบัติอยู่ใกล้ที่ประทับพระศรีมหาโพธิ์ของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ เมื่อออกสมบัติแล้วทรง
 อธิษฐานว่าขอให้นางสุธรรมมาภิกษุณีพร้อมกับบริวารอัญเชิญกิ่งขวาแห่งต้นนิโครธมหาโพธิ์ของ
 เรามาเพื่อประโยชน์แก่ชาวเกาะ ฝ่ายพระเถรทุกรูปก็รับแล้ว จึงได้ไปทูลพระราชา
 ให้เสด็จไปค้นพระศรีมหาโพธิ์ จากนั้นให้พระองค์เอาหมึกชดกิ่งขวาค้นพระศรีมหาโพธิ์แล้ว
 รับเอากิ่งนั้นซึ่งขาดลอยลงมาประดิษฐานอยู่ในระอองทอง จากนั้นจึงพร้อมภิกษุณีบริวาร
 ๕๐๐ รูป และเหล่าเหวคา นำค้นพระศรีมหาโพธิ์มาวางไว้บนพระหัตถ์ขวาของพระบรม-
 ศาสดาที่ทรงยืนออกรับ พระพุทธองค์เมื่อทรงรับเอาแล้วก็ได้ประทานต่อแก่พระเจ้าชัยยัตต์
 เพื่อให้ทรงปลูก พระเจ้าชัยยัตต์ก็โปรดให้ปลูกในมหาสากรอุทยานนั่นเอง จากนั้นพระพุทธ
 องค์ก็เสด็จไปที่นาคมาพักทางทิศเหนือแสดงพระธรรมเทศนาโปรดมหาชนที่อยู่ที่นี่ มีผู้ได้
 บรรลุธรรมคดถึง ๔ หมื่นคน แล้วได้เสด็จไปประทับ ๓ ที่ที่พระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ เคย
 ประทับมาแล้วทางบูรพาทิศ ทรงเข้าสมบัติ ๓ ที่นั้น ออกสมบัติแล้วก็ได้แสดงพระธรรม
 เทศนาโปรดมหาชน ๓ ที่นั้น มีผู้ได้บรรลุธรรมคดถึง ๑ แสนคน และพระพุทธองค์ก็ประทาน
 ย้าอาบน้ำฝนไว้ให้เพื่อกราบไหว้บูชา พวกมหาชนได้ทูลพระเจ้าชัยยัตต์บริวารว่า
 จากนั้นพระพุทธองค์ทรงมอบหมายให้พระสัพพัตถะเถระพร้อมภิกษุบริวาร ๑ พันรูป และ
 นางสุธรรมมาเถรี พร้อมภิกษุณีบริวาร ๕๐๐ รูป อยู่สั่งสอนชาวเกาะสืบต่อไป ส่วนพระพุทธองค์
 กับหมู่ภิกษุสงฆ์ได้เหาะกลับมายังชมพูทวีป

มหาเมฆวันอุทยานนี้ถือว่าเป็นที่อันประเสริฐ เพราะมีพระพุทธเจ้าถึง ๔ พระองค์
 ได้ประทับมาแล้ว เป็นที่ที่พวกเหวคาถูแลรักษาไว้ เพราะฉะนั้นพระนางสังฆมิตตาเถรีจึงได้อัญ
 เชิญกิ่งขวาแห่งต้นนิโครธมหาโพธิ์ของพระโคตมพุทธเจ้ามายังมหาเมฆวันอุทยาน ซึ่ง
 พระพุทธเจ้าในอดีต ๔ พระองค์เคยประทับมาแล้ว พระนางสังฆมิตตาเถรีพร้อมทั้งพระราชา
 และเหล่าพระภิกษุทั้งบริษัทบริวารอื่น ๆ ต่างก็พากันนำมาด้วยความชื่นชมยินดีพร้อมกับการ
 บูชาเป็นอเนกประการ ตระกูลทั้งหลายที่สืบเชื้อสายมาจากราชตระกูลซึ่งนำค้นพระศรีมหาโพธิ์
 มานั้นต่างก็แต่งตั้งเป็นพระราชา อัญเชิญกิ่งพระศรีมหาโพธิ์นั้นไปปลูกที่เคยปลูกต้นพระศรี-
 มหาโพธิ์ของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ มาแล้ว พอต้นพระศรีมหาโพธิ์ดูว่างลงเท่านั้นก็ลอย
 ขึ้นสู่สุภากาศ เปรื่องพระฉัพพรรณรังสีอยู่ในท้องฟ้าสูง ๔๐ ศอก แด่พระวิศมีไปรอบ ๆ เกาะ

ถึงกาจนถึงพรหมโลก บุรุษ • หมื่นคนเลือกใส่ในปาฏิหาริย์นั้นแล้วเจริญวิปัสณาจนได้บรรลุ
อรหัตตผล แล้วจึงออกบวชในพระศาสนา ต้นพระศรีมหาโพธิ์อยู่บนท้องฟ้าจนถึงเวลาค่ำ พอ
ควาฤกษ์โรหิตขึ้น จึงถอยลงจากฟ้ามาประดิษฐานอยู่บนดินและในขณะนั้นเองก็ได้เกิดแผ่นดิน
ไหวขึ้น จนทั้งหลายพากันนำของหอมและดอกไม้เป็นต้น มาบูชา มหาเมฆก็ทำให้ฝนตกลงมา
ต้นพระศรีมหาโพธิ์เมื่อทำให้มหาชนเลือกใส่แล้วก็หายกลับเข้าไปในถ้ำเมฆอีก ๘ วัน พอ
ลวง ๘ วันไปแล้ว มหาเมฆก็หายไป ต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้ปรากฏแปลงพระฉัพพรพรังสี
เจ็ดจำอยู่ที่นั่น พระมหามหินทเถระ พระนางสังขมิตตาเถรี กับภิกษุณีบริวาร พร้อมทั้งพระ
ราชาและเหล่าราชบริวารได้พากันมาที่นั่น นอกจากนั้นพวกเทวดายังได้บันดาลให้ภิกษุ
แห่งกาชคาม ภิกษุแห่งจัมบลคาม ทิวักกพราหมณ์ และชนชาวเกาะทั้งหลาย เดินทางมา
ที่นั่นด้วย ได้มีพรสพเจดิมถสองประกอบการบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้นด้วย ขณะที่มาสมาคม
กำลังพิศวงงงงวยเพราะเห็นปาฏิหาริย์เช่นนั้น ผลของต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่กิ่งคานทิศตะวันออก
ซึ่งสูงแล้วก็หล่นลงมาบนฝ่ามือพระมหินทเถระ ท่านจึงได้ส่งให้แก่พระราชาก็ให้ทรงปลูก
ฝ่ายพระราชาก็ทรงให้วางไว้ในกระดางทองที่บรรจุดินหอมไว้แล้วให้นำไปปลูกไว้ใกล้ ๆ
กับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ขณะนั้นมีหน่อ ๔ หน่อ งอกขึ้นมากลายเป็นต้นถ่อน ๔ ต้น สูง ๔ ศอก
พระราชาทอดพระเนตรเห็นก็ทรงอธิษฐานพระทัยยิ่ง ทรงบูชาด้วยเศวตฉัตรและทรงอภิเษก
ต้นพระศรีมหาโพธิ์ถ่อนทั้ง ๔ ต้นนั้นด้วย พระมหินทเถระได้นำต้นโพธิ์ถ่อนนั้นไปปลูกที่ท่ารมพุ
โกละ • ต้น นอกนั้นก็มหาชนต่างก็นำไปปลูกตามที่ต่าง ๆ แห่งละ • ต้น เหมือนกันคือ ที่
ประตูบ้านทิวักกพราหมณ์ ที่อุปัรรม ที่ปฐมเจติยงค์วะ ที่อิสรมณาราม ที่เจติยบรรพท ที่
การชรรคาม และที่จันทคาม เมื่อผลอีก ๔ ผลของต้นพระศรีมหาโพธิ์ถ่อนนี้ก็มีคนนำไปปลูก
ก็เกิดเป็นต้นพระศรีมหาโพธิ์กระจายอยู่รอบ ๆ ถึง • โยชน์ เป็นประโยชน์ต่อพวกชาวเกาะ
เป็นอันมาก ต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้ไปประดิษฐานอยู่ที่ดังกล่าวก็เพราะเคราะห์ภาพของพระสัมมา
สัมพุทธเจ้า คึงที่กล่าวมานั้นเอง

จบปริเฉทที่ ๑๒ เรื่องการปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ เทียงเท่านั้น

ปริเฉทที่ ๑๓ พระเจ้าธรรมมาโลกราชและพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ทรงบำรุงพระศาสนา

พระนางอนุชาเทวีพร้อมกับหญิงบริวารได้บรรพชาอุปสมบทอยู่กับพระนางสังฆมิตตา
 เถรี พวกกันตั้งใจเจริญวิปัสณาไม่นานนักก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ฝ่ายอริฏฐระอำมาตย์พร้อม
 กับบริวาร ๕๐๐ คน ก็ได้บรรพชาอุปสมบทอยู่กับพระมหินทเถระ เจริญวิปัสณาแล้วก็ได้บรรลุ
 เป็นพระอรหันต์เช่นกัน วันหนึ่งพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเสด็จไปถวายอภิวัตน์พระศรี
 มหาโพธิแล้ว เสด็จไปกับพระมหินทเถระ มีผู้ถวายดอกไม้แก่พระองค์ใกล้ ๆ กับโถปราสาท
 และพระองค์ก็ถวายต่อแก่พระเถระ พระเถระก็ได้เอาดอกไม้บูชาที่นั่น ๆ พอพระเถระวาง
 ดอกไม้ลงเท่านั้นก็เกิดแผ่นดินไหวขึ้น พระราชาทรงฉงนประหัยจึงตรัสถามถึงเหตุการณ์นั้น
 พระเถระก็ถวายพระพรว่า จักมีโรงอุโบสถของสงฆ์เกิดขึ้น ณ ที่นี้ การที่แผ่นดินไหวเช่นนี้
 เป็นนิมิตแห่งเหตุนั้น พระราชาได้เสด็จร่วมไปกับพระเถระจนถึงสวนมะม่วง คนเฝ้าสวน
 ไล่ถวายขอมมะม่วงสักแก่พระองค์ พระองค์ก็ถวายแก่พระเถระอีก พระเถระฉันแล้วก็ไ้
 ถวายเมล็ดมะม่วงให้พระราชาทรงปลูก พอพระราชาปลูกเสร็จแล้วเอาน้ำรดเท่านั้น หน่อ
 มะม่วงก็งอกขึ้น ทรอม ๆ กับเกิดแผ่นดินไหวขึ้น พระองค์ทรงฉงนประหัยที่เห็นแผ่นดินไหว
 จึงถามถึงเหตุการณ์นั้นกับพระเถระ พระเถระก็ได้ถวายพระพรว่า สวนมะม่วงนี้จักเป็นที่
 ประชุมสงฆ์ในอนาคต นี่เป็นบุพพนิมิตแห่งเรื่องนั้น จากนั้นพระราชาพร้อมกับพระเถระก็
 เสด็จต่อไปยังที่อื่นอีก มีผู้เอาดอกไม้มาถวายพระราชา และพระราชาได้ถวายแก่พระเถระ
 อีก พระเถระก็เอาดอกไม้บูชาที่นั่น ๆ และเกิดแผ่นดินไหวขึ้น พระราชาได้ตรัสถามถึง
 เหตุการณ์นั้น พระเถระก็ถวายพระพรว่า ที่นี้จักเป็นที่บรรพชาบรรพชาที่ชื่อว่า มหาเจดีย์
 ในอนาคต นี่เป็นบุพพนิมิตแห่งเรื่องนั้น พระราชาจึงได้ตรัสว่า ข้าพเจ้าจักสร้างมหาเจดีย์
 ที่จักมีในที่นี้ในอนาคตในเวลาอันเลย พระเถระถวายพระพรว่า อย่าเลยมหาพิตร พระองค์
 ยังมีสิ่งที่ต้องทำอยู่มาก พระราชบัณฑิตของพระองค์พระนามว่า หุฏฐคามณีอภัย จักเป็นผู้สร้าง
 มหาเจดีย์นี้ พระราชาตรัสว่าบัณฑิตของเราจักทำสิ่งที่เราจะทำในขณะนี้ จึงให้นำศิลายาว
 ๑๒ ศอก มาจารึกไว้ว่า พระราชบัณฑิตของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงพระนามว่าพระเจ้า
 หุฏฐคามณีอภัย จงสร้างพระเจดีย์ขึ้น ณ ที่นี้ เมื่อจารึกแล้วก็ไปรคให้ยังเสาหินนั้นไว้ที่นั้น
 จากนั้นก็ได้ตรัสถามถึงมูลรากแห่งพระศาสนากับพระเถระว่า พระศาสนาถือว่าตั้งลงใน
 อังกาทวีปหรือยัง พระเถระก็ถวายพระพรว่า พระศาสนานั้นตั้งลงแล้ว แต่รากแห่งพระ
 ศาสนายังไม่ถือว่ายั้งลงในอังกาทวีป เมื่อพระราชาตรัสถามว่า เมื่อไรจักได้ชื่อว่าราก
 พระศาสนาหยั่งลงแล้ว พระเถระจึงถวายพระพรว่า เมื่ออุบลกุศลธิคาในทวีปนี้ได้บรรพชา

อุปสมบทแล้วศึกษาเล่าเรียน และมถกกล่าวพระธรรมวินัยได้แล้ว จึงจักได้ชื่อว่ารากพระ
ศาสนาหยั่งลงในทวีปนี้แล้ว และพระศาสนาจักได้ชื่อว่าเจริญแพร่หลายกว้างขวางออกไปแล้ว
เช่นกัน เมื่อพระราชกษัตริย์ถามว่า ภิกษุเช่นนี้มีอยู่หรือ พระเถระก็ตอบว่า มี คือ อริยฐานะภิกษุ
ผู้เป็นบัณฑิต ฉลาด สามารถในเรื่องนี้ พระราชกษัตริย์ถามว่า ข้าพเจ้าควรจะทำอย่างไรต่อไป
พระเถระถวายพระพรว่า ควรให้สร้างมณฑปขึ้น พระราชาผู้มีพระหทัยเบิกบานจึงได้รับสั่ง
ให้สร้างมณฑปที่สวยงามขึ้นที่เมฆวันนาภย์ เหมือนกับที่พระเจ้าอชคศัตถ์เคยสร้างไว้ เมื่อ
สร้างเสร็จก็ให้ตั้งถรณ์ป่าวประกาศไปตาม ความ นิคม และนครต่าง ๆ ว่า บัณฑิตพวกเรา
จักได้เห็นรากพระศาสนาหยั่งลงในลังกาทวีปแล้ว จากนั้นพระองค์พร้อมด้วยเหล่านางสนม
กำนัด และหมู่จตุรงคเสนา ได้เสด็จมาที่มณฑปในอุปัฏฐาม ภิกษุ ๖ หมื่น ๔ พันรูป มีพระ
มหินทเถระเป็นหัวหน้าก็ประชุมกัน ณ ที่นั้น พระเถระผู้เชี่ยวชาญในการปฐจาสนะ ใ้ปุ
จาสนะไว้ในมณฑปนั้น อจาสนะพระมหินทเถระหันหน้าไปทางทิศทักษิณ อจาสนะพระเถระ
หันหน้าไปทางทิศอุดร อจาสนะนอกนั้นอยู่รอบ ๆ เมื่อประชุมชนทั้งพระราชา กระทำสักการะ
บูชาประโคมดนตรีขึ้นแล้ว พระมหินทเถระได้ขึ้นนั่งบนอาสนะของคน พระเถระก็ขึ้น
นั่งบนธรรมมาสน์ พระภิกษุนอกนั้นนั่งอาสนะรายล้อมอยู่รอบ ๆ พระมัทศากยเถระซึ่งเป็น
พระอนุชาของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ได้รับอาสาว่าจักเรียนพระวินัยเอง จึงได้ไปนั่ง
รายล้อมธรรมมาสน์พระอริยฐานะ พร้อมกับภิกษุบริวาร ๕๐๐ รูป จากนั้นพระมหาเถระ
ผู้แตกฉานในปฏิสัมภิทาเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ได้แสดงการบัญญัติพระวินัยในท่ามกลางสงฆ์
ด้วยคำว่า เตน สมเยน เป็นต้น ขณะนั้นได้เกิดแผ่นดินไหว ฟ้าแลบ ฟ้าร้องขึ้น พวกเทวดา
และพรหมต่างเปล่งเสียงสาธุการบนนภากาศ อิศจรรย์ต่าง ๆ มีภูเขาสีเนรุวันไนว เป็นต้น
เกิดขึ้น พระมหาเถระ ๖๔ รูป มีพระมหินทเถระเป็นประธาน ล้วนแต่เป็นพระคณาจารย์
เป็นพระอรหันต์ผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ทั้งนั้น ได้มาประชุมกันที่อุปัฏฐามกับพวกภิกษุอื่นอีก ๖ หมื่นรูป
ในวันเพ็ญเดือน ๑๒ พระมหาอริยฐานะได้ประกาศพระวินัยปิฎกในท่ามกลางสงฆ์นั้น พระวินัย
ปิฎกจึงอุบัติขึ้นในลังกา มิใช่เฉพาะแต่พระวินัยปิฎกเท่านั้น พระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรม
ปิฎกก็ได้ปรากฏแพร่หลายในลังกาทวีปเช่นกัน ยิ่งกว่านั้นบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
และอุบาสิกา ในลังกาก็ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น ด้วยความร่วมมือกันระหว่างพระมหากษัตริย์
ทั้งสองพระองค์ ทั้งทางโลกและทางธรรม และด้วยเดชบุญญาภาหของพระราชาผู้เป็น
พระสหายกัน ทั้ง ๒ พระองค์นั้น บริษัท ๔ เหล่านั้นต่างก็ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามธรรมและ
เลื่อมใสยิ่งในพระพุทธศาสนา พระศาสนาจึงเป็นอันเจริญแพร่หลายในทวีปทั้ง ๒ คือ ชมพูทวีป

และสิงคาทวีป ด้วยประการฉะนี้

พระเจ้าธรรมมาโคกราชทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัยและพระโพธิคุณ ได้บูชา กราบไหว้อยู่ตลอดพระชนม์ชีพ พระองค์เสวยราชย์มาแล้ว ๑๘ ปี จึงได้ส่งกษัตริย์ศรีมหาโพธิ ไปลังกา ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงบูชาอยู่ตลอดเวลาในชมพูทวีป จากนั้นมาอีก ๑๒ ปี พระนางอุบลมณีทิศาเทวี ผู้มีศรัทธามั่นคงต่อพระศาสนา และเป็นทีโปรดปรานยิ่งของพระ ราชาก็ได้ทิวงศต อีก ๔ ปีต่อมา พระองค์ได้นำนางคิลสากัญญามารักษเป็นมเหสี นาง ไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ถึงตัวว่ามีรูปงาม โกรธพระราชาในเรื่องไม่เป็นเรื่อง คือเห็นว่าพระองค์รักตนพระศรีมหาโพธิมากกว่าตน จึงสั่งให้คนเฝ้ากางปสากระเบณไปเสียบ จนตนพระศรีมหาโพธิตาย พระเจ้าธรรมมาโคกราชเสวยราชย์อยู่ถึง ๓๗ ปี เมื่อตนพระศรี- มหาโพธิตาย ก็ทรงเสียพระทัยยิ่งจนสวรรคตไป

ส่วนพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะในสิงคาทวีปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลไว้มากมาย มีการสร้างพระวิหาร เป็นต้น คือไปนี้คือพระวิหารที่พระองค์โปรดให้สร้างขึ้น ๗ ที่ต่าง ๆ คือ

๑. มหาวิหาร
๒. เจตียวิหาร
๓. อุปาราม
๔. ที่ประดิษฐานตนพระศรีมหาโพธิ
๕. ที่ประดิษฐานพระศิวชาตุ ข้างปราสาทศิลาในมหาเจตีย
๖. สมณาราม ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกอภิสระภิกษุ ๕๐๐ รูป
๗. คิลสวาปี
๘. ปฐมอุปาราม
๙. เวสสคิริวิหาร ซึ่งเป็นที่อยู่ของพระภิกษุ ๕๐๐ รูป

นอกจากนั้นยังโปรดให้สร้างที่อยู่สำหรับพวกอุบาสิกาและภิกษุณีอีกต่างหากด้วย พระองค์ตรัสถามพระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าให้สร้างพระวิหารขึ้นมากมายแล้ว จะได้พระบรมชาตุจากที่ไหนมาบรรจุไว้ในพระสถูปในวิหารนั้น ๆ พระเถระก็ถวายพระพร ว่า พระบรมชาตุที่สมณะสามเณรนำมาที่ลังกานี้มีบรรจุอยู่ที่เจตียบรรพต ขอพระองค์จงไป ถัญเจติยขึ้นหลังช้างมาที่นี่เถิด พระองค์ก็ได้นำพระบรมชาตุเหล่านั้นมาตามทีพระเถระแนะนำ

และไปรคให้สร้างพระวิหารชั้นทุกระยะทาง • โยชน์ เสร็จแล้วก็ให้บรรจุพระบรมธาตุไว้ในพระสถูปที่มีในวิหารเหล่านั้น และทรงนำเอาส่วนที่เหลือไปบูชาไว้ที่พระราชวัง คัวยเครื่องสักการะบูชานานาชนิด พระเจ้ากรุงลังกาพระนามว่า เทวานัมปิยติสสะพระองค์นี้ ทรงมีบุญญาภาหและมีพระปรีชาเฉลียวฉลาดมาก ได้สั่งสมบุญกุศลไว้เป็นอเนกประการ ทลออกพระชนม์ชีพ ลังกาทวีปนี้ก็กลายเป็นแคว้นแคว้นที่ดิ้นแค้นถึงความเจริญรุ่งเรืองคัวยอานุกาพแห่งพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะนั้น พระองค์ทรงเสวยราชย์อยู่ได้ ๔๐ ปี ก็สวรรคต

จบปริเฉทที่ ๑๓ เรื่องพระเจ้าชรรมาโสกราชและพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงบำรุงพระศาสนา ที่มีมาในคัมภีร์วิงสมาลินี เพียงเท่านี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๑๔ การนิพพานของพระมหินทเถระ

เมื่อพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะสวรรคตแล้ว พระอนุชาของพระองค์พระนามว่า
 อุกคิยะ ไค้ขึ้นเสวยราชย์สืบต่อมา พระเจ้าอุกคิยะนี้เป็นพระอนุชาของมหานาคอุปราช
 และมหานาคอุปราชนี้เป็นพระอนุชากับพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะไค้เป็นอุปราชอยู่ที่อนุราชบุรี
 ครั้นนั้นพระราชเทวีปรารถนาจะยกราชสมบัติให้กับโอรสของพระนางเอง จึงไค้ส่งมะม่วง
 ยสมยาพิษไปให้อุปราชผู้ไปดูแลการชุกมิ่งอยู่นอกเมืองกิน ค้วยประสงค์จะฆ่า แต่พระโอรส
 ของพระราชเทวีซึ่งไปกับอุปราชไค้เสวยมะม่วงนั้นก่อน จึงสิ้นพระชนม์ไป มหานาคอุปราช
 กับพระเทวีทราบว่พระเทวีประสงค์จะฆ่าตน จึงรวบรวมผู้คน บรเิวาร พร้อมไพร่พลพาหนี
 หนีไปจากที่นั้น ไค้เดินทางไปถึงวิหารเล็ก ๆ แห่งหนึ่งชื่อ ฏฺฎาถายะ แล้วพระเทวี
 ก็ประสูตโอรสที่นั่น เพราะฉะนั้นมหานาคอุปราชจึงชานพระนามโอรสนั้นว่า ฏฺฎาถายติสสะ
 กุมาร แล้วเดินทางไปยังมหาคาม แล้วขึ้นเสวยราชย์อยู่ที่โรหมชนบท เมื่อเจ้ามหานาค
 สวรรคตแล้ว พระราชโอรสของพระองค์พระนามว่า ฏฺฎาถายติสสะ ไค้ขึ้นเสวยราชย์สืบ
 ต่อมา เมื่อพระเจ้าฏฺฎาถายติสสะสวรรคต พระราชโอรสพระนามว่า โคชาภย ไค้ขึ้นเสวย
 ราชย์แทน และเมื่อสิ้นพระเจ้าโคชาภย พระเจ้ากถวรมติสสะก็ขึ้นครองราชย์แทน มี
 พระราชา ๔ พระองค์ เสวยราชสมบัติอยู่ในโรหมชนบทสืบต่อมาตามลำดับดังกล่าวมานี้
 เพราะฉะนั้นเมื่อพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะสวรรคตแล้ว อุกคิยะราชอนุชาจึงไค้ขึ้นเสวยราชย์
 ในอนุราชบุรีสืบต่อมา ฝ่ายพระมหามหินทเถระไค้ประกาศพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วง
 ไปไค้ค้วยไค้ ทั้งในค่านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ และไค้เป็นพระคณาจารย์ใหญ่อยู่ในลังกา
 จำพรรษาอยู่ที่เจดีย์บรรพตเมื่ออายุไค้ ๖๐ ปี ก็เข้าสู่นิพพาน ในวันขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๑๑
 ตรงกับปีที่ ๔ ในรัชสมัยพระเจ้าอุกคิยะ

ฝ่ายพระเจ้าอุกคิยะทราบข่าวแล้วก็ทรงเสวโรศกพระทัย ริมเสด็จออกไปนมัสการ
 ศพพระเถระ ทรงกรรแสงคร่ำครวญ ริมสั่งให้ฉุฉุเชษฐพระเถระซึ่งถานน้ำหอมโดยรางทอง
 เสริจแล้ว ขึ้นสู่กุฎาคารทองที่ตกแต่งประดับประดาไว้อย่างสวยงาม ทรงริมสั่งให้จกมหรสพ
 บูชา เสริจแล้วให้แห่เข้าไปพระนคร ตามทางที่ตกแต่งไว้ และให้แห่ไปตามราชวิถีต่าง ๆ
 แล้วแห่ไปยังมหาวิหาร ให้สร้างกุฎาคารขึ้นแล้วตั้งศพไว้บูชาที่นั่นอีก ๘ วัน รอบ ๆ วิหาร
 ประมาณ ๓ โยชน์ มีการประดับธงและดอกไม้ต่าง ๆ รวมทั้งตั้งหม้อน้ำหอมไว้มากมาย
 ลังกาทวีปทั้งสิ้นไค้รับการตกแต่งให้สวยงามอย่างนั้นก็เพราะมหาราชาภาพและเทวานุภาพ

นั่นเอง เมื่อบูชาเช่นนั้นครบ ๗ วันแล้ว ก็รับสั่งให้สร้างคันชจิกกาธารขึ้นทางขวาของ
มหาสถูป ใกล้กับศาลาที่พักพระเดระทั้งหลายในทางทิศตะวันตกอก แล้วให้ฉุฉเยญภูฏาการ
พร้อมกับรางวัลไปตั้งบูชาอยู่บนจิกกาธาร จิกกาธารก็ลุดไหลลงเป็นโพชั่นเบาใหม่สรีระ
จนหมดสิ้น จากนั้นพระราชาก็รับสั่งให้เอาน้ำหอมคืบไฟนั้น พร้อมกับรับสั่งให้สร้างเจดีย์ขึ้น
บรรจุพระธาตุไว้ ๗ ที่นั้นนั่นเอง ส่วนพระธาตุที่เหลือให้นำไปบรรจุไว้ที่สถูปที่สร้างไว้ที่
เจดีย์บรรพต ที่ซึ่งพระเจ้าอุทตติยะถวายเพลิงพระเดระนั้นเรียกว่า ภูมิกณะ ตั้งแต่นั้นมา
มหาชนโคพักกันนำสรีระศพของพระอริยะเจ้าทั้งหลายซึ่งมรณาอยู่รอบ ๆ บริเวณนั้นประมาณ
๓ โยชน์ มหาทำการฉาปนกิจ ๗ ที่นั้นเป็นประจำ

จบเรื่องพระมหินทเดระนิพพาน

ในปีที่ ๕ แห่งรัชสมัยพระเจ้าอุทตติยะนั่นเอง พระนางสังฆมิตตาเดรีได้บำเพ็ญ
ศาสนกิจไว้มากแล้ว มีอายุได้ ๕๕ พรรษา ก็ได้นิพพานไปในจิตของภิกษุณีชื่อ หัตถาทกะ
พระเจ้าอุทตติยะทราบแล้วก็ทรงเสวยไสก ทรงกรรแสงเสด็จออกไปสักการะบูชาศพพระเดรี
อยู่ตลอด ๗ วัน เหมือนกับที่ทํากับศพพระเดระ เมื่อครบ ๗ วันแล้ว ก็พร้อมกับเหล่ามหาชน
แหกศพพระเดรีที่ตั้งไว้บนภูฏาการนั้นออกไปจากพระนคร แล้วทำการฉาปนกิจใกล้กับคันพระศรี
มหาโพธิ์ ซึ่งอยู่ติดกับคันรังใหญ่ทางทิศตะวันตกอกอุปาราม คามที่พระเดรีได้สั่งไว้ จากนั้น
พระองค์ก็รับสั่งให้สร้างสถูปขึ้นบรรจุพระธาตุไว้ ๗ ที่นั้นเช่นกัน ส่วนพระเดระทั้งหลาย
ที่มาพร้อมกับพระมหินทเดระ และพระเดระชาวลังกามีพระอริฏฐเดระ เป็นต้น พร้อมกับ
ภิกษุอรหันต์อีกหลายพันรูป และพระเดรีอีก ๑๒ รูป ซึ่งมากับพระนางสังฆมิตตาเดรีกับภิกษุณี
อรหันต์อีกหลายพันรูป ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นพหูสูตร มีปัญญามาก ทรงปริยัติ ช่วยพระศาสนา
ให้เจริญรุ่งเรืองแล้วก็นิพพานไปตามควรแก่เวลา พระเจ้าอุทตติยะทรงบำเพ็ญกุศลไว้มาก
เสวยราชย์อยู่ได้ ๑๐ ปี ก็สวรรคต

จบปริเฉทที่ ๑๔ เรื่องการนิพพานของพระมหินทเดระ

ประวัติที่ ๑๕ พระเจ้าเอฬาระ

เมื่อพระเจ้าอุคคิยะสวรรคตแล้ว พระอนุชาพระนามว่า มหาสิวะ โคชินเสวย
ราชย์สืบต่อมาเป็นเวลา ๑๐ ปี พระเจ้ามหาสิวะทรงเลื่อมใสในพระเดระรูปหนึ่งที่ภิกษุสาละ
จึงไปรคให้สร้างพระวิหารขึ้นอีกแห่งหนึ่งชื่อว่า นครังคะวิหาร เมื่อพระเจ้ามหาสิวะสวรรคต
แล้ว พระอนุชาพระนามว่า สุรคิสสะ โคชินเสวยราชย์แทน ไปรคให้สร้างวิหารขึ้นในที่ต่าง ๆ
ในลังกาถึง ๕๐๐ แห่ง ทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนา บำเพ็ญกุศลไว้มากมาย เมื่อพระชนมายุ
ได้ ๖๐ พรรษา ก็สวรรคต

ครั้งนั้นมีมหิพสองคนชื่อ เสนะ และคฤททะ มีพรหมมาก ได้จับพระเจ้าสุรคิสสะ
ปลงพระชนม์แล้วขึ้นครองราชย์แทนได้ ๑๒ ปี ทอดาเสถกุมารราชโอรสพระเจ้ามกุฏสิวะ
ได้ฆ่ามหิพทั้งสอง แล้วขึ้นครองราชย์ในอนุราชบุรีสืบต่อมาอีก ๑๐ ปี และได้ถูกมหิพอีกคนหนึ่ง
ชื่อ เอฬาระ จับปลงพระชนม์ จากนั้นเอฬาระมหิพก็ได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อมา พระเจ้ามหิพ
องค์นี้มีธิดาชายชื่อคหรง ถูกอุเบกขาหึงในมิตรและศัตรู ให้ชวนระดังไว้ข้างห้องบรรทม ปลดย
ชายเชือกลงข้างล่างเพื่อให้ผู้มีทุกข์ร้อนมาสิ้นกระคิ่งให้พระองค์ทราบ เพื่อจะได้ช่วยค้ำคิน
เรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทรงมีพระราชโอรส ๑ องค์ และมีพระราชธิดา ๑ องค์ วันหนึ่ง
พระราชโอรสเสด็จขึ้นรถออกไปยังมิงคิสสะวาปี ในระหว่างทางที่เสด็จนั้น ล้อรถได้เหยียบ
ลูกโคที่นอนอยู่กับแม่โคตาย แม่โคได้ไปสิ้นกระคิ่งร้องเรียนพระองค์ ฝ่ายพระเจ้าเอฬาระ
เมื่อสคัมเสียดกระคิ่ง เช่นนั้นก็รีบเสด็จออกไปทอพระเนตรดู เห็นแม่โคยืนอยู่ที่นั่น พระองค์
ทรงทราบเรื่องทั้งหมดแล้วก็ให้นำพระราชโอรสไปนอนบนถนนแล้วให้ล้อรถเหยียบศีรษะจน
ตายเช่นกัน ต่อมาจึงคิดว่าหนึ่งกินลูกนกบนคันทาล แม่กกได้ไปสิ้นกระคิ่งร้องเรียนพระองค์
พระองค์ได้เสด็จออกไปทอพระเนตรดูก็ทรงพบแมงก จากนั้นแมงกก็บินไปจับอยู่บนยอดคาล
พระองค์ทรงทราบเรื่องทุกอย่างแล้วก็รีบสั่งให้ราชบุรุษขึ้นไปจับงูในรังนกบนคันทาลลงมา
ฆ่าทองเอาลูกนกออก แล้วนำซากงูไปแขวนไว้ยอดคาลแทน พระองค์ทรงรู้คุณพระรัตนคิริย
ได้ทรงประพฤติปฏิบัติตามโบราณราชประเพณีด้วยดีมาตลอด วันหนึ่งพระองค์ทรงราชรถ
เสด็จไปยังที่ต่าง ๆ มีวิหาร เป็นต้น แล้วเสด็จเข้ามาทางเจดีย์บรรพต ไม้ข้างรถพระที่นั่ง
โคชนบางส่วนพระเจดีย์หักลงมา พวกอำมาตย์ได้กรามทูลให้พระองค์ทรงทราบเหตุการณ์นั้น
ถึงแม้ว่าสิ่งนี้พระองค์มิได้มีเจตนาที่จะกระทำแต่อย่างใด แต่พระองค์ก็ได้เสด็จลงจากรถ
แล้วรับสั่งกับพวกอำมาตย์ว่า จงเอาล้อรถบคศีรษะของเราให้ตาย พวกอำมาตย์กรามทูล

พระองค์ว่า ข้าแต่มหाराชาเจ้า พระบรมศาสดาไม่ทรงปรารภนาจะเบียดเบียนใครเลย
ขอพระองค์รับสั่งให้ขอมพระสฎูปให้ก็เหมือนเดิมแล้วขอขมาเท่านั้นก็เป็นการเพียงพอแล้ว
พระราชาก็ได้ลุกจากที่นอนขวางทางรอดแล้วตรัสถามว่า อริที่หังลงมานั้นมีเท่าไร พวก
อำมาตย์พากันนับอริได้ประมาณ ๑๕ แฉ่น เสร็จแล้วพระราชาก็รับสั่งให้ขอมพระสฎูปให้กลับ
เป็นปกติเหมือนเดิม คุ้มอริเท่ากับที่นับได้ แล้วทูลขอขมาพร้อมกับบูชาด้วยเงินอีก ๑ หมื่น
๕ พัน ทหาปณะ ครั้งหนึ่งหญิงแก่คนหนึ่งตากข้าวเปลือกไว้กลางแจ้ง หัง ๆ ที่ไม่ใช่ฤดูฝน
ฝนก็ตกลงมาทำให้ข้าวของนางเปียกหมด นางเก็บข้าวเปลือกไว้แล้วก็รีบเดินทางไปสน
กระถึงร้องเรียนพระองค์ พระองค์ก็ไต่เสด็จออกมาตรัสถามหญิงแก่ นั้น นางก็ทูลให้พระราช
ทรงทราบว่า ฝนตกฤดูกลางคืนตกลงมาทำให้ข้าวเปลือกของนางเปียกหมด พระองค์จึงทรง
ดำริว่า ถ้าพระราชทั้งหลายพากันประพฤติกอยู่ในทศพิธราชธรรม ฝนย่อมจะตกต้องตามฤดูกาล
เราคงจะไม่ได้ประพฤติกตามทศพิธราชธรรมเป็นแน่ ฝนจึงได้ตกฝนฤดูกลางคืน เราจักรักษา
อุโบสถทำให้ฝนตกตามฤดูกาลให้ได้ ทั้งนี้แล้วจึงเสวยข้าวและน้ำเสร็จแล้วได้ประทับนอน
รักษาอุโบสถอยู่บนที่ปูด้วยหญ้า พลิกานกเทพบุตร (เทวดาที่รับเครื่องพิธีกรรม) ถูกอำนาจ
ทบะของพระราชาลมนินคาสาจึงได้ไปเฝ้าท้าวจาคุมหาราช ๆ ก็ได้พาไปเฝ้าท้าวสักกะ ท้าว
สักกะจึงมีบัญชาให้ปิณฑะเทพบุตรนินคาสาให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล พลิกานกเทพบุตรจึงได้
กลับมาทูลให้พระราชทราบ ทั้งแต่นั้นมาแฉ่นแฉ่นของพระองค์ก็มีฝนตกต้องตามฤดูกาล
ประชาชนมีความสุขสำราญกันทั่วหน้า พระเจ้าเอฬาระหมิตทรงมีพระราชอัธยาศัยซื่อตรง
อย่างนี้ ทรงครองราชย์อยู่ได้ ๔๔ ปี ก็สวรรคต

จบปริเฉทที่ ๑๕ เรื่องพระเจ้าเอฬาระหมิต เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๑๖ ความดีราชกุมาร

ตั้งแต่สิ้นรัชสมัยพระเจ้าเหวอนมปิยติสสะเป็นต้นมา มีพระราชกรณียกิจใน
อนุราชบุรีสืบต่อกันมาเป็นลำดับดังนี้คือ พระเจ้าอุคคิยะ พระเจ้ามหาสิวะ พระเจ้าสุรติสสะ
พระเจ้าหมีท ๒ พระองค์ (คือพระเจ้าเสนะและพระเจ้าคุดตะ) พระเจ้าอเสละ และ
พระเจ้าเอฬาระหมีท

พระเจ้าอุคคิยะ ได้ขึ้นเสวยราชย์ในอนุราชบุรีต่อจากพระเจ้าเหวอนมปิยติสสะ
และมีพระราชโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า ปิยติสสะ เสวยราชย์อยู่ที่กัลยาณประเทศ พระองค์
ทรงมีพระราชโอรสอยู่ ๒ องค์ คือ องค์พระเชษฐาพระนามว่า ปิยติสสะ เหมือน
พระอัยยกา องค์พระอนุชาพระนามว่า อุคคิยะ เหมือนพระชนก เมื่อพระราชบิดาสิ้น
พระชนม์แล้ว เจ้าปิยติสสะเชษฐาพระราชโอรสก็ได้ขึ้นเสวยราชย์สืบต่อมา เจ้าอุคคิยะอนุชา
ได้ประพฤติกว้างกาเมสุมิจจารกับพระมเหสีของพระเชษฐา ฝ่ายพระเจ้าปิยติสสะทราบ
เรื่องแล้ว จึงรับสั่งให้พวกอำมาตย์ตามจับตัวพระอนุชา ๆ ก็กลัวจึงได้หลบหนีไปพำนักอยู่
ที่กัลยาณประเทศ แต่ก็ยังระลึกถึงพระเทวีอยู่ตลอดเวลา ได้ใช้ให้บุรุษคนหนึ่งปลอมเป็น
ภิกษุหนุ่มถือเอาจดหมายลับไปส่งให้พระเทวี ภิกษุหนุ่มนั้นไปยืนอยู่ที่ประตูพระราชวังกลาง
คึกคักวิวิธที่จะเข้าไปในพระราชวัง มีพระเถระชาวกัลยาณรูปหนึ่งชื่อ คิสสะ เข้าไปฉุดใน
พระราชวังเป็นประจำ ภิกษุหนุ่มรูปนั้นจึงได้เข้าไปในพระราชวังพร้อมกับพระเถระนั้น
พระเถระเองก็เข้าใจว่าเป็นพระประจำตระกูลพระราชินี ฝ่ายพระราชินีก็เข้าพระทัย
ว่าเป็นสันตเวทาสิกของพระเถระ เมื่อฉุดเสร็จแล้วภิกษุหนุ่มรูปนั้นก็เดินทางออกไปพร้อม
กับพระเถระและพระราชินี พร้อมกับนั้นก็คิดที่จะหนีไปให้พระเทวีซึ่งกำลังหนีออกมา
อยู่ พระราชินีสับสนสงสัยก็หันกลับมาดู ทรงทราบเรื่องในจดหมายลับแล้วก็ทรงกริ้วพระ
เถระขึ้นมาทันที รับสั่งให้ตั้งหมอน้ำมันขึ้นจนเดือดแล้วจับพระเถระลงไปต้มในหมอนั้น
ฝ่ายพระเถระก็ได้เจริญวิปัสณาในขณะนั้นนั่นเอง แล้วก็ไต่บรลุเป็นพระอรหันต์ นิ่งอยู่ใน
หมอนั้นอย่างสง่าผ่าเผย โดยน้ำมันที่เดือดพล่านอยู่นั้นไม่อาจทำให้ท่านได้รับความร้อน
แม้เพียงซุ่มซนเดียวได้ ขณะที่นั่งอยู่ที่นั่นนั่นเองท่านได้กล่าวคาถาถึงร้อยคาถา และได้
ตรวจสอบถึงกรรมที่ให้ผลอยู่ในขณะนั้นว่า เนื่องมาจากอะไร ก็ทราบว่าในชาติก่อนตัว
ท่านเองเกิดเป็นเด็กเลี้ยงโค ได้จับเหยือกตัวหนึ่งโยนลงในน้ำจนที่ถ้ำถึงเกิดคนตาย
ผลกรรมนี้อะไร ๆ ก็ไม่อาจท่านท่านได้ เมื่อทราบดังนี้แล้วก็ได้นิพพานไป พระเจ้า
ปิยติสสะผู้ชั่วช้าได้ให้พวกราชบุรุษนำร่างพระเถระและบุรุษผู้ปลอมเป็นภิกษุหนุ่มไปโยน

หึงทะเลพร้อมกัน พวกเหล่าเทวดาโกรธพระเจ้าจึงปรึกษากันว่าพวกเราจักทำให้พระราชนิพนาศไปพร้อมกับแวนแคว้นของพระองค์ จึงบันดาลให้น้ำทะเลเอ่อขึ้นมาท่วมบ้านเรือนไร่นา ในภุชยานประเทศทั้งหมด พระราชาทราบเหตุนั้นแล้วก็ทรงสะอึกสะอื้นใจกลัว จึงให้ทักท้วงพระราชธิดาวัยแรกรุ่นอายุ ๑๒ ชันษา พระนามว่า เทวี ค่ายเครื่องอลังการ หึงปวง และให้เตรียมอาหารต่าง ๆ ให้พร้อม แล้วเอาชิดานั่งนั่งในถาดทองพร้อมกับจารึกไว้ว่า หญิงนี้เป็นราชธิดา แล้วให้นำไปลอยในมหาสมุทรเพื่อเป็นพิธีกรรมแก่เทวดาทั้งหลาย เทวดาได้พากันให้การคุ้มครองรักษานางไปตลอดทาง พระราชาทรงทำพิธีกรรมแก่เทวดาแม่ค้ำยพระราชธิดาเช่นนี้ จากนั้นพระองค์ก็ถูกน้ำท่วมสิ้นพระชนม์ไปตกนรกอเวจีพระศา พระอรหันต์ ฝ่ายพระราชธิดาถูกคลื่นซัดไปติดอยู่ชายฝั่งใกล้โลกวิหาร ทวดราชบุรุษของพระเจ้ากาวรรณคิสา มาพบนางแล้วก็ไปกราบทูลให้พระราชาทราบ พระราชารับสั่งให้นำนางขึ้นมาเลี้ยงไว้ในพระราชวัง ต่อมาจึงได้อภิเษกนางเป็นพระมเหสี เพราะความที่นางขึ้นจากมหาสมุทรใกล้กับโลกวิหาร จึงได้รับการขนานพระนามใหม่ว่า วิหารเทวี พระนางเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้ากาวรรณคิสาอย่างมาก ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แต่ทรงเป็นหมั่นไม่มีพระโอรส ครั้งนั้นมีสามเณรรูปหนึ่งเป็นผู้ชวนช่วยในการทำบุญอยู่ตลอดเวลา ได้วางก้อนหิน ๓ ก้อน กับแผ่นศิลา ๓ แผ่น ไว้ที่เจดีย์กษณะเจดีย์ เพื่อให้ขึ้นของสหาย ต่อมาเกิดลมพายุลง พวกภิกษุผู้ระลึกถึงคุณของเธอได้ห้ามไปรักษาที่คิสาอาราม ในวันนั้นพระนางวิหารเทวีได้ถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์ที่พระราชวังในตอนเช้า พอถึงเวลาเย็นก็ให้พวกบริวารถือเอาดอกไม้ ธงหอม และยาต่าง ๆ ไปอารามถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ พระนางเทวีเสด็จไปยังที่อยู่ของพระสังฆเดระ ถวายนมัสการแล้วก็ประทับนั่งสลับพระธรรมเทศนา พระสังฆเดระเมื่อจะแสดงพระธรรมเทศนาได้ถวายพระพรพระนางเทวีว่า สมบัตินี้พระนางได้มาเพราะบุญกุศลโดยแท้ เพราะฉะนั้นอย่าได้ประมาทในการบำเพ็ญบุญแม้ในขณะนี้ พระนางจึงทวิสกับพระเดระว่า หม่อมฉันได้มหาสมบัตินี้เพราะบุญเก่าโดยแท้ ขณะนี้หม่อมฉันไม่มีบุตร สมบัตินี้ก็คงจะไม่มีประโยชน์อะไร แล้วกับถกความที่ตนเองเป็นหมั่นให้ทานทราบ พระสังฆเดระผู้ใค้อภิญญา ๖ แล้วจึงเห็นว่า พระนางเทวีจักได้พระราชนิพนศ จึงถวายพระพรว่า ขอพระนางได้โปรดไปหลกพระเนตรผู้กำลังอาพาชอยู่นั้นเถิด พระนางเทวีจึงได้เสด็จไปและได้ทวิสกับสามเณรผู้กำลังจะมรณภาพว่า ขอสามเณรจงปรารธนาเป็นบุตรของดิฉันเถิด เพราะดิฉันมีสมบัติอยู่มาก เมื่อทราบว่าสามเณรไม่ปรารธนาจึงโปรดให้บูชาด้วยดอกไม้ที่สวยงามยิ่งขึ้น พร้อมกับได้อ้อนวอนสามเณรอย่างนั้นอีก ถึงจะทำอย่างนี้แล้วสามเณรก็ยังไมปรารธนาอยู่เหมือนเดิม พระนางจึงได้ออกอุบาย

ถวายยาและบำรุงรักษาต่าง ๆ แก่พระภิกษุสงฆ์ ฝ่ายสามเณรเมื่อได้เห็นพระนางเทวีทรงบูชา
 พร้อมทั้งถวายยาและบำรุงรักษาพระภิกษุสงฆ์อย่างนั้นก็เกิดความเลื่อมใส จึงได้ปรารภนาเป็น
 บุตรของนาง พระราชเทวีเมื่อทราบว่าสามเณรปรารภนาเป็นบุตรของคนแล้วก็ดีใจถวาย
 นมัสการลาเสด็จกลับพระนคร ขณะที่น่ากำลังเสด็จกลับนั้นเอง สามเณรก็ได้มีภรรยา
 ไปเกิดในพระครรภ์ของนาง พระนางเทวีก็ทรงทราบในทันทีเช่นกัน จึงได้กราบทูลให้
 พระราชาทรงทราบ ทั้งพระราชานและพระราชเทวีก็ได้เสด็จกลับไปยังสงฆ์สามเณรพร้อม
 กับถวายมหาทาน แล้วจึงเสด็จกลับพระราชวัง ท่อมพระนางเทวีผู้ประคบค้ำชูมหาบุรุษ
 นฤพาทก็ทรงแพ้พระครรภ์ขึ้น โดยปรารภนาจะโคของ ๓ อย่างคือ ปรารภนาจะโครวงยัง
 ยาว • ว่า ไปแขวนไว้เหนือที่บรรทม โดยพระนางเองบรรทมตะแคงข้างซ้าย แล้วเสวย
 น้ำขิงที่เหลืองจากถวายเป็นพระภิกษุสงฆ์ • หมัน ๒ พันรูป ปรารภนาจะเอาศิระนายทหาร
 พระเจ้าเอฬารมารองพระบาทเวลาเสวยน้ำขิง และปรารภนาจะประดับคอกม้าที่ไม่รู้จัก
 เห็นว ซึ่งนำมาจากสระในอนูราชบุรี จึงกราบทูลให้พระราชาทรงทราบ พระราชาเมื่อ
 ทรงทราบแล้วก็ใคร่ติดตามพวกโหราจารย์ และพวกโหราจารย์ได้พยากรณ์ผลสำเร็จแห่ง
 การแพ้พระครรภ์เช่นนั้นว่า พระราชโอรสของพระนางเทวีจักกำจัดพวกหมันให้สิ้นไปแล้ว
 ขึ้นเสวยราชย์เป็นพระราชาเพียงพระองค์เดียวในคามพหุณทวีป และจักได้ช่วยให้พระ
 ศาสนาเจริญรุ่งเรืองค้ำชู พระราชาจึงรับสั่งให้ตั้งกองป่าวประกาศไปว่า ผู้ใดสามารถ
 นำรวงขิงยาว • ว่า มาให้เราได้ เราจักให้สมบัติเช่นนี้แก่ผู้นั้น ครั้งนั้นมีพราหมณ์
 ความอดคนหนึ่งเป็นผู้รู้เสียงสัตว์ อาศัยอยู่ในบ้านนอกเมืองไคยินเสียงป่าวประกาศเช่นนั้น
 จึงปรึกษากับพวกลูก ๆ ว่า ลูกเอ๋ยมีข่าวว่าพระราชาคองการรวงขิงเช่นนี้ ก่อนนี้พ่อเคย
 เห็นรวงขิงเช่นนี้ที่ชอกเขาเทือกโนน และมีคันทางนคองขึ้นอยู่คนหนึ่ง ขณะนี้คงจะมีคอก
 บานแล้ว พวกเจ้าจงไปดูให้รู้ว่าคันทางนคองนั้นบานหรือยัง จากนั้นก็ได้ตั้งพวกลูก ๆ ไป
 ดู บุตรของเขาก็ได้ไปพบคันทางนคองนั้นบานแล้ว จึงกลับมาแจ้งให้บิดาทราบ พรา
 ความอดทราบดังนั้นก็ดีใจ บอกกับพวกลูก ๆ ว่า จงรีบนำพ้อไปที่คันทางนคองและเขาเตี้ยขึ้น
 ไปผูกไว้บนคันทางนคองให้ดี พวกลูก ๆ ก็ได้พากันทำตามที่มีคำสั่ง ใต้ให้บิดานอนบนเตียงบน
 คันทาง ส่วนพวกคองลงมานอนเฝ้าอยู่ข้างล่าง พราหมณ์นั้นนอนอยู่จูงธนูตักต้อนขึ้นฟังเสียง
 ขิงร้อง ขณะนั้นขิงตัวเมียตัวหนึ่งบินลงไปที่คอกไม้คองหนึ่ง แคว้นความรีบร้อนจึงบินไป
 ชนหัวขิงอีกตัวหนึ่ง ขิงตัวที่ถูกชนโกรธจึงควาก โครนกะลามาเหยียบหัวเราจนเป็น
 ขิงตัวที่เหยียบก็ควากว่า เฮ้ย เจ้าขิงนคอง ข้าทำแค้นนี้เองทำไมเจ้าถึงโกรธและควาก
 เรา ขิงทั้ง ๒ ตัวนั้นคางทะเลาะโต้เถียงกันเป็นการใหญ่ ขิงตัวหนึ่งได้กล่าวขึ้นว่าเจ้า

มีศิลปะจึงกล่าวหาเรา ยังอีกตัวก็ตอบว่า เรามีศิลปะ ใคสร้างรวงผึ้งรวงหนึ่งใน
โพรงไม้ไผ่ลำหนึ่ง ยาวจากโคนถึงปลายอยู่ที่ซอกเขาโน้น ยังอีกตัวหนึ่งก็โตว่าเจ้ามีศิลปะ
เพียงเล็กน้อยแค่นี้บังอาจมาชมชู้เราได้ จงรู้เสียด้วยว่าเรามีศิลปะว่าเจ้าคือ ใคสร้าง
รวงผึ้งยาว ๒ เส้น มีน้ำหวานเต็มเปี่ยม อยู่ใต้ออกเรือซึ่งบรรทมวิเศษต่าง ๆ มาจม
อยู่ที่หุบไม้ที่มีเงาวัลย์ปกคลุมในมหาสมุทรฝั่งโน้น พรานตาบอดเมื่อฟังขี้ขัง ๒ โคนอกัน
ไปมาเช่นนั้นก็รู้ว่าจะไครรวงผึ้งจากที่ขี้ขัง ๒ แห่งนั้น จึงบอกให้พวกลูก ๆ ยกเตียงลงแล้ว
พากลับบ้าน รับประทานอาหารเสร็จแล้วก็ไค้พิจารณาถึงที่อยู่ของรวงผึ้ง แล้วส่งพวกลูก ๆ
ไปว่าที่โน้นมีรวงผึ้งอยู่เต็มลำไม้ไผ่ลำหนึ่ง พวกเจ้าจงไปนำมา พวกลูก ๆ จึงไค้ไปนำ
รวงผึ้งนั้นมาให้บิดา พรานแค้นครั้นทราบว่ารรวงผึ้งมีอยู่จริงก็ไค้ใจ ชักชวนบุตรและภรรยา
รับประทานอาหารร่วมกันแล้วแจกอาหารที่เหลือให้แก่เพื่อนบ้าน จากนั้นให้บุตรพาไปเฝ้า
พระราชินีเพื่อกราบทูลให้ทรงทราบเรื่องรวงผึ้งยาว ๒ เส้นนั้น และไค้ให้บุตรพาคนจำนวน
หนึ่งไปคูที่ที่รวงผึ้งอยู่ จนเหล่านั้นไปเห็นดังนั้นแล้วก็มากกราบทูลให้พระราชินีทราบ
พระราชินีทรงพอพระทัย จึงไค้พาเอาพระนางเทวีพร้อมกับพระภิกษุสงฆ์เสด็จไปยังที่นั้น
กับหมู่จตุรงคเสนาบริวาร จากนั้นก็ไปรไค้ให้แควดวงท่าความสะอาดรอบ ๆ บริเวณนั้น
ให้ถวายเรือขึ้น ทอดพระเนตรเห็นรวงผึ้งยาว ๒ เส้นนั้นก็ทรงพอพระทัยยิ่ง ไปรไค้ให้
พระราชทานทรัพย์เป็นจำนวนมากแก่พรานตาบอดนั้น และให้สร้างประวิ ชัน ให้คว่ำเรือลง
แล้วเชิญพระนางเทวีเสวยน้ำผึ้งนั้นเพื่อระงับอาการแพ้พระครรภ์ จากนั้นก็เสด็จกลับ
พระนคร เพื่อจะให้อาการแพ้พระครรภ์อีก ๒ อย่างของพระนางเทวีสงบระงับไป พระราชา
จึงทรงไค้ครวญหาผู้ที่สามารถจะหำการนั้นได้ (การไปตัดศีรษะทหารพระเจ้าเอศาระ
นำมาให้พระเทวีเหยียบและการไปนำคอกบัวมาจากสระในอนุราธบุรี) ทรงเห็นว่า
เวฬุสมณะ สามารถหำได้

เวฬุสมณะนั้นเป็นทหาร ในอดีตชาติสมัยพระกัศปะพุทธเจ้าได้เคยถวายอาหาร
บิณฑบาตหลายอย่างแก่พระอรหันต์รูปหนึ่ง คายไปแล้วก็ไค้ไปบังเกิดในสวรรค์ เสดยทิพย์
สมบัติอยู่หนึ่งพุทธจักร จึงจุติลงมาเกิดเป็นบุตรของวสภยกุลุณี ที่คิวิชนบท ในลังกาทวีป
อาศัยอยู่ที่คุมหิตคะคาม สหายของกุลุณีนั่นชื่อ เวฬะ และ สมณะ ไค้เชื่อว่าสหายของตน
ไค้บุตรชาย จึงพากันไปหำมงคลให้และเอาชื่อของตนทั้ง ๒ คน รวมเข้าด้วยกัน แล้วตั้ง
ให้เป็นชื่อกุมารนั้นว่า เวฬุสมณะ สหายคนที่ชื่อสมณะไค้ขอทานนั้นไปเลี้ยงเป็นบุตรของตน
สมณะกุลุณีนั่นมีลูกมาสินชอยู่ตัวหนึ่ง เป็นม้าพยศไม่ยอมให้ใครขึ้นขี่ไค้เลย แต่เมื่อไค้เห็น

เวทสุมนะซึ่งเจริญวัยเป็นหนุ่มมีพระกำลังเข้มแข็งเช่นนั้น ก็คิดว่ากุมารนี้สมควรที่เรา
 ไล่ จึงแสดงอาการกึกคะนองส่งเสียงร้องขึ้น สุมนะกุมารนี้ผู้บิดาเข้าใจอาการของม้า จึง
 บอกให้เวทสุมนะขึ้นขี่ เมื่อเวทสุมนะขึ้นขี่แล้วม้านั้นก็วิ่งวนรอบสนามอย่างรวกเร็ว จนทำให้
 มองเห็นเป็นม้าเรียงรายกันอยู่รอบสนาม เวทสุมนะก็ยังคงขี่อยู่บนหลังม้ามาได้ตกลงมาแต่
 อย่างใด นอกจากนั้นยังไต่ดอกเดี่ยวขาดแล้วแต่งตัวใหม่อยู่บนหลังม้านั้นเอง ผู้ชน
 เห็นเช่นนั้นก็พากันโห่ร้องแสดงความยินดี สุมนะกุมารนี้ผู้บิดาก็อใจยิ่ง ได้ให้ทรัพย์แก่เขา
 ถึง ๘ หมื่นกหาปณะ และคิดว่ากุมารนี้สมควรจะเป็นทหารของพระราชบิดา จึงพาเขาไปถวาย
 พระราชา (พระเจ้ากาวรรณคิณณะ) พระราชาที่ทรงพอพระทัยได้พระราชทานทรัพย์เป็น
 จำนวนมากแก่กุมารนั้น แล้วไปรักให้รับกุมารนั้นไว้เป็นทหารในราชสำนัก

พระเจ้ากาวรรณคิณณะ ทรงมอบหมายให้เวทสุมนะช่วยหาทางทำให้พระราช
 เหวีสมประสงค์ในการแพ้พระศรภัก เขาจึงได้เดินทางไปยังอนูราชบุรีทำความสนิทชิด
 กับคนเฝ้าม้าของพระเจ้าเอศวาระ จนเขาไว้วางใจมอบหมายงานต่าง ๆ เช่น การอาบน้ำ
 ม้า เป็นต้น ให้เวทสุมนะทำแทน เขาวันหนึ่งเวทสุมนะได้ซ่อนคอกม้าที่เก็บมาจากสระ
 ไร่พร้อมกับคานที่ริมฝั่งแม่น้ำทมิฬนที ได้ขี่ม้ามงคลพระเจ้าเอศวาระตัวหนึ่งไปนำเอาคอกม้า
 และคานนั้นหนีไป พร้อมกับประกาศชื่อตัวเองว่า เราชื่อเวทสุมนะเป็นทหารของพระเจ้า
 กาวรรณคิณณะ หลางก็ขี่ม้าหลบหนีไปอย่างรวดเร็ว และได้แอบเข้าไปหลบอยู่ห่มไม้แห่ง
 หนึ่ง ฝ่ายพระเจ้าเอศวาระสลับแล้วก็ทรงโกรธรับสั่งให้นันทสารดิษหาโยธาขี่ม้าอีกตัวหนึ่ง
 ชื่อ คิริคุคค์ ไล่ติดตามไป เวทสุมนะจึงได้คิดวิธีหนีหนสารดิษซึ่งไม่ได้ระวังตัวขี่ม้ามา
 อย่างรวกเร็ว จากนั้นก็นำม้าทั้ง ๒ ตัว และศิษะของนายทหารคนนั้นมาถวายพระเจ้า
 กาวรรณคิณณะ พระองค์จึงเสด็จให้พระนางเหวีประคัมคอกกอบธ แล้วให้เสวณน้ำล้างคาน
 จนทำให้อาการแพ้พระศรภักทั้ง ๒ อย่างของนางสงบลง พร้อมกับนั้นพระองค์ก็พระราชทาน
 รางวัลจำนวนหนึ่งแก่เวทสุมนะอีกด้วย

เมื่อครบ ๑๐ เดือน พระนางเหวีก็ได้ประสูติพระราชโอรสผู้สูงส่งในราชตระกูล
 มหาชนต่างพากันชื่นชมยินดี ด้วยบุญญาภพของพระราชกุมารนั้นเรือนรทกานาวรีคณะ
 ก็มาถึงท่าในวันนั้น ช่างทังได้นำลูกช่างเผือกจากตระกูลช่างฉัททันต์มาปล่อยไว้ที่ห่มไม้
 แห่งหนึ่งริมสระน้ำ พรานเบ็คนหนึ่งชื่อ กุณฑล มาพบช่างนั้นจึงไปกราบทูลให้พระราช
 ทรงทราบ พระราชาได้ส่งนายหัตถาจารย์ไปนำช่างนั้นมาเลี้ยงไว้ ช่างนั้นได้ชื่อว่า กุณฑล
 เพราะพรานเบ็คนชื่อ กุณฑล เป็นผู้พบเห็นกณมหาชนโค้มากกราบทูลให้พระราชาทรงทราบ

ถึงเรื่องที่เรือบรรทุกสิ่งต่าง ๆ มีภาชนะทองคำ เป็นคัน มาถึงแล้ว พระองค์ได้รับสั่ง
 ให้ไปนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมาเก็บไว้ พระราชาทรงนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ ๑ หมื่น ๒ พัน
 รูปมาฉันภัตตาหารในวันที่จะห้ามงคอกแก่พระราชกุมาร พระองค์ทรงอธิษฐานว่า ถ้าโอรส
 ของเราจักได้เสวยราชย์เป็นพระราชาแต่เพียงผู้เดียวทั้งที่ตั้งงาทวีป และจักได้ส่งเสริม
 พระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ขอพระภิกษุ ๑ พัน ๔ รูป จงพากันเข้ามา โดยให้ทุกรูป
 ห่มจีวรเอาหน้าผ้าขึ้นข้างบนพร้อมกับอุ้มบาตร เข้ามาคอย และขอให้ทุกรูปเหยียบขรณี
 ประคูด้ายเท้าชวก่อนแล้วจึงคอยนำขรรคมกรกออกมาตั้งไว้ ขอให้พระโคทมเดระ เป็น
 ผู้ให้โอรสของเราสมาทานสรวณะและศีล สิ่งทีพระองค์ทรงอธิษฐานก็สำเร็จดังมโนรถทุก
 ประการ เมื่อพระองค์ทรงเห็นสรรพนิมิตรเป็นไปตามที่ทรงอธิษฐาน ก็ทรงปิติโสมนัสยิ่ง
 ใจถวายข้าวปายาสและอังกาสพระภิกษุสงฆ์ด้วยอาหารนานาชนิด จากนั้นก็ทรงนำเอา
 พระนามพระราชบิดาผู้เป็นใหญ่อยู่ในมหาคามและพระนามของพระองค์เองรวมเข้าด้วยกัน
 แล้วชานาเป็นมวงคณนามแก่พระราชโอรสว่า ความดีถ้อย ในกลางหมู่สงฆ์นั้นเอง ต่อมา
 พระราชเทวีก็ไ้ประสูตพระราชโอรสอีกองค์หนึ่ง พระนามว่า ทิสสะ พระราชกุมารพี่น้อง
 ทั้งสองนั้นก็เจริญวัยขึ้นตามลำดับ เพื่อให้พระราชโอรสทั้งสองช่วยกันรักษาพระศาสนา
 สืบต่อไป พระราชาและพระนางเทวีจึงนิมนต์พระภิกษุ ๕๐๐ รูป มาฉันข้าวปายาสใน
 พระราชวัง แล้วทรงหยิบข้าวปายาสที่เหลือจากพระภิกษุฉันแล้วมาวางไว้ตรงพระหัตถ์
 ของกุมารทั้งสองคนนั้นแล้วตรัสว่า ถ้าเจ้าทั้งสองจะละทิ้งพระพุทธศาสนาขอให้ข้าวปายาส
 ทีเจ้าทั้งสองบริโภคไปแล้วอย่าไ้ย่อยเลย แล้วไ้พระราชทานให้กุมารทั้งสอง กุมารทั้ง
 สองนั้นก็เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำนั้นดี ไ้เสวยข้าวปายาสนั้นด้วยความยินดีปรีดา
 เหมือนกับเสวยข้าวทิพย์ ้วยอาณูภาพแห่งพระสงฆ์และผลดีจาธิษฐานของพระราชาและ
 พระนางเทวี พระราชกุมารทั้งสองเสวยแล้วก็ทรงอยู่สุขสบายไร้โรคพาหโรค ๆ
 เมื่อกเมียน

เมื่อพระราชกุมารทั้งสององค์มีพระชนม์ไ้ ๑๒ ชันษา พระราชาก็ไปรคให้
 นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาฉันอีก และทรงแบ่งข้าวที่เหลือจากภิกษุเหล่านั้นฉันแล้วเป็น ๓ ส่วน
 แล้วตั้งไว้เฉพาะพระหัตถ์กุมารทั้งสององค์ แล้วทรงอธิษฐานว่า ราชตระกูลของเรา
 เลื่อมใสต่อพระภิกษุสงฆ์และถวายทานอยู่เป็นประจำ ถ้าเจ้าทั้งสองจะประพฤติปฏิบัติตาม
 ราชประเพณีนี้ต่อไป ขอให้เจ้าเสวยข้าวส่วนนี้ เสร็จแล้วก็ไ้ให้กุมารทั้งสองเสวยข้าว
 ส่วนที่หนึ่ง พระราชโอรสทั้งสองก็ไ้เสวยเหมือนกับบุ้พระทัยพระราชบิดา จากนั้น

พระราชบิดาก็ทรงอธิบายฐานต่อไปว่า ถ้าโอรสทั้งสององค์ของเราจักไม่ประทุษร้ายต่อกัน ก็จงเสวยข้าวส่วนนี้เถิด แล้วให้พระราชทานข้าวส่วนที่สองให้พระราชโอรสทั้งสองเสวย พระราชโอรสก็ได้อาหารเสวยข้าวส่วนที่สองเหมือนอย่างครั้งแรก พระราชาทรงอธิบายต่อไป ถ้าเราจักไม่ตองรบกับพวกทมิฬ ขอให้โอรสของเราเสวยข้าวส่วนที่สามเถิด แล้วก็ให้พระราชทานข้าวส่วนที่สามให้ ทิสสะกุมารผู้บุตรชายได้หยิบข้าวโยนทิ้ง ส่วนความฉ้อภัย กุมารทั้งห้าแล้วเสด็จไปบรรทมคู้คู้อยู่บนเตียง พระราชาจึงทริสสั่งพระนางเทวีว่า นางผู้เจริญ โอรสของเราเสวยยังไม่เสร็จก็รีบลุกหนีไปบรรทม เจ้าจงตามไปปลอบโยนแล้ว นำกลับมาเถิด พระนางเทวีก็เสด็จไปปลอบหลังความฉ้อภัย พลางทริสถามว่า เจ้าไม่สบาย หรือ จึงไม่นอนเหยียดมือเหยียดเท้าให้สบาย หรือว่าโกรธพ่อแม่จึงไม่นอนให้สบาย ความฉ้อภัยราชกุมารจึงกราบทูลว่า มีพวกทมิฬตั้งทัพอยู่ที่ปากแม่น้ำฝั่งโน้น พวกนี้ก็เป็น ทะเถ ลุกจะนอนเหยียดมือเหยียดเท้าให้สบายได้อย่างไร พระราชเทวีสคับแล้วก็กลับ มากราบทูลให้พระราชาทรงทราบ พระราชาทรงทราบความประสงค์ของกุมารนั้นแล้ว ก็มีใ้ทริสว่าอะไร ก็แก้ทศพรเนตรพระเดระรูปหนึ่งซึ่งนั่งอยู่ใกล้พระองค์ พระมหาเดระ ผู้ทรงอภิเษก ๖ รู้ว่าพระราชโอรสทั้งสองจะเจริญรุ่งเรืองก็ จึงถวายพระพรว่า พระราชกุมารทั้งสององค์นี้นับถือพระรัตนตรัยแล้ว เมื่อเจริญเติบโตขึ้น พระรัตนตรัยก็จะคุ้มครอง รักษาไม่ให้มีอันตรายใด ๆ และในที่สุดก็จะได้เป็นพระราชาด้วยกัน พระราชาสคับแล้วก็ให้แก้ประทีปนี้ไม่ให้ทริสอะไร ส่วนความฉ้อภัยราชกุมารก็เจริญเติบโตขึ้นตามลำดับ จน มีอายุได้ ๑๖ วันษา

จบปริเฉทที่ ๑๖ เรื่องความฉ้อภัยราชกุมาร เพียงเท่านั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติที่ ๑๘ นายทหารของคามณีราชกุมาร

พระยาช้างกุดทล เป็นช้างที่มีรูปร่างใหญ่มีพละกำลัง รูปร่างลักษณะ อำนาง และความว่องไวเป็นเลิศ ทหาร ๑๐ คน คือ สันฆิตตะ สุรนิมมละ มหาโสณะ โคฏฐบิณฑะ เถรปุคตาทภย ภระณะ เวทสุมนะ ชินฺนะเทวะ ปุสสเทวะ อหิวสกะ และท้าวสุธาเสนะ แต่ละคนมีพละกำลังเท่ากับช้าง ๑๐ เชือก และมีทหารเป็นบริวารอีกคนละ ๑๐ คน ทหารที่เป็นบริวารของทหารใหญ่ทั้ง ๑๑ คนนั้นก็มีทหารเป็นบริวารอีกคนละ ๑๐ คนเช่นกัน และทหารที่เป็นบริวารของทหารบริวารเหล่านั้นก็มีบริวารอีกคนละ ๑๐ คนเช่นกัน รวมเป็นคามณีราชกุมารมีทหารทั้งหมด ๑ หมื่น ๒ พัน ๒ ร้อย ๒๐ คน ทหารทั้งหมดเหล่านั้นล้วนเป็นผู้เฉลียวฉลาด ถึงพร้อมด้วยพละกำลังทั้งนั้น

ทหารที่ชื่อ สันฆิตตะ นั้น มีประวัติความเป็นมาดังนี้ ในสมัยพระศาสนาของพระกัสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า เขาได้ถวายอาหารบิณฑบาตรแก่ภิกษุณี ๑ รูป รวม ๓ ครั้ง และรักษาศีล ๕ และนับถือพระรัตนตรัยอยู่ตลอดชีวิต เมื่อตายไปได้ไปบังเกิดในสวรรค์ เสวยทิพย์สุขอยู่ตลอดกาลนาน แล้วเวียนว่ายตายเกิดอยู่แต่ในสุคติภพตลอดเวลา ๑ พุทธจักร เมื่อพระโคตมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วปรินิพพานไป เขาจึงได้จุติจากเทวโลกมาเกิดเป็นบุตรของน้องสาวอำมาตย์คนหนึ่งชื่อ มิตตะ ในลังกาทวีป ในรัชสมัยพระเจ้าเอฬาระ เป็นผู้มีทิพย์สมบัติมาก ได้รับความขนานนามว่า มิตทกุมาร เช่นเดียวกับชื่อสูง มีกำลังมากเท่ากับช้าง ๑๐ เชือก ชอบวิ่งเล่นเป็นระยะทางไกล ๆ ไคร ๆ ก็ห้ามเขาไม่ได้ เพราะฉะนั้นพวกญาติจึงเอาลูกหินบดบดกติกสะเอาเขาไว้ ป้องกันไม่ให้หนีไปไกล เมื่อเขาเดินลากลูกหินบดไปอยู่อย่างนั้นลูกหินบดก็ตกประหม่น ขณะที่เขาก้าวข้ามธรณีประตู เขารู้สึกเหล็กเพลิง (กับเสียงลูกหินบดกระทบธรณีประตู) และขณะเดียวกันเชือกก็ขาด เพราะฉะนั้นเขาจึงได้ชื่อใหม่อีกชื่อว่า นันทิมิตตะ และเมื่อเจริญเติบโตขึ้น ก็เกิดความเลื่อมใสในพุทธศาสนา จากนั้นก็ไปอยู่ที่อนุราชบุรีกับลุง ครั้นนั้นพวกหมื่นจำนวนมากซึ่งเป็นบริวารของพระเจ้าเอฬาระเป็นพวกมิจงหาปฏิรูป ทำความเลื่อมใสให้เกิดแก่ศาสนามากมาย เขาพบเห็นพวกหมื่นเที่ยวไปเพียงคนเดียวที่โคกโคกกระต๊อบให้ตายพร้อมกับฉกร่างให้แหลกเป็นชิ้น ๆ ณ ที่นั้น จากนั้นก็นำไปทิ้งนอกกำแพงเมือง พวกเทวดาก็ได้ช่วยบันดาลให้ซากศพเหล่านั้นหายไป เมื่อพวกหมื่นทราบว่าพวกของตนหายไปเป็นจำนวนมากจึงพากันไปกราบทูลให้พระเจ้าเอฬาระทรงทราบ พระเจ้าเอฬาระก็รับสั่งให้ตามจับตัวบุคคลที่สร้างความพินาศแก่พวกหมื่นให้ได้ จนเหล่านั้นก็พากันสืบจับ แต่ก็ไม้อาจจะจับได้ ฝ่ายนันทิมิตตะ

คิดว่าแม้ว่าเราจะฆ่าพวกหมิ่นไปจนหมดก็หาทำให้พุทธศาสนาเจริญขึ้นไม่ กษัตริย์ใน
 ไทหนชนบทล้วนแต่เลือกใส่ในพระรัตนตรัย ควรที่เราจะไปถวายตัวเป็นราชเสวกช่วย
 พระองค์กำจัดพวกหมิ่นให้หมด แล้วถวายราชสมบัติแก่พระองค์ และจักเป็นการช่วยให้
 พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอีกด้วย เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้วเขาจึงได้ไปเฝ้าความฉ้อภัยราชกุมาร
 แจ้งความประสงค์ของตนให้ทราบ ความฉ้อภัยได้ปรึกษากับพระเจ้าสูงแล้วก็รับเขาไว้เป็น
 ทหาร รวมกับทหารอื่นอีกเป็น ๑๑ คน พอดี

จบเรื่องนายทหารชื่อ นันทิมิตตะ

ทหารอีกคนหนึ่งของความฉ้อภัยราชกุมารชื่อว่า นิมมละ มีกำลังเท่ากับช้าง ๑๐
 เชือก มีเรื่องเล่าว่า ในชาติก่อนเขาเกิดเป็นนายพรานอยู่ที่ปัจฉิมคาม เลี้ยงชีพอยู่ด้วย
 การฆ่าสัตว์มีสุกร เป็นต้น ครั้งนั้นเป็นสมัยพระกัศปะเสด็จมาสมิพพุทธเจ้า พระภิกษุสาวกของ
 พระพุทธองค์รูปหนึ่งได้เที่ยววิงวอนไปจนถึงประตูบ้านของพรานนั้น แล้วหยุดยืนอยู่ ฝ่าย
 นายพรานเห็นแล้วก็ออกมาต้อนรับพร้อมกับนิมนต์ท่านนั่งบนอาสนะบนเรือนของตน แล้ว
 ถวายอาหารวิงวอนที่ปรุงด้วยเนื้อสัตว์ป่าแก่ท่าน เมื่อพระภิกษุรูปนั้นฉันเสร็จแล้ว เขา
 ก็เข้าไปไหว้แล้วนั่งลง พระเถระเมื่อจะเทศนาสั่งสอนเขาจึงได้ประกาศโทษแห่งการฆ่า
 และแสดงองค์แห่งศีลไว้ดังนี้

ปาณาติบาต มุ่งองค์ประกอบ ๕ อย่างคือ เป็นสัตว์มีชีวิต • รู้ว่าเป็นสัตว์มี
 ชีวิต • มีจิตคิดจะฆ่า • พยายามฆ่า • สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น • ปาณาติบาต
 นี้ไม่ว่าจะลงมือทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำก็เป็นปาณาติบาตกรรมเหมือนกัน ผู้ทำปาณาติบาต
 เมื่อตายไปย่อมไปเกิดในนรก ในเปรตวิสัย ในก่าเนกคิริจแดน ทนรกหมกไหม้ เสวย
 มหันตทุกข์อยู่เป็นเวลานาน ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์เพราะกุศลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็ยัง
 จะต้องได้รับความทุกข์นานาประการ ด้วยเศษวิบากแห่งปาณาติบาตคือ จะถูกกัศอวยวะ
 มีมือและเท้า เป็นต้น จะถูกทรมาณร่างกายด้วยการเขี่ยนตีด้วยหวาย เป็นต้น จะไ้
 รับอุบัติเหตุจนร่างกายแหลกละเอียด จะตายหึ่ง ๆ ที่อยู่ในวัยเด็ก จะตายตั้งแต่อยู่ในท้อง
 จะตายเมื่ออยู่ในวัยหนุ่มสาว จะเป็นคนไข้โรคและโรคนั้น ๆ ที่รักษาไม่หาย คือ โรคปาก
 คีรีฆะ โรคตา โรคท้อง วัณโรค โรคหิด โรคกลาก จะต้องเสว้าโศกเพราะผลกรรม
 จากบุตร ภรรยา และญาติ และจะเป็นคนที่มีจิตสะกึ่งฉวาวอยู่ตลอดเวลา

อหิณนาทาน มีองค์ประกอบ ๕ อย่างคือ เป็นสิ่งของที่มีเจ้าของหวงแหน .
 รู้ว่า เป็นสิ่งของที่มีเจ้าของหวงแหน . มีจิตคิดจะลัก . พยายามลัก . ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น . ไม่ว่าจะทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำก็สำเร็จเป็นอหิณนาทานเช่นกัน
 ผู้ทำอหิณนาทานเมื่อตายไปย่อมไปเกิดเสวยมหันตทุกข์อยู่ในรก ในเปรตวิสัย หรือใน
 กำเนิดคิริจฉาน ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเกิดในตระกูลชั้นต่ำ เป็นคนยากจนซัดสน ต้อง
 เที่ยวขอทานคนอื่นกิน เห็นของบริโภคนิยมและอุปโภคที่ดี ๆ ก็ไต่แต่น้ำลายสอ ไม่ได้ดังปรารถนา
 มักเป็นโรคหืด เป็นคนหัวขโมย เป็นรับใช้คนอื่น มีชีวิตอยู่เหมือนกับเปรต ยินดีแต่ในเรื่อง
 ขโมย

กาเมสุมิฉฉาจาร มีองค์ประกอบ ๔ ประการคือ เป็นหญิงที่มีเจ้าของหวงแหน
 . รู้ว่า เป็นหญิงที่มีเจ้าของหวงแหน . ต้องการจะเกี่ยวข้องกับหญิงนั้น . ใฝ่ประพฤติก
 ล่วงเกินในหญิงนั้น . ผู้ประพฤติกาเมสุมิฉฉาจารเมื่อตายไปย่อมไปตกนรกหมกไหม้อยู่
 เป็นเวลานาน หรือไม่ก็ไปเกิดเสวยทุกข์อยู่ในเปรตวิสัยหรือกำเนคคิริจฉาน ถ้าพ้นจาก
 อบายแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จักประสบมหันตทุกข์เพราะเหตุ พวกมนุษย์ก็ สัตว์เคี้ยวหญ้าก็
 เทวาก็ก็ ย่อมไม่ยินดีไม่ชอบใจ พอพบเห็นผู้ทำกาเมสุมิฉฉาจารจะคำหรือไม่ก็เอาไม้ไล่ตี
 หอนไม้หรือก้อนหินที่คนอื่นขว้างหมายคนอื่นก็จะไปตกถูกคนทำกรรมนี้ ภัยต่าง ๆ มีราชภัย
 และโจรภัย เป็นต้น ก็จะมาถึงคนทำกรรมนี้ นอกจากนั้นยังจะเป็นโรคต่าง ๆ คือ โรค
 เรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคโศ โรคหืด โรคลมบ้าหมู รวมทั้งโรคอื่น ๆ ที่รักษายากอีก
 ด้วย จะเกิดเป็นคนว่างวิกล ผิวพรรณขรุขระอมไม่น่าดู มีเอ็นและกระดูกปรากฏให้เห็นเหมือน
 เปรต และจะเกิดเป็นกะเทยอีกหลายชาติ

มุสาวาท มีองค์ประกอบ ๔ ประการคือ เรื่องไม่จริง . จิตคิดจะกล่าวให้
 คลาดเคลื่อน . พูดออกไป . ผู้อื่นเข้าใจความหมาย . ผู้พูดมุสาวาทย่อมตายไปเกิด
 เสวยทุกข์อยู่ในรก เป็นต้น ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ก็ยากจะพูดอย่างใดอย่างหนึ่ง เศษวิบาก
 แห่งมุสาวาทนั้นก็ยิ่งจะทำให้ได้รับทุกข์อีกเป็นอันมาก เป็นต้นว่า ทำให้ฟัน ริมฝีปาก และ
 ปากวิกลวิปริต ทำให้เป็นคนใบ้ คนหูหนวก ทำให้เป็นที่เกลียดชังแก่คนทั้งหลาย ทำให้ถูก
 กล่าวหาในเรื่องไม่จริงจนได้รับโทษ มีกลิ่นปากเหม็นเป็นนิจ

สุราเมรัย มีองค์ประกอบ ๔ ประการคือ น้ำเมา . จิตคิดจะดื่ม . ดื่ม .
 น้ำเมาล่วงเข้าไปในลำคอ . ผู้ที่เมาน้ำเมาซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทย่อมประมาทใน

กุตถกรรม เมื่อตายไปย่อมไปเกิดเสวยทุกข์อยู่ในนรก ในเปรตวิสัย หรือในกำเนิดกิริจฉาน เป็นเวลานาน ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะได้รับทุกข์ในมนุษย์โลกอีกคือ จะเป็นคนบ้า ไม่รู้จัก ของสะอาด ไม่สะอาด ไม่รู้จักสิ่งที่ควรเคารพและไม่ควรเคารพ จะเป็นเหมือนสุนัขบ้า จำคนทั่ว ๆ ไปไม่ได้ จะเป็นคนขี้ขลาด และเป็นคนไม่รู้จักอาย

นายพรานไค้หังโทะแห่งการหุศลเช่นนี้แล้ว ก็รู้สึกกลัวความทุกข์ในชาติหน้า จึงนิมนต์พระเถระไปฉันอยู่ถึง ๓ วัน วัสสิล ๕ และนับถือพระรัตนตรัย ไม่ประมาทในกุตถกรรมอยู่จนตลอดชีวิต เมื่อตายไปก็ไค้ไปเกิดในสวรรค์เสวยทิพย์สมบัติอยู่เป็นเวลานาน ถึง ๑ พุทธันตร เมื่อพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นก่่าจิตความมิดโหมตันต์ให้สิ้น แล้วเสด็จกับขันขปนินิพพานไป และพุทธศาสนาไค้เจริญรุ่งเรืองเป็นประโยชน์แก่ชาวเกาะในลังกาทวีปแล้ว เขา (นายพราน) จึงไค้จุติจากสวรรค์มาเกิดเป็นบุตรของฉิสรชนคนหนึ่ง ซึ่งมีบุตร ๘ คน อยู่ที่บ้านชิตทกปิฏฐิระในโกฏฐปาลชนบท ในลังกาทวีป เขามีกำลึงเข้มแข็งเท่ากับช้าง ๑๐ เชือก และไค้รับการขนานนามว่า นิมมละ เมื่อนิมมละกุมารอายุไค้ ๑๒ ปี พระเจ้ากาถวรมคิสสะมีพระราชประสงค์จะป้องกันพวกทมิฬ จึงไค้ตั้งที่ชวาทย์อำมาตย์บุตรของนางสนมอีกคนหนึ่งพร้อมกับบุตรของที่ชวาทย์อำมาตย์เองให้รักษาอยู่ริมฝั่งแม่น้ำกัจจนกะ ที่ชวาทย์อำมาตย์จึงไค้บังคับให้ตระกูลใหญ่ ๆ ส่งบุตรมาตระกูลละ ๑ คน เพื่อช่วยป้องกันเขตแดน ภายในบริเวณ ๑ โยชน์ และอำมาตย์นั้นไค้ส่งบุตรไปหากุฎฐนิ ๒ บุตร ๘ คนนั้นด้วย กุฎฐนิจึงไค้บอกบุตรของตนว่า พวกเจ้าคนใดคนหนึ่งจะตองไปอยู่รับใช้พระราชบุตร พวกที่ ๆ ไค้พูดว่า พวกเราเป็นคนทำงาน ส่วนนิมมละไค้ไค้ทำอะไรเลย กินแล้วกินนอนแสนสบาย ขอให้เขาไปรับใช้พระราชบุตรเถิด นิมมละฟังแล้วก็โกรธจึงออกเดินทางไปคลอคลิน ลิ่นระยะทางประมาณ ๓ โยชน์ พอรุ่งเช้าก็ไค้เข้าเฝ้าพระราชบุตร ฝ่ายราชบุตรทราบเรื่องนั้นแล้วก็สงสัยในการเดินทางมาของเขา ประสงค์จะทดลองการเดินทางไกลของเขาจึงใช้ให้นิมมละไปหาชูระอย่างหนึ่งแทนพระองค์ว่า เรามีสหายอยู่คนหนึ่งชื่อ กุณฺโหลพรหมณ์ อยู่ที่หวามณฺโหลคามใกล้เจติยบรรพต เรามีสินค้าอยู่ฝั่งสมุทรฝั่งโน้น เจ้าจงไปเอาสินค้าที่เขาให้แล้วมา จากนั้นก็ให้เขาบริโภคอาหารและมอบราชสาส์นแก่เขา นิมมละเดินทางไปเป็นระยะทาง ๔ โยชน์ก็ถึงอนุราชบุรี ไค้พบกับพรหมณ์นั้น ฝ่ายพรหมณ์นั้นเห็นเขาแล้วก็รู้สึกทศวงคอกการมาของเขา จึงสั่งให้เขาไปอาบน้ำที่สระแล้วไค้ยกกลับมา นิมมละไค้เคยมาอนุราชบุรีเลย เขาอาบน้ำที่สระแล้วไค้เตยไปไหว้พระศรีมหาโพธิและพระเจดีย์ที่อุปาราม จากนั้นก็เข้าเมืองไปเดินเที่ยว

จนทั่ว ซัดของหอมจากตลาดแล้วก็ออกจากเมืองไปทางประตูคานทิสเหนือ เก็บคอกบัวจาก
สระบัวแล้วก็นำมาขังบ้านพรหมณ์ เมื่อพรหมณ์ถามว่าไปไหนมา เขาก็บอกสถานที่ที่ตน
เองไปมา พรหมณ์ได้ยินแล้วก็อัศจรรย์ใจคิดว่าบุรุษนี้เป็นบุรุษอาชาไนย ถ้าพระเจ้าเอฬาระ
หรามก็จักนำเขาไปเป็นทหารรับใช้เป็นแน่ เพราะฉะนั้นบุรุษนี้ไม่ควรอยู่ใกล้พวกหมิพ ควร
ให้อยู่ในสำนักมหาราชเจ้าผู้เป็นพระราชบิดาของราชบุตรนี้ (พระเจ้าคามพิชัย) เมื่อคิด
ไต่ถั่งนั้นจึงเขียนจดหมายขึ้น ๑ ฉบับ มอบให้เขาถือไป พร้อมกับจักเครื่องบรรณาการ คือ
ข้าวหนึ่ง ซึ่งประมาณค่ามิได้ เรียกว่า ข้าวปทุมวันนะ มอบให้เขานำไปถวายราชบุตรสหาย
ของตน นิมนต์ไปถึงราชบุตรในเวลาบ่าย ไต่ถวายจดหมายและบรรณาการนั้นแก่พระ
ราชบุตร ฝ่ายพระราชบุตรทอดพระเนตรเห็นสิ่งเหล่านั้นแล้วก็ทรงพอพระทัยมาก ไต่ประหาร
รางวัลแก่เขา ๑ พันกหาปณะ ครั้งนั้นพวกมหาเศรษฐีศิกิฉิฉา จึงส่งเสียงหัวเราะเยาะ
เขาขึ้น แต่พระราชบุตรก็ไม่ทรงสนพระทัยอับประทานให้อีกถึง ๑ หมื่นกหาปณะ ให้ช่าง
กลบกลัดคมให้เขา ให้คนพาเขาไปอาบน้ำในแม่น้ำ ให้เอาผ้าเก่าที่สกปรกซึ่งโถกอยู่ที่
ศิระออกแล้วเอาข้าวปทุมวันนะโถกให้ใหม่ จากนั้นราชบุตรก็ประทานเลี้ยงแก่เขา และ
ประทานทรัพย์ให้เขามาก ๑ หมื่นกหาปณะ รวมทั้งที่นอนอันประเมินค่ามิได้ นิมนต์รวบรวม
สิ่งของทั้งหมดไต่แล้วก็นำกลับไปบ้านบิดามารดา มอบเงิน ๑ หมื่น ให้แก่มารดา มอบ
ที่นอนให้แก่บิดา แล้วรีบกลับมารักษาหน้าที่ในคินนินันเอง รุ่งเช้าราชบุตรทราบเรื่องก็
พอพระทัยมาก ประทานนามใหม่ให้ว่า สุรนิมมละ นอกจากนั้นยังได้ประทานเส็ดย้าอาภรณ์
บริวารและเงินให้อีก ๑ หมื่นกหาปณะ แล้วส่งไปเฝ้าพระเจ้ากาวรรณทิสสะ สุรนิมมละ
ไต่ นำเงิน ๑ หมื่นนั้นกลับไปมอบให้บิดามารดาก่อน จึงเดินทางไปเฝ้าพระเจ้ากาวรรณ
ทิสสะ ขณะนั้นพระเจ้ากาวรรณทิสสะกำลังรับสั่งให้ช่างเหล็กทำอาวุธต่าง ๆ อยู่
สุรนิมมละไปถึงแล้วก็ถวายบังคมยืนอยู่เฉพาะพระพักตร์พระองค์ พวกช่างเหล็กเห็นเขา
ก็หัวเราะ หลางพูดว่า เด็กหนุ่มอย่างนี้หรือจะเป็นนายทหารได้ พระราชาทวิสสั่งเขาให้
เอาคานที่ยังทำไม่เสร็จ ๑๐ เล่ม ๆ หนึ่งยาว ๔ ศอก และกว้าง ๑๖ นิ้ว ไปลับให้คม
เขารับเอาคานเหล่านั้นไปลับจนคมคิแล้วก็นำกลับมาวางไว้ เขาโกรธว่าพวกช่างเหล็ก
หัวเราะจึงหยิบคานเล่มหนึ่งไปขว้างพวกนั้นตายไปถึง ๕๐๐ คน พระราชาทอดพระเนตร
เห็นคานที่สะอากแวววาววางเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่อย่างนั้น จึงไต่พระราชทานทรัพย์
เป็นอันมากแก่เขา และไต่ส่งไปอยู่กับคามพิชัยราชกุมาร ฝ่ายคามพิชัยราชโอรสก็ไต่
พระราชทานทรัพย์เป็นอันมากให้แก่เขาเช่นกัน และมอบหมายให้เขารับหน้าที่เป็นนาย
ทหารอยู่กับพระองค์

กัน แล้วจึงกลับเข้าไปบอกพวกที่ชาย ๆ ออกไปเห็นการกระทำนั้นเป็นที่น่าอัศจรรย์จึงพากันสรรเสริญการกระทำของน้องนั้นแล้วกลับเข้ามาใน ค่ายเหคุคงกล่าวมานี้ เขาจึงได้ชื่อใหม่ว่า โคชยิมพระ กิตติศัพท์เรื่องพละกำลังของโคชยิมพระนี้ได้ยินไปถึงพระโสทพระเจ้ากถาวรรณคดีสละผู้เป็นพระราชบิดาของคามณีอภัย จึงรับสั่งให้นำเขามาเข้า แล้วส่งไปอยู่กับคามณีราชกุมาร คามณีราชกุมารก็ทรงรับไว้เป็นทหารอยู่กับพระองค์

นายทหารของคามณีราชกุมารคนหนึ่งชื่อ เถรปุคตาทภัย เป็นผู้มีพละกำลังมากเช่นกัน เมื่อครั้งสมัยพระกัศปสัมมาสัมพุทธเจ้า เถรปุคตาทภัยนี้ได้เกิดเป็นกฤตมณีพึงพระบรมเทศนาแล้วเลื่อนไฉจึงได้ถวายปัจจัยและสิริภักดิ์แก่พระสงฆ์อยู่ตลอด ๒ หมื่นปี และได้ทำบุญอื่นอีกมากมายตลอดอายุขัย ค่ายบุญนั้นเมื่อตายไปเขาจึงได้ไปเกิดในวิมานทองบนสวรรค์เสวยทิพย์สุขและอภิรมย์สำราญอยู่กับเหล่านางอัปสรหลายพันนางบนสวรรค์นั้นเป็นเวลานานถึง ๑ พุทธจักร เมื่อพุทธศาสนาไปเจริญแพร่หลายอยู่ในลังกาทวีปแล้วเขาจึงได้จุติจากสวรรค์ลงมาเกิดเป็นบุตรของคหบดีที่กิตติความไกลไกลบรรพทในโรหชนบท บิคมารคาไคตั้งชื่อเขาว่า อภัย เพื่อให้คล้องจองกับพระนามของพระราชบิดา เมื่อเขายังเด็ก อายุเพียง ๑๒ ปี เขาสามารถยกหินซึ่งคน ๔-๕ คนไม่อาจยกได้โยนเล่นไปมาได้ เมื่ออายุ ๑๖ ปี บิคาจึงได้ตัดไม้ท่อนกลม ๆ หนัก ๓๔ ทำสิ่ง ยาว ๑๖ ศอก ให้แก่เขา เพื่อทดลองกำลังของเขา เขาได้เอาท่อนไม้ั้นฟาดฟันท้าวคันตาสในที่ต่าง ๆ อัมระเนระนาค เพราะฉะนั้นเขาจึงได้ชื่อว่า มหาโยธา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยพละกำลังเท่ากับพระยาช้าง ๑๐ เชือก บิคาของเขาเป็นอุปัฏฐากของพระมหาสุมนะเถระ เมื่อได้ฟังพระบรมเทศนาก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล เขาเป็นผู้มั่นคงต่อพระศาสนา ต่อมาจึงได้ถกบวชบำเพ็ญเพียรเจริญวิปัสณาจนได้บรรลุอรหัตตผล และได้เป็นพระเถระในลำดับต่อมา ดังนั้นบุตรของพระเถระนี้จึงได้ชื่อว่า เถรปุคตาทภัย ฝ่ายพระเถระคิดว่าขออย่าให้บุตรของเป็นทหารตายในที่ที่ไม่ควรตายเลย เมื่อคิดได้ดังนี้จึงได้ให้บุตรของตนบวชเป็นสามเณร พระเถระเจ้าและสามเณรผู้เป็นบุตรพากันอยู่ที่กัณฑ์วิหารอย่างสุขสบาย ฝ่ายสามเณรได้เที่ยวเก็บหน่อมะพร้าวมาปลูกไว้ที่วิหารนั้นเพื่อถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ไม่นานนักมะพร้าวเหล่านั้นก็ติดดอกออกผล ทั้งสามเณรและพวกภิกษุก็ได้ฉันหน่อมะพร้าวเหล่านั้น ครั้งหนึ่งอภัยสามเณรได้เข้าไปบ้านค้ายูระบางอย่างยังไม่กลับ โคชยิมพระได้เข้าไปที่วิหารนั้นพร้อมกับบิวารของคน เหล่าบิวารได้ทูลกับโคชยิมพระว่า ขอท่านช่วยเก็บผลมะพร้าวให้พวกเราด้วย โคชยิมพระจึงเอาแขนฟาดคันมะพร้าว ทำให้ลูกมะพร้าวหล่นลงมา

แล้วเอาสั้นเท้าปกเปลือกจนเสร็จแล้วมอบเฉพาะผลให้พวกบริวารเอาไปกิน จนเหล่านั้น
กินมะพร้าวแล้วก็พากันนอนหลับไป อกัยสามแฉะออกจากบ้านมาเห็นมะพร้าวหล่นเกลื่อนกลาด
อยู่จึงถามว่า ใครทำมะพร้าวหล่น พอโค้ทราบว่โค้ขยิมพระเป็นคนทำก็จึงเดินเข้าไปหา
ขณะนั้นโค้ขยิมพระกำลังนอนหลับอยู่ สามแฉะต้องการให้โค้ขยิมพระได้เห็นผละกำลังของ
ตน จึงเอานิ้วเท้าข้างซ้าย ๒ นิ้ว คีบเท้าของโค้ขยิมพระลากไปที่ด้านพระเจดีย์จนคนและ
พระภิกษุทั้งหลายรวมทั้งโค้ขยิมพระเองก็ร้องขอ จึงโค้ปล่อย เมื่อโค้ขยิมพระได้รับการ
ปลดปล่อยไปแล้วจึงโค้กลับไปยังมหาคาม และโค้กรามทูลเรื่องที่สามแฉะมีกำลังมากกว่า
ตนให้พระราชาราบ เพื่อจะได้นำมาเป็นนายทหาร พระราชาได้มอบหมายให้โค้ขยิมพระ
ไปขอให้อกัยสามแฉะสึกออกมาอยู่กับพระองค์ โค้ขยิมพระโค้ไปหาสามแฉะและอ้วนอน
ขอให้สามแฉะสึกออกมาเพื่อช่วยอุปถัมภ์พระศาสนา เมื่อเห็นว่าสามแฉะไม่ปรารถนาจะสึก
จึงโค้อ้วนอนโดยประการต่าง ๆ เป็นต้นว่า พวกหมิพิโค้ทำลายต้นพระศรีมหาโพธิ์ และ
มหาสถูปเป็นจำนวนมากแล้ว ขอสามแฉะจงสึกออกไปช่วยพระราชากำจัดพวกหมิพิและเชิกษุ
พระศาสนาไว้เถิด เมื่อให้สามแฉะสึกแล้วโค้พาไปเฝ้าพระราชา พระราชาก็ทรงรับเขา
ไว้เป็นนายทหารในราชสำนัก

นายทหารอีกคนหนึ่งชื่อ ภรรยา มีผละกำลังเท่ากับข้าง ๑๐ เชือก เช่นกัน เมื่อ
สมัยพระกัศปสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ภรรยาโค้เกิดเป็นกุ่มมีเอื่อมใสใน
พระรัตนตรัยอยู่แล้ว วันหนึ่งเขาโค้ฟังอานิสงส์แห่งการถวายชิริภักดีว่ามีอานิสงส์มาก จึง
โค้เตรียมชิริภักดีถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ เขาโค้ถวายชิริภักดีและห่าบุดอื่น ๆ อีกอยู่จนตลอด
ชีวิต เมื่อตายไปโค้โค้ไปเกิดในวิมานทองที่มีนางอัปสรมากมายบนสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติ
อยู่ ๑ พุทธจักร เมื่อพระโคตมพุทธเจ้าของพวกเราเสด็จอุบัติขึ้นและเสด็จดับขันธปรินิพพาน
ไปแล้ว เขาโค้เกิดเป็นบุตรของกุมารกุ่มมีอยู่ที่บ้านถูปกัณหะ ในโรหณชนบท ด้วยบุดที่
เขาทำมาก่อนนั้น พอเขาเกิดซุมหริพิก็เกิดขึ้นด้วย มารคามีคาคักโค้ใจว่าซุมหริพิเกิดเพื่อ
บุตรของเรา ดังนั้นมารคามีคาคาและธูาคักทั้งหลายจึงพากันตั้งชื่อให้เขาว่า ภรรยา ภรรยา-
กุมารเจริญเติบโตมาโดยลำดับ เมื่ออายุโค้ ๑๒ ปี โค้ไปเที่ยวป่ากับพวกเด็ก ๆ ชาวบ้าน
โค้วิ่งไล่เตะกระต่ายเล่นจนตาย เมื่ออายุ ๑๖ ปี โค้ไปเที่ยวป่ากับพวกชาวบ้าน โค้วิ่ง
ไล่เตะกวางและสุกรป่าอ้อมตายระเนระนาดเช่นกัน ดังนั้นเขาจึงโค้ชื่อว่า ภรรยาหาโยธา
พระราชาทรงทราบกิตติศัพท์เรื่องผละกำลังของเขา จึงไปรคให้นำมาเป็นทหารอยู่ใน
ราชสำนักพร้อมกับโค้รับพระราชทานเครื่องใช้สอย มีเสื่อผ้า เป็นต้น มากมาย

นายทหารอีกคนหนึ่งของความฉิบหายชื่อ ชัชวาลหะวะ มีผละกำลังมากปรากฏไปทั่วทุกทิศเช่นกัน เมื่อครั้งศาสนาพระกัสปสัมมาสัมพุทธเจ้า เขาได้เกิดเป็นกฏุมตีหิงพระธรรมเทศนาแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส จึงได้สร้างกฐีหนึ่งไว้ในปี และจัดหาเครื่องใช้สอย มีเตียงและตั้งกันไว้ให้พร้อม แล้วนิมนต์พระภิกษุสาวกของพระพุทธองค์รูปหนึ่งให้จำพรรษาอยู่ในกฐีของตน ได้ห้ามบำรุงพระภิกษุนั้นด้วยปัจจัย ๔ ทอดกพรรษา เมื่อทอดกพรรษาแล้วก็ได้อวยไชยจรกัณฑ์ เขาได้ห้ามบุญมากมายอยู่ถึงเพียงนี้ เมื่อตายไปจึงได้ไปเกิดในวิมานทอง กว้าง ๑๒ โยชน์ เมืองแน่นด้วยหม่านางเทพอัปสร เสวยทิพย์สมบัติอยู่บนสวรรค์ถึง ๑ พุทธันตร เมื่อพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าของพวกเราเสด็จอุบัติขึ้นและดับขันธปรินิพพานไป และพระศาสนาของพระองค์ก็แผ่เข้าไปเจริญรุ่งเรืองในเกาะลังกาแล้ว เขา (ภรรยาโยธา) จึงได้จุติจากสวรรค์ลงมาเกิดเป็นบุตรคนสุดท้ายของอภยคณบดี ที่บ้านโหมกคาม ในกัณณกชนบทใกล้กับนังกุลนคร มีชื่อว่า หะวะ แต่เพราะมีเท้างอหน้อยหนึ่ง คนทั้งหลายจึงเรียกเขาว่า ชัชวาลหะวะ เมื่อเขาไปเล่นกับชาวบ้านเขาได้วิ่งไล่กระบือป่าตัวใหญ่จนทันแล้ว แล้วจับเท้ากระบือยกขึ้นแกว่งรอบศีรษะแล้วฟาดลงกับพื้นจนกระดูกแตกอะเอียด พระราชาทราบกิดคิหิหั้นแล้วก็ไปรคิให้น้ำชัชวาลหะวะมาเป็นนายทหารอยู่ในราชสำนักเจ้าความฉิบหาย

ความฉิบหายยังมีทหารที่ทรงผละกำลังอยู่อีกคนหนึ่งทีพระราชาบิดาส่งไปให้คือ ปุสสหะวะ เมื่อครั้งที่พระกัสปสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ปุสสหะวะเกิดเป็นกฏุมตี ได้ฟังพระธรรมเทศนาทีพระพุทธองค์ทรงแสดงให้เห็นถึงอานิสงส์แห่งการถวายชิริภักดีว่ามีผลมาก จึงได้เตรียมชิริภักดีไว้ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ เขาได้ถวายชิริภักดีและถวายทานอื่น ๆ มีจีวร เป็นต้น อยู่ตลอด ๒ พันปี พร้อมกับได้ห้ามบุญอื่น ๆ ในลักษณะนี้อยู่ตลอดอายุขัย เมื่อตายไปได้ไปเกิดเสวยทิพย์สมบัติอยู่บนสวรรค์ ๑ พุทธันตร เมื่อพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นและดับขันธปรินิพพานไปแล้ว รวมทั้งพุทธศาสนาก็เข้าไปเจริญรุ่งเรืองอยู่ในลังกาทวีปแล้ว ปุสสหะวะจึงได้จุติลงมาเกิดเป็นบุตรของอุปถกฏุมตีในเคววิฏกคาม ใกล้จิครบรพทในโรนณชนบทในลังกาทวีป เพราะกุมารนั้นเกิดในเวลาพระจันทร์เสวยปัสสะฤดู พวกญาติจึงตั้งชื่อเขาว่า ปุสสหะวะ พออายุได้ ๘ ขวบเขาได้ไปวัดพร้อมกับพวกเด็กอื่น ๆ เพื่อไปบูชาคันพระศรีมหาโพธิ ได้หยิบสังข์ที่วางอยู่ที่นั่นขึ้นเป่าด้วยกำลังแรงของตน เสียงสังข์ดังประหนึ่งเสียงถสนิฆาต (เสียงฟ้าผ่า) พวกเด็ก ๆ และเหล่าสัตว์จุกุบาทต่างศอกใจกลัวแทบจะเป็นบ้า ปุณณกนิภอยู่ในอากาศ

ทกใจ ร่วงหล่นลงสู่พื้นดิน ค้วยเหตุนี้เขาจึงมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า กุมมาปุตสเทวะ เมื่อ
อายุ ๑๒ ขวบ กุญฺมพิฏฐ์เป็นมิกาก็ได้ให้เรียนวิชาการยิงธนู ซึ่งเป็นวิชาที่ถ่ายทอดสืบต่อกัน
มาภายในตระกูลของชน เขาเชี่ยวชาญวิชาธนูทั้ง ๓ สาขา คือ สาขาสัตว์เวชี วิชชเวชี
และ พาลเวชี^๓ เขาสามารถยิงเกวียนบรรทุกทรายที่ผูกติดกันถึง ๑๐๐ เล่ม
ทะลุได้ สามารถยิงกระดานไม้มะเคื่อ ๔ แผ่น หนาแผ่นละ ๑๖ นิ้ว ที่วางซ้อนกันไว้
ทะลุได้ สามารถยิงแผ่นเหล็กแผ่นทองแดง หนาแผ่นละ ๔ นิ้ว ที่วางซ้อนกันไว้ถึง ๔
แผ่น ทะลุได้ และสามารถยิงไปทางบกและทางน้ำไครยะทางถึง ๔ กุสะ นอก
จากนั้นเขายังเป็นผู้เชี่ยวชาญศิลปศาสตร์ที่ชวนฉงนสนเท่ห์อยู่อีกไม่ถ้วน ฉะนั้นเขาจึง
มีชื่อเสียงจรจรหายไปทั่วตามพมณฑทวีป พระเจ้ากาวรรณคัสสะทรงทราบกิตติศัพท์นั้นแล้ว
จึงไปขอให้ส่งเครื่องบรรณาการและพระราชสาส์นไปให้มิกาชองเขา พระราชทานทรัพย์
ให้จนเป็นที่พอใจแก่มิกาชองเขาแล้ว จึงให้นำปุตสเทวะนั้นมาเป็นทหารอยู่ในราชสำนัก
คามณีราชกุมาร

คามณีราชกุมารยังมีนายทหารอยู่อีกคนหนึ่งชื่อพระราชาส่งไปให้คือ ลหิวสกะ
เมื่อชาติก่อนลหิวสกะเกิดเป็นกุญฺมพิฏฐ์และเป็นอุบาสกเลื่อมใสในศาสนาของพระกัสสปะ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ได้หุงข้าวปายาสที่ปรุงด้วยสิ่งต่าง ๆ มีของหอมและเนยใส เป็นต้น
ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์พร้อมกับผ้าเนื้อละเอียด ค้วยความเลื่อมใส ฉะนั้นยังได้ทำบุญ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๓ สัตว์เวชี เพียงแต่ไคยีนเสียงก็ยิงลูกธนูไปถูกเป้าหมายได้ วิชชเวชี ฟ้าแอบ
ให้แสงสว่างเพียงครั้งเดียวก็สามารถยิงลูกธนูไปถูกเป้าหมายได้ พาลเวชี แม้เป้าหมาย
จะเล็กเท่าลูกมะเขือและอยู่ไกลถึง ๑ โยชน์ ก็สามารถยิงลูกธนูไปถูกเป้าหมายได้

มหาวงษ์ เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย, ๒๕๖๓), หน้า ๔๖๒-

ต่าง ๆ ถึกมากมาย รวมทั้งรักษาศีล ๕ และศีล ๘ อยู่ตลอด ๒ หนปี เมื่อตายไปได้ไป
เกิดในสวรรค์เสวยทิพย์สมบัติอยู่ ๑ พุทธจักร เมื่อพระโคตมพุทธเจ้าของพวกเราเสด็จ
จุติขึ้นและดับขันชปรินิพพานไปแล้ว และศาสนาของพระองค์ก็แพร่หลายอยู่ในลังกาทวีป
แล้ว เขาจึงได้คิดถึงมาเกิดเป็นบุตรของมิตตกุฎุมพิตที่บ้านจาปิตาม โกลัญญาชอุทธา
ในโรหณชนบท ในลังกาทวีป พวกญาติตั้งชื่อเขาว่า วสกะ เมื่อเขาเจริญเติบโตขึ้น ก็
เป็นผู้มีร่างกายสวยงาม สง่าผ่าเผย คนทั้งหลายจึงเรียกเขาว่า สหิยวสกะ เขามีร่างกาย
สวยงามไม่อ้วนไม่ผอมจนเกินไป เป็นที่รักใคร่ชอบใจแก่ผู้พบเห็น ก็เพราะธานีสงฆ์แห่ง
การรักษาศีลแต่ชาติก่อนนั่นเอง เขาเจริญเติบโตขึ้นโดยลำดับ จนอายุได้ ๒๐ ปี ก็เป็น
ผู้มีกำลังแข็งแรงเท่ากับช้าง ๑๐ เชือก และเชี่ยวชาญในวิชายิงธนู วันหนึ่งเขาได้ชวน
คน ๒-๓ คน ไปด้วยเพื่อช่วยดมยิงใหญ่ให้เป็นขึ้นมา เขาซึ่งมีกำลังมากได้ชวนคนไปดมยิง
อย่างรวดเร็ว ซึ่งคนที่เขานำไปดมแต่ละครั้งนั้น คนธรรมดา ๑๐ คน จึงจะสามารถนำ
ไปได้ เพราะฉะนั้นเขาจึงมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วลังกาทวีปว่าเป็นผู้มีกำลังมาก พระราชา
ทรงสละภคิตศัทพ์นั้นแล้ว ก็โปรดให้ไปนำตัวมาและให้ไปเป็นทหารอยู่ในราชสำนักคามินี
ราชกุมาร เขาเป็นนายทหารคนที่ ๑๐ ได้รับพระราชทานของใช้สอยและเครื่องตกแต่ง
มีม้า เป็นต้น จากพระราชา เป็นนายทหารผู้มีชื่อเสียงอีกคนหนึ่ง

นายทหารของคามินีราชกุมารอีกคนหนึ่งชื่อ ทาฐฐาเสนะ ไม่มีใครนำมา แต่
ได้มาขอเป็นทหารด้วยตนเอง ในภทรกัปนี้เมื่อสมัยที่พระกัศสปสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จจุติ
ขึ้นในโลกเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก ได้เทศนาสั่งสอนช่วยให้เทวดาและมนุษย์ข้ามพ้นโทษ
สงสาร เข้าถึงพระนิพพานไป ทาฐฐาเสนะนี้เป็นอุบาสกคนหนึ่งฟังพระธรรมเทศนาแล้วเกิด
ศรัทธาเลื่อมใสในศาสนา ได้ถวายชีวิตแก่พระภิกษุสงฆ์และได้ถวายปัจจัย ๔ แก่พระ
ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขอยู่ ตลอด ๒ หนปี เขาทำบุญมากมายหาประมาณ
มิได้จนอายุชย เมื่อตายไปได้ไปเกิดเป็นเทวดาเสวยทิพย์สมบัติอยู่บนสวรรค์ ๑ พุทธจักร
เมื่อพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าของพวกเราเสด็จจุติขึ้นและดับขันชปรินิพพานไป และ
ศาสนาของพระพุทธรองค์ก็แพร่เข้าไปอยู่ในลังกาทวีปแล้ว เขาจึงได้คิดถึงมาเกิดในมหา
ตระกูลที่บ้านกุพันชคาม ในโรหณชนบทลังกาทวีป บิคารมารคาและญาติทั้งหลายตั้งชื่อเขา
ว่า ทาฐฐาเสนะ เมื่อเขาเจริญวัยจนอายุได้ ๑๖ ปี ก็เป็นผู้มีรูปร่างน่าชม มีพลังกำลัง
มาก วันหนึ่งเขาอยากจะทดสอบกำลังของตน จึงไต่ขึ้นไปบนภูเขาตึกเถาเถาย่านาง
มาสถานเป็นกระสอบแล้วบรรจุก้อนหินลงในกระสอบนั้นมิดปากกระสอบแล้วเอากระสอบ

หาทหารบริวารให้ได้อีกคนละ ๑๐ คน เช่นกัน และทหารเหล่านั้นก็พากันไปแสวงหาได้
มาทั้งหมดรวมเป็น ๑,๑๐๐ คน แล้วก็พากันเข้าพระราช พระองค์ก็คริสสั่งให้ทหารทั้ง
๑,๑๐๐ คน ไปหาทหารบริวารให้ได้อีกคนละ ๑๐ คน ทหารเหล่านั้นก็ไปแสวงหามาได้
รวมกันเป็น ๑ หมื่น ๑ พันคน รวมเป็นทหารที่พระองค์มีอยู่ทั้งหมด ๑ หมื่น ๒ พัน ๒ ร้อย
๒๑ คน นายทหารทั้งหมดเหล่านั้นผ่านการยอมรับจากพระเจ้ากากรวมทิศสะแล้วก็ได้มา
เป็นบริวารคอยปกป้องคุ้มครองอันตรายแก่เจ้าคามณีราชกุมาร

จบปริเฉทที่ ๑๗ เรื่องนายทหารของคามณีราชกุมาร ที่มีมาในคัมภีร์วิงสมาลินี
เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๑๔ การยุทิสงครามระหว่างกษัตริย์สองพี่น้อง

ความดีราชบุตรนั้นมีความแก่กล้า มากล้นด้วยเดชานุภาพ หลานภาพ ปุญฺญานุภาพ และปัญญาภาพ มีความกล้าหาญเสมอกับพระอินทร์ เชี่ยวชาญศาสตร์ว่าด้วยกาชี่ข้างและ บึงคัมภรต รวมทั้งศาสตร์อื่น ๆ มีศาสตราวุธศาสตร์ เป็นต้น มีพระเกียรติยศปรากฏไปทั่ว มหาคาม พระเจ้ากาถวรมหัตถิสสะ ให้พระราชโอรสอีกองค์หนึ่งพระนามว่า หิษคิสสะ ซึ่งมี กำลังและพาหนะเทียบพร้อมไปอยู่รักษาชนบทที่หิชาวาปี ครั้งหนึ่งเมื่อความดีราชบุตรทรงเยาว์วัย อยู่ หิจารณาทุกกำลังพลของตนว่าเพียงพอแล้ว ก็ให้อำมาตย์ไปกราบทูลพระราชบิดาว่า จักรบ กับพวกหมีหิ พระราชบิดาทราบแล้วก็ไม่ค่อยพอพระทัยนัก ประสงค์จะรักษาชีวิตพระราชโอรส ไว้ จึงตรัสสั่งพวกอำมาตย์ไปช่วยความเส่นหาว่า พวกท่านจงไปบอกลูกของเราว่า อาณาเขต เท่านั้นพอแล้ว อย่าทะเลาะกับพวกหมีหิเลย เพราะเมื่อทะเลาะกันก็จะต้องมีการสู้รบประหัต ประหารกัน เจ้าจงรักษาอยู่ที่ฝั่งนี้เท่านั้น อย่าได้ข้ามไปยังโน้นเลย ราชบุตรซึ่งใคร ๆ ก็ ห้ามไม่ได้ทราบแล้วก็ยังโหดร่ามทูลต่อพระราชบิดาอย่างนั้นอีกถึง ๓ ครั้ง เมื่อพระราชบิดา ทริสห้ามก็ไม่พอพระทัย จึงตรัสขึ้นว่า บิดาของเราเป็นบุรุษเสียเปล่า ทั้ง ๆ ที่บุตรของตน สามารถรบกับพวกหมีหิได้ แต่กลับไม่สั่งให้รบ มีแต่สั่งห้ามว่า อาณาเขตเท่านั้นพอแล้ว อย่า ข้ามไปยังโน้นเลย พระคำวิธของพระองค์แสดงถึงความอ่อนแอเหมือนกับคำพูดพวกยูหฺงิง เพราะฉะนั้นบิดาของเราควรจะนุ่งหมเหมือนยูหฺงิง จึงได้ส่งเครื่องนุ่งหมของยูหฺงิงไปถวาย พระองค์ว่า ขอให้พระราชบิดาไปรบได้แก่่งตัวด้วยเครื่องแต่งตัวชุดนี้ พระราชาก็ทรงกริ้ว รับสั่งให้พวกอำมาตย์หาไซ่ทองขึ้นเพื่อนำไปบอกพระราชโอรสไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อจะช่วยรักษาชีวิต เขา มิใช่เพื่ออย่างอื่น ราชบุตรทราบแล้วก็ไม่โกรธพระราชบิดาเช่นกัน จึงได้หลบหนีไปอยู่ ที่มถิยชนบท ตั้งแต่ที่ราชบุตรมีพระทัยซัดเคื่องต่อพระราชบิดา เป็นต้นมา มหาชนก็ได้เรียก พระนามราชบุตรนั้นว่า พุฏฐความดีราชกุมาร

เมื่อราชบุตรหลบหนีไปครบ ๙ วัน พระราชาก็เริ่มสร้างมหาตุคคสเจดีย์ เมื่อ สร้างเสร็จก็ไปรคให้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาประชุมกัน พระภิกษุจากจิตตอมรพท ๑ หมื่น ๒ พันรูป และจากที่อื่นอีก ๑ หมื่น ๒ พันรูปได้มายังมหาตุคคสวิหาร และเมื่อฉลองพระวิหาร เสร็จแล้ว พระราชาทรงรับสั่งให้เหล่าโยชาทหารมารุมนุมกันต่อหน้าพระสงฆ์ แล้วให้สาบาน ว่า จะไม่ไปสู้สนามรบของราชบุตรทั้ง ๒ นั้น พวกโยชาทหารก็ได้สาบานตามนั้น จึงไม่ได้ ไปร่วมรบ (เมื่อคราวเกิดสงครามระหว่างพี่น้องสองกษัตริย์) พระราชาให้สร้างวิหารไว้

๑๐๔ แห่ง และพระองค์ทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ถึง ๑๐๔ ปี จึงได้สวรรคต พระราชินีได้
 ถูยเชิญพระสรีระศพขึ้นราชรถไปยังทิศตะวันตก แล้วแจ้งให้พระภิกษุสงฆ์ทราบ ฝ่ายทิศตะ
 ราชกุมารทราบแล้วก็เสด็จมาจากที่ขวาเปิดถวายพระเพลิงพระบรมศพพระราชบิดาก็ได้
 ทูลขอช้างกุดพลกับพระราชมารดา ได้รับแล้วก็รีบหนีกลับไปยังที่ขวาปีเพราจะกลัวพระเชษฐา
 พวกอำมาตย์มาประชุมกันแล้วได้ส่งหนังสือไปกราบทูลทูลุฏฐคามณีราชกุมารให้ทรงทราบ ทูล
 ุฏฐคามณีราชกุมารทราบแล้วก็เสด็จมายังท่าบลุกุทธหาละ เมื่อทรงฟังข่าวการเสด็จสวรรคต
 ของพระราชบิดา ทรงส่งคนที่ไวใจไปสืบข่าวที่มหาคาม พวกชนเหล่านั้นไปแล้วทราบว่าพระ
 ราชินีเสด็จสวรรคตแน่แท้แล้ว จึงกลับมาทูลให้พระราชกุมารทราบ ฝ่ายพระราชกุมารก็ได้
 เสด็จไปยังมหาคามยึดเอาราชสมบัติ พวกอำมาตย์ก็พร้อมกันอภิเษกให้เป็นพระราชินี เมื่อ
 ได้เป็นพระราชินีแล้วก็ส่งพระราชสาส์นไปถึงพระอนุชาว่า ให้ส่งพระราชมารดาและช้าง
 กุดพลคืน พระอนุชาทรงตอบไปว่า พระราชมารดาและช้างกุดพลเป็นของข้าพเจ้า ก็ขอให้
 อยู่กับข้าพเจ้าเถิด แล้วก็มิยอมคืน เมื่อพระอนุชาไม่ให้คืน พระเจ้าทูลุฏฐคามณีก็ส่งพระ
 ราชสาส์นไปอีกถึง ๓ ครั้ง ก็ยังไม่คืน จึงเตรียมยกกองทัพออกไปเพื่อจะชิงเอาพระราช
 มารดาและช้างกุดพลคืน และได้เกิดการรบพุ่งกันขึ้นระหว่างราชกุมารทั้งสองพระองค์ ที่
 จุฬพนียปฏิริยะประเทศ ทำให้โรพลบริวารของพระเจ้าทูลุฏฐคามณีล้มตายไปเป็นจำนวนหลาย
 พันคน ยังเหลืออยู่แต่พระองค์กับอำมาตย์ชื่อ คิสสะ คนหนึ่ง และมีพระที่นั่งชื่อ ว่าที่มหุณิเก
 เท่านั้น พระราชินีพร้อมทั้งอำมาตย์และม้าได้พากันหลบหนีไป ฝ่ายพระอนุชาได้ไต่ถาม
 ไป ภิกษุทั้งหลายได้เนรมิตภูเขามหิธรขวางกันราชกุมารทั้ง ๒ นั้นไว้ คิสสะราชกุมารผู้ชนะ
 เห็นดังนั้นก็คิดว่า นี่เป็นอิทธิฤทธิ์ของพระภิกษุสงฆ์จึงได้เสด็จกลับ ฝ่ายพระเจ้าทูลุฏฐคามณีได้
 เสด็จหนีไปถึงท่าขวามาสดิตตะ แห่งกัปปกันทรนี แล้วก็เสด็จออกจากฝั่งมาประทับนั่งพักอยู่
 กับอำมาตย์และม้า ทอดพระเนตรดูคิสสะอำมาตย์แล้วก็ทูลว่า เราเหนื่อยและหิวมากแล้ว
 ฝ่ายคิสสะอำมาตย์ก็นำพระกระยาหารที่บรรจุอยู่ในขันทองคำมาจากหลุมแล้วถวายแด่
 พระองค์ พระเจ้าทูลุฏฐคามณีก็พิจารณาว่ายังเป็นเวลาอันของพวกภิกษุอยู่หรือไม่ ก็ทรง
 ทราบว่ายังเป็นเวลาอันของพวกภิกษุอยู่ จึงได้แบ่งอาหารนั้นออกเป็น ๔ ส่วนคือ สำหรับ
 ถวายพระภิกษุสงฆ์ ๑ ส่วน สำหรับคิสสะอำมาตย์ ๑ ส่วน สำหรับพระองค์เอง ๑ ส่วน และ
 สำหรับม้า ๑ ส่วน พระองค์ทรงดำริต่อไปว่า เมื่อยังเยาว์อยู่เราไม่เคยบริโภคสิ่งของใด ๆ
 ที่ยังมีไต่ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ก่อนเลย เพราะฉะนั้นวันนี้เราจึงถวายอาหารนี้แก่พระภิกษุสงฆ์
 แล้วจึงจิกบริโภคส่วนที่เหลือแล้วจึงไปรบกวนให้คิสสะอำมาตย์ประกาศบอกเวลา (เพื่อมารับ

อาหารभिณฑมาทร) แก่พระภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายคิสสะธำมาคย์ก็ได้ประกาศขึ้นว่า บัดนี้ชก
 พระคุณเจ้าผู้เจริญทั้งหลายโปรดมารับอาหารभिณฑมาทร เพื่อเป็นการอนุเคราะห์พระราชา
 ของข้าพเจ้าด้วยเถิด ขณะนั้นพระโคตมะเถระซึ่งอยู่ที่เกาะปิยังคุเป็นผู้ให้ลิกขามแก่พระ
 ราชา (เมื่อสมัยยังเป็นกุมาร) ไคยีนเสียงประกาศนั้นด้วยทิพย์โสต จึงส่งพระคิสสะเถระ
 มารับภัตตาหารนั้น พระคิสสะเถระถือเอาบาตรแล้วก็เหาะมายืนอยู่เฉพาะพระพักตร์ คิสสะ
 ธำมาคย์ก็ไปรับบาตรจากมือท่านแล้วนำมาถวายพระราชา พระราชาก็ได้ถวายส่วนที่แบ่ง
 ไว้สำหรับพระสงฆ์ใส่บาตรของท่าน คิสสะธำมาคย์ก็ไ้เอาส่วนของตนใส่บาตรถวายเช่นกัน
 ฝ่ายม้าเห็นคังนั้นก็คิดว่า เมื่อเจ้านายของเรายังไม่ไ้กิน เราก็คงไม่ควรถูกกิน จึงไม่ปรารถนา
 จะกินส่วนของตน คิสสะธำมาคย์ทราบว่าม้าก็อยากจะได้ถวายเช่นกัน จึงไ้ให้นำเอาส่วนของม้า
 นั้นไปใส่บาตรถวายพระเถระเช่นกัน พระราชาทรงถือบาตรที่เต็มไปด้วยข้าวทั้ง ๓ ส่วน
 นั้นไป มีพระหทัยสมนัสยิ่งจึงไ้ถวายส่วนของตนเพิ่มไปอีก พระคิสสะเถระรับบาตรแล้วก็
 เหาะกลับมาแบ่งอาหารเหล่านั้นถวายแก่พระภิกษุ ๕๐๐ รูป เมื่อพระเถระกลับไปไม่นานนัก
 พระราชาซึ่งทรงหิวอยู่ก็ทรงดำริว่า พระเถระทราชมหาราชคำริของพระองค์ จึงโยนบาตร
 ที่เต็มไปด้วยข้าวซึ่งเหลือจากที่พระภิกษุสงฆ์ฉันแล้วไปในอากาศ บาตรนั้นไ้ลอยไปตั้งอยู่
 เฉพาะพระพักตร์พระราชา คิสสะธำมาคย์เห็นแล้วจึงรีบเอาพระกระยาหารนั้นมาจัดถวาย
 ให้พระราชาเสวย เสร็จแล้วตนเองและม้าจึงไ้ขอวิโลกคามสำคัญ หลังจากนั้นไ้เอาม้า
 เนื้อละเอียดของคณมาทำเป็นถลกบาตร แล้วปล่อยบาตรนั้นไ้ลอยไปในท้องฟ้า บาตรนั้น
 ไ้ลอยไปลงที่เกาะปิยังคุ หลังจากนั้นพระเจ้าหุฏฐคามณีก็ไ้เสด็จไปยังมหากาม รวบรวม
 กำนิงพลไ้ถึง ๖ หมื่นคน แล้วยกทัพออกไปเพื่อสู้รบกับพระอนุชา พระเจ้าหุฏฐคามณีทรงม้า
 พระที่นั่ง ส่วนคิสสะภูอนุชาทรงช้างกฤษณ พระราชา ๒ พันองนั้นเมื่อมาพบกันก็ไ้รบรงค์
 ทัพสู้กันเป็นการใหญ่ พระเจ้าหุฏฐคามณีทรงขี่ม้าวิ่งวนรอบพระอนุชาซึ่งทรงช้างอยู่ เพื่อ
 หาช่องทางจะแทงด้วยหอก แต่ก็ทรงนึกขึ้นไ้ว่า ถ้าเราเอาหอกแทงคิสสะก็จะตายแน่นอน
 และทรงระลึกถึงความปรารถนาดีของพระชนกชนนีว้ว่า เมื่อครั้งที่คิสสะและเรายังเยาว์วัย
 อยู่ บิคามารคาไ้ไ้ให้วิโลกช้าวมรูปายาส่วมกัน และให้หาสัตจาธิษฐานว่าจะไม่ประทุษร้าย
 กันต่อหน้าพระภิกษุสงฆ์ เราไม่ควรจะทำให้ความปรารถนาของพระชนกและพระชนนีฉิบหาย
 ไป และเมื่อจะแสดงให้เห็นว่า พระองค์มีกำลังมากกว่า จึงไ้ให้ม้าพระที่นั่งกระโดดข้ามช้าง
 ของพระอนุชาไปเพื่อสร้างความหวาดหวั่นให้แก่คิสสะภูอนุชา และไ้พุ่งหอกเข้าใส่ทหาร
 ฝ่ายพระอนุชา หอกที่พระองค์ซึกพุ่งออกไปไ้ไปคิกอยู่เพียงหนึ่งพระยาช้างเท่านั้น พระยา
 ช้างคิดว่า คิสสะกุมารนี้เชี่ยวชาญในการขี่ช้างก็จริง แต่ปล่อยให้ม้าควมเมียรกระโดดข้ามเรา

ไปได้ จึงโกรธทิสสะ ไค้สะบักตัวเพื่อให้ทิสสะกุมารตกพร้อมกับวิ่งเข้าไปยังต้นไม้ต้นหนึ่ง
 ทิสสะราชกุมารตกลงแล้วก็รีบขึ้นไปอยู่บนต้นไม้ ฝ่ายข้างใต้ก็เข้าไปอยู่กับพระเจ้าทุฎฐคามณี
 พระเจ้าทุฎฐคามณีทรงพระพิโรธอยู่จึงไค้ขึ้นทรงข้างนั้นไล่คิกตามทิสสะบูณะซาไป ทิสสะ
 ราชกุมารรีบลงจากต้นไม้เสด็จหนีไปยังวิหารแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้บริเวณนั้น เพราะกลัวพระ
 เษษฐา ทิสสะราชกุมารไค้เข้าไปนอนอยู่ใต้เตียงของพระเดระรูปหนึ่ง พระเดระก็ไค้เอา
 จีวรของตนคลุมเตียงไว้ พระเจ้าทุฎฐคามณีเสด็จถามรอยเท้าเข้าไปแล้วทริสดามว่า ทิสสะ
 อยู่ไหน พระเดระก็ทูลตอบว่า ทิสสะไม่ได้อยู่บนเตียง พระองค์ก็ทรงทราบว่าทิสสะกุมารอยู่
 ใต้เตียง จึงไค้เสด็จกลับออกมาจับสิ่งให้เหล่าทหารล้อมวิหารไว้ พระภิกษุ ๔ รูปไค้เอาจีวร
 คลุมตัวทิสสะกุมารซึ่งนอนอยู่บนเตียงนั้นห้ามออกไปทำเหมือนกับว่าห้ามพระภิกษุที่มรณาหายไป
 หึ่ง ฝ่ายพระเจ้าทุฎฐคามณีทรงทราบว่าทิสสะกุมารกำลังถูกห้ามออกไปจึงทริสว่า ทูกรทิสสะ
 เจ้าไค้ซ่อนอยู่เหนือศีรษะของพระภิกษุทั้งหลายให้ท่านห้ามออกไปอยู่ การขัดแย้งเอาตัวเจ้า
 โดยพลการจะกลายเป็นการเบียดเบียนพวกภิกษุไป เราก็จะเป็นบาป เราจะไม่จับเจ้าใน
 ตอนนี้ ขอเจ้าจงระลึกถึงพระคุณของพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายตลอดไป เมื่อทริสคั้งนี้แล้วพระองค์
 ซึ่งมีความเคารพต่อพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างมากจึงไม่เสด็จเข้าไปยังวิหารอีก แต่ไค้เสด็จกลับ
 มหาคามไป จากนั้นพระองค์ผู้มีความเคารพต่อพระชนนีและทรงระลึกถึงพระคุณของท่าน
 จึงไค้เสด็จไปเชิญมาปรนนิบัติอยู่ที่มหาคาม ภิกษุทั้งหลายไค้ให้ทิสสะกุมารปลอมตัว (เป็น
 คิษย์) แล้วนำไปที่ชวาปีอันเป็นที่อยู่เดิมของเขา ฝ่ายทิสสะกุมารไค้ถอยเทียวหาพระเดระ
 รูปหนึ่งชื่อ โคชาภย เมื่อพบแล้วไค้ไค้ที่อยู่ปรากฏท่านเหมือนกับสามเณรอายุ ๘ ขวบ ฤๅปรากฏ
 ท่าน ทิสสะกุมารไค้ปฏิบัติต่อท่านจนท่านพอใจ จากนั้นจึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าไค้สู้รบกับพระ-
 เษษฐาและพ่ายแพ้มา บัดนี้ข้าพเจ้ารู้ตัวว่าผิด อยากจะขอขมาพระเชษฐา เมื่อหุกเช่นนั้น
 แล้วไค้ไค้มนต์พระเดระเดินทางไปยังมหาคาม พระโคชาภยทิสสะเดระฟังแล้วก็นิกสงสาร
 ทิสสะกุมาร จึงพาภิกษุ ๕๐๐ รูป และทิสสะกุมารในฐานะไค้โยยาวัจจกรไป (มหาคาม) เมื่อ
 ไปถึงพระราชวังแล้วไค้ให้ทิสสะราชกุมารพักอยู่ที่เชิงบันได ส่วนตัวท่านพร้อมพระภิกษุสงฆ์
 อื่น ๆ ไค้ขึ้นไปยืนอยู่กลางพระราชวัง พระเจ้าทุฎฐคามณีผู้มีความเคารพพระภิกษุสงฆ์อยู่แล้ว
 ก็ไปรคให้ปูอาสนะแล้วนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ให้นั่งแล้วถวายนมัสการและนอมอาหารเข้าไปถวาย
 แต่พระเดระไค้มีคมาครนั่งนิ่งอยู่ เมื่อพระราชาทริสดามว่า มีเรื่องอะไรหรือ พระเดระก็
 ถวายพระพรว่า พวกอาตมาไค้พาทิสสะบูณะซาของพระองค์มาเพื่อขอขมาหาบทิคร ขอพระองค์
 จงเห็นแก่พระภิกษุสงฆ์อย่าทรงถือโทษโกรธเคืองทิสสะกุมารนั้นเลย เมื่อพระเจ้าทุฎฐคามณี
 ทริสดามท้อไปว่า เจ้าโจรนั้นอยู่ไหน พระเดระก็ทูลตอบว่าอยู่ที่เชิงบันได ขณะนั้นพระนาง

วิหารเทวราชชนนีสถับแล้วก็ทรงหันไปหาพระทัย กล่าวพระเจ้าอุฏฐคามณีผู้เชษฐาจะทำร้าย
 คิสสะ จึงรีบเสด็จไปยืนบังไว้ พระเจ้าอุฏฐคามณีได้ประกาศต่อพระภิกษุสงฆ์ว่า ขอท่าน
 ทั้งหลายไปรศทราบเถิดว่า ข้าพเจ้าและคิสสะกุมารนี้เป็นทาสของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้ามาแต่กำเนิด
 ถ้าพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลายจะสั่งสอนคิสสะกุมารเหมือนกับสอนสามเณรอายุ ๗ ขวบแล้ว การ
 สู้รบระหว่างเราทั้งสองก็จะไม่เกิดขึ้น เนื่องจากเกิดการรบกันขึ้นนั้น ไรฟล็กต้องมาล้มตาย
 ไปเป็นจำนวนมาก พวกข้าพเจ้าก็ไม่ได้ช่วยท่านบำรุงพระศาสนา เพราะฉะนั้นควรลงทัณฑ์กรรม
 แก่สงฆ์ เมื่อตรัสดังนี้แล้วก็ได้อวยอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ฝ่ายพระโคธากษัตริย์เดระก็ถวาย
 พระพรว่า โทษมีแก่สงฆ์แน่เพราะไม่ได้ระลึกถึง (พระองค์ผู้เป็นมหาอุบาสกในศาสนา)
 สงฆ์ผู้ซึ่งควรจะลงทัณฑ์กรรมครั้งนี้แล้วก็ให้คิสสะกุมารขอขมาพระราชา จากนั้นพระเจ้า
 อุฏฐคามณีผู้เชษฐาและคิสสะกุมารผู้อนุชาได้ประทับนั่งเสวยร่วมกัน จากนั้นก็ได้อวยนมัสการ
 พระภิกษุสงฆ์แล้วนิมนต์ท่านกลับ ทั้งพระราชาและพระอนุชาก็ได้กลับมาอยู่ร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง
 พระเจ้าอุฏฐคามณีทรงดำริว่า บัดนี้ได้เวลาที่เราจะต้องกำจัดพวกหมิหิผู้เป็นศัตรูต่อพระศาสนา
 และภิกษุทั้งหลายให้หมดสิ้น และเมื่อระลึกถึงความยากลำบากของพวกทหารก็ทรงดำริหาวิธี
 รวบรวมเสบียงไว้ให้พร้อม จึงได้ส่งคิสสะผู้อนุชาไปหานาอยู่ทีที่ชวาปี ส่วนพระองค์ก็ไปรศ
 ให้ตั้งกองป่าวประกาศให้ชาวเมืองออกไปทำนาเตรียมไว้เช่นกัน

นรชนผู้มีปัญญาเมื่อทราบว่า สัตบุรุษทั้งหลายซึ่งจองเวรต่อกัน
 มาช้านาน แต่เลิกจองเวรต่อกันได้ จึงไม่ควรจองเวรกับคนอื่นอีก
 ทอไป

จบปริเฉทที่ ๑๔ การยุติสงครามระหว่างกษัตริย์สองพี่น้อง ที่มีมาในคัมภีร์
 วังสมาณีนี เพียงเท่านั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๑๘ ฉัษณะของพระเจ้าทศพรคามณี

จากนั้นพระเจ้าทศพรคามณีทรงทำให้ประชาชนภายใต้การปกครองของพระองค์
พอใจด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการคือ ผู้ที่ครองการทรัพย์สินก็พระราชทานทรัพย์สินให้ ผู้ที่อยากให้
เรียกว่าลูก เรียกว่าพ่อ เรียกว่า แม่ ก็ทรงเรียกตามนั้น ผู้ที่ควรสั่งสอนก็ทรงสั่งสอน
ผู้ที่ควรยกให้เสมอกับพระองค์ในเรื่องการพูดเป็นต้นก็ทรงยกให้เสมอ ทรงทำให้บ้านเมือง
ปราศจาก ภัยพิบัติด้วยข้าวปลาอาหาร ทรงให้ซ่อมแซมคันพระศรีมหาโพธิ พระเจดีย์ และคัมภีร์
ต่าง ๆ ที่พวกหมิ่นผู้ชั่วร้ายทำลายไป แล้วทรงปรึกษากับพวกอำมาตย์ว่า เราจักตั้งข้าม
แม่น้ำไปปากโนน เพื่อถ้ำจิกพวกหมิ่นและเพื่อทำศาสนาให้รุ่งเรือง นอกจากนั้นยังได้ปรึกษ
ากับพวกทหาร พระญาติและชาวเมืองอื่น ๆ อีกมากมาย หลังจากนั้นพระองค์ได้เสด็จไปยัง
คิสิสมหาวิหาร ถวายนมัสการพระภิกษุสงฆ์แล้วก็ทูลว่า พระผู้เป็นเจ้า เคยกล่าวตอบข้าพเจ้า
ว่า รุ่งเรืองที่จะลงทัณฑ์กรรมแก่สงฆ์ ขอพวกท่านจงระลึกถึงค่านับ บิณฑบาตเจ้าจักข้าม
แม่น้ำไปปากโนน เพื่อทำให้พระศาสนารุ่งเรืองเหมือนก่อน ท่านทั้งหลายจงให้พระภิกษุสงฆ์
แก่ข้าพเจ้า ๆ จักบำรุงท่านด้วยปัจจัย ๘ พวกข้าพเจ้าจักถึงความเจริญด้วย อายุ วรรณะ
สุขะ พละ ก็เพราะบุญคือการกรามไหว้พระสงฆ์นั้น ฉะนั้นขอพระคุณเจ้าไปรคจิกพระสงฆ์
ให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด แล้วก็ทรงประกาศลงทัณฑ์กรรมแก่สงฆ์ คณะสงฆ์จึงได้นิมนต์พระ
ภิกษุ ๕๐๐ รูป ให้ไปกับพระราชา ด้วยเห็นแก่ความเจริญแห่งพระศาสนา จากนั้นพระองค์
ก็ได้พาพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นเดินทางจากวิหารไป ทรงให้ทางไปยังแม่น้ำปากโนนซึ่งอยู่
ในเขตมลฑลชนบทให้เรียบร้อย แล้วเสด็จขึ้นทรงช้างกุดทอ แวดล้อมด้วยหมู่พลโยชานหาร
เสด็จยกทัพออกไปรบ พวกพลทหารชาวมหาคามหลังไหลตามออกไปจนถึงตำบลคุดทอละ
และมเหยงคณ์ พระเจ้าทศพรคามณีได้จับพระเจ้าทมิฬองค์แรกชื่อ ฉัตตะ ซึ่งตั้งทัพเป็นใหญ่
อยู่ที่มเหยงคณ์ ปลงประชนม์รวมทั้งได้ฆ่าทมิฬคนอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เสร็จแล้วพระองค์
ก็ให้ตั้งทัพล้อมมเหยงคณ์นั้นแล้วเสด็จไปเมืองฉิมพลิตตะ ซึ่งมีกำแพงเมืองติดกับแม่น้ำ ยากที่
ข้าศึกจะบุกเข้าทำลายได้ สั่งให้ทหารพลช้าง พลม้า พลรถ ล้อมไว้ แต่ก็ไม่สามารถจะยึดได้ด้วย
กำลังพลของตน พระองค์ทรงล้อมเมืองนั้นอยู่ ๘ เดือน แล้วได้เกลี้ยกล่อมพระเจ้าคิติดงูระ
ทมิฬ ซึ่งเป็นบุตรของนครนั้นว่า พระนางวิหารเทวี พระชนนีของข้าพเจ้าเหมาะสมกับท่าน
และท่านก็เหมาะสมกับพระชนนีของข้าพเจ้า พวกเราไม่ควรจะรบกัน เพราะถ้ารบกันก็
จะทำให้เสียไพร่พลไปทั้ง ๒ ฝ่าย ถ้าพระองค์ยินดี ข้าพเจ้าก็จักถวายพระชนนีแก่ท่าน
พระเจ้าทศพรคามณีซึ่งฉลาดในยุทธวิธี ได้ลวงพระเจ้าทมิฬให้วิวาทกับพระชนนีของตนอย่างนี้

ฝ่ายพระเจ้าคัตถุระทมิฬศดับแล้วก็พลพระทัยยอมรับความที่พระเจ้าทุฏฐคามณีเสนอ จึงได้
 สั่งให้ไพร่พลโยธาทหารทั้งหมดที่รักษาพระนครอยู่นั้นวางอาวุธ เมื่อไม่มีคนรักษาพระนคร
 พระเจ้าทุฏฐคามณีพร้อมด้วยไพร่พลพาหนะก็บุกเข้าจับพระเจ้าคัตถุระได้โดยง่าย เมื่อ
 เสรีจี้กพระองค์ก็ไ้พระราชาทานสิ่งของต่าง ๆ แก่พวกโยธาทหารและชาวเมือง ทำให้
 คนเหล่านั้นเกิดกำลังใจ จากนั้นได้เสด็จออกจากคัตถุระนครข้ามแม่น้ำไปพักนอน ทรงสุ
 รมกับเจ้าทมิฬ ๗ องค์ แต่ก็สามารถเอาชนะได้ภายในวันเดียว ทรงให้หยุดพักกองทัพไว้
 ณ ที่แห่งหนึ่ง แล้วพระราชาทนาย เครื่องไร้อลอย และทรัพย์สินต่าง ๆ แก่เหล่าไพร่พลซึ่ง
 เหนื่อยล้า ทำให้พวกเขาสุขสบายขึ้น ซึ่งต่อมาที่นั่นเรียกว่า เขมาราม จากนั้นได้ยกทัพ
 ไปจับพวกทมิฬในเมืองต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

๑. เจ้าทมิฬชื่อ ครอบ ที่เมืองโสเภวโทณะ
๒. เจ้าทมิฬชื่อ เสนาปริยะ ที่เมืองทลลิกะ
๓. เจ้าทมิฬชื่อ นาลิกะ ที่เมืองนาลิกะ
๔. เจ้าทมิฬ ๑ องค์ ที่เมืองทชยกัลลิกะ
๕. เจ้าทมิฬชื่อ กวีสีสะ ที่เมืองกัจจติตตะ ไรเวลาถึง ๘ เดือนจึงจับได้
๖. เจ้าทมิฬชื่อ เพฐะ ที่เมืองเพฐะ
๗. เจ้าทมิฬชื่อ วหิฐะ ที่เมืองวหิฐะ
๘. เจ้าทมิฬชื่อ คามิณี ที่เมืองคามิณี
๙. เจ้าทมิฬชื่อ กัปปุกะ ที่เมืองกัปปุกะ
๑๐. เจ้าทมิฬชื่อ นันทิ ที่เมืองนันทิ
๑๑. เจ้าทมิฬชื่อ ชานู ที่เมืองชานู
๑๒. เจ้าทมิฬชื่อ ลุงชื่อ คัมพะ หลานชื่อ กุณะ ในเมืองคัมพะและ

กุณะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อออกสู่สนามรบ พวกทหารของพระเจ้าทุฏฐคามณีได้ฆ่าพวกเดียวกันตายเป็น
 จำนวนมาก ด้วยเข้าใจว่าเป็นทหารของพวกทมิฬ พระเจ้าทุฏฐคามณีทราบแล้วก็ทรงโหมหนัส
 ว่าในการรบครั้งนี้ ทหารเราและทหารพวกทมิฬแต่งเครื่องแบบเหมือนกัน ทหารเราฆ่า
 พวกเราด้วยกันเองเป็นจำนวนมากด้วย เข้าใจว่าเป็นทหารของพวกทมิฬ เราจะต้องทำการ
 รักษาทหารของเราไว้ การป้องกันรักษาทหารของเรานี้จะมีเพื่อการอื่นก็หาไม่ได้ เราออก
 ทำสงครามครั้งนี้จะเพื่อความมุ่งหมายคือความสุขในศิริราชสมบัติก็หาไม่ได้ แต่เพราะเห็นแก่

ความคั่งมั่นแห่งพระศาสนาจึงไต่ถอยรบน ด้วยสัจจาธิษฐานนี้ขอให้กายและเครื่องแต่งตัวของ
 ทหาร ของข้าพเจ้าจงมีสิริสุขเปลาะเพลิง และเมื่อถอยสงครามทุกอย่างก็เป็นเหมือนที่พระองค์
 ทรงอธิษฐานไว้ ทหารของพวกหมิพเห็นร่างกาย อารูช และเครื่องแต่งตัวของทหารพระเจ้า
 ทุกรูปร่างเป็นไฟอยู่ในการรบเช่นนั้น ก็ตกใจกลัวแตกหนีไป ทหารพระเจ้าทุกรูปร่างก็
 โลภคึกคักไป และโคธษาพวกหมิพซึ่งตั้งอาวุธแล้วนี้เป็นจำนวนมาก พวกหมิพทั้งหลายที่รอด
 จากการถูกฆ่าพากันหนีไปพึ่งเมืองวิจิตรนคร ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ พระเจ้าทุกรูปร่างให้พัก
 กองทัพไว้ ณ ที่สบายแห่งหนึ่ง แล้วไปรื้อให้พวกทหารที่เหนื่อยอ่อนพักผ่อนให้สบาย วันหนึ่ง
 พระองค์มีพระราชประสงค์จะทดสอบ (กำลังของนายทหาร) เพื่อจะทำการยึดเมืองวิจิตรนคร
 พอลงพระเนตร เห็นนันทิมิตตะ เคนมากับสิ่งให้ปล่อยจากภูเขาลงไป นันทิมิตตะเห็นข้างวัง
 มากก็ระโคคจับงวงพันเข้ากับงาทั้งสองแล้วผลักให้ข้างกันกระแทกลง พระเจ้าทุกรูปร่าง
 รับสั่งให้สร้างบ้านทรงที่ข้างภูเขาลงและนันทิมิตตะสู้รบกันขึ้น เรียกว่า หัตถิใจรคาม เมื่อ
 พระองค์ทดลองจนทราบผละกำลังของนันทิมิตตะและข้างภูเขาลงนั้นแล้ว จึงได้เสด็จไปยัง
 วิจิตรนคร เสด็จเข้าประตูเมืองไปแล้วก็โปรดให้นายทหารทั้งหลายและข้างภูเขาลงแยกกันไป
 พระองค์รับสั่งให้นายทหารใหญ่ ๕ นายคือ ชูธูระ เภระ ปุสเสวะ ลหิวสกะ
 และหาฏฐาเสนะ พร้อมทั้งพวกทหารเข้าประตูหัตถิใจรคาม และทหารเหล่านั้นก็ได้สู้รบกับพวก
 ทหารหมิพที่ประตูแห่งหนึ่งอย่างน่าสะอึกกลัว ส่วนนายทหารชื่อ เวฬุสมณะ ได้เข้ามาเข้ามา
 ทางประตูคานหัตถิใจรคามออกพร้อมพลทหาร สู้รบกับพวกหมิพเป็นจำนวนมาก พวกหมิพได้เข้ามา
 หนึ่งไหลออกจากเมืองมาสู้รบกับเวฬุสมณะ และถูกเวฬุสมณะฆ่าตายเป็นกอง ๆ พวกทหาร
 ของเหล่าหมิพเห็นคั่งนั้นก็พากันแตกหนีเข้าเมืองแล้วปิดประตูเมืองไว้ พระเจ้าทุกรูปร่าง
 รับสั่งให้ทหารเข้าไปพร้อมกันทุกประตู ประตูคานหัตถิใจรคามให้ข้างภูเขาลงและนายทหารใหญ่ ๒ คน
 คือ นันทิมิตตะและสุรมิมละเข้าไป อีก ๓ ประตูที่เหลือทรงมอบให้นายทหารใหญ่ ๓ คนคือ
 โคชยิมพรา มหาโสณะ และเจระปุคคาถัย บุคเข้าไป เมืองนี้มีกำแพงล้อมรอบ มีหอรบสูง
 ประตูห้าค้วยเหล็ก ยากที่ข้าศึกจะบุกเข้าไปทำลายได้ พระยาร้างภูเขาลงได้คุกเข่าลงเอง
 แห่งกำแพงอิฐพังแล้ววิ่งตรงไปยังประตูเหล็ก พวกหมิพที่อยู่บนซุ้มประตูก็ชักอาวุธต่าง ๆ ออก
 มา พร้อมกับเทกองเหล็กแดง และธนูที่เคียวเคียดแล้วลงมายังหลังช้าง ทำให้หลังช้างใหม่
 พระยาร้างเจิมปวดทนต์ไม่ไหวหนีไปและอยู่ในน้ำ โคชยิมพระผู้ฉลาดในยุทธวิธี เห็นข้างลง
 ไปเช่นนี้อยู่อย่างนั้นก็กล่าวเยาะเย้ยเพื่อให้ข้างโกรธแล้วฮึกฮักขึ้นว่า ท่านยังไม่ชนะข้าศึก
 เลย แคกล้อมหนีไปถวนน้ำเสียแล้ว เวลานี้ยังมีใจเวลาค้ำน้ำขยับบาน ท่านจงลุกขึ้นไปพึ่งประตู

เดี๋ยวนี้ พระยาร้างห่างที่โคขิมพระหุดแล้วก็เกิดมานะขึ้น สิ่งเสียดรังก็กกกลง กระโคคขึ้น
จากน้ำมายืนอยู่บนบก ความข้างเข็คข้างเล็คที่แปด และเข็คขึ้นร้อน ๆ บนหลังให้จนหมก
แล้วก็ไสยาให้

ลำดับพระเจ้าพุทธเจ้าโคขิมทรงพระยาคุณทอลแล้วเอาพระหัตถ์ลูกรกระพองพลาถ
ทริสปลตอบใจว่า ลูกคุณทอลเอ๋ย เราจักให้ราชสมบัติในลังกาทวีปทั้งสิ้นแก่เจ้า ดังนี้แล้วก็ให้
กินอาหาร เอาผ้าพันเป็นเกราะ แล้วเอาหนึ่งกระบือ ๘ แขนผูกบนหลัง แล้วจึงหนึ่งชมน้ำมัน
ไว้ข้างบนแล้วก็ปล่อยไป พระยาร้างคุณทอลแค้นเสียดรังประคองเสียดรังสนิบาทวิ่งไปโดยเร็ว
เอางาแห่งไม้เรียบจนทะลุ เอาเท้ากระตีบขรณี่ประคอง ประคองพร้อมทั้งบานประคองทั้งเสียด
กึ่งสนั่นหัวไหล่ เครื่องที่พหุสัการะบนขุมประคองก็ตกลงถูกหลังพระยาร้าง นันทิมิตตะก็ยัด
สิ่งเหล่านั้นออก พระยาร้างคุณทอลเห็นนันทิมิตตะห่าคังนั้นก็ก็ใจ ไม่บุกใจเจ็บที่ถูกเขาจับวง
บิตในคราวก่อนนั้นอีกต่อไป พระยาร้างคุณทอลหันกลับมาดูเหล่าทหารเพื่อจะให้เค้นตามหลัง
ตนเข้าไป นันทิมิตตะทหารกล้าคิดว่า เราจักไม่เข้าไปตามทางที่พระยาร้างเข้าไป จึงเอา
แขนพาคำแห่งซึ่งสูง ๑๔ คอก ยาว ๔ กุสละ พังลง นันทิมิตตะต้องการจะให้สุรนิมมละ
ซึ่งมาด้วยกันตามเข้าเมืองไป จึงหันกลับมาองคุณแล้วกระโคคเข้าไปในเมือง ฝ่ายสุรนิมมละ
ไม่ต้องการที่จะเข้าเมืองตามทาง นันทิมิตตะเข้าไป จึงกระโคคข้ามกำแพงเข้าไป ส่วน
โสณะกับโคขิมพระ ก็พากันทั้งประคองเมืองเข้าไปคนละประคอง แต่ละคนก็เข้าไปในเมืองแล้ว
ต่างหีบฉวยเอาสิ่งต่าง ๆ ท่อไปนี้เป็นอาวสุคิด พระยาร้างคุณทอลถือเอาองรด นันทิมิตตะ
ถือเอาปฏิภาณเวียน โคขิมพระถือเอาขันมะพร้าว สุรนิมมละถือเอาคาน มหาโสณะถือ
เอาขันศาล และเดรปุกตามยถือเอากระบอง จากนั้นก็แยกย้ายกันไปตามถนนต่าง ๆ ซ่า
ทมิฬที่ตัวเองจับได้ล้มตายไปเป็นจำนวนมาก นับเป็นเวลาถึง ๔ เดือน ที่พระเจ้าพุทธเจ้าโคขิม
เตรียมทหารเข้าบุกทำลายกำแพงเมืองชาวทมิฬ แล้วจึงยี่วิชิคนครไค จากนั้นพระองค์
พร้อมด้วยไพร่พลก็เสด็จไปยี่คเมือง คิริโลกะ ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับวิชิคนคร แล้วเสด็จมุ่งหน้า
ต่อไปยังอนุราชบุรี ด้วยทรงคำวิว่าไคเวลาที่ยี่คอนุราชบุรีแล้ว ฝ่ายพระยาร้างคุณทอล
คิดว่า พระราชาทรงงกเว้นไม่ยี่คเมืองมhedenคร เราจักให้พระองค์ยี่ไคก่อน จึงไคตั้ง
เสียดรังขึ้นเพื่อเป็นสัญญาณให้ยี่คเมืองมhedenคร พระราชาทรงทราบความต้องการของ
พระยาร้างด้วยเสียดรังนั้น จึงนำพระหัตถ์ครกลับมาทางเมืองมhedenครในทันที สั่งให้
ไพร่พลของพระองค์ล้อมเมืองนั้นไว้ เมืองมhedenครนี้มีกำแพงล้อมถึง ๓ ชั้น ล้อมด้วยเครื่อง
หนามค่าง ๆ มีประตูเข้าทางเดียว ยากที่จะบุกเข้าไปยี่คไคง่าย ๆ พระเจ้าพุทธเจ้าโคขิม

จึงไปรื้อให้ตั้งกองทัพไว้ใกล้กับมณฑลนคร แล้วหยุดปรึกษาวางแผนกับพวกอำมาตย์อยู่ถึง ๔
 เดือน เมื่อพระองค์ปรึกษาทหารีกับพวกอำมาตย์เสร็จแล้วก็ส่งพวกนักร้องเข้าไปปะปนกับพวก
 ทมิฬเพื่อลวงความลับ พวกนักร้องเข้าไปสืบความลับของพวกทมิฬแล้วก็กลับมารายหูให้
 พระองค์ทรงทราบ และพระองค์ก็ส่งพระวราสารัตน์ลับพร้อมกับบรรณาการมีค่ามากไปให้
 ทมิฬบางพวก แต่บางพวกก็ไม่ได้ส่งไปให้ พวกที่ได้รับบรรณาการและพระวราสารัตน์ก็ใจ
 เด็ดล้มความคิดที่จะสู้รบด้วย ส่วนพวกที่ไม่ได้ก็โกรธเคืองการพร้อมแล้วก็ยกทัพออกไป
 พระเจ้าพุทธคามินีก็ไต่ยกทัพของพระองค์ซึ่งมีพระดำลึงมหาศาลออกไปสู้รบกับพวกทมิฬ
 ทหารของพระองค์ก็เข้าสู้รบขับไล่พวกทมิฬแตกหนีไป และไล่ติดตามไปจนถึงประตูเมือง
 ใต้ฆ่าพวกทมิฬที่เข้าประตูเมืองไม่ทันเพราะประตูแคบตายไปเป็นจำนวนมาก ส่วนนายทหาร
 ใหญ่ ๑๐ นาย เพื่อจะแสดงพระดำลึงของคนให้ปรากฏ จึงไต่พากันกระโดดข้ามกำแพงเข้า
 ไปในเมือง ทหารราเสณมหาโยธากระโดดขึ้นสูงถึง ๔๐ ศอก แล้วจึงกระโดดลงมากะเทิบ
 กำแพงซึ่งหนา ๑๖ ศอก สูงและกว้าง ๓๐ ศอก ให้พังทะลายลง นายทหารใหญ่ทั้ง ๑๑
 นาย ไต่แยกกันไปตามถนนสายต่าง ๆ ฆ่าพวกทมิฬเป็นจำนวนมาก นำชัยชนะมาถวายแก่
 พระเจ้าพุทธคามินี พระองค์ผู้เชี่ยวชาญในการรบใช้อุบายต่าง ๆ บิคมเลนครไต่โดยใช้เวลา
 เวลาถึง ๔ เดือน จากนั้นจึงไต่เสด็จไปอนุราธบุรีให้หยุดพักกองทัพไว้ที่เชิงภูเขากาลบรรพต
 พระองค์มีพระวราสารัตน์จะทรงเล่นน้ำ จึงรับสั่งให้ซุกบึงใหญ่ขึ้น ๓ ที่นั้น พอถึงต้นเดือน ๗
 ก็ไต่ทรงเล่นน้ำกับพวกพลโยธา บึงนั้นไต่ชื่อว่า ปโรทวาปี นอกจากนั้นพระองค์ยังให้สร้าง
 เมืองชื่อเดียวกันนี้ขึ้นใกล้ ๆ กับบึงนั้นด้วย

ฝ่ายพระเจ้าเอฬารทมิฬทรงสดับว่า พระเจ้าพุทธคามินีไต่เสด็จมาเพื่อยึดอนุราธบุรี
 แล้ว จึงทรงปรึกษากับพวกอำมาตย์ว่าพระเจ้าพุทธคามินีทรงฉลาดในยุทธวิธีและมีนายทหาร
 ใหญ่ซึ่งล้วนทรงพระดำลึงมหาศาลถึง ๑๑ คน พวกเราจ้กรบกับพระเจ้าพุทธคามินีหรือจะทำ
 อย่างไรดี ทหารทั้งหลายมีที่ซอญซุเป็นอัน ทกลงกันว่าจัดถรณ์รบ ฝ่ายพระเจ้าพุทธคามินี
 ทรงปรึกษากับพระวราชนนีแล้วก็รับสั่งให้แบ่งไพร่พลออกเป็น ๓๒ กอง ตามที่พระวราชนนี
 แนะนำ จากนั้นก็ให้กันเสวกฉัตรเหนือรูปปั้นของพระราชา (ทำเหมือนว่าแต่ละกองมีพระราชา
 บังคับบัญชาอยู่ทุกกอง) ส่วนพระองค์เองก็ประทับเตรียมการรบอยู่ที่ถรณ์สุดท้ายเพื่อลวง
 ซ้ำศึก พระเจ้าเอฬารทมิฬเมื่อเตรียมการพร้อมแล้วก็เสด็จขึ้นทรงช้างชื่อ มหาปัพพะ
 ยกกองทัพใหญ่เสด็จถรณ์มา ขณะที่กำลังรบกันอยู่นั้น ที่ซอญซุ (ทหารของพระเจ้าเอฬาร) ซึ่ง
 มีพระดำลึงมากถือเอาคานกับโล่ห้กระโดดขึ้นสูงถึง ๑๔ ศอก พันรูปปั้นพระราชารูปแรก

ค่ายเข้าใจว่าเป็นพระเจ้าอุฏฐคามณี และหันรูปที่ ๒ รูปที่ ๓ ค่ายเข้าใจเช่นนั้นมาตามลำดับ
 จนเข้าไปถึงกองสุดท้ายที่พระเจ้าอุฏฐคามณีประทับอยู่จริง ฝ่ายสุรนิมมละทหารกล้าเห็นทีชชัญฑู
 บ่ายหน้าไปหาพระราชาของนครก็ร้องบอกชื่อคนขึ้นพร้อมกันกล่าวว่า ถ้าท่านต้องการรบก็จง
 รีบมาทางนี้ อย่าไปทางอื่น ทีชชัญฑูได้ฟังก็โกรธคิดว่าเราจักฆ่าสุรนิมมละนี้ให้ได้ จึงกระโดด
 ขึ้นบนอากาศบ่ายหน้าไปหาสุรนิมมละ ขณะนั้นสุรนิมมละก็ยกความของคนขึ้นแสดงท่าจะแทง
 ทีชชัญฑูได้เอาความของคนบอกความของสุรนิมมละบอก หลางคิดว่าเราจะหันความและมีธของ
 สุรนิมมละให้ชาก ฝ่ายสุรนิมมละก็แก่งปลั่งโยให้คาบหลุมมือไป ค่ายแรงที่หันลงมานั้นทำให้
 ทีชชัญฑูเสียวหลักล้มลง สุรนิมมละจึงรีบขึ้นขึ้น เอาความของคนพินทีชชัญฑูตายทันที ส่วนปุสสเทวะ
 ได้เป่าสังข์ของคนครึ่งหนึ่งเสียงถลันนิบาค พวกทหารของพระเจ้าเอฬารหิมพิทกใจกลัว
 พากันทิ้งอาวุธหนีไป พระเจ้าเอฬารเมื่อเห็นทีชชัญฑูตายก็ทรงตกใจกลัว รีบหันหลังเสด็จ
 หนีไป ทหารของพระเจ้าอุฏฐคามณีได้ไล่ติดตามพระเจ้าเอฬารและทหารที่แตกทัพหนีไปอยู่
 นั้น จนทันแล้วจับฆ่าตายเป็นจำนวนมาก เลือกวาดหิมพิทลันนอนอยู่บริเวณนั้นประจักษ์สายน้ำ
 เพราะฉะนั้นนั้นจึงได้ชื่อว่า กุลันควาปี พระเจ้าอุฏฐคามณีทรงให้ข่าวประกาศว่า นอกจาก
 ตัวเราแล้วคนอื่นจะฆ่าพระเจ้าเอฬารไม่ได้ จากนั้นทรงเตรียมเครื่องรบพร้อมสรรพแล้ว
 ก็ขึ้นทรงช้างกฤษณะเสด็จติดตามพระเจ้าเอฬารไปจนถึงประตูเมืองคันทิศาได้ เหล่าจตุรงค์
 เสนาโยธาของพระเจ้าอุฏฐคามณีทั้งพลธำรง พลม้า พลรถ ต่างก็ต่อสู้รบกับทหารของพระเจ้า
 หิมพิทเป็นพวก ๆ ทรงประตูคันทิศาในตนเอง พวกหิมพิทได้ล้มตายไปเป็นจำนวนมาก ฝ่าย
 พระเจ้าอุฏฐคามณีทรงพระยาธำรงกฤษณะ พระเจ้าเอฬารทรงพระยาธำรงมหาปัทมะ อดก
 ทั่วยุทธหัตถ์กัน พระเจ้าเอฬารทรงพุ่งพลไปหมายให้ถูกพระเจ้าอุฏฐคามณี พระเจ้าอุฏฐ-
 คามณีทรงโน้มตัวหลบหลอกนั้นได้ พระยาธำรงกฤษณะที่พระเจ้าคามณีประทับอยู่ได้เอางาแทง
 พระยาธำรงมหาปัทมะที่พระเจ้าเอฬารประทับอยู่และพระเจ้าอุฏฐคามณีก็ได้ชักพระแสง
 หลกอดไปถูกพระเจ้าเอฬาร ทำให้พระเจ้าเอฬารและธำรงทรงของพระองค์ล้มลงคาบ
 ทันที พระเจ้าเอฬารหิมพิทเสวยราชย์อยู่ ๔๔ ปี จึงถูกพระเจ้าคามณีกำจัด เมื่อพระเจ้าเอฬาร
 ล้มพระชนม์ไปแล้ว พระเจ้าอุฏฐคามณีจึงได้เป็นใหญ่ในสิงกาทวีปทั้งหมด แล้วทรงไปรคให้
 ป่าวประกาศใหม่หาชนที่อยู่รอบบริเวณนั้น • โยธน์ นายชุมพาพระศพพระเจ้าเอฬาร ไปรค
 ให้สร้างภูฏาคารขึ้นแล้วจึงได้ถวายพระเพลิง พร้อมกับภคพระเจดีย์ไว้ ๗ ที่ที่พระเจ้าเอฬาร
 ล้มพระชนม์นั้นเอง ทรงให้ปฏิบัติศพพระศพของพระเจ้าเอฬารเหมือนกับพระเจ้าจักรพรรดิ
 สวรรคตทุกประการ ส่วนพระองค์เองก็ได้เสด็จไปสถการะคัยคุริยางค์ ของหมอม และคอกไม้

เป็นต้น แล้วทริสสั่งให้ปฏิบัติเป็นประเพณีว่า ขอให้พระราชายูครองสิงคาทวิปทุกพระองค์ มาถึงที่นั่นแล้ว จึงทำการบูชาเหมือนกับที่เราทำ จากนั้นก็เสด็จกลับอนุราชบุรี ตั้งแต่นั้นมา พระราชาทั้งหลายยูครองสิงคาทวิป เมื่อเสด็จมาถึงที่นั่นจะต้องทำสักการะบูชาก่อนจึงจะเสด็จต่อไปที่อื่น พระเจ้าอุฏฐคามณีทรงกำจัดพระเจ้าหมีหึ่ง ๓๒ องค์ ก่อน จึงได้เสวยราชย์เป็นเอกราชาในสิงคาทวิปทั้งสิ้น

ก่อนที่ทหารของพระเจ้าอุฏฐคามณีจะยึดวิชัยนครไค้ ที่ชชันตุ (ทหารของพระเจ้าเอฬาระ) ทราบข่าวแล้ว ไค้กรามทูลความแก่ลัวก้อสามารถของภิลลุคะหลานของคนให้พระเจ้าเอฬาระทรงทราบ พร้อมกับได้ส่งจดหมายไปบอกภิลลุคะว่า พระเจ้าอุฏฐคามณียกทัพข้ามแม่น้ำมาแล้ว เจ้าจงมาสู้รบกับพระเจ้าอุฏฐคามณีให้ไค้ ภิลลุคะทราบแล้วก็ยกกำลังพลมาประมาณ ๒ หมื่นคน เดินทางมาถึงก็ตรงกับวันถวายพระเพลิงพระเจ้าเอฬาระครบ ๗ วันพอดี จึงหยุดพักลงอาบน้ำ หอขึ้นจากแม่น้ำก็ไค้ข่าวว่าพระเจ้าเอฬาระถูกพระเจ้าอุฏฐคามณีฆ่าแล้วและถวายพระเพลิงแล้ว จึงไม่รู้ว่าจะกลับหรือเดินทางต่อไป และคิดไค้ว่าถ้าเรากลับพวกมหาชนกัจักติเคียนเราว่าเป็นคนชัชชากยังไม่ไค้รบเลยก็แพ้กลับมาแล้ว แต่ถ้าวรรมก็มีแต่ตายหรือแพ้เท่านั้น จึงไม่ทำทั้ง ๒ อย่าง (คือกลับหรือเดินทางต่อไป) แต่ไค้พาพลวิวารไปตั้งค่ายพักอยู่ที่ถัดิมพลาถกคาม แล้วปรึกษากับพวกวิวารว่า จะทำอย่างไรต่อไป พระเจ้าเอฬาระก็สิ้นพระชนม์แล้ว จะรบหรือไม่รบก็ พวกพลโยชากั้ทอบว่า พวกเราเป็นทหารกล้าทั้งนั้นจะกลับไปค่ายเหตุไค้ พวกเราจะต้องรบเท่านั้น ภิลลุคะไค้ยินพวกทหารทุกคนใจอย่างนั้นก็เกิดความหึงงงของขึ้น จึงเตรียมตัวถกครบ พระเจ้าอุฏฐคามณีทราบว่าภิลลุคะยกทัพมารบก็ทรงเครื่องรบพร้อมสรรพแล้วเสด็จขึ้นทรงพระยาข้างกุดทล มีหมู่จตุรงคเสนาแวกั้ตมเสด็จออกไป อุมมาทปุสสเหวะนายทหารผู้เชี่ยวชาญวิชายิงชนูใส่เสื่อเกราะแล้วถือชนูออกไป พวกทหารที่เหลือก็ตามออกไปเช่นกัน ฝ่ายภิลลุคะผู้มีปัญญาชอยู่ในมือ ไค้ซึ่งข้างมุ่งตรงไปหาพระเจ้าอุฏฐคามณี พระยาข้างกุดทลซึ่งรู้จักที่ชัญญุมิไค้ว่าที่นั่นไม่ใช่ที่ชัญญุมิ ช้างหลังเป็นที่ชัญญุมิ จึงก้าวถอยหลังหนอยหนึ่งแล้วยืนหันหน้าตรงเข้าหาภิลลุคะ เมื่อเห็นพระยาข้างถอย หมู่เสนาก็ถอยคัวย พระเจ้าอุฏฐคามณีทรงสงสัยว่าในการรบตั้ง ๒๔ ครั้งที่ย่านมาพระยาข้างนี้ไม่เคยถอยเลยแม้ครั้งเดียว มาครั้งนี้ทำไมจึงถอย จึงไค้ทริสตามอุมมาทปุสสเหวะ ๆ ก็กรามทูลว่า ที่ชัญญุมิอยู่ข้างหลัง พระยาข้างรู้ที่ชัญญุมิไค้ คือตรงที่พระยาข้างยืนอยู่นั่นเอง พระยาข้างถอยมาหนอยหนึ่งแล้วก็ยืนนิ่งอยู่ใกล้ ๆ มหาวิหาร พวกเสนาก็ถอยตามหลังพระยาข้างไปยืนอยู่ข้างหลังภิลลุคะ เมื่อพระยาข้างถอยไปยืนอยู่ที่นั่นแล้ว ภิลลุคะก็ไค้

ข้างเข้าไปเบียดหน้ากับพระเจ้าทุญฑรคามณีตรงที่ที่พระยาข้างถอยไป พลางก็กล่าวเยาะเย้ย
 ขึ้นว่า ถ้าท่านเป็นกษัตริย์จริง จงก้าวออกมาสู้รบกันอย่าได้ถอยถิกเลย พระเจ้าทุญฑรคามณี
 ยกพระขรรค์ขึ้นปิกพระโอรุ์แล้วตรัสตอบว่า เจ้าเป็นคนโง่ ซามแน้นนำมาถึงดังนี้ เราจักไม่
 ให้ชีวิตเจ้า จักฆ่าเจ้าตายในวันนี้ ภัลลุกะได้ฟังอุกสรไปค้ำยหมายว่าจะให้ถูกพระโอรุ์
 พระเจ้าทุญฑรคามณี แต่อุกสรไปกระทบกับพระขรรค์แล้วก็ตกลงพื้นดิน เขาส่งเสียงโห่ร้อง
 ขึ้นค้ำยเข้าใจว่า อุกสรที่ยิงไปนั้นถูกพระโอรุ์พระเจ้าทุญฑรคามณี ขณะนี้เขาอาปากไพนัน
 เอง ปุสสเทวะผู้มั่นชนุซึ่งนั่งอยู่หลังพระราชาไคยิงอุกสรของตนไป โดยเจียศพระกฤษท
 พระราชาไปถูกเป้า คือปากภัลลุกะพลคี่ ทำให้เขาล้มเอาเท้าช้ไปตรงพระพักตร์พระราชา
 อุมมาทปุสสเทวะผู้เชี่ยวชาญวิชายิงชนุซึ่งเรียนมาจากบิดาของตนจึงไคยิง เข้าภัลลุกะค้ำย
 ชนุอีกลูกหนึ่ง ทำให้เขาล้มลงในอีกขณะเดียวมึงคมต่อพระราชา เมื่อภัลลุกะล้มตายลงนั้น
 เอง ทวักเสนาทั้งหมดก็หมกกันไซโยโห่ร้องไปรอบ ๆ ยุทธภูมิว่า พระราชาเราชนะแล้ว
 ภัลลุกะถูกฆ่าแล้ว ฝ่ายปุสสเทวะเมื่อจะให้พระราชาทรงทราบความผิดของตนจึงไค้เจาะ
 ใบหูของตน ไค้เลือกประมาณ ๑ กำมือ นำไปถวายพระราชา พระราชาทอดพระเนตร
 เห็นเลือกแล้วก็ตรัสถามว่า เจ้าเอาเลือกของเจ้ามาให้เราดูทำไม ปุสสเทวะจึงกราบทูล
 ว่า นี่เป็นการลงทัณฑ์แก่ข้าพระพุทธเจ้า เมื่อพระราชาตรัสถามต่อไปว่า เจ้ามีโทษอะไร
 จึงไค้กรามทูลว่า ข้าพระองค์ไค้ยิงอุกสรกระทบพระกฤษทของพระองค์ พระราชาจึงทรง
 ปลอบโยนว่า ปุสสเทวะผู้ที่ชายเอย ท่านอย่าเห็นสิ่งที่ไม่เป็นความผิดนั้นเป็นความผิดไปเลย
 เพราะท่านทำอย่างนั้นข้าพเจ้าจึงชนะ ข้าพเจ้าควรที่จะทำสักการะบูชาอุกษนุของท่านให้
 ยิ่งใหญ่มากกว่า พระราชาเมื่อให้ข้าทมิฬทั้งหมดจนได้รับชัยชนะแล้วก็เสด็จไปยังอนุราชบุรี
 แวดล้อมค้ำยหมู่เสนาบริวาร เสด็จขึ้นสู่มหาปราสาทประทับอยู่บนถาดสนสิงหาสน ท่ามกลาง
 นางสนมกำนัลและหมู่ข้ามาคย์ รับสั่งให้เอาอุกษนุของปุสสเทวะตั้งขึ้น แล้วให้เอาเงินมา
 กองสูงท่วมอุกษนุ แล้วพระราชทานแก่เขาไป

เมื่อพระเจ้าทุญฑรคามณีทรงบรรทมอยู่บนที่บรรทมอันวิจิตรสวยงามอ่อนนุ่ม สว่าง
 ไสวค้ำยประทีปที่มีกลิ่นหอม เทียบพร้อมค้ำยของหอมนานาชนิด และเหล่านางสนมกำนัลซึ่ง
 ประคัมประกาศค้ำยเครื่องนุ่งห่มอย่างนางเทพีปสรในมหาปราสาทที่ตกแต่งไว้สำหรับพระองค์
 ก็ทรงพิจารณาอุกษนุอันยิ่งใหญ่นี้แล้วทรงระลึกถึงการฆ่าคนจำนวนมากมายที่ย่านมาถ
 บรรทมไม่เป็นสุข ครั้งนั้นมีพระเดระรูปหนึ่งอยู่ที่เกาะบิยงกุ เป็นผู้มีฤทธิ์มาก รู้อใจผู้อื่น ถึง
 เห็นว่าพระราชาทรงเกิดครันเพราะบาปกรรมที่พระองค์ไค้ทรงกระทำลงไป จึงให้พระ

อรหันต์ ๔ รูป มาประชุมกันใน แล้วส่งไปยังเมืองอนุราชบุรี พระอรหันต์ทั้ง ๔ รูป นั้นก็เหาะไปลงที่ประตูพระราชวัง แล้วเข้าไปยืนอยู่กลางปราสาทเพื่อให้พระราชารายว่า เหาะมา พระราชาเสด็จลุกขึ้นจากที่บรรทมแล้วเสด็จออกไปนมัสการ และนิมนต์พระมหาเถระ เหล่านั้นให้นั่งบนอาสนะ บูชาด้วยดอกไม้ของหอมเป็นต้น แล้วจึงครีเสถามว่า เพราะเหตุไร พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายจึงพากันมาในเวลากลางคืน พระเถระเหล่านั้นก็ถวายพระพรว่า อาตมาทั้งหลายถูกพระสังฆเถระที่อยู่ในเกาะปิยงค์ส่งมาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น เพราะบาปกรรมที่พระองค์ทรงกระทำไว้ พระราชาสคัมแล้วก็ครีเสกับพระเถระทั้งหลาย ว่า ข้าพเจ้าจะหายใจเข้าหายใจออกก็ไม่สบาย เพราะได้ฆ่าคนไว้มาก พระเถระเหล่านั้น ทราบว่าในจำนวนคนเหล่านั้นมีเพียงครั้งหนึ่งเท่านั้นที่ตายในสนามรบ และบรรดาคนที่ตาย เหล่านั้นมีคนที่ตั้งอยู่ในสภาวะและดีคือทำเพียงอย่างละ ๑ คนเท่านั้น การที่พระองค์ฆ่า คนทั้งสองนี้ตายนับว่าเป็นกรรมหนัก แต่ไม่ถึงขั้นเป็นอนันตริยกรรม ส่วนคนนอกนั้นเป็นเพียง มนุษย์ธรรมดา ๆ เท่านั้น เพราะเพียงแต่มีชีวิตอยู่เหมือนกับสัตว์เดี้ยวทั่ว ๆ ไป การฆ่า คนเหล่านี้เป็นบาปเหมือนกัน แต่เป็นบาปที่เบา และได้ถวายพระพรเพื่อเป็นการปถมนโยน พระองค์ว่า บาปถึงขั้นห้ามสวรรค์ห้ามนิพพาน อันเนื่องมาจากกรรมที่พระองค์ทำแล้วนั้นไม่มี ขอพระองค์โปรดคิดความกังวลพระทัย ตั้งใจช่วยให้พระศาสนาเจริญรุ่งเรืองเพื่อประโยชน์ แก่มหาชนเด็ก พระเถระเหล่านั้นก็ได้ให้โอวาทเพิ่มเติมว่า ขอพระองค์จงอย่าประมาท ทั้งนี้ แล้วก็พากันกลับไป

พระเจ้าทุฏฐคามณีได้รับคำปถมนโยนเช่นนั้นก็ทรงสบายพระทัย เมื่อพระเถระ เหล่านั้นกลับไปในเวลานั้น ก็เสด็จขึ้นบรรทมระลึกถึงเรื่องต่าง ๆ ว่า เรานั้นพระชนกและ พระชนนีก็ทรงแนะนำพร่ำสอนให้ประพฤติอยู่แต่ในกรรมดีมาตลอด เราไม่ควรอยู่ห่างจาก พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เมื่อครั้งที่เราและศิษย์ยังเยาว์วัยอยู่ พระชนกและ พระชนนีก็ทรงสอนไว้ว่า ของบริโภคนิก ๆ ที่ยังไม่ไต่แบ่งถวายพระภิกษุสงฆ์ ห้ามบริโภค ก่อน ทั้งแต่ขึ้นมาเราเคยบริโภคของที่ควรถวายแก่พระสงฆ์ก่อน แต่ยังมีไต่ถวาย หรือไม่ก็ ทรงทราบว่ามิ คือ ครั้งหนึ่งมีคนเอาพริกสดเข้าไปถวาย ซึ่งควรจะถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ก่อน แต่พระองค์ไต่บริโภคพริกสดนั้นโดยไม่ไต่ถวายแก่พระสงฆ์ก่อนเพราะลืม นอกจากเรื่อง นั้นแล้วก็ไม่เคยมีอีก บัดนี้ควรจะลงทัณฑ์กรรมแก่เรา จึงทรงปรารภถึงทัณฑ์กรรมนั้น

บัดนี้ทั้งหลายระลึกถึงพวกมนุษย์มากกว่าโคฤ ซึ่งถูกพระเจ้า
ทุฏฐคามณีฆ่าในโลกนี้ หึงกำหนดไว้ในใจเสมอว่า เหตุนั้นเนื่องมา

จากคุณ การฆ่าคนเหล่านั้นก็เป็นกรรมมิโทษ นอกจากนั้นยังควร
ระลึกถึงความที่สังขารทั้งหลายเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้เสมอ ๆ เมื่อ
ประหลาดใจเช่นนี้ไม่นานนักก็จะหันทุกข์เข้าสู่นิพพานได้

จบปริเฉทที่ ๑๔ เรื่องชัยชนะของพระเจ้าอุฏฐคามณี ที่มีมาในคัมภีร์วังสมาลีนี้
เพียงเท่านี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๒๐ การสร้างมริจวิภูิกวิหารและโลหนปราสาท

เมื่อพระเจ้าทุฎฐคามณีได้ขึ้นเสวยราชย์เป็นเอกราชาในลังกาทวีปแล้ว ก็ทรงพระราชนิพนธ์นามนครต่าง ๆ ให้พวกพลโยธาทุกคนตามสมควร แคนายทหารชื่อ เถรปุกคทายก็ไม่มียอมรับ เมื่อพระองค์ถามว่าทำไมจึงไม่รับ เขาก็กราบทูลว่า คนที่ควรรับค้ำยังมิได้อยู่ชุกมาก พระองค์จึงทรงติดตามค่อไปว่า พวกเรากำจิกพวกหมิพหมคสิ้นจนได้เป็นเอกราชาในลังกาทวีปแล้ว ยังจะต้องสู้รบกับใครอีก เขาก็กราบทูลว่าข้าพระองค์ได้ช่วยพระองค์รบกับพวกหมิพซึ่งเป็นศัตรูภายนอกจนชนะนั้นถูกแล้ว แต่บัดนี้ข้าพระองค์จะสู้รบกับศัตรูภายในคือ กิเลส เพราะฉะนั้นจึงจักอุปสมบทเพื่อกำจัดกิเลสให้สิ้น เถรปุกคทายทหารกล้า แม้จะถูกพระองค์หักท้าวไว้โดยพระราชนิพนธ์ให้มากเพียงใดก็ไม่ปรารถนา จึงได้ถอยรพชวอุปสมบทในพระศาสนา พยายามกำจัดกิเลสซึ่งเป็นศัตรูภายในมาโดยลำดับ จนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในขณะปลงยมเสด็จ ฝ่ายพระเจ้าทุฎฐคามณีเมื่อให้ยกเสวตฉัตรขึ้นแล้วก็ฉลองอยู่ ๘ วัน จากนั้นได้เสด็จไปยังมิงกิสสวาปี เพื่อทรงสนานที่มิงกิสตามโบราณราชประเพณีมหาชนค่างพาทินทีใจ น้อมนำเครื่องอุปโลกและบรรณาการต่าง ๆ มาถวายพระองค์ในขณะเสด็จไปยังมิงกิส พวกราชบุรุษรับเครื่องบรรณาการเหล่านั้นแล้ว ก็พากันนำไปเก็บไว้ ๗ ที่ที่จะสร้างมริจวิภูิกวิหาร นอกจากนั้นพวกราชบุรุษได้เอาพระแสงหอกซึ่งมีพระบรมชาตุบรรจุอยู่ในปัดไว้ ๗ ที่แห่งหนึ่ง พอถึงเวลาเย็นพระราชาพร้อมกับเหล่านางสนมกำนัลก็ขึ้นจากทรงสนาน ได้คร่ำส่นให้น้ำพระแสงหอกมาถวาย แต่พวกเขาไม่สามารถถนอมขึ้นจากที่ปัดนั้นได้ จึงพากันนำดอกไม้ของหอมมาบูชา พระราชาทอดพระเนตรเห็นพระแสงหอกปรากฏอัศจรรย์เช่นนั้นก็ทรงโลมนัส ไปรคให้ตั้งกองทหารรักษาไว้ แล้วเสด็จกลับพระนคร วันรุ่งขึ้นทรงรับสั่งให้พวกช่างไปถ่อพระเจดีย์บรรจุพระแสงหอกไว้ ๗ ที่นั้น และให้สร้างพระสถูปและวิหารไว้รอบ ๆ บริเวณนั้นค้ำย สร้างอยู่ถึง ๓ ปี จึงสำเร็จ เมื่อสร้างเสร็จแล้วพระองค์มีพระราชประสงค์จะฉลองวิหาร จึงให้นิมนต์สงฆ์ทั้งฝ่ายภิกษุและภิกษุณีมาประชุมกัน ฝ่ายภิกษุมี ๑ แสนรูป ภิกษุณีมี ๘ หมื่นรูป เมื่อสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่ายมาประชุมพร้อมกันที่วิหารนั้นแล้ว พระองค์ได้ทูลว่า เมื่อก่อนนี้ข้าพเจ้าลืมไม่ได้ถวายของที่ควรถวายแก่สงฆ์ก่อน แล้วบริโลกพริกสค สิ่งนี้ถือว่าเป็นความผิดของข้าพเจ้า บัดนี้ข้าพเจ้าได้สร้างพระวิหารพร้อมทั้งพระเจดีย์เสร็จแล้ว การกระทำทุกอย่างนี้ขอให้อธิเป็นทัฬหกรรมที่ลงแก่ข้าพเจ้า ขอคณะสงฆ์จงรับทัฬหกรรมนั้น เพื่อข้าพเจ้าจะได้สำรวมระวิงค่อไป จากนั้นก็ทรงหลั่งน้ำทักษิโณทกถวายมริจวิภูิกวิหารแก่คณะสงฆ์ และให้สร้างมณฑปอย่างสวยงามขึ้นรอบ ๆ พระวิหารนั้นแล้ว

ถวายมหาทานอยู่ ๓ ที่นั้น นอกจากนั้นยังให้สร้างมณฑปที่บึงคิสสวาปีและที่อื่น ๆ อีก เสรีจ
แล้วได้ถวายโภชนาหารพร้อมทั้งสมณบริวารแก่พระภิกษุสงฆ์ สมณบริวารที่พระภิกษุสงฆ์ได้รับ
มีราคาตั้งแต่ ๑ พันไปจนถึง ๑ แสน พระราชาผู้ทรงแกล้วกล้าทั้งในการสงครามและการ
บริจาคมเสด็จมโหสถในพระรัตนตรัย มีพระหทัยไม่เศร้าหมอง ยังพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง
อยู่ ได้บริจาคมทรัพย์ที่ประเมินค่ามิได้มากมายเหลือคณานับ ตั้งแต่เริ่มต้นสร้างพระสถูปจนถึง
ฉลองพระวิหาร ส่วนทรัพย์ที่ประเมินค่าได้พระองค์บริจาคมไปประมาณ ๑๕ โกฎิ

ผู้มีปัญญาวิเศษเมื่อได้โลกทรัพย์ซึ่งไม่เพียงแต่อาจจบหายไปโดย
วิธีต่าง ๆ และจะถือเอาแก่นสารได้ก็ด้วยการประกอบด้วยองค์คุณ ๕
ประการ ย่อมเพียรพยายามถือเอาแก่นสารแห่งทรัพย์นั้น

จบเรื่องการสร้างมริจวิฏิกวิหาร

พระเจ้าอุฏฐคามณีมิได้พอพระทัยกับบุญกุศลที่พระองค์บำเพ็ญอยู่เพียงเท่านั้น แต่
พระองค์ได้ทรงชวนชวายุในการกุศลอื่น ๆ อีกอยู่ตลอดเวลา ทรงได้รับการกระตุ้นเตือน
ให้ระลึกถึงพระราชประเพณีของบุรพกษัตริย์ทั้งหลาย มีพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ เป็นต้น
ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะผู้เป็นพระอัยกาของพระองค์ได้เสด็จไปไหว้
ทันพระศรีมหาโพธิ์พร้อมกับพระมหินทเดระ เมื่อมีผู้ถวายดอกไม้แก่พระองค์ ๆ ก็ทรงรับ
แล้วถวายต่อแก่พระเดระ ๆ ก็เอาดอกไม้เหล่านั้นบูชาสถานที่ต่าง ๆ ๓ ที่นั้น ทันใดนั้นก็
เกิดแผ่นดินไหวขึ้น พระราชาทรงลงพระทัยจึงตรัสถามถึงเหตุการณ์นั้นกับพระเดระ ๆ
ก็ได้ถวายพระพรว่า ที่นี้จักเป็นโรงอุโบสถของพระภิกษุสงฆ์ในอนาคต นี่เป็นนิมิตหมายแห่ง
เรื่องนั้น ฝ่ายพระราชาก็ได้ตรัสว่า ถ้าอย่างนั้นข้าพเจ้าจักสร้างโรงอุโบสถถวายพระภิกษุ
สงฆ์ในบัดนี้ พระเดระก็ห้ามว่า อย่าเลยมหาพินทร พระองค์ยังมีสิ่งที่จะต้องทำอยู่มาก
พระราชานึกของพระองค์พระนามว่า พระเจ้าอุฏฐคามณีจักเป็นผู้สร้างโรงอุโบสถนี้ พระ
ราชาจึงตรัสว่า สิ่งที่ข้าพเจ้าจะทำ พระนิกคชาของข้าพเจ้าจักเป็นผู้ทำ จึงไปรคให้หน้าเสหาหิน
สูง ๑๒ ศอก มาจารึกไว้ว่า พระราชานึกของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะจักได้เป็นพระราช
พระนามว่า อุฏฐคามณี ขอให้พระเจ้าอุฏฐคามณีอภัยจงสร้างโรงอุโบสถเพื่อพระภิกษุสงฆ์ ๓
ที่นี้ เมื่อจารึกแล้วพระองค์ก็รับสั่งให้เก็บไว้ พระเจ้าอุฏฐคามณีอภัยแม้ระลึกถึงเรื่องเล่า
ปรนิมิตราเช่นนี้ไปแล้ว แต่ก็ยังไม่คิดลงมือค้นหาแต่อย่างใด วันหนึ่งพระองค์ได้รับสั่งให้

ค้นหาจารึกนั้นในพระราชมณเฑียร มีผู้หมั้นทองคำที่จารึกอักษรไว้แล้วนำมาถวายพระองค์
 พระองค์ทรงอ่านข้อความนั้นเข้าใจแล้วก็ทรงดูทานพร้อมกับปรบพระหัตถ์ว่า พระมหามหินท-
 เถระเห็นเราแล้ว เข้าขึ้นพระองค์ก็เสด็จไปยังมหาเมฆวันอุทยาน นิมนต์ให้พระภิกษุสงฆ์
 ประชุมกันแล้วทริสว่า ข้าพเจ้าจักสร้างปราสาทให้เหมือนกับวิมานถวายพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย
 ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายโปรดไปยังเทวโลกแล้วจำลองรูปปราสาทที่เหมือนกับวิมานลงมา
 ให้ข้าพเจ้าถวายเถิด ทริสเช่นนั้นแล้วก็ถวายนมัสการลงพระภิกษุสงฆ์เสด็จกลับพระนคร ฝ่าย
 สงฆ์เมื่อฟังพระราชโองการนั้นแล้ว ก็พากันมอบหมายให้พระอรหันต์ ๔ รูปขึ้นไปเทวโลก
 ในสมัยศาสนาพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์คนหนึ่งชื่อ อโศก โคตมสังสกภิก ๔ ชนิด
 ไว้สำหรับถวายพระภิกษุสงฆ์เป็นประจำ และมอบหมายให้นางภริยาสี่ของตนเป็นผู้ถวายแทน
 นางรับคำสั่งของนายแล้วก็ถวายทานนั้นแทนนายด้วยความเคารพเลื่อมใสจนตลอดชีวิต
 เมื่อตายไปได้ไปเกิดในอากาศวิมาน มีนางเทพธิดา ๑ พันนางเป็นบริวาร ปราสาท
 แก้วของนางเทพธิดานั้นสูง ๑๒ โยชน์ กว้าง ๔๔ โยชน์ มี ๔ ชั้น มีภูฏาคาร ๑ พันหลัง มี
 ห่อง ๑ พันห่อง มีมุข ๔ มุข มีพวงกระดิ่ง ๑ พันพวง แขนงอยู่ทุกของหน้าคาง ประคัมประคาก
 ้วยไพรีที กลางปราสาทมีอัมพลปฏิรูปปราสาทตั้งอยู่หลังหนึ่ง ปราสาทนี้สูงกว่าและสวยงามกว่า
 มีธงปักประคัมประคากอยู่ด้วย และมีพวงกระดิ่งแขวนอยู่เช่นกัน เป็นปราสาทที่ประคัมด้วยแก้ว
 ทั้งนั้น พระเถระเหล่านั้นเมื่อเดินทางไปดาวดึงส์ ก็ได้พบเห็นวิมานซึ่งตั้งอยู่ในเทวโลก
 ชั้นจาคุมหาราชิกราช จึงเอาหระคนเขียนจำลองวิมานนั้นลงแผ่นผ้า แล้วนำกลับมาถวาย
 แก่สงฆ์ในมหาเมฆวัน คณะสงฆ์ให้นำไปถวายพระราชา พระราชาทอดพระเนตรแล้วก็
 ทรงพลพระทัยยิ่ง โปรดให้วางแผนการก่อสร้างทันที พระองค์ทรงดำริว่า จักสร้างปราสาท
 ให้เหมือนกับวิมานที่จำลองมาในแผ่นผ้านี้ จึงได้เสด็จไปยังทิศสวามในมหาเมฆวัน ทรว
 ุฑูพื้นที่แล้วให้แผ้วถางพื้นที่เป็นบริเวณกว้างและกว้างประมาณ ๑ อูสะแล้วจึงลงมือก่อ
 สร้าง พระองค์ทรงดำริต่อไปว่า ปราสาทนี้จะต้องมีประตู ๔ ประตู จึงโปรดให้นำเอา
 หริภยสินไปไว้ที่ประตูทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศเหนือ แห่งละ ๔ แสน
 เพื่อให้เป็นค่าแรงงาน พร้อมกับโปรดให้เอาเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้สอยอื่น ๆ จำนวน
 ๔ แสน ไปวางไว้ทุกประตูเช่นกัน และโปรดให้ตั้งหมอน้ำอ้อย หมอน้ำมัน หมอน้ำตาลรด
 หมอน้ำขิง ไว้ที่ประตูทั้ง ๔ แห่งนั้นด้วย พระราชูปถัมภ์เลื่อมใสยิ่งในพระพุทธศาสนา
 เมื่อทรงรวบรวมสิ่งทั้งหมดตั้งไว้พร้อมแล้วก็โปรดให้คัดลงข่าวประกาศไปว่า บัณฑิตทำงาน
 สร้างปราสาทนี้อย่าไกลลำบากเลย จงรับเอาเครื่องนุ่งห่มและเงินทองคำต่าง ๆ ไปใช้สอย

ความสบาย ผู้ไม่ยอมรับสิ่งเหล่านี้จะทำงานก่อสร้างปราสาทนี้ไม่ได้ ผู้ทำงานควรได้ค่าจ้าง
เท่าใด พระองค์ทรงแจ้งให้เขารวมถึงวัดอุทุมที่มีค่าเท่านั้นแล้วพระราชทานแก่เขาไป
ปราสาทนี้มี ๔ มุข แต่ละมุขห่างกัน ๑๐๐ ศอก สูงห่างกันชั้นละ ๑๐๐ ศอก มีทั้งหมด ๔ ชั้น
แต่ละชั้นมีปราสาทเล็กอยู่ชั้นละ ๑๐๐ หลัง ทุกหลังตกแต่งด้วยเงิน มีแท่นสำหรับตั้งเครื่อง
สักการะ (โพธิ์) ที่ทำจากแก้วประพาฬและตกแต่งด้วยนารัตนะตั้งอยู่ทุกหลัง โพธิ์
เหล่านั้นประดับด้วยรูปดอกบัวซึ่งทำจากนารัตนะ และมีพวงคอกกระดิ่งที่ทำจากเงินแขวน
อยู่รอบ ๆ ค่าย ปราสาทหลังนี้มีห้องทั้งหมด ๑ พันห้อง ห้องเหล่านี้ต่างก็ประกอบไปด้วย
หน้าต่างซึ่งตกแต่งด้วยรัตนทุกห้อง พระเจ้าทศรฐคามินิรับสั่งให้สร้างมณฑปเหมือนกับมณฑป
ของท้าวเวสสวัตินี่ชื่อ นาริวาณะ ซึ่งกลางมหาปราสาทนั้น ซึ่งมณฑปของท้าวเวสสวัตินี่
ผู้มีฤทธิ์ทั้งหลายไปเห็นแล้วโคเลาถวายเป็นพระองค์ มณฑปนั้นประดับด้วยเสาศาแก้วซึ่งมีลายรูป
สัตว์ต่าง ๆ มีสีหะ และพยัคฆ์ เป็นต้น รวมทั้งรูปเทวดา นอกนั้นยังมีคานายแก้วมุกดา
ล้อมรอบอยู่ด้วย โพธิ์แก้วประพาฬเหมือนกับที่กล่าวมาแล้วนั้นก็อยู่ที่ปราสาทนี้เช่นกัน
มีบัลลังก์งาสะระสาชวยงาม ปูพื้นด้วยแก้วสีคังอยู่กลางมณฑปที่ประดับประคาค่ายรัตนะ ๘
ประการนั้น ข้างทั้งสองของบัลลังก์ทำด้วยงา มีรูปควงฉาหิศย์ ควงจันทร์ ควงดาว ซึ่ง
ทำจากทอง เงิน และแก้วมุกดา ตามลำดับ ประดับอยู่ด้วย มีดอกบัวซึ่งทำด้วยนารัตนะ
ประดับอยู่ระหว่างเดาวิสัยทองที่บัลลังก์นั้นเช่นกัน และมีพิงก์ที่สวยงามเป็นที่ชอบใจแก่ผู้
พบเห็นประดับอยู่ที่บัลลังก์ซึ่งมีเครื่องปัจจัยธรรมี่ความมากปราศอยู่ข้างบนนั้นด้วย มีที่รองเท้า
ทำด้วยแก้วประพาฬวางอยู่บนแก้วสีคัง มีฉัตรเงินกันอยู่เหนือบัลลังก์นั้น มีรูปมงคล ๔ ประการ
และรูปสัตว์จุฑาบท ซึ่งทำด้วยรัตนะ ๘ ประการ ประดับอยู่ระหว่างแก้วมณีและแก้วมุกดาที่
บัลลังก์นั้น มีหมอนำที่ทำจากเงินตั้งเรียงเป็นแถวอยู่ใต้เศวตฉัตร รัตนทิพย์อันประเมิน
คามิโคจำนวนมากถูกนำมาตกแต่งบัลลังก์ทั้ง ๘ แห่งปราสาทนี้ นอกจากนั้นพระองค์ยังรับสั่ง
ให้ตั้งเตียงและตั้งชั้นแล้วจึงให้ปูเสื่อลง แล้วนำดอกไม้มาปูที่อีกชั้นหนึ่ง ให้ตั้งหมอนำใช้
พร้อมกระบวยทองไว้ เครื่องใช้ต่าง ๆ อย่างอื่นในปราสาทนี้ก็ไม่จำเป็นคองพูดถึง (ส่วน
ทำด้วยทองทั้งนั้น) ปราสาทนี้ล้อมด้วยกำแพงทอง มีซุ้มประตู ๔ ซุ้ม ได้รับการประดับตกแต่ง
ไว้ราวกับว่าเทวสภาในดาวคิงส์ ที่เรียกว่า โลหปราสาท ก็เพราะมุงด้วยกระเบื้องทองแดง
เมื่อสร้างเสร็จพระเจ้าทศรฐคามินิได้ไคนิมิต์พระภิกษุสงฆ์ไปประชุมกัน เหมือนเมื่อครั้งฉลอง
มริจวิปฏิภาณวิหาร ให้ภิกษุที่เป็นปุถุชนอยู่ชั้นที่ ๑ ภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎกอยู่ชั้นที่ ๒ ชั้นที่ ๓
ขึ้นไปให้ภิกษุผู้ได้บรรลุลุคณวิเศษแล้วมีพระโสดาบันเป็นต้นอยู่ ส่วนพระอรหันต์ให้อยู่ชั้นที่ ๔

เมื่อถวายโลหปราสาทเสร็จแล้ว พระองค์ได้ถวายมหากานอยู่ถึง ๗ วัน เหมือนกับครั้ง
ฉลองมรวิจวัฏฐิกวิหาร ในการสร้างโลหปราสาทครั้งนั้นนอกจากทรัพย์ที่ประเมินค่ามิได้แล้ว
พระองค์ยังได้บริจาคทรัพย์อื่น ๆ ที่ประเมินค่าได้ถึง ๓๐ โกฎิ อีกต่างหาก

นรชนผู้มีปัญญาเมื่อพิจารณาเห็นการบริจาคทานว่าเป็นสิ่งมีแก่นสาร
มากกว่าการสั่งสมทรัพย์อื่นไม่มีแก่นสาร ย่อมมีจิตมุ่งต่อการบริจาคทาน
อันมีผลใหญ่สุด และย่อมบริจาคทานเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นเสมอ

จบปริเฉทที่ ๒๐ เรื่องการสร้างมรวิจวัฏฐิกวิหารและโลหปราสาท เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยพัทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๒๑ การไต่สิ่งของต่าง ๆ เมื่อเริ่มจะสร้างพระมหาสถูป

ต่อมาวันหนึ่ง พระเจ้าทุฏฐคามณีไต่สละหรัยประมาณ ๑ แสน บุษาคันพระศรีมหาโพธิ์ ขณะที่เสด็จกลับพระนครไต่หอกพระเนตรเห็นจาริกที่พระมหินทเดระให้จาริกไว้ที่เสาทิน ซึ่งตั้งอยู่ ๓ ที่ จะสร้างพระสถูป อ่านดูแล้วก็ทรงลงความเห็น ว่า ถ้าเรากระทำตามที่จาริกไว้ก็ต้องสร้างมหาสถูปทรงนี้ เมื่อกลับเข้าไปพระนครแล้วก็เสด็จขึ้นไปยังพระราชมณเฑียรเสวยพระกระยาหารอย่างค้ำแล้ว เส็จขึ้นบรรทมพลางทรงคำริว่า เมื่อเราทำการปรายปรามพวกหมิพอยู่นั้น ประชาชนได้รับความลำบากมาก ทำอย่างไรเราจึงจักไต่จิฐมาสร้างพระมหาสถูป โดยไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน เหตุที่เสด็จอยู่ที่เสาศักดิ์ครหามความคำริของพระองค์ จึงประกาศขึ้นในทันใดนั้นว่า พระราชาทรงคำริอย่างนี้ จากนั้นพวกเหวค้ออื่น ๆ ก็ป่าวร้องต่อ ๆ กันไปจนไต่ยินถึงท้าวสักกะ ๆ จึงส่งวิสสุกรรมเทพบุตรลงมาว่าพระเจ้าทุฏฐคามณีอภัยมหาราชาจักสร้างพระมหาสถูป พระองค์ประสงค์จะไต่จิฐโดยที่ไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน ท่านจงไปเนรมิตจิฐไว้ริมฝั่งแม่น้ำห่างจากเมืองไปทางทิศเหนือ

• โยชน วิสสุกรรมเทพบุตรผู้มีฤทธิ์มากรับบัญชาแล้วก็รับลงมาเนรมิตจิฐไว้เป็นจำนวนมาก เข้าชั้นพรานคนหนึ่งออกไปป่าพร้อมกับสุนัข ภูมมเหวค้อไต่จำแลงตนเป็นเหยี่ยว พรานไต่ไต่ติดคามเหยี่ยวไปจนพบจิฐจำนวนมาก เหยี่ยวจึงฉัตรชานหายไป นายพรานคิดว่าไต่ชื่อว่าพระเจ้าอยู่หัวของเรา มีพระราชประสงค์จะสร้างพระมหาสถูป เราควรนำเรื่องนี้ (การพบจิฐ) ไปกราบทูลให้พระองค์ทรงทราบ จึงไต่เดินทางไปกราบทูลให้พระองค์ทรงทราบ พระราชาผู้เป็นที่รักยิ่งของประชาชนทราบแล้วก็ทรงโสมนัสยิ่ง ไต่พระราชทานรางวัลแก่เขาเป็นจำนวนมาก พร้อมกับรับสั่งให้กลับไต่เข้าจิฐอยู่ ๓ ที่นั้น

ทางทิศเหนือห่างจากเมืองออกไป ๓ โยชน มีทองคำหลายขนาด ทั้งขนาดเท่าคิมเท่านี้วเกิดขึ้นเพิ่มพื้นที่ ๑๖ กรีส ไต่บ้านถาวรวิชชคาม ชาวบ้านเห็นทันดินไต่ไปค้ำยทองคำเช่นนั้นจึงไต่เก็บใส่ดาครมาถวายพระราชา พร้อมกับกราบทูลให้พระองค์ทรงทราบ ในขณะที่กำลังเสด็จไปค้ำยว่าทองคำเหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อคินนี้เอง

ทางทิศตะวันออกห่างจากเมืองออกไป ๗ โยชน มีทองแดงบุคขึ้นที่ท่าตามพิจฐะริมฝั่งแม่น้ำ ชาวบ้านไต่เก็บใส่ดาครไปถวายพระราชาเช่นกัน

ทางทิศภาคเหนือห่างจากเมืองออกไป ๔ โยชน์ มีแก้วมณีเกิดขึ้นที่หมู่บ้านสุนวาศิวาภิคาม ชาวบ้านได้เก็บแก้วมณีซึ่งเจือด้วยอุบลสุรวินทะ ใส่ถาดไปถวายพระราชาธิก

ทางทิศใต้ห่างจากเมืองออกไป ๔ โยชน์ มีเงินเกิดขึ้นในด้าอัมพัญญุโกละ ครั้งนั้น พ่อค้าคนหนึ่งเอาสินค้าบรรทุกเกวียนออกเดินทางไปยังมลโยชนบท เพื่อไปแลกเปลี่ยนสินค้าต่าง ๆ มีขมิ้นและชิงเป็นต้น ได้พักเกวียนอยู่ไม่ไกลกับด้านั้น จากนั้นได้ขึ้นไปหาไม้ค้ำเกวียนบนภูเขา พบต้นขุนใหญ่มีผลสุกแล้วต้นหนึ่ง มีกิ่งโน้มต่ำลงมาเพราะน้ำหนักของผลขุนจนผลขุนคั่งอยู่บนก้นหิน เขาคิดว่าเราควรที่จะถวายผลขุนนี้แก่พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลายกอน แล้วคอยบริวาร ทูลถึง จึงเอามือค้ำขมิ้นและถือเอาผลขุนนั้นพร้อมกับได้ประกาศโภชนากาลขึ้น พระอรหันต์ ๔ รูป ไคยีนเสียงนั้นด้วยทิพย์โสต จึงได้พากันไปยืนอยู่ตรงหน้าเขา พ่อค้านั้นพอเห็นพระเดระเหล่านั้นก็คิดใจถวายนมัสการแล้วนิมนต์ให้นั่งบนอาสนะ เขามีศปรอกเปลือกติดกับขี้เจะ ทำให้เป็นหลุม แล้วเอาน้ำที่ไหลออกจากข้างขุนใส่บาตรถวายพระเดระจนครบทั้ง ๔ รูป ขณะที่เขายืนอยู่เบื้องหน้า พระอรหันต์ทั้ง ๔ รูป ซึ่งรับเอามาครบแล้วได้เหาะกลับไปยังที่อยู่ของตน เมื่อพระเดระเหล่านั้นกลับไปแล้ว เขาก็ได้ไปประกาศโภชนากาลขึ้นอีก พระอรหันต์อื่นอีก ๔ รูปก็ไคมาที่นั่น เขารับบาตรของท่านแล้วก็เอาเนื้อขุนใส่บาตรถวาย พระอรหันต์ ๓ รูปกลับไปยังที่อยู่ของตน แค่อีก ๑ รูปไม่กลับ ได้เดินองูเขาไปนั่งฉ้นขุนอยู่ใกล้กับด้านั้น เพื่อต้องการจะซื้อให้พ่อค้าเห็นทองเงิน พ่อค้านั้นบริวารขุนที่เหลือจากถวายพระสงฆ์จนเพียงพอแล้ว ก็ห่อส่วนที่เหลือถือเดินตามหลังพระเดระสองไป เมื่อพบท่านก็ได้ช่วยทำหน้าที่เป็นไวยวัจกร พระเดระได้เนรมิตทางไปด้าให้ปรากฏแก่เขา พ่อค้าไหว้พระเดระแล้วเดินตามทางนั้นไปจนพบด้าแล้วไปยืนอยู่ที่ประตูด้า พอเห็นขุมเงินก็เอามือค้ำขุม ทราบว่าเป็นเงิน จึงถือเอา ๑ ก้อนนำกลับไปยังที่พักเกวียน ยังคงให้พักเกวียนไว้ที่นั้น ส่วนตนเองได้รียนำเงินนั้นเดินทางไปถวายพระราชาในอนุราชบุรี

ทางทิศตะวันตกห่างจากเมืองออกไป ๔ โยชน์ มีแก้วมุกดาชานาคเท่าอสมะขามป้อม และแก้วประหาฬประมาณ ๒๐ เล่มเกวียน ถูกคลื่นซัดขึ้นฝั่งใกล้ตำบลสุรวะลัญญนะ พวกพรานเบ็ดมาพบเข้าได้ช่วยกันกวาดรวมเป็นกอง แล้วเก็บใส่ถาดไปถวายพระราชา

ทางทิศเหนือห่างจากเมืองออกไป ๘ โยชน์ มีแก้วมณีอย่างดี ๔ ชนิด ขนาดเท่าลูกหิน สีเหมือนคอกกั๊กคอบขวา เกิดที่อำซาร ไหลไปสู่บึงแห่งหนึ่งที่เปฬิวาภิคาม พรานสุนัขคนหนึ่งไปพบแล้วกลับมากกราบทูลให้พระราชาทรงทราบ

พระราชูปถัมภ์ประคบด้วยบุญญาธิการทรงทราบข่าวทุกเรื่อง มีเรื่องฉิบ เป็นคัน
ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนการสร้างพระมหาสถูปในวันเดียวกัน พระองค์ทรงโสมนัสยิ่ง ใต้
พระราชทานรางวัลตอบแทนแก่คนเหล่านั้นตามสมควร และโปรดให้กลับไปเฝ้าสิ่งของนั้น ๆ
อยู่ ณ ที่ที่ตนพบ ท่อมายาหลังจึงให้ชนทรัพย์เหล่านั้นมาเก็บไว้

นรชนผู้มีใจองใสไม่คำนึงถึงความลำบากกาย ถึงสมบุญอยู่ตลอด
เวลา บุญย่อมนำสุขมาแก่สาธุชนเสมอ เพราะฉะนั้นผู้มีใจองใส
จึงทำแต่บุญเท่านั้น

จบปริเฉทที่ ๒๑ เรื่องการไถ่สิ่งของต่าง ๆ เมื่อปรารถนาที่จะสร้างมหาสถูป
เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาชนตลอดเวลา เมื่อเสด็จไปถึงทรงรับสั่งให้ปูผ้า • หัน ๔ ชั้น ไว้ตรงกลางและให้
กองผ้าอื่น ๆ อีกจำนวนมากไว้ในทิศทั้งสี่ และให้ตั้งหมอนน้ำผึ้ง เนยใส และน้ำอ้อยไว้เพื่อ
เป็นมงคลด้วย

พระภิกษุสงฆ์จำนวนมากจากนานาประเทศ ได้มายังเกาะลังกานั้น ไม่ต้องพูดถึง
จำนวนพระภิกษุสงฆ์ในลังกาที่มามีมากเท่าไร (คือมีจำนวนมากแน่นอน) มีพระมหาเถระ
หลายรูปพาพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากมาจากที่ต่าง ๆ ดังนี้

๑. พระอินทคุตตมหาเถระ พาพระภิกษุ ๔ หมื่นรูป มาจากกรุงราชคฤห์
๒. พระธรรมเสนามหาเถระ พาพระภิกษุ ๑ หมื่น ๒ พันรูป มาจากอิสิปตนวิหาร
๓. พระปิยทัสสีมหาเถระ พาพระภิกษุ ๖ หมื่นรูป มาจากพระเชตะวันมหาวิหาร
๔. พระพุทธวัชชีกมหาเถระ พาพระภิกษุ ๑ หมื่น ๔ พันรูป มาจากมหาวัน
เมืองเวสาฬหี
๕. พระธรรมวัชชีกมหาเถระ พาพระภิกษุ ๓ หมื่นรูป มาจากโฆสิตาราม
เมืองโกสัมพี
๖. พระสังฆวัชชีกมหาเถระ พาพระภิกษุ ๔ หมื่นรูป มาจากทักขิณาคิริวิหาร
เมืองอุชเชนี
๗. พระมิตฺตมมหาเถระ พาพระภิกษุ ๑ แสน ๖ หมื่นรูป มาจากอโศการาม เมือง
มุลยบุรี
๘. พระวัชชีกมหาเถระ พาพระภิกษุ ๒ แสน ๔ หมื่นรูป มาจากแคว้นกัสมิระ
๙. พระมหาเทวะ พาพระภิกษุ ๔ แสน ๖ หมื่นรูป มาจากปัลลวโลกวิหาร
๑๐. พระธรรมวัชชีก พาพระภิกษุ ๓ หมื่นรูป มาจากอลสันตียะ เมืองโยนก
๑๑. พระอุคฺคระ พาพระภิกษุ ๖ หมื่นรูป มาจากวัชชีนยะเสนาสน์ เมืองวิชชาฏวี
๑๒. พระจิตคุตตมหาเถระ พาพระภิกษุ ๓ หมื่นรูป มาจากโพธิมณฑลวิหาร
๑๓. พระจันทคุตตมหาเถระ พาพระภิกษุ ๔ หมื่นรูป มาจากวนวาสีประเทศ
๑๔. พระสุวัชชีกมหาเถระ พาพระภิกษุ ๔ หมื่นรูป มาจากเกลาสววิหาร

ส่วนพระภิกษุชาวลังกาที่มาทั้งหมด พระโหราจารย์ไม่ได้บอกจำนวนไว้ พระ
ภิกษุที่มาประชุมกันในครั้งนั้น เฉพาะที่เป็นพระอรหันต์มี ๔๖ โกฎิ

พระภิกษุเหล่านั้นได้มายืนล้อมบริเวณที่จะสร้างมหาเจดีย์โดยเว้นตรงกลางไว้สำหรับเป็นที่ประทับของพระราชา ฝ่ายพระราชาเมื่อเสด็จไปถึงและทอดพระเนตรเห็นภิกษุสงฆ์ยืนอยู่เช่นนั้นทรงเกิดศรัทธาเลื่อมใสยิ่ง ทรงบูชาด้วยดอกไม้ของหอมแล้วกระทำปทักษิณ ๓ รอบ เสด็จเข้าไปยังที่ตั้งหมั่น้ำมงคลในท่ามกลางสงฆ์ให้อำมาตย์คนหนึ่งผู้เป็นบัณฑิตมีชาติตระกูลดีถือวงเวียนเงินค้ำทองไปชี้ดวงกลมรอบพื้นที่ที่จะสร้างมหาเจดีย์ พระสิทธิทดมหาเถระผู้เล็งเห็นการณโกลโคห้ามพระราชาผู้ทรงให้ชื้ออยู่เช่นนั้น ค้วยเห็นประจักษ์ว่าพระราชาจักสร้างพระสถูปใหญ่เกินไป และสร้างยังไม่สำเร็จพระองค์จักสวรรคตก่อนสถูปที่ใหญ่ เช่นนี้ในอนาคตจักข้อมแซมลำบาก พระราชาถึงแม้มีพระราชประสงค์จะสร้างให้ใหญ่แต่ก็ทรงเชื่อตามคำแนะนำของพระเถระ เพราะคณะสงฆ์เห็นค้วย และเพื่อเป็นการยกย่องพระเถระจึงทรงสร้างพระสถูปขึ้นตามขนาดที่พระเถระแนะนำ ไปรดหน้าอิฐรองก่อเป็นวงกลมกลางพระเจดีย์ ให้ตั้งหม้อเงินหม้อทองที่เต็มค้วยน้ำไว้ที่นั้นค้วย จากนั้นได้เสด็จไปหาพระเถระ ๑๒ รูปคือ พระสิทธิทดมหาเถระ พระมังคละ พระสุมนะ พระปฐมะ พระสิวลี พระจันทกุตตะ พระสุริยกุตตะ พระอินทกุตตะ พระสาคระ พระจิตตเสนะ พระชยเสนะ และพระอุจละ แล้วทวิสถามชื่อพระเถระเหล่านั้นไปตามลำดับ โดยเริ่มจากทวิสถามชื่อพระสิทธิทดมหาเถระก่อนว่าท่านชื่ออะไร พระเถระก็ตอบว่าชื่อ สิทธิทดมหาเถระ องค์ทรงดำริว่าชื่อพระผู้เป็นเจ้าของปฐนี้คงเป็นนิมิตแห่งความสำเร็จในการสร้างพระเจดีย์ จากนั้นได้ทวิสถามพระมังคละเถระว่า พระผู้เป็นเจ้าของชื่ออะไร เมื่อพระเถระตอบว่าชื่อ มังคละ ก็ทรงดำริว่าพระเจดีย์ที่เราสร้างนี้จักต้องเป็นสิ่งประเสริฐยิ่ง แล้วได้ทวิสถามชื่อพระสุมนเถระ เมื่อทวิสถามว่าท่านชื่อสุมนะ ก็ทรงดำริว่า ความปรารถนาของเราพึงสำเร็จได้ค้วยการบูชาพระเจดีย์เป็นแน่ จากนั้นได้ถามชื่อพระจันทกุตตะเถระ เมื่อท่านตอบว่าชื่อจันทกุตตะ ก็ทรงดำริว่า จักมีมหาชนพอใจในการกฐณครั้งนี้ แล้วทวิสถามชื่อพระสุริยกุตตะมหาเถระเป็นลำดับต่อมา เมื่อพระเถระตอบว่า ชื่อสุริยกุตตะก็ทรงดำริว่า การที่เราบูชาพระเจดีย์จักเป็นเหตุให้เกิดความแก่ลวกถ้ำแก่เหล่าชนผู้ชื้อชาศในอนาคต ทวิสถามชื่อพระอินทกุตตะในลำดับต่อมาอีก เมื่อได้รับคำตอบว่าชื่ออินทกุตตะ ก็ทรงดำริว่า พระเจดีย์ที่เราผู้เป็นใหญ่ในสังกาสร้างขึ้นนี้ จักปรากฏเป็นเจดีย์ที่ประเสริฐในสังกาท่อมมาก็ทวิสถามชื่อพระสาครเถระ เมื่อทรงสคิบว่าชื่อ สาคระ ก็ทรงดำริว่า การสร้างพระเจดีย์ของเราจักเป็นมอเกิดแห่งโลกิยทรัพย์และโลกุตตรทรัพย์เหมือนกับมหาสมุทรสาคร ต่อมาได้ทวิสถามชื่อพระมิตตเสนะเถระ เมื่อทรงสคิบคำตอบว่าชื่อ มิตตเสนะ ก็ทรงดำริว่า การที่เราบูชาพระเจดีย์จักเป็นนิมิตแห่งการระงับความอาฆาตของคนทั้งหลายที่มีต่อกัน แล้วทวิสถามชื่อพระชยเสนะเถระ เมื่อสคิบว่าชื่อ ชยเสนะ

ก็ทรงดำริว่า การที่เรายูซาพระเจ้าเจ็ดยักษ์เป็นนิมิตแห่งการชนะบาปและพวกมิชฌาติวิโมถาจะทำลายพระเจ้าเจ็ดยักษ์เราได้ ชัยชนะอันเป็นเลิศจักเป็นของเรา จากนั้นโคตรัสถามชื่อพระปฐมเดระ เมื่อทรงทราบชื่อชื่อ ปฐมะ ก็ทรงดำริว่า พระเจ็ดยักษ์เป็นนิมิตแห่งการบรรลุมรรคผลเหมือนกันชื่อพระเดระ ทอมาโคตรัสถามชื่อพระสิวลีเดระ เมื่อทรงทราบชื่อชื่อสิวลี ก็ทรงดำริว่า พระเจ็ดยักษ์ของเราจักทำให้กิเลสทั้งหลายสงบ และทำให้เกิดความร่มเย็นเหมือนกับชื่อพระเดระ จากนั้นโคตรัสถามชื่อพระอจละ เมื่อทรงทราบชื่อชื่อ อจละ ก็ทรงดำริว่า ชื่ออจละนี้จักต้องเป็นนิมิตแห่งการไม่หวั่นไหวต่อกิเลส และต่อการทำลายล้างของพวกปัจจามิตร เมื่อโคตรัสถามชื่อพระเดระแต่ละรูปและทรงทราบชื่อพระเดระเหล่านั้นแล้ว พระองค์ก็ทรงบูชาด้วยดอกไม้และของหอมเป็นต้น

พระเจ้าอุฏฐคามณีเมื่อบูชาพระเดระทั้ง ๑๒ รูปเสร็จแล้วทรงไปรคให้เริ่มการก่อสร้างหัตถิ และโคตรัสถามชื่อของอำมาตย์ผู้ถือวงเวียนวัดพันที่ว่าชื่ออะไร เมื่อเขากรามทูลว่าชื่อ สุปติฎฐพรหม โคตรัสถามต่อไปว่า บิศาชื่ออะไร เมื่อเขากรามทูลว่าชื่อ นันทเสน โคตรัสถามถึงชื่อมารคาของเขาต่อไปว่า มารคาห่านชื่ออะไร เขาก็กรามทูลว่าชื่อ สุมณเทวี เมื่อสคัมชื่อของคนทั้งสามนั้นแล้ว พระองค์ทรงพอพระทัยว่า ชื่อทั้งหมดนี้ล้วนเป็นมงคล จากนั้นไปรคให้ทำหม้อเงินหม้อทองอย่างละ ๔ ใบ ไปตั้งไว้ตรงกลาง โดยให้ตั้งหม้อชนิดขึ้นสถับกับหม้อทองหม้อเงินนั้นตั้ง ๑ หม้อ ๔ พันใบ แล้วให้วางอิฐทองคำลงครั้งละ ๔ แขน ๔ ครั้ง จากนั้นให้วางอิฐเงินธมอิฐทอง ๑ แขน ต่อ ๑๐๔ แขน (อิฐทอง ๑ แขน มีอิฐเงินวางล้อมไว้ ๑๐๔ แขน) แล้วให้ปูผ้าเนื้อดีทับอิฐเงินนั้นอีก ๑๐๔ ชั้น แล้วให้บุครอำมาตย์ชื่อ สุปติฎฐพรหมถืออิฐทองไว้ ๑ ถอน และให้บุครอำมาตย์อีก ๗ คน ซึ่งชื่อสุปติฎฐพรหม เช่นกันถืออิฐทองไว้คนละถอนเช่นกัน พระมิตตเสนะนำถอนหินกลมไปวางไว้บนพื้นที่วังวัด แล้วทางทิศตะวันตก พระชยเสนมพาเดระ เอาน้ำหอมรดทำให้พื้นดินชุ่มเสมอถอน แล้วให้สุปติฎฐพรหมวางอิฐมงคลลงบนหินกลมที่ขยำแล้ว พระสุมณะเอาคอกมะธัญญา ขณะนั้นได้เกิดแผ่นดินไหวไปจนถึงมหาสมุทร บุครอำมาตย์นอกนั้นก็โคกทะยอยวางอิฐลงไปคนละถอนตามลำดับ พระราชาทรงนำอิฐเงินไปวางพร้อมกับบูชาด้วยดอกไม้และของหอมเป็นต้น พระราชาทรงให้เริ่มการก่อสร้างพระเจ้าเจ็ดยักษ์โดยการวางศิลาฤกษ์ในวันฤกษ์โบสถ ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ค่ำ ประการดังนี้

พระราชาทรงได้รับความสำเร็จความที่ปรารถนาทุกประการอย่างนั้นแล้วก็ได้ถวายนมัสการบูชาพระอรหันตเดระผู้ยืนอยู่ ณ ทิศทั้งสี่แล้วเสด็จไปทางทิศอีสาน ทรงนมัสการพระ

ปิยทัสสี แล้วประทับยืนอยู่ที่นั่น พระปิยทัสสีจึงได้แสดงธรรมแก่พระองค์เพื่อให้เกิเป็นมงคล
ยิ่ง ๆ ขึ้นไป พระธรรมเทศนาของท่านเป็นประโยชน์แก่มหาชนมาก มีผู้เลื่อมใสในพระธรรม
๔ หมื่นคน ไค้บรรลุโสดาปัตติผล ๔ หมื่นคน ไค้บรรลุสกาคามิยผล ฉนาคามิยผล และอรหัตต
ธอย่างละ • พันคน มีพระภิกษุบรรลุเป็นพระอรหันต์ • หมื่น ๔ พันรูป ภิกษุณี • หมื่น ๔ พันรูป

ผู้เป็นบัณฑิตทราวมแล้วว่า ผู้มีปัญญาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยแล้วย่อมยินดีในการ
บริจาคนและมุ่งหวังต่อความสำเร็จแห่งประโยชน์ต่อชาวโลก เมื่อทราวมเช่นนี้แล้วควรทำความ
ยินดีในการประกอบด้วยคุณงามความดี มีศรัทธา เป็นต้น

พระเจ้าอุฏฐคามณีมหาราชาทรงนิมนต์พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นให้รับบิณฑบาตรของ
พระองค์ตลอดไปจนกว่าจะสร้างพระเจดีย์สำเร็จ แต่คณะสงฆ์ไม่รับนิมนต์นั้น พระองค์ทรง
นิมนต์คอยเอนลงตามลำดับจนถึง ๗ วัน คณะสงฆ์จึงไค้รับ พระองค์ทรงพอพระทัยยิ่ง ไปรค
ให้สร้างประรำขึ้นรอบพระสถูป ๑๔ แห่ง ถวายมหาทานอยู่ที่นั่น ๗ วัน แล้วจึงทรงอนุญาต
ให้พระภิกษุสงฆ์กลับสู่อารามของคน จากนั้นพระองค์รับสั่งให้คัดลอกป่าวประกาศบอกให้พวก
ช่างอิฐประมาณ ๔ ร้อยคนมาประชุมกัน ช่างอิฐคนหนึ่งคิดว่าตนเองสามารถจะทำให้พระราชา
พอพระทัยไค้จึงเข้าไปถวายบังคมแล้วยืนอยู่ใกล้ ๆ พระราชาต้องการที่จะทดลองเรื่องความ
มั่นคงและไม่มั่นคงแห่งเจดีย์ที่ก่อกขึ้น จึงตรัสถามว่าท่านจักดำเนินการอย่างไร เขาก็กราบ
ทูลว่า ข้าพระองค์พร้อมด้วยลูกมือ • ร้อยคน จักนำเอาหินไปก่อให้ไค้วันละ • เล่ม เกวียน
พระราชาตรัสว่า ท่านก่เจดีย์อย่างนี้คนไม่บริสุทธิ์ หน้้าและเดาวัลย์จะงอกขึ้นไค้ จึงทรง
ปฏิเสธชางนั้น จากนั้นก็ไค้ตรัสถามนายช่างคนอื่น ๆ อีกจนครบ ๔ คน ชางเหล่านั้น
ก็กราบทูลถอถนถนลงไปตามลำดับ ทั้งแคว้นละ • เกวียน ครึ่งเกวียน ครึ่งของครึ่งเกวียน
จนถึงวันละ ๒ ทะนาน พระองค์พิจารณาเห็นว่าการก่พระเจดีย์อย่างนี้จะไม่มั่นคงแข็งแรง
จึงปฏิเสธชางเหล่านั้น

ครั้งนั้นมีชางคนหนึ่งเป็นคนฉลาด เข้าใจเรื่องความมั่นคงก็ กราบทูลว่า ข้าพระองค์
พร้อมด้วยลูกมือ • ร้อยคน จักเอาหินคว่ำในครกแล้วร่อนด้วยกระคัง บคด้วยลูกหินบค แล้วจึง
นำไปก่อเพียงวันละ • ทะนานเท่านั้น พระองค์ทรงทราบว่าการก่สร้างเจดีย์ในลักษณะนี้
พิชหังหลายมีหน้้าเป็นต้น ไม่อาจจะงอกขึ้นไค้ จึงตรัสถามต่อไปว่า ท่านจักก่ให้เจดีย์มีรูปทรง
อย่างไร ขณะนั้นท้าวสิสสุกรรมเทพบุตร เข้าสิงร่างเขาแล้วบังคัมให้ เขากราบทูลพระราชา
ชางคนนั้นเอามือวิกน้ำจากดากทองคำให้เป็นฟองเหมือนแก้วอีกและเหมือน

แสดงให้พระราชาทอพระเนตรพร้อมกันกราบทูลว่า ข้าพระองค์จิกก่อเจดีย์ให้ไว้รูปทรง
 อย่างนี้ พระราชาทรงพอพระทัยยิ่ง ครั้นตามชื่อนายช่างนั้นว่าท่านชื่ออะไร นายช่างก็
 กราบทูลว่าชื่อ สิริวิชัย พระองค์จึงตรัสถามชื่อศิษย์ของช่างนั้นว่า ศิษย์ของท่านชื่ออะไร
 เขาก็กราบทูลว่าชื่อ ภิกขกะ พระองค์ทรงดำริว่า ชื่อของบุคคลทั้งสองนี้ไพเราะดี จึงได้
 พระราชทานยาและรองเท้าราคา • พันกหาปณะให้คนละ • คู่ และพระราชทานเงินให้
 อีกคนละ • หมื่น ๒ พันกหาปณะ เพื่อเป็นการบูชา

คืนวันนั้นพระราชาทรงดำริว่า ทำอย่างไรเราจึงจิกก่ออิฐมาสร้างพระเจดีย์
 โดยไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน พวกเหวคาทราบพระราชประสงค์นั้นจึงพากันชวนอิฐมาไว้
 ที่ประตูเจดีย์ทั้งสี่จนเพียงพอแก่การใช้ในวันหนึ่ง ๆ รุ่งเช้ามีคนไปพบแล้วมากราบทูลให้
 พระราชาทราบ พระองค์ทรงพอพระทัยมากโปรดให้เริ่มสร้างมหาเจดีย์ทันที พร้อมกับให้
 ประกาศให้ทราบทั่วกันว่าผู้ที่ไม่มีค่าจ้างจะทำงานที่นี้ไม่ได้ โปรดให้นำเงินไปไว้ที่ประตู
 ทั้ง ๔ แห่ง ๆ ละ • ล้าน ๒ แสน รวมทั้งให้จิกหาไม้ เครื่องประดับต่าง ๆ ของหอม
 คอกไม้ น้ำอ้อย โภชนาหาร และหมากหญ้า ไปไว้ที่ประตูทั้งสี่นั้นด้วย แล้วตรัสสั่งพวกราชบุรุษ
 ไว้ว่า ให้พวกคฤหิस्तและบรรพชิตรับเอาสิ่งของเหล่านี้ไปตามควรแก่แรงงานของตนในการ
 ก่อสร้างพระเจดีย์ พวกราชบุรุษที่ได้รับคำสั่งคั่งนั้นได้คอยดูแลควบคุมคนงานก่อสร้างเหล่านั้น

ครั้งนั้นพระเดระรูปหนึ่งค่องการจะมีส่วนร่วมในการสร้างมหาสถูป จึงเนรมิตอิฐ
 ขึ้นก้อนหนึ่งให้เหมือนกับที่ช่างทอแต่งไว้อย่างดี ถือไปค้ำยมีดข้างหนึ่ง มีอีกข้างหนึ่งถือคอกไม้
 เดินทางไปยังบริเวณที่ก่อสร้างมหาเจดีย์ ลองพวกราชบุรุษได้แล้วส่งอิฐให้นายช่าง ๆ รับ
 แล้วก็เห็นว่าอิฐนี้ไม่ใช่หินธรรมดาเพราะละเอียดกว่าหินอื่น จึงมองหน้าพระเดระ จนทั้งหลาย
 ซึ่งอยู่ที่นั่นทราบเรื่องก็ใจหายชานกันขึ้นจนความทราบไปถึงพระราช พระองค์จึงเสด็จมา
 ครั้นตามนายช่างทันทีว่า ภิกษุรูปหนึ่งนำอิฐก้อนหนึ่งมาให้ท่านโดยไม่รับค่าจ้างหรือ นายช่าง
 ก็กราบทูลว่า จริง ภิกษุรูปนั้นถือคอกไม้ค้ำยมีดข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งยื่นหินเหนียวให้ข้าพระองค์
 เป็นพระจรมมา มีไซ้พระในดินนี้ ข้าพระองค์จำกัอนหินเหนียวที่ยังไม่ให้ค่าตอบแทนไม่ได้
 พระราชาทรงทราบแล้วก็ตรัสว่าท่านจงชี้ให้มหาคเณกคนนี้ดูพระภิกษุที่ให้หินเหนียวโดยไม่รับ
 ค่าจ้าง แล้วสั่งให้มหาคเณกคนหนึ่งเฝ้าอยู่กับนายช่าง เมื่อภิกษุรูปนั้นกลับมาก็ นายช่างก็ชี้
 ให้ดู มหาคเณกจำได้แล้วก็กลับไปกราบทูลพระราช พระองค์สั่งให้เขานำคอกมะธิตุม •
 กุมมะ และของหอมจำนวนหนึ่งไปวางไว้บริเวณสถานพระศรีมหาโพธิ ค้ำยประสงค์จะให้

สิ่งเหล่านั้นเป็นคำคืนเหนียวแก่ภิกษุฉัน มหาเล็กได้บอกแก่ภิกษุรูปนั้นว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงถือเอาสิ่งของเหล่านี้ไปบูชาตนพระศรีมหาโพธิ์เถิด สิ่งของเหล่านี้พระราชาก็เตรียมไว้สำหรับให้พระภิกษุอาคันตุกะนำไปบูชาตนพระศรีมหาโพธิ์ ภิกษุรูปนั้นทราบแล้วก็ใจดีถือเอาสิ่งของเหล่านั้นไปบูชาตนพระศรีมหาโพธิ์ เมื่อภิกษุนั้นบูชาแล้วราชบุรุษได้บอกความจริงแก่ท่านว่า สิ่งของเหล่านี้พระราชาก็เตรียมไว้เป็นคำคืนเหนียวของท่าน ภิกษุนั้นได้ทราบดังนั้นก็เสียใจจึงกล่าวขึ้นว่า ท่านจงให้เราไปบูชาด้วยสิ่งของอันเป็นคำจ้างเสียแล้ว มหาเล็กซึ่งฉลาดในการถกถุบายฟังดังนั้นก็กล่าวตอบว่า อย่าว่าแต่ดอกไม้หรือของหอมเพียงเท่านั้นเลย แม้ทองคำมากเท่ากับเครื่องบูชาเหล่านี้ก็ไม่พอกับคำคืนเหนียวของท่าน เพราะฉะนั้นท่านจงทำให้ให้เสียใจในการบริจาคคืนเหนียวนั้น อย่าเคียดแค้นเสียใจไปเลย ความเคียดแค้นเสียใจของภิกษุนั้นก็บรรเทาลงเมื่อได้ฟังมหาเล็กกล่าวเช่นนั้น

พระมหาเถระรูปหนึ่งอยู่ที่บิณฑลวิหารในโกณฑิยาวาเชตตบถ เป็นญาติของนายช่างประสงค์จะมีส่วนร่วมในการก่อสร้างพระมหาเจดีย์ จึงมาที่นั่นเพื่อสอบถามประมาณความยาว ความกว้างและความหนาของอิฐแล้วกลับไปที่บ้านขึ้นรถขึ้นมาใหม่ให้โคชนาคเท่านั้น แล้วเอาใส่ยานำมาขังบริเวณก่อสร้างพระมหาเจดีย์ เขามือข้างหนึ่งถืออิฐที่พระราชาก็เตรียมไว้ อีกข้างหนึ่งถืออิฐของตนแล้วมอบให้นายช่าง ๆ ได้รับเอาอิฐทั้งสองก้อนนั้นไปดำเนินการก่อสร้าง พระเถระก็ใจว่าตนมีส่วนร่วมในการสร้างมหาสถูปแล้ว จึงกลับไปยังอารามของตน พวกรบที่อยู่ที่นั่นได้รู้ถึงการกระทำของพระเถระ จึงโจษขานกันขึ้น พระราชาสดับเรื่องนั้นแล้วได้เสด็จมาตรัสถามนายช่างว่า ท่านจำอิฐที่ยังไม่ได้ให้คำคอบแทนนั้นได้หรือไม่ เขากราบทูลว่า จำไม่ได้ พระองค์จึงตรัสถามต่อไปว่า ท่านรู้จักพระเถระรูปนั้นหรือไม่ นายช่างก็กราบทูลว่ารู้จัก พระองค์จึงรับสั่งมหาเล็กคนหนึ่งกับนายช่างไว้ว่า ท่านพบพระเถระรูปนั้นเมื่อใดให้บอกเราทันที มหาเล็กได้รู้จักพระเถระรูปนั้นด้วยอุบายเหมือนกันที่กล่าวมาข้างต้น จึงได้ไปกราบทูลให้พระราชาทรงทราบ พระราชาได้พระราชทานข้าकुหนึ่ง รากา • พันกหาปณะ • ยากัมพลแคง และสมณบริวารจำนวนมาก รวมทั้งเครื่องสักการะบูชา คือ น้ำหอม น้ำมัน • ทะบาน ให้มหาเล็กนำไปพร้อมรับสั่งว่า สิ่งของเหล่านี้ให้เป็นคำคืนเหนียว (อิฐ) ของพระเถระ ท่านจงรับนำสิ่งของเหล่านี้ไปถวายพระเถระโดยไม่ให้ท่านทราบ นายช่างก็นำสิ่งของเหล่านั้นไปถวายโดยไม่ให้ท่านรู้ตามที่วางอุบายไว้ นายช่างเมื่อจะจากไปที่อื่นได้บอกความจริงแก่พระเถระซึ่งรับเอาสิ่งของเหล่านั้นแล้วยังไม่ได้กลับวิหาร ยังคงนั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ว่า สิ่งของทั้งหมดนี้พระราชารับสั่งให้นำมาถวายเป็นคำคอบแทนอิฐของท่าน

พระเถระได้บิณฑังนั้นก็เกิดความหวั่นไหวว่า สิ่งที่เราทำไปนั้นเป็นการทำเพื่อค่าจ้าง จึง
 กล่าววาท่านจงรับเอาบริวารเหล่านี้คืนไป แล้วทิ้งบริวารเหล่านั้นไว้ข้าง ๆ มหากษัตริย์นั้น
 ฝ่ายมหากษัตริย์ซึ่งฉลาดในอุบายได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ แม้พระราชาจะถวายมูลค่า
 ปัจจัยเป็นกองสูงจนจรดฟ้าก็ยังไม่เท่าราคาก่อนอิฐของท่าน ขอท่านจงรับเอาบริวารนี้และ
 ทำใจให้เลื่อมใสในการบริจาคอิฐเพื่อก่อสร้างพระเจดีย์นั้นเถิด กล่าวเช่นนั้นแล้วก็กลับไป
 พระเถระฟังดังนั้นก็ชื่นชมยินดี ชนทั้งหลายซึ่งรับจ้างก่อสร้างพระเจดีย์ทำจิตใจให้เลื่อมใสเมื่อ
 ทายไปแล้วก็ได้ไปเกิดในเทวโลกมีมากมายนับไม่ถ้วน หญิง ๒ คน รับจ้างก่อสร้างพระเจดีย์
 ทำจิตใจให้เลื่อมใสทายเป็นไปไต่ไปบังเกิดเป็นนางเทพธิดาเสวยทิพย์สมบัติอยู่ในสวรรค์ วันหนึ่ง
 พากันใคร่ครวญกันว่า พวกคนได้สมบัตินี้เพราะทำกรรมอะไรไว้ ก็ทราบว่าเป็นเพราะทำจิตใจให้
 เลื่อมใสในการก่อสร้างพระมหาเจดีย์ คืนวันหนึ่งได้พากันถือของหอมและเครื่องบูชาอื่น ๆ
 อันเป็นทิพย์ลงมาจากพระมหาเจดีย์ ขณะนั้นนางเทพธิดาทั้งสองซึ่งมีวิสมันต์เรืองสว่างไสว
 บูชาพระมหาเจดีย์อยู่นั้น พระเถระรูปหนึ่งชื่อ สีวะ อยู่ที่ภาควังคมหาวิหาร มาไหว้พระมหา
 เจดีย์เช่นกัน เมื่อพบนางเทพธิดาทั้งสองนั้นจึงได้แอบหลบอยู่ใกล้ต้นต้นเปิด เมื่อจะก้มได้
 ถามเทพธิดาทั้งสองว่า อังคาทวีปสว่างไสวอยู่ด้วยวิสมันต์แห่งเครื่องนุ่งห่มของเขทั้งสอง พวก
 เขาบูชาพระอะไรไว้จึงได้ลาภาพนี้ เทพธิดาทั้งสองตอบว่า พวกข้าพเจ้ารับจ้างก่อสร้างพระ
 มหาเจดีย์ ทำใจให้เลื่อมใสในพระมหาเจดีย์ เมื่อทายเป็นไปไต่ไปเกิดเป็นเทพธิดา ลาภาพ
 นี้ได้เพราะจิตที่เลื่อมใสนั้น บัดนี้พวกข้าพเจ้ากำลังกราบไหว้พระมหาเจดีย์ จากนั้นได้ไหว้
 อาพระเถระกลับไปยังวิมานของตน

พระอรหันต์ทั้งหลายได้บันดาลให้พระมหาเจดีย์ซึ่งก่อสร้างขึ้นมาสูงถึงฐานวางคอกไม้
 ๓ ชั้น บุกลงเสมอกับพื้นดิน ๔ ครั้ง เพื่อที่จะทำให้พระมหาเจดีย์ไม่ทรุดในอนาคต พระเจ้า
 ทุกรูปความดีไม่ทราบว่าพระอรหันต์บันดาลให้เป็นเช่นนั้นจึงให้ประชุมพระภิกษุสงฆ์ถึง ๔ หมื่นรูป
 แล้วทวิสดามเรื่องให้พระมหาเจดีย์ทรุดว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระมหาเจดีย์ซึ่งก่อสร้างขึ้นมาสูง
 ถึงฐานวางคอกไม้ ๓ ชั้น ทรุดลงเสมอกับพื้นดินถึง ๔ ครั้ง สิ่งนี้เป็นอางบอกเหตุว่า จะมีอันตราย
 ต่อชีวิตข้าพเจ้าใช่หรือไม่ หรือเป็นอางบอกเหตุว่าการก่อสร้างนี้จะไม่สำเร็จ พระสงฆ์ถวาย
 พระพรว่า มหาบพิตร สิ่งนี้พระภิกษุผู้มีฤทธิ์บันดาลขึ้นเพื่อทำให้พระมหาเจดีย์ไม่ทรุดในอนาคต
 ต่อไปนี้จะไม่ทำอีกแล้ว ขอพระองค์อย่าได้วิตกเป็นเรื่องอื่น ได้โปรดให้สร้างมหาสถูปต่อไป
 เถิด พระราชาทรงทราบเช่นนั้นก็โสมนัสรับสั่งให้สร้างพระมหาเจดีย์ต่อไป อิฐที่ใช้ก่อสร้างมา
 จนถึงฐานวางคอกไม้ ๑๐ ครั้ง มีประมาณ ๑๐ โกฎิ คณะสงฆ์ได้ส่งสามเณรมีฤทธิ์มาก ๒ รูป

คือ สุนนสามแฉก และอุกตรสามแฉก ไปนำแผ่นเมฆารวมสี่ตามาจากอุกตรกฐทวีป เพื่อใช้
 ปูห้องพระบรมธาตุ สามแฉกทั้งสองรูปเหาะไปนำแผ่นศิลาขึ้นมา ๒ แผ่น แต่ละแผ่นยาว
 ๔๐ ศอก กว้าง ๑๐ อสุภะ หน้า ๔ นิ้ว มีสีเหมือนคอกหงอนไก่ เอาแผ่นหนึ่งปูบนฐานที่วาง
 คอกไม้ อีก ๑ แผ่นทำเป็นฝาผนังทั้งชั้น ๔ ด้าน อีกแผ่นหนึ่งนำไปเก็บไว้ทางทิศตะวันออก
 เพื่อทำเป็นฝาปิด กลางห้องพระบรมธาตุนั้นพระเจ้าพุทธคามินีให้สร้างคันโทหินแก้วพร้อมเครื่อง
 สลักการะบูชาขึ้นตั้งไว้ โทหินแก้วนั้นสูง ๑๔ ศอก มีกึ่งแก้ว ๕ กึ่ง ยาวกึ่งละ ๑๔ ศอก กึ่งหนึ่ง
 สูงหึ่งชั้นข้างบน อีก ๔ กึ่ง หอคอกออกไปในทิศทั้งสี่ รากทำค้ำยันแก้วประพาฬสมอินทนิล ลำต้น
 ทำค้ำยันเงิน ใบทำค้ำยันแก้วมณี ยอดและใบอ่อนทำค้ำยันทอง นอกทำค้ำยันแก้วประพาฬ ลำต้น
 ประกอบค้ำยันรูปมงคด ๔ อย่าง มีคอกไม้เจดีย์รวมทั้งรูปสัตว์จุฑาบทและรูปหงส์ประกอบ
 อยู่อย่างงดงาม ที่มุมเพดานมีพวงแก้วมุกดา พวงคอกกระดิ่งแขวนอยู่ มีหม้อทองคำเงิน
 ตั้งเรียงรายกันอยู่ ที่มุมเพดานทั้ง ๔ ด้าน มีพวงแก้วมุกดาราคาทองละ ๔ แสน แขนงประดับ
 อยู่ มีรูปดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ รูปคอกไม้ และย้าหลากสี ราคาเงินละ ๑ พัน ๔ ร้อย แขนง
 ประดับอยู่ นอกจากนี้แล้วพระองค์ยังให้สร้างโพรหินแก้วขึ้นล้อมคันทพระศรีมหาโพธิ ในระหว่าง
 โพรหินแก้วก็ให้ประดับค้ำยันแก้วมุกดาขนาดเท่ายอดมะขามป้อมลูกใหญ่ มีคอกไม้แก้วและหม้อ
 น้ำหอมประดับอยู่ที่โคนคันทพระศรีมหาโพธิ ทางทิศตะวันออกคันทพระศรีมหาโพธิ มีพระพุทธรูป
 ทองคำงามประคององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจริง ๆ ประคองฐานอยู่บนบัลลังก์ราคา ๑ โกฎิ
 ส่วนประกอบอื่น ๆ ขององค์พระปฏิมาให้ตกแต่งอย่างสวยงามค้ำยันแก้วสีต่าง ๆ มีรูปหลาย
 ชนิดปรากฏอยู่ในลักษณะต่าง ๆ ในที่นั้นคือ รูปมหาพรหมยืนกันฉัตรเงิน รูปพระอินทร์ยืนเป่า
 สังข์วิชัยยุท รูปปัญจักษิรคนขรรพเทพบุตรถือพิณ รูปพระยาภาวนาคถิมนางสนม รูปพระยามาร
 ๑ พัน แขนงชี้ข้าง ในทิศทั้ง ๓ นอกนั้นก็ทรงให้สร้างบัลลังก์ราคาแห่งละ ๑ โกฎิไว้จนครบทุก
 ทิศ ทางเหนือคันทพระศรีมหาโพธิมีที่บรรทมซึ่งประดับค้ำยันนารัตนะราคา ๑ โกฎิปูธาดไว้
 ๓ สถานที่สำคัญ ๓ แห่งนี้ พระเจ้าพุทธคามินีทรงให้สร้างรูปต่าง ๆ ไว้ตามควรแก่ที่นั้นเป็น
 จำนวนมาก รวมทั้งให้สร้างรูปท่าวมหาพรหมกำลังอาราธนาไว้ทุกแห่ง รูปที่สร้างขึ้นเป็นรูป
 เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ คือไปนี้คือ รูปการแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร รูปพระยสะออก
 บรรพชาอุปสมบท รูปพระภิกษุวัคคีย์อุปสมบท รูปการสั่งสอนพวกชฎิล รูปเสด็จไปโปรดพระ
 เจ้าทมิฬสาร รูปเสด็จไปกรุงราชคฤห์ รูปการรับพระเวฬุวัน รูปพระอสีติมหาสาวก รูปการ
 เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ รูปปริศนัจจกรม รูปพระราหูและพระนันทะบรรพชา รูปการรับพระ-
 เชตะวัน รูปการแสดงยมกปาฏิหาริย์ รูปการแสดงธรรมในคาวคิงส์ รูปเสด็จลงจากคาวคิงส์

รูปการตามบัญชาเมื่อครั้งเสด็จลงจากดาวดึงส์ รูปการแสดงมหาสมยสูตร ราชโลวาทสูตร
 และมหาสังคัลป์สูตร รูปการทรมานช้างชนบาล อาฬวกยักษ์ องคูลีมาร และอจจนาค รูป
 การแสดงปารายนสูตร รูปการปลงอายุสังขาร รูปการเสวยเนื้อสุกรมัททวะ รูปการรับยา
 เนื้อทองสิงคิ รูปเสวยน้ำชุบแล้วกลืนใส รูปการปรับิพพาน รูปเทวคาและมนษยคร่าครวญ
 รูปพระมหากัสสปเถระมาถวายบังคมพระบาท รูปไฟเผาเชิงตะกอนพร้อมเครื่องสักการะ
 รูปโหมพรานหมันแบ่งพระบรมธาตุ รูปซากกถอย่างพิสดารตั้งแต่ชาติต่าง ๆ จนถึงชาติที่เป็น
 เวลสันคร รูปการจุติจากกุสิทสวรงค์จนถึงการโคกัทรสิฐ รูปท้าวมหาพรหมทั้งสี่ยืนรักษาอยู่
 ใน ๔ ทิศ รูปเทพบุตร ๓๒ องค์ รูปเทพธิดา ๓๒ องค์ รูปยักษ์เสนานคี ๒๔ ตน รูปเทวคา
 ประครองอัญชลี รูปหม้อคอกไม้ รูปเทวคาหัตถนร่า รูปเทวคาเล่นดนตรี รูปเทวคาถือฉนวน
 รูปเทวคาถือช่อคอกไม้ รูปเทวคาถือคอกปทุม รูปเทวคาอื่น ๆ อีกจำนวนมาก รูปแก้ววิเศษ
 ที่มีค่ามาก รูปพระธรรมจักร รูปเทวคาถือพระธรรม์คเณททาง รูปเทวคาถือธาดาทใหญ่ ๕ ศอก
 เต็มค้วยน้ำมันหอม มียาทุกอุปถุะเป็นใสสุกสว่างอยู่เหนือศีรษะ ที่มีทั้ง ๔ ด้าน แห่งห้อง
 พระบรมธาตุซึ่งเป็นแก้วมณีมีค่ามาก แต่ละมุนมีแก้วมณีประคิบอยู่ นอกจากนั้นพระองค์
 ยิงให้วางของมีค่ามากไว้เป็นกอง ๆ ที่มีทั้ง ๔ แห่งห้องพระบรมธาตุคือ กองทอง กอง
 แก้วมณี กองแก้วมุกดา และกองเพชร ส่วนที่ปลายผนังซึ่งมีสี่คั้งเมฆ มีรูปสายฟ้าประกบอยู่
 ค้วย พระเจ้าทฤศคามิณีทรงให้สร้างรูปในห้องพระบรมธาตุทั้งหมดคั้งกล่าวมานั้นค้วยทองคำ
 พระอินทศุคตมหาเถระผู้ทรงอภิญญาหม่อมฤทธิมากเป็นผู้ดูแลการก่อสร้าง ได้จัดสิ่งของทั้งหมด
 นี้ไว้ในห้องพระบรมธาตุ โดยที่ไม่ให้ดูคับแคบแต่อย่างใด เพราะสิ่งทั้งหมดนี้สำเร็จลงค้วย
 อิทติฤทธิ์ของพระราชา ของเหล่าเทวคาและของพระอริยะเจ้าทั้งหลาย ใคร ๆ ไม่ควร
 สงสัยเลยว่า ห้องพระบรมธาตุมีเนื้อที่สี่เหลี่ยมยาวและกว้างประมาณ ๔๐ ศอกเท่านั้นจะมี
 ที่คั้งเพียงพอสำหรับรูปและเครื่องบูชาต่าง ๆ มากมายถึงเพียงนี้ได้อย่างไร เพราะว่าสิ่ง
 ทั้งหมดนี้สำเร็จค้วยอิทธิฤทธิ์ของพระราชา เทวคา และพระอริยะเจ้าทั้งหลาย ชรรคมค้ำว่า
 อิทธิวิสัยของผู้มีฤทธิ์ทั้งหลายใคร ๆ ไม่ควรคิด เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรคั้งความสงสัยใน
 เรื่องนี้

นรชนผู้มีปัญญาประกอบค้วยศรัทธาดีคุณ ปวารณาบุญกุศล คว
 บูชาพระสุคตเจ้าผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ อนึ่ง แม้ว่าพระสุคตเจ้าจะปรับิพพาน
 ไปแล้ว แต่พระบรมธาตุของพระองค์ซึ่งแตกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยเป็นสิ่ง
 ประเสริฐสุด ยิ่งประโยชน์ให้เกิดแก่ชาวโลกเสมอ ฉะนั้นควรบูชาพระ

บรมธาตุของพระองค์ให้เหมือนกับบุรุษพระพุทธองค์ขณะที่ทรงพระชนม์
อยู่

จบปริเฉทที่ ๒๒ เรื่องการสร้างห้องพระบรมธาตุ ที่มีมาในคัมภีร์วังสมานีนี
เพียงเท่านี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๓๓ การบรรจพระบรมธาตุ

เมื่อสร้างห้องพระบรมธาตุเสร็จแล้วพระเจ้าอุฏฐคามณีได้นิมนต์ให้คณะสงฆ์มาประชุมกัน แล้วตรัสว่า ข้าพเจ้าสร้างห้องพระบรมธาตุเสร็จแล้ว พุทฺธนี้จักบรรจพระบรมธาตุขอพระผู้เป็นเจ้าช่วยจักหาพระบรมธาตุให้ด้วย เมื่อตรัสดังนั้นแล้วได้นิมลการลากลับสู่นคร คณะสงฆ์ช่วยกันพิจารณาหาพระภิกษุที่จะอุปัชฌายพระบรมธาตุมาได้ เห็นว่าพระโสณคคระผู้ทรงอภิญญาหกและมีฤทธิ์มาก ท่านักอยู่ที่ป่าปรีเวฬวิหาร เป็นผู้สามารถอุปัชฌายพระบรมธาตุมาได้ จึงมอบหมายให้ท่านดำเนินการในเรื่องนี้ พระโสณคคระนี้ได้รับพุทธพยากรณ์ไว้ว่าจักเป็นผู้นำพระบรมธาตุที่อยู่ในนาคภิกขุไปบรรจุในพระมหาเจดีย์ในลังกาทวีป ซึ่งมีเรื่องเล่าไว้ดังต่อไปนี้

เมื่อสมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่และประทับอยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหารนั้น พระพุทธองค์ทรงพิจารณาหมู่สัตว์ที่พลจะแนะนำสิ่งสถนใดด้วยพุทธจักขุ หอศพระเนตร เห็นภิกขุชุกุมารว่าถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยจึงเสด็จไปยังกรุงสาวัตถีเพื่ออุปัชฌายชุกุมารนั้น เมื่อเสด็จไปถึงเมืองภททิมบุรีทรงทราบว่าภิกขุชุกุมารมีญาณแก่กล้าแล้ว จึงทรงแสดงธรรมไปจนเขาจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จากนั้นทรงไปโปรดให้ชุกุมารนั้นบรรพชาอุปสมบทแล้วเสด็จกลับมาถึงโกฏิกาม ที่โกฏิกามนี้มีานคนหนึ่งชื่อ นันทะ เลื่อมใสพระพุทธองค์จึงนิมนต์พระพุทธองค์กับพระภิกษุสงฆ์บริมหทาน จากนั้นพระพุทธองค์พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ได้ลงเรือที่ท่าปายาคะ พอเรือแล่นไปถึงกลางแม่น้ำคงคา พระพุทธองค์ได้ทวิสถกับภิกขุชุกุมารว่า ปราสาทสูง ๒๕ โยชน์ ที่เขลเคยอยู่เมื่อครั้งเป็นพระเจ้ามหาปนาทะอยู่ที่ไหน เมื่อถูกถามเช่นนั้นภิกขุชุกุมารซึ่งได้เห็นปราสาทที่ถูกกระแสน้ำพัดทิ้งจมลงในแม่น้ำด้วยทิพยจักขุ จึงกราบทูลในท่ามกลางสงฆ์ว่า รัตนปราสาทซึ่งสร้างด้วยทองที่ข้าพระพุทธเจ้าเคยอยู่มาก่อนนั้นจมอยู่ตรงนี้ ภิกษุทั้งหลายซึ่งอยู่ที่นั่นได้ยินแล้วก็ไม่เชื่อพากันกราบทูลพระบรมศาสดาว่า พระภิกขุชุกุมารไม่จริง พระพุทธองค์จึงตรัสว่า คุณภททิมิ เชลจงแก้ความสงสัยขอเพื่อสหพรหมจารีเหล่านี้ พระภิกขุชุกุมารจึงลุกจากอาสนะไปถวายนั่งคมพระพุทธบาทแล้วเหาะขึ้นสู่อากาศสูง ๘ ชั่วโมงแล้วกลับลงมาถวายนั่งคมพระพุทธบาทอีก จากนั้นได้เหาะกลับขึ้นไปยืนอยู่ในอากาศสูงประมาณ ๘ ชั่วโมงให้ยาวลดไปจนเกือบตกปาริฉัตตกะได้แล้วนำมายูซาพระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข จากนั้นเนรมิตมิถให้ยาวยิ่งกว่านั้นอีก ยกเอาทูลสเจดีย์สูง ๑๒ โยชน์ ในพรหมโลกลงมาตั้งให้คนดู คณะที่เหล่า

มหาชนพร้อมทั้งเหวความคงอยู่ของมันเอง ท่านก็นำพระเจดีย์นั้นกลับไปตั้งไว้ที่พรหมโลกตามเดิม
 จากนั้นเขาปลายนิ้วเท้าคืบยอดปราสาทสูง ๒๕ โยชน์ ที่จมอยู่ใต้มันน้ำยกลื่นลดยเห็นน้ำสูง
 • โยชน์ ๒ โยชน์ และ ๓ โยชน์ ความดำคืบ มีชนเป็นจำนวนมากที่เป็นญาติของพระเดระ
 เมื่อชาติก่อนมีความอาลัยอาวรณ์ต่อปราสาท เมื่อตายไปได้ไปเกิดเป็น ปลา เต่า และนาค
 อยู่ที่ปราสาทนั้น เมื่อพระเดระยกปราสาทขึ้นอย่างนั้น พระบรมศาสดาทอดพระเนตรเห็น
 สัตว์เหล่านั้นตกลงไปในน้ำ จึงทริสว่า กุรภททธิ พวกญาติของเขอลำบากมาก พระภททธิ
 จึงได้ปล่อยปราสาทนั้นให้กลับไปที่ตั้งอยู่ที่เดิม มาคนหนึ่งชื่อ นันทัตถะ เห็นปาฏิหาริย์ที่
 พระภททธิแสดงแล้วได้ตั้งความปรารถนาต่อพระพักตร์พระบรมศาสดาว่า ในอนาคตขอให้
 ข้าพระพุทธเจ้ามีอิทธิฤทธิ์เหมือนกับพระเดระรูปนี้ มาพื่อนั้นจึงได้รับพุทธพยากรณ์ว่า ในกาล
 ข้างหน้าเมื่อเรานิพพานไปแล้ว พระบรมศาสดาประมาณ ๑ โทณะ จักไปอยู่ในนาคภิกขุ เมื่อ
 พระเจ้าทุฎฐคามณีในอังกาทวีปทรงสร้างมหาเจดีย์เสร็จแล้ว เจดีย์เป็นผู้นำพระบรมศาสดา
 เหล่านั้นจากนาคภิกขุไปบรรจุไว้ในมหาเจดีย์ เพราะฉะนั้นคณะสงฆ์เมื่อทราบข่าวโศกตรภิกขุ
 สามารถไปอัญเชิญพระบรมศาสดามาความที่มีพุทธพยากรณ์ไว้ จึงได้มอบหมายให้ท่านเป็นธุระใน
 เรื่องนั้น พระโศกตรภิกขุเมื่อได้รับมอบหมายจากสงฆ์ให้ดำเนินการในเรื่องนั้นก็กลับมาถึง
 ที่อยู่ของตน พิจารณาหาเวลาที่เหมาะสมควร พระเจ้าทุฎฐคามณีได้ให้ตั้งลงป่าวประกาศ
 ไปทั่วพระนครว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระบรมศาสดา ขอให้ประชาชนช่วยกันตกแต่งพระนคร
 และถนนหนทางที่จะไปยังวิหารให้เรียบร้อยสวยงาม ส่วนพระองค์เองทรงเตรียมตัวพร้อม
 อยู่ในพระนคร ฝ่ายท้าวสักกเทวราชก็ได้รับสั่งให้วิสุตกรรมเทพบุตรลงมาช่วยตกแต่งสิงคา
 ทวีปก็ด้วยพระเจ้าทุฎฐคามณีให้นำสิ่งของต่าง ๆ มีเครื่องนุ่งห่ม และของกิน เป็นต้น ไปไว้
 ที่ประตูเมืองทั้งสี่ทิศ เพื่อให้มหาชนได้ใช้สอยและบริโภคนั้น เมื่อถึงวันอุโบสถขึ้น ๑๕ คำ
 พระองค์อยู่ธาดในราชกิจทั้งปวงทรงมีพระหทัยเบิกบาน ประคัมด้วยสรรพาสังการ แวดล้อม
 ด้วยเหล่านางสนมกำนัล เหล่าโยชานหารพร้อมด้วยอัครมนตรี เหล่าพาลมาดย์พร้อมพวกพล
 ช้าง หลานม้า พลรถ ซึ่งประคัมด้วยเครื่องแต่งกายนานาชนิด เสด็จประทับอยู่บนราชรถเทียม
 ม้าสีนชพ ๔ ตัว ให้พระยาราชกุมพลซึ่งมีฉัตรทองคำอยู่บนศีรษะพร้อมเศวตฉัตรกันอยู่เดิน
 นำหน้าไป ให้หญิงสาวชาวเมือง ๑,๐๐๔ นาง ถือนมธำเน่าเดินตามขบวนราชรถไปให้หญิง
 สาวอีก ๑,๐๐๔ นาง ถือนมคอกไม้ อีก ๑,๐๐๔ นาง ถือบะที่ป ให้เด็กผู้ชาย ๑,๐๐๔
 คน ที่แต่งตัวดีของสีต่าง ๆ เดินหล้อมล้อมร่วมขบวนไป ขณะที่กำลังเสด็จไปนั้น มหาปรุทธิ
 แหบจะถล่มหลายด้วยเสียงกึกก้องแห่งคนตรี และเสียงช้างม้าและรถ พระองค์เสด็จไป
 มหาเมฆวันด้วยอิสรียยศอันยิ่งใหญ่ประตูจ้าวสักกเทวราชเสด็จไปนั้นวันอุททยาน

ฝ่ายโสณฑุทตริกษุซึ่งพำนักอยู่ที่ภูฏีของคนไคยีนเสียงมหาศุริยารังคันเนื่องมาแต่
 การเสด็จออกของพระราชา ระวังถึงคำกล่าวของคณะสงฆ์ว่า พระสถูปในรามคามตั้ง
 อยู่ริมแม่น้ำถูกระแสน้ำพัดพังจมลงใต้แม่น้ำ บัดพระบรมธาตุลลยมาถึงที่นั่นแล้วก็จมลงใน
 มหาสมุทรไปประคิษฐานอยู่ในเวดินแก้วในนาคพิภพ พวกนาคเห็นขณะนั้นแล้วก็พากันไป
 กราบทูลให้พระยาภาวนาครหาบ พระยาภาวนาครพร้อมกับนาคอื่น ๆ * หมิ่นโกฎิได้ไปยัง
 ที่นั่น บุษบาพระบรมธาตุแล้วถึญเชิญไปไว้ยังเวดินของคน เนรมิตสถูปแก้วขึ้นบรรจุไว้บูชา
 กราบไหว้อยู่ตลอดเวลา พร้อมกับจิกถารักษาไว้อย่างเข้มแข็ง เราจะคงไปนำพระบรมธาตุ
 นั้นมาที่นี่ เพราะพรุ่งนี้พระเจ้าอุฎฐคามณีจักทำการบรรจุพระบรมธาตุ โสณฑุทตริกษุจึงคำคิน
 ลงไปยังมณฑิยพระยานาค ปรากฏตัวขึ้นต่อหน้าพระยานาคราช ๆ เห็นแล้วก็ลุกขึ้นนิมนต์
 ให้นำมณฑิยถึง เอน้ำหอมล้างเท้าแล้วถวายนมัสการ ถวายถึงเหตุที่มา พระโสณฑุทตริทอบ
 ว่า คุณกรมหาบพิตร พระเจ้าอุฎฐคามณีในลังกาทวีปรับสั่งให้สร้างพระมหาเจดีย์ไว้เพื่อบรรจุ
 พระบรมธาตุและทรงมอบหมายให้พระสงฆ์รับภาระไปถึญเชิญพระบรมธาตุมา คณะสงฆ์เมื่อ
 จะส่งถาพมาก็คงบอกเล่าให้ฟังอย่างนี้ แล้วจึงส่งมาว่า พระบรมธาตุของพระอินเจ้าใน
 รามคามนีอยู่ประมาณ * โทณะ เมื่อพระสถูปแตกได้ลลยมาประคิษฐานอยู่ในนาคพิภพ ขณะนี้
 มหาภาวนาครราชคูแลรักษาบูชาพระบรมธาตุอยู่ตลอดเวลา เมื่อครั้งที่พระบรมศาสดายังทรง
 พระชนม์อยู่ พระองค์ได้พยากรณ์ไว้โดยมีท้าวสักกะเป็นพยานว่า คุณรสักกะ พระบรมธาตุของ
 เราประมาณ * โทณะ ซึ่งพระราชาหลายพระองค์บูชาอยู่ในรามคาม เมื่อพระสถูปพังหลาย
 ลง ได้ลลยไปประคิษฐานอยู่ในนาคพิภพให้พวกนาคบูชาอยู่ จักมีภิกษุรูปหนึ่งมานำพระบรมธาตุ
 นั้นไปจากนาคพิภพแล้วเอาไปบรรจุไว้ในพระมหาเจดีย์ เพราะฉะนั้นท่านจงไปยังนาคพิภพแล้ว
 แจ้งเรื่องนั้นให้พระยานาครหาบ แล้วพูดกับพระยานาคนั้นว่า ขอท่านจงให้พระบรมธาตุแก่
 ข้าพเจ้าตามที่คณะสงฆ์ส่งมาเถิด แล้วให้นำพระบรมธาตุมาให้ได้ พระราชาและพระภิกษุสงฆ์
 จักคอยท่านกลับมาก่อน จึงจักบรรจุพระบรมธาตุในพระเจดีย์ได้ พระยานาคราชฟังดังนั้นก็
 เป็นทุกซ้ใจ คิดว่าสมณะนี้จักนำพระบรมธาตุไปจากเราโดยพลการ ควรที่เราจะนำพระบรม
 ธาตุนี้ไปซ่อนไว้ที่อื่น จึงแสดงการเคลื่อนไหวให้ถวายทราบ หลายพระยานาคราชชื่อ วาสุส-
 หัตตะ รู้ความประสงค์นั้นจึงไปยังเวดินพระเจดีย์ ถิ่นนอบพระบรมธาตุ แล้วรีบหนีไปนอน
 อยู่เชิงเขาพระสุเมรุใต้มหาสมุทร ๔ หมื่น ๔ พันโยชน์ โดยเนรมิตตนเองให้ใหญ่ วัคโดย
 รอบได้ ๑๐๐ โยชน์ สูง ๓๐๐ โยชน์ มีหังพานหลายพัน นอนพันพิษอยู่ที่นั่น นอกจากนั้นยัง
 ด้ให้หมื่นนาคบิวารของคนเนรมิตตัวเองให้เหมือนกับคว้าวาสุหัตตะ นอนหลวมลลยอยู่ พวก

นาคและเหวดค่างก็พากันมาที่นั่นเพื่อดูการต่อสู้ของนาคและพระเดระ พระยานาคราชผู้
 เป็นลงทรามว่าหลานนำพระบรมราชาหนีไปแล้วจึงกล่าวกับพระเดระว่า พระบรมราชาที่อยู่
 กับข้าพเจ้าไม่มี พระเดระกล่าวว่า มหาราชอยากกล่าวอย่างนั้นเลย พระสงฆ์แล้วว่ามี
 พระบรมราชาอยู่กับท่านจึงส่งธาคามา เพื่อจะทำให้พระโสณุทระเห็นเหวดความสนใจไปเรื่อง
 อื่น พระยานาคราชจึงพาท่านเดินไปชมเรือนพระเจดีย์ หลวงสรเสวีดูให้ฟังว่า ซอกท่าน
 จงดูเรือนพระเจดีย์ที่ประดับประคาค้วนานาวีตนะนั้น ข้าพเจ้าเป็นคนเนรมิตขึ้นเอง แล้ว
 ชี้ให้ท่านดูวิถะต่าง ๆ ที่ประดับอยู่ทั้งที่พระเจดีย์และเรือนพระเจดีย์ จากนั้นได้พาท่าน
 มาขึ้นอยู่ที่ถ้ำจันทร์แก้วประหาศ แล้วนิมนต์ให้พระเดระประเมินคำวิถะที่เรือนพระเจดีย์
 พระเดระกล่าวว่า มหามพิทธาคามาไม่อาจประเมินคำวิถะนี้ได้ ตามทวิปทั้งหมค
 กี้ก็ หรือวิถะทั้งปวงที่มีอยู่ในทุกทวิปก็ จะมาเทียบคำวิถะที่ถ้ำจันทร์นี้ไม่ได้ ไม่จำเป็น
 ต้องกล่าวถึงวิถะอื่น ๆ พระยานาคราชได้กล่าวต่อไปว่า ที่ท่านพูดนั้นถูกต้อง ดังนั้นการ
 ที่ท่านจะนำพระบรมราชาจากที่ที่มีสักการะมากไปไว้ที่ที่มีสักการะน้อยจะสมควรหรือ พระเดระ
 จึงตอบว่า มหามพิทธการโคบรมจุสัจจธรรมย่อมไม่มีในนาคพิภพของท่าน เพราะฉะนั้นจึง
 ควรนำพระบรมราชาไปไว้ยังที่ที่สามารถบรมจุสัจจธรรมได้ พระธาคาสืบมาสัมพุทธเจ้า
 เสกจุฬามณีขึ้นในโลกก็เพื่อช่วยให้หมู่สัตว์พ้นทุกข์ในสังสารวัฏ นี้เป็นพุทธประสงค์ เพราะฉะนั้น
 ข้าพเจ้าจึงจิกนำพระบรมราชาไป วันนี้พระเจ้ากฤษณะมีความเมตตาจะทำการบรมจุสัจจธรรม
 ท่านอย่าชักช้าอยู่เลยไปรคมอบพระบรมราชาให้ธาคามาเดี๋ยวนี้ พระธาคาราชเข้าใจว่าหลาน
 ของตนนำพระบรมราชาไปรักษาไว้แล้ว จึงบอกพระโสณุทระว่า ถ้าท่านพบพระบรมราชาใน
 เรือนพระราชา ก็จงรีบนำกลับไปได้ ฝ่ายพระเดระผู้ทรงเมตตาจิตก็ได้ให้พระยานาคยืนย่น
 คำนับถึง ๓ ครั้ง แล้วขึ้นอยู่ที่เคม้นั้นเอง เนรมิตมือให้ละเอียดอ่อนและยาวยื่นไปในปากนาค
 ผู้เป็นหลานสว่างเอาขอบพระบรมราชาแล้วส่งพระยานาคว่าให้ยื่นรอยูที่นั่นคำคินขึ้นมาโดย
 เหนือแผ่นคิน ๓ ที่อยู่ของตน ฝ่ายพระยานาคคิดว่าคนหลวงพระภิกษุเห็นได้แล้ว จึงส่งข่าวไป
 ยิงหลานให้นำพระบรมราชากลับมา หลายไม่เห็นขอบในท้องของคนที่ร้องไห้คร่ำครวญกลับมา
 บอกให้ลงทราม พระยานาคจึงได้รู้ว่าพวกตนถูกหลอก ได้แต่ร้องไห้คร่ำครวญ พวกนาคอื่น ๆ
 ก็พากันร้องไห้ด้วย พวกเหวดค่างก็ใจถวิลขนะของพระภิกษุได้พากันความมาบูชาพระบรมราชา
 กับพระโสณุทระ พวกนาคพากันร้องไห้คร่ำครวญตามพระเดระมาจนถึงสำนักสงฆ์ แล้ว
 นั่งร้องไห้คร่ำครวญพรณาถึงความทุกข์ต่าง ๆ นานาอยู่ที่นี่ พระสงฆ์เกิดความเวทนา
 สงสารจึงแบ่งพระบรมราชาให้ไปหน้อยหนึ่ง พวกนาคค่างก็ใจพากันนำกลับไปที่เคารพบูชา

ท้าวสักกเทวราชศรีสเรียกวิสสุกรรมเทพบุตรมาตั้งว่า พระโสณุตตระนำพระบรมชาตุ
 มาจากนาคพิภพแล้ว ท่านจึงไปเนรมิตมณฑปแก้ว ๙ ประการ อย่างสวยงามขึ้นไว้เป็นที่
 ประดิษฐานพระบรมชาตุ แล้วจึงส่งไป วิสสุกรรมเทพบุตรผู้มีฤทธิ์มากรับเหมาบูชาแล้วก็มา
 เนรมิตมณฑปแก้ว ๙ ประการอย่างสวยงามขึ้น ณ ที่นั้น ฝ่ายท้าวสักกได้นำเอาบัลลังก์
 แก้วและฉอบทองคำเสด็จมาที่นั้น พร้อมกับหมู่เทวดา ให้เอาบัลลังก์ตั้งในรัตนมณฑปที่วิสสุ
 กรรมเทพบุตรเนรมิตขึ้น ตรงกับที่พระโสณุตตระโผล่ขึ้นมาจากนาคพิภพ ทรงรับเอาฉอบ
 พระบรมชาตุจากมือพระเถระมาใส่ไว้ในฉอบทองคำ แล้วประดิษฐานไว้เหนือบัลลังก์อัน
 ประเสริฐนั้น ท้าวมหาพรหมยืนกันเศวตฉัตร ท้าวสันคูลิศเทพบุตรทรงพิศวีชนี ท้าวสุยามะ
 เทพบุตรทรงมณีคาลปัทม์ (หัตถ์ก้านคาลท่าคล้ายแก้วมณี) ส่วนท้าวสักกเทวราชทรงสังข์ ซึ่ง
 เต็มด้วยน้ำหอม ท้าวจาคุมหาราชจิกราชทั้ง ๔ ยืนทรงพระขรรค์ เทพบุตรผู้มีฤทธิ์มาก ๓๓
 องค์ เอาคอกปาวิจิตตกะบูชา นางเทพกุมารี ๓๒ นาง ยืนถือประทีปไว้ ทหารยักษ์ ๒๔ คน
 ชับโล่ยักษ์รายหนีไปแล้วยืนเฝ้ารักษาไว้ คนธรรพเทพบุตรชื่อ บัญจสิขร บินคิกพิณอยู่ หมู่นาง
 คิมพรุ เทหริคาและพวกเทพบุตรโคเนรมิตลานดินขึ้นบรรเลงดนตรีทิพย์ มหากาฬนาคราชแปลง
 เสียงสรวเสริญพระพุทของค้อยู่เป็นอเนกปริยาย ทิพย์คนตรีและทิพย์สังคีตบรรเลงอยู่ตลอด
 เวลา พวกเทวดาบันดาลให้ฝนหอมทิพย์ตกลงมา พระอินทศุทตะกันร่มโลหะเท่าจักรวาลไว้
 เพื่อป้องกันพวกมาร พวกภิกษุก็พากันสาธยายพระพุทธรูปค้อยู่เป็นกลุ่ม ๆ ในที่ ๕ แห่ง
 หน้าพระบรมชาตุ พระเจ้าอุฏฐคามณีทรงมีพระหทัยเบิกบานเสด็จมาถึงที่นั้นก็ได้รับเอาฉอบ
 พระบรมชาตุไปบรรจุในฉอบทองคำที่พระองค์นำมาโดยการหุ่นไว้บนพระเศียร ให้ประดิษฐาน
 ฉอบนั้นบนอาสนะกราบไหว้บูชาแล้วก็ถอยถอยมาประทับยืนประครองฉัพพัชร์อยู่ ณ ที่นั้น หอค
 พระเนตรเห็นฉัตรทิพย์ของหม่อมทิพย์และโคสคัยเสียงคนตรีทิพย์ที่คังก็กักงอยู่หั้นด้วย แต่
 มองไม่เห็นพวกพรหมและเทวดา ซึ่งมารวมกันอยู่หั้น ทรงรู้สึกอัศจรรย์พระหทัย จึงได้เอา
 พระเศวตฉัตรบูชาพระบรมชาตุหั้นด้วย และได้ภิเษกพระบรมชาตุในราชสมบัติในลังกาด้วย
 พระองค์ทรงโสมนัสว่า พระโลกนาถเจ้าจอมทรงฉัตร ๓ ประการคือ ทิพย์ฉัตร มนุษย์ฉัตร
 และวิมุติฉัตร เราจะถวายราชสมบัติของเราแก่พระโลกนาถเจ้าให้ครบ ๓ ครั้ง คั้งนี้แล้ว
 ก็ถวายราชสมบัติในลังกาทวีปแก่พระบรมชาตุถึง ๓ ครั้ง เมื่อพระองค์พร้อมกับหมู่เทวดา
 และมนุษย์บูชาพระบรมชาตุเสร็จแล้ว โคสคัยเชิญพระบรมชาตุเสด็จไปยังมหาสถูป แวดล้อม
 ด้วยหมู่ภิกษุสงฆ์ทรงกระทำปทักษิณพระมหาสถูปแล้วเสด็จขึ้นไปทางประตูคานทิสสะวันออก
 เสด็จลงไปในห้องสำหรับจะบรรจุพระบรมชาตุ พระอรหันต์ ๔๖ โภภี ยืนประครองฉัพพัชร์

แล้วล้อมพระมหาสถูปนั้นอยู่ พระเจ้าทูลถามว่าเมื่อเสด็จไปถึงห้องพระบรมชาตุกัทรังมีพระหทัยเปี่ยมล้นด้วยปิติทรงดำริว่า เราจักประคิษฐานพระบรมชาตุกัทรังไว้บนบัลลังก์ในมหาเมฆวันอุทยาน ทันใดนั้นฉนวนพระบรมชาตุกัทรังขึ้นจากพระเศียรพระองค์ไปประคิษฐานอยู่ในอากาศสูง ๘ ชั่วโมงกาล ฉนวนเปิดออกเอง พระบรมชาตุกัทรังกระจายออกเปลี่ยนรูปเป็นพระพุทธรูปเจ้ารุ่งเรืองด้วยลักษณะและพริ้วขณะทุกประการ หายมกปาฏิหาริย์เหมือนกับที่พระพุทธรูปทรงประทับที่ต้นคันทามฤกษ์ สิ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นไปตามที่พระพุทธรูปเมื่อยังทรงพระชนม์อยู่อุชิฐานไว้

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเห็นปาฏิหาริย์นั้นแล้วเกิดศรัทธา เลื่อมใส เจริญวิปัสณาพิจารณาเห็นความสิ้นความเสื่อม ด้วยจิตที่เปี่ยมล้นด้วยปิติอันมีพระพุทธรูปเป็นอารมณ์ แล้วได้บรรลุมรรคผลตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูงสุดคือ อรหัตผล มี ๑๒ โภกีย์ ส่วนที่ได้บรรลุมรรคผล ๓ ประการคือ มีสกหาคามีผล เป็นต้น เหลือจะคณานับ จากนั้นพระบรมชาตุกัทรังจากรูปที่เป็นพระพุทธรูปกลับไปประคิษฐานอยู่ในฉนวนเช่นเดิม ฉนวนนั้นจึงลอยลงจากอากาศมาประคิษฐานอยู่บนพระเศียรพระราชา พระองค์ได้เสด็จมายังห้องพระบรมชาตุกัทรังพร้อมกับพระอินทศุทธเดระและเหล่านางสนมกำนัล เสด็จเข้าไปถึงพระแท่นที่ไสยาสน์อันวิจิตรสวยงาม แล้วทรงวางฉนวนไว้บนรัตนบัลลังก์ ทรงล้างพระหัตถ์พระองค์ด้วยน้ำหอมแล้วลูบไล้ด้วยของหอม ๔ อย่าง เปิดฉนวนดูเจ็ดพระบรมชาตุกัทรังขึ้นมา พระองค์ทรงมีพระหทัยเลื่อมใสยิ่ง ปราารถนาประโยชน์สุขต่อมหาชน จึงทรงอุชิฐานว่า ถ้าพระบรมชาตุกัทรังไม่หวั่นไหวกับเปลวไฟจามิตรและจักรคำรณมันอยู่เพื่อเป็นที่พึ่งแก่ชนทั่วไปแล้ว ขอให้พระบรมชาตุกัทรังบรรทมบนพระแท่นไสยาสน์นี้ เหมือนกับที่พระพุทธรูปบรรทมบนพระแท่นที่ปรินิพพาน เมื่ออุชิฐานดังนั้นแล้วทรงยกพระบรมชาตุกัทรังขึ้นไปประคิษฐานบนพระแท่น วันที่ประคิษฐานพระบรมชาตุกัทรังไว้บนพระแท่นตรงกับวันเพ็ญเดือน ๔ ซึ่งเป็นวันอุทตราสาฬหวิษุวัตฤกษ์ เมื่อประคิษฐานพระบรมชาตุกัทรังได้เกิดแผ่นดินไหวขึ้น พร้อมกับปาฏิหาริย์หลายอย่าง พระราชาทรงเลื่อมใสยิ่งขึ้น จึงได้บูชาด้วยเศวตฉัตรและได้ถวายราชสมบัติในลังกาทวีปทั้งสิบบุชชาอยู่ ๘ วัน พระองค์ทรงเปลื้องเครื่องสรรพาส์การของตนถวายแก่กัน พระราชาได้ถวายผ้าและหมอน้ำอภัย เป็นต้น แก่พระภิกษุสงฆ์และนิมนต์ท่านให้สาชยายพระพุทธรูปเป็นกลุ่ม ๆ ตลอดคืน วันรุ่งขึ้นพระองค์รับสั่งให้คิดลงข่าวประกาศไปทั่วเมืองว่า ขอให้ประชาชนทุกคนมาไหว้พระบรมชาตุกัทรัง ๘ วัน พระอินทศุทธเดระได้อุชิฐานว่า ขอให้มนุษย์ในลังกาทวีปผู้ประสงค์จะมาไหว้พระบรมชาตุกัทรังเดินทางมาและเดินทางกลับได้โดยสะดวก ทุกอย่างก็เป็นไปตามที่ท่านอุชิฐาน

พระเจ้าอุฏฐคามณีถวายมหาทานอยู่ ๗ วัน แล้วทวิสกคคะสงฆ์ว่า ข้าพเจ้า
 ทำกิจทุกอย่างในท้องพระบรมราชคฤหาสำเร็จแล้ว ขอพระผู้เป็นเจ้าเปิดท้องพระบรมราชคฤหา
 คคะสงฆ์จึงสั่งให้สามเณร ๒ รูป คือ โสณสามเณรและอุทธรสามเณร เอาแผ่นศิลาเมทวรรณ
 มาเปิด สามเณรทั้งสองรูปนั้นก็เอาแผ่นศิลาเปิดไว้ตามที่คคะสงฆ์สั่ง พระอรหันต์ก็พากัน
 อธิษฐานสิ่งของทั้งหมดที่อยู่ในท้องนั้นว่า ขอถอดไม้คยาเหี่ยว กลิ่นหอมคยาละลายหายไป
 ประทีปอย่าดับ ของบูชาทุกอย่างอย่าช้ำจาง เมทวรรณศิลาจงเปิดสนิทอย่ามีรอยร้าว พระ
 เจ้าอุฏฐคามณีรับสั่งแก่มหาชนอีกว่า ให้น้ำยอบพระบรมราชคฤหาของคณมาบรรจुไว้ที่นี่ได้ตาม
 ท้องการ ผู้ที่ปรารภงานเช่นนั้นต่างก็ตั้งใจ พากันทำยอบเงินยอบทองขึ้นตามฐานานุรูปแล้ว
 นำมารวมกันไว้ ๑ พันกลอง บรรจुไว้บนเมทวรรณปราสาทศิลา ซึ่งปิดอยู่บนท้องพระบรมราชคฤ
 พระเจ้าอุฏฐคามณีรับสั่งให้เปิดท้องพระบรมราชคฤหาทั้งหมดแล้วให้ก่อพระสถูป ๔ เหลี่ยม ครอบ
 พระเจดีย์นั้นไว้ ผู้ที่เลื่อมใสในสิ่งอันเป็นอจินไตย (สิ่งเหลือเชื่อไม่ควรนำมาคิด) คือพระ
 พุทธเจ้าและพระธรรม ย่อมได้รับผลเป็นอจินไตยเช่นกัน

ถ้าบุคคลผู้มีจิตบริสุทธิ์ทำบุญกุศลอันปราศจากมลทินอย่างนี้ด้วยตนเองเท่านั้น บุญ
 กุศลนั้นจะทำให้ได้รับเพียงอุคฆฏิกัตถ์เท่านั้น แต่ถ้าชักชวนคนอื่นทำบุญกุศลนั้นด้วย การ
 กระทำเช่นนั้นจะทำให้ได้บริวารผู้สามารถถึงความวิเศษต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้

จบปริเฉทที่ ๒๐๗ เรื่องการบรรจुพระบรมราชคฤหา เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๒๔ พระเจ้าทุญครคามณีสวรรคตแล้วเสด็จเข้าสู่สวรรคตชั้นคุณิถ

ขณะที่การก่อสร้างนาคพระเจดีย์และการฉาบปูนยังไม่เสร็จ พระเจ้าทุญครคามณีทรง
ประจวบด้วยมรณคติกโรค รับสั่งให้ไปตามเจ้าคิสสะอนุชามาจากทีชวาปี แล้วรับสั่งว่า เรา
สร้างมหาสถูปยังไม่เสร็จ เจ้าช่วยสร้างค่อให้เสร็จด้วย พระอนุชาเห็นว่าพระเชษฐา
ทุกข์สภาพมากแล้ว จึงให้พวกช่างหูกทอผ้าขาวขึ้นแล้วนำไปคลุมพระเจดีย์ไว้ ให้พวกช่าง
เขียน วาครูปโพธิ์ และรูปหมอน้ำตั้งไว้เป็นแถวห่างกัน ๕ องคสี ให้ช่างไม้ทำฉัตรไม้ไผ่
ให้เอากระดาษแข็งทำรูปดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ไว้บนยอดโพธิ์อย่างวิจิตรสวยงาม เสร็จ
แล้วจึงกราบทูลพระเชษฐาว่า ข้าพเจ้าได้ทำสิ่งที่จะต้องทำที่พระสถูปเสร็จทุกอย่างแล้ว
พระเจ้าทุญครคามณีทรงบรรทมอยู่บนพระสีกา (เว) ให้พวกอำมาตย์ห้ามมายังบริเวณก่อสร้าง
พระเจดีย์ ห้ามทำกษิณณัมสการพระเจดีย์แล้วให้ห้ามมาประทับบรรทมอยู่บนพระแท่น
ทางทิศใต้ ทรงบรรทมทอดพระเนตรพระสถูปซึ่งอยู่ทางขวา และไลนปราสาทซึ่งอยู่ทาง
ซ้าย โดยมีพระภิกษุสงฆ์แนวล้อมอยู่ข้าง ๆ มีพระภิกษุ ๘๖ โกฏิ มาเยี่ยมพระอาการประชวร
ภิกษุเหล่านั้นพากันสวคมนต์อยู่เป็นกลุ่ม ๆ พระเจ้าทุญครคามณีไม่เห็นพระเดรปุกคากัยในกลุ่ม
พระภิกษุสงฆ์ จึงทรงดำริว่า พระเดรปุกคากัยเคยเป็นทหารร่วมรบกับเราถึง ๒๔ ครั้ง ไม่
เคยพ่ายแพ้เลย เป็นทหารกล้าไม่กลัวตาย อยู่กับเรามาตลอดเวลา ทำไมจึงไม่มาหาเรา
ขณะที่เรากำลังต่อสู้กับมัจจุราชอยู่เช่นนี้ หรือว่าท่านเห็นว่าเราจะต้องพ่ายแพ้แน่จึงไม่มา
ฝ่ายพระเดรปุกคากัยซึ่งพำนักอยู่ที่ปฎิฐธิบรรพททางคันแม่น้ำนรินทนี ทราบพระราชดำรินั้น
นั้นก็พาพระอรหันต์บริวารของตนจำนวน ๕๐๐ รูป เหาะมายืนล้อมพระเจ้าทุญครคามณี ๆ
ทอดพระเนตรเห็นทรงเลื่อมใสนิมนต์ท่านให้นั่ง เจาะพระพักตร์แล้วควรวัดว่า เมื่อก่อนนี้ข้าพเจ้า
ได้พาพวกท่านซึ่งเป็นนายทหารใหญ่รวม ๑๐ นาย ถอดสู้รบ มาบังคับข้าพเจ้าเพียงผู้เดียวกำลัง
สู้รบกับมัจจุราชและไม่อาจจะเอาชนะได้ก็ด้วย พระเดระจึงกราบทูลว่า มหาพิตร พระองค์
อย่ากลัวไปเลย เมื่อยังเอาชนะศัตรูคือกิเลสไม่ได้ ก็ยังชนะศัตรูคือมัจจุราชไม่ได้เช่นกัน
สังขารทั้งปวงย่อมจะแตกดับไปเป็นแน่แท้ พระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ว่า สังขารทั้งปวงเป็น
สิ่งไม่เที่ยงแท้ สภาวะไม่เที่ยงแท้ นั้นปราศจากความละเอียดและความสะกึ่งหวั่นไหว แม้แต่
พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังต้องรับอนิจจังขณธรรมนี้ เพราะฉะนั้นพระองค์จงระลึกเสมอว่า
สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา เมื่อชาติก่อนพระองค์เป็นผู้ใคร่ในขรรคม ละ
ทิพยสุขในเทวโลกมาสู่มนุษยโลก ทรงบำเพ็ญพระบารมีกุศลไว้มากมาย ทรงทำพระศาสนา
ให้รุ่งเรืองมาจนถึงทุกวันนี้ ขอพระองค์จงระลึกถึงสิ่งทั้งหมดเหล่านี้แล้วพระองค์จักสบาย
พระทัย

พระเจ้าพุทธุคความดีสดับแล้วก็ทรงโสมนัส คริสสรรเสริญพระเถระว่า ท่านเป็นที่พึ่งแก่เราในการสงครามทั้งสองครั้ง จากนั้นไปรคให้นายธาลักษณ์อ่านใบลานที่บันทึกเรื่องการทำบุญของพระองค์ถวาย นายธาลักษณ์ได้อ่านถวายว่า มหาราชเจ้าได้สร้างวิหารไว้ ๔๔ แห่ง ทรงสละพระราชทรัพย์ ๑๔ โกฎิ สร้างมรวิจิตรวิจิตรวิหาร สละพระราชทรัพย์ ๓๐ โกฎิ สร้างโถงปราสาท สร้างสิ่งบูชาในมหาสถูป ซึ่งประเมินค่ามิได้ ๒๐ อย่าง ส่วนที่ประเมินค่าได้คิดเป็นราคา ๑ พันโกฎิ เมื่อคราวเกิดถกถกยากดิฉาถกภัย ในตำบลโกฎิ ในสมัยชนบทพระองค์ได้ถวายกุศลชดค่ามาก ๑ คู่ เป็นค่าอาหารบิณฑบาตที่ชื่อ อัมพิลยาตุ แก่พระอรหันต์ ๕ รูป เมื่อครั้งแห่งสงครามที่จุฬาคณิยะแล้วแตกหนีไป พระองค์ได้ไปประกาศโทษนาคาลแล้วถวายสลากภัตแก่พระอรหันต์ ๑ รูป โดยมิได้คำนึงถึงชีวิตพระองค์เองเลย เมื่อนายธาลักษณ์อ่านถวายมาถึงตอนนี้ พระองค์ก็ทริสขึ้นว่า เมื่อครั้งฉลองพระวิหาร ฉลองปราสาท ฉลองพระสถูป และบรรจุพระบรมธาตุ ครั้งละ ๗ วันนั้น ข้าพเจ้าได้ถวายมหาทานแก่พระสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย ซึ่งมาจากทุกทิศทุกแห่งกัน มหาวิสาขบูชาข้าพเจ้าก็ได้ทำถึง ๒๔ ครั้ง ได้ถวายไตรจีวรแก่พระภิกษุสงฆ์ในลังกาทั้งหมด ๒ ครั้ง ยกราชสมบัติในลังกาถวายพระศาสนา ครั้งละ ๗ วัน ๕ ครั้ง ได้จุศุประทีป ๑ พันดวงที่มีโลมวิสุทฐิบูชาพระสุคตเจ้าในอาราม ๑๒ แห่ง ๑๐๐ ครั้ง ได้ถวายศิลาบถและศิลาบถที่แพทย์ปรุงแล้วแก่ภิกษุอาพาธเป็นประจำในอาราม ๑๔ แห่ง ได้ถวายข้าววมรูปายาสที่ปรุงอย่างดีแก่พระภิกษุสงฆ์ในอาราม ๔๔ แห่ง ได้ถวายขนมทอคน้ำมันและขนมรังนกแก่พระภิกษุสงฆ์ในอาราม ๔๔ แห่งเช่นกัน ได้จุศุประทีปน้ำมันถวายไว้ที่วิหาร ๔ แห่งในลังกาทุกวันอุโบสถและทุกเดือน อนึ่ง เราได้ฟังว่า ชรรพทานมีอานิสงส์มากกว่าอามิสทาน จึงคิดว่าจะขึ้นนั่งบนธรรมมาสน์ ภายใต้โถงปราสาทในท่ามกลางสงฆ์แล้วสวคณงคคสุคร แต่เมื่อขึ้นไปนั่งแล้วก็ไม่กล้าสวค เพราะเคารพยำเกรงพระสงฆ์ จึงได้แต่มีนตพระธรรมดึกมาแสดงพระธรรมเทศนาเป็นประจำในวิหารทุก ๆ แห่งที่มีในลังกา ได้ถวายเนยใส น้ำอ้อย น้ำคาสกรวด แก่พระธรรมดึกเหล่านั้นรูปละ ๑ ทะนาน พร้อมกับได้ถวายชะเอมเควรีล รูปละ ๑ กำ ฆ่าสาฎกรูปละ ๑ คู่ การบริจาคตานทั้งหมดนี้ไม่ทำให้เราพอใจเลย เพราะกระหว่าพระที่ทรงฉิสิริยศ แต่การบริจาคตาน ๒ ครั้ง ที่เราถวายเมื่อคราวถกทุกข์ได้ยากโดยไม่เห็นแก่ชีวิตตนเองนั้นทำให้เราพอใจมากที่สุด

พระเถระปุกคากัยฟังแล้วก็ได้ทรงมาถึงการถวายทานทั้ง ๒ ครั้ง เพิ่มเติมอีก เพื่อให้พระองค์เต็มไสยง ๆ ขึ้น โดยกล่าวว่า พระอรหันต์ทั้ง ๕ รูป ที่รับถึงคุ่อมพิศสลากภัต

ไปแล้วก่อนที่จะฉับ แต่จะรูปได้นำไปแบ่งถวายพระภิกษุอื่น ๆ ซึ่งพำนักอยู่ ณ ที่ต่าง ๆ อีก
ดังนี้

๑. พระมาลัยมหาเถระ แบ่งถวายพระภิกษุ ๔๐๐ รูป ที่ภูเขาสุมณภูฏ
๒. พระธรรมคฤศนเถระ แบ่งถวายพระภิกษุ ๑,๒๐๐ รูป ที่กัลยาณิมหาวิหาร
๓. พระธรรมทินนมหาเถระ ผู้พำนักอยู่ที่ถ้ำคสิวิหาร แบ่งถวายพระภิกษุ ๑๒,๐๐๐

รูป ที่เกาะปึงคุ

๔. พระอุททคสิสเถระ ผู้พำนักอยู่ที่ถ้ำคสิวิหาร แบ่งถวายพระภิกษุ ๒๐,๐๐๐ รูป

บนยอดเขาไกรลาส

๕. พระมหาพิกขเถระ แบ่งถวายพระภิกษุ ๗๐๐ รูป ที่โลกนคสิวิหาร
- ส่วนพระเถระผู้รับข่าวในชั้นหลังได้นำไปแบ่งถวายพระภิกษุ ๑๒,๐๐๐ รูป ที่เกาะ

ปึงคุ

พระราชาทำจิตใจให้เลื่อมใสแล้วคริสกับพระเถระว่า ร่างกายของข้าพเจ้ามีอุปการะ
ต่อพระสงฆ์มาเป็นเวลา ๒๔ ปี ขอท่านทั้งหลายจงช่วยกันเขาร่างที่เป็นข้าพระสงฆ์นั้นใกล้
กับศาลาสงฆ์ ซึ่งสามารถแลเห็นพระสถูปได้ และคริสสังคสิสเถระผู้บอกข่าวว่า สิ่งใดในมหาสถูป
ที่ยังไม่สำเร็จเจ้าจงตั้งใจทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ จงนำคอกไม้ไปบูชาพระสถูปทั้งเข้าและเย็น
จงทำการประโคมวันละ ๓ เวลา ถวายละเลยสิ่งที่เราเคยประพฤติปฏิบัติมาแล้วในพระพุทธ
ศาสนา ถวายประมาทในกิจสงฆ์ เมื่อทรงสั่งสอนเช่นนั้นแล้วก็ทรงประทับนั่งอยู่ หวงภิกษุได้
สวคมนต์อยู่เป็นกลุ่ม ๆ หวงเหวคาได้นำรถของคนลงมาจากรถคันที่ ๒ ชั้น หูลเชิญให้
พระราชาขึ้นรถไปยังสวรรค์ชั้นที่คนอยู่ พระเจ้าทุฏฐคามณีสัคคิคำเข็ญเชิญนั้นแล้ว ทรงบอก
พระหัตถ์ห้ามว่า รถให้เราทั้งธรรมก่อน หวงภิกษุเข้าใจว่าพระราชาห้ามไม่ให้สวคมนต์จึง
พากันหยุด พระราชาจึงตรัสถามว่าทำไมจึงหยุด หวงภิกษุหูลตอบว่า เพราะพระองค์ให้
สัตตยานหยุด พระองค์จึงตรัสว่าไม่ใช่สัตตยานหยุด มหาชนบางกลุ่มได้ยินพระองค์ตรัสเช่นนั้น
ก็เข้าใจว่าพระองค์เพ้อเพราะกลัวตาย เพื่อจะฉีกความสงสัยของมหาชนเหล่านั้น พระภิกษุ
เถระจึงกราบทูลว่า พระองค์จะทำอย่างไร จึงจะให้มหาชนเห็นว่าพวกเหวคานำรถมารับ
พระองค์จริง พระเจ้าทุฏฐคามณีจึงโยนพวงมาลัยขึ้นไป พวงมาลัยก็ขึ้นไป แชนอยู่ที่ถ้ำถอด
จากรถคันที่ หวงมหาชนเห็นพวงมาลัยแชนอยู่ในอากาศเช่นนั้นก็หมดความสงสัย ยอมรับ
ว่าที่พระราชาตรัสนั้นเป็นเรื่องจริง จากนั้นพระเจ้าทุฏฐคามณีตรัสถามพระภิกษุเถระว่า
เหวโลกชั้นใดเป็นที่รมณียสถาน พระเถระถวายพระพรว่า สวรรค์ชั้นคสิศ เพราะพระเมทไทย

โพธิสัตว์ผู้รอเวลาลงมาตรัสรู้ที่สวรรคตชั้นकुสิทนี้ พระเจ้าทุญฐคามณีสดับแล้วทอดพระเนตร
 ดูพระสถูป แล้วหลับพระเนตรลงทันทีนั้นก็เกิดมีร่างเป็นทิพย์อยู่บนรถที่มาจากकुสิทสวรรคต
 เมื่อจะแสดงให้มหาชนเห็นผลบุญของพระองค์จึงแสดงร่างพระองค์ที่ประทับประจำแล้วให้
 ปรากฏขึ้น พระองค์ทรงประทับยืนอยู่บนรถนั้นเองได้เสด็จกระทำทักษิณพระสถูป ๓ รอบ
 ถวายนมัสการพระสงฆ์แล้วจึงเสด็จเข้าสู่สวรรคตชั้นकुสิท พวกมหาชนพากันสร้างศาลาชั้น
 ที่ ๓ แห่งคือ บริเวณที่พวกนางสนมถกคกงูฏไว้วางศาลาชื่อ มงกุฎมัททศาลา บริเวณที่
 ตั้งพระสรีรศพพระราชานเิงตะกอน สร้างศาลาชื่อ รวิวิฏฐิกศาลา บริเวณที่ถวายพระ-
 เหลิงสร้างศาลาชื่อ ราชมัททศาลา ในอนาคตพระเจ้าทุญฐคามณีจักได้เป็นอัครสาวกพระ
 เมตโตยพุทธเจ้า พระชนกและชนนีของพระองค์จักได้เป็นพระชนกและพระชนนีพระเมตโตย
 พุทธเจ้า ส่วนพระเจ้าสัทธาติสสะผู้บุตรจักได้เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย สาลิราชกุมาร
 พระราชโอรสของพระองค์จักได้เป็นพระราชโอรสพระเมตโตยพุทธเจ้า พระเจ้าทุญฐคามณี
 เสวยราชย์อยู่ในลังกาทวีป ๒๔ ปี จึงสวรรคตไปบังเกิดในสวรรคตชั้นकुสิทด้วยผลบุญดังกล่าว
 มาแล้วนั่นเอง

นรชนผู้ประ เจริญด้วยกุศลห้าบุญปกปิดบาปที่ตนเคยกระทำมาก่อน
 ย่อมไปสู่สวรรคตได้โดยง่าย เหมือนกับว่าสวรรคตนั้นเป็นเรือนของตน
 เพราะฉะนั้นผู้มีปัญญาควรยินดีในบุญตลอดเวลา

จบปริเฉทที่ ๒๔ เรื่องพระเจ้าทุญฐคามณีสวรรคตแล้วเสด็จเข้าสู่สวรรคตชั้นकुสิท
 ที่มีมาในคัมภีร์วิงสมาลินี เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยพัทยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริเฉทที่ ๒๕ เรื่องพระราช ๑๐ พระองค์

ในวันแคว้นของพระเจ้าพุทธคามณีนั้นมีประชานกาศ์อยู่เป็นจำนวนมาก พระราชโอรสของพระองค์พระนามว่า สาลิราชกุมาร ทรงมีราชสมบัติมาก มีหทัยยินดีคือ การกุศล ทรงหลงรักนางอุโลกเทวี ลูกคนจิตดาล ผู้มีรูปงาม เพราะเคยเกี่ยวข้งกันมา แต่ชาติก่อน จนไม่ปรารถนาจะรับราชสมบัติ มีเรื่องเล่าว่าเมื่อชาติก่อนคนทั้งสองนี้เป็น สามีภรรยาด้วยกันอยู่ในลังกาทวีป เลื่อมใสในพระรัตนตรัย หาเลี้ยงชีพด้วยการเป็นช่างทอง วันหนึ่งคนทั้งสองนั้นได้นำลูกกรที่บุตรนายพรานให้เป็นค่าจ้าง แล้วปรึกษากันว่าจะทำเป็น อาหารถวายพระภิกษุ เมื่อเตรียมอาหารที่ทำจากเนื้อสุกรนั้นเสร็จแล้วก็ได้นำถวายแก่พระ ภิกษุ ๔ รูป ผู้เป็นสามีระลึกถึงการถวายทานนั้นจนตลอดชีวิต เมื่อตายไปได้มาบังเกิด เป็นพระราชโอรสพระเจ้าพุทธคามณี ขณะที่พระราชกุมารนั้นประสูติ หมัดข้าวในลังกาทวีป ทั้งหมดเต็มไปด้วยข้าวสาลี และยุ้งข้าวก็เต็มไปด้วยข้าวสาลีเช่นกัน เพราะฉะนั้นพระราช กุมารนั้นจึงได้รับการขนานพระนามว่า สาลิราชกุมาร เป็นที่รักใคร่นับถือของชาวเมืองทั่วไป เพราะความมีรูปงามและชวนชวายในบุตกุศล เป็นคน ประชาชนพากันส่งบรรณาการถึง ๑ พันอย่างไปบูชา ส่วนผู้เป็นภริยาในชาติเดียวกันนั้นโกรธมารคาแล้วคำว่าเป็นหญิงจิตดาล คุ้มวิบากกรรมนั้นจึงมาเกิดเป็นลูกช่างไม้ในหมู่บ้านช่างไม้ในลังกาทวีป และอีกชาติหนึ่ง นางเป็นอุบาสิกาพึงขรรคมแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใสเปล่งวาจาสาธุการคุ้มยอดผู้นั้น นางจึง มีกลิ่นปากหอมเหมือนดอกอุโลก คุ้มเห่คุณเเอง จึงตั้งชื่อให้ว่า อุโลกมาลา และคุ้มยอดของ การบริจาคทานและรักษาศีลในชาติก่อนนั้นเช่นกัน นางจึงมีทรัพย์และมีรูปงามคั่งนางเทพ ติปสร เป็นที่รักใคร่ชอบใจแก่ผู้พบเห็น วันหนึ่งสาลิราชกุมารเสด็จประพาสอุทยานพร้อมกับ เหล่าบริวาร ได้ยินเสียงร้องเพลงของนางอุโลกมาลา ซึ่งกำลังเลือกเก็บดอกอุโลกอยู่ จึง เสด็จเข้าไปหา ทอดพระเนตรเห็นก็เกิดสึเน่หารักใคร่ คุ้มอำนาจบุพเพสันนิวาส จึง ใค่นำนางไปยังพระราชวังแล้วแต่งตั้งให้เป็นพระเทวี พระเจ้าพุทธคามณีทราบเรื่องก็ทรง กริ้วว่า โอรสของเราจัดเป็นผู้สืบราชสมบัติแทนเรา แต่เราจัดเนรเทศโอรสนั้นหนีไปอยู่ที่อื่น เพราะเอาหญิงจิตดาลมาเป็นมเหสี แล้วจึงเสด็จไปหาพระราชโอรส ฝ่ายพระราชโอรสก็ ใค้เสด็จลงมาถวายบังคมพระบาทพระชนก จากนั้นพระชนกก็เสด็จขึ้นไปปราสาทพระราช โอรส นางอุโลกมาลาเทวีถือพระน้ำเต้าทองมาเพื่อล้างพระบาทพระองค์ พอพระองค์ ทอดพระเนตรเห็นเท่านั้นก็เกิดความรักใคร่พิศวงงงวยในพระหทัย ทรงคำริว่า หญิงนี้มี รูปงามถึงพร้อมด้วยลักษณะแห่งนางแก้วทุกประการ เราจะหึงนางแก้วนี้ไค้อย่างไร เมื่อ

ทรงคำวีนอย่างนั้นก็ทรงหายโกรธแล้วครั้นว่า ราชกุมารนี้ไม่คำนึงถึงโคตรตระกูล และการ
 ครอบครองราชสมบัติรวมทั้งความสุขในราชสมบัติของคน ยอมละความสุขในราชสมบัติ เพราะ
 มัวเมาด้วยความรัก คริสเพียงเท่านั้นก็เสด็จกลับ เมื่อพระราชบิดาสวรรคตแล้ว สาลิราชกุมาร
 ผู้เป็นราชโอรสแม้จะถูกพวกญาติอันวอนขอให้ขึ้นเสวยราชสมบัติและสถาปนาางชิตยภักดี
 ถิ่นผู้มีพระชาติเสมอกันขึ้นเป็นมเหสี ก็ไม่ปรารถนาแต่อย่างใด เพราะทรงรักใคร่นางฉโฉ
 มาลาเทวี เมื่อสาลิราชกุมารไม่รับ พวกญาติและอำมาตย์จึงหาถักถักเสกเสกสละราชอนุชา
 ขึ้นเป็นพระราชบิดา เมื่อเสด็จขึ้นเป็นพระราชบิดาแล้ว พระเจ้าศิลาเสกก็ได้เลือกการบำเพ็ญกุศล
 ไต ๆ ที่พระเจ้าเชษฐาเคยบำเพ็ญมาแล้ว แต่กลับบำเพ็ญกุศลอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ทรงรักษาราชวงศ์
 และพระศาสนาไว้โดยชอบ เพราะความที่พระองค์มีศรัทธาคือพระศาสนามาก มหาชนจึง
 ชนานพระนามว่า พระเจ้าศรัทธาศิลาเสก หลังจากขึ้นเสวยราชย์แล้ว ได้บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ
 โดยไปรศให้สร้างสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนั้นขึ้นคือ สร้างยอดพระสถูป ฉาบปูนพระสถูปใหม่ ก่อกำแพง
 มีสี่ฐานคั้งหลังข้างรอบพระสถูป สร้างโถงปราสาทที่ดูไฟใหม่ขึ้นใหม่เพียง ๓ ชั้น ราคา
 ๔ ล้าน สร้างหักขิมาคิริวิหาร สร้างพลเสณวิหาร กลัมพวิหาร เปตวาสถวิหาร เวศวิหาร
 วิภักวิหาร หุพพลวาปีคิสวิหาร หุคิลสวาปีวิหาร และทิวาปีวิหาร วิหารเหล่านี้สร้าง
 ห่างกันแห่งละ ๑ โยชน์ นอกจากนั้นยังได้สร้างค้ำชายแก้วคลุมพระเจดีย์ไว้ สร้างพวง
 มาลัยทองขนาดเท่าลอร์ดคล้องพระเจดีย์ และให้สร้างวิหารชั้นถัก ๔ หมื่น ๔ พันแห่ง เพื่อ
 บูชาพระธรรมชั้น ๔ หมื่น ๔ พันถอง พระองค์ทรงบำเพ็ญกุศลไว้มากมาย ทั่วประการฉะนี้
 พระองค์เสวยราชย์อยู่ได้ ๑๔ ปี ก็สวรรคตไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

จบเรื่องพระเจ้าศรัทธาศิลาเสก

พระเจ้าศรัทธาศิลาเสกมีพระราชโอรส ๔ องค์ อยู่ที่ทิวาปีคิล ฉัตรคิลเสก เป็น
 พระเชษฐา ต่อมาคือ กุสัลถนะ ชิลสาฎะ และวิภักคามณี กุสัลถนะซึ่งเป็นพระราชโอรส
 องค์ที่สองได้คิดความพระราชบิดาไปประทับอยู่ที่อนุราชบุรี เมื่อพระเจ้าเชษฐาของพระเจ้าศรัทธา
 ศิลาเสก และพระราชินีสวรรคต มหาชนพร้อมกันพวกล้ามาทูลให้อภิเษกพระเจ้าศรัทธาศิลาเสก
 ขึ้นเป็นพระราชบิดา พระองค์ได้บำเพ็ญกุศลไว้มากมายคั้งกล่าวมาแล้ว และเสวยราชย์อยู่
 ๑๔ ปี ก็สวรรคต ชาวเมืองและพวกล้ามาทูลพร้อมใจกันนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดมา
 ประชุมกันในอุปัธยาราม อภิเษกกุสัลถนกุมารขึ้นเป็นพระราชบิดาคำแนะนำของพระภิกษุสงฆ์
 เพื่อให้ปกครองดูแลแคว้นแคว้นสืบต่อไป เจ้าฉัตรคิลเสกกุมารพระเจ้าเชษฐา เมื่อทราบข่าวพวก

ชาวเมืองและอำมาตย์อภิเษกเจ้าอุลตถนกุมารขึ้นเป็นพระราชา โดยไม่ให้ความสำคัญแก่ตนเองเช่นนั้นก็โกรธ จึงเสด็จจากที่ชวาไปมาจับพระเจ้าอุลตถณะประหารชีวิต เมื่อขึ้นครองราชย์ได้เพียง ๑ เดือน ๑๐ วัน แล้วยกขึ้นครองราชย์แทน เมื่อได้ขึ้นเป็นพระราชาแล้วพระเจ้าอัญชยคิณสะก็ไม่ทรงเลือกเพื่อต่อคณะสงฆ์อีกต่อไป ค่ายทรงเห็นว่าพวกภิกษุไม่ทำตามลำดับอาวุโส ไม่ยกราชสมบัติให้แก่ตนเองอยู่เป็นที่ แคกดัดไปยกให้แก่เจ้าอุลตถณะอยู่เป็นนั้ง เมื่อจะถวายทานก็ถวายแก่พระบวชใหม่ก่อนแล้วจึงถวายขึ้นไปตามลำดับ จนถึงพระผู้มีอาวุโสสูงสุด ทรงกระทำอยู่เช่นนั้นถึง ๓ ปี จึงมีผู้หวังดีถวายคำเตือนสติ จากนั้นจึงได้กลับมาแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ และถวายทานไปตามลำดับอาวุโส รวมทั้งได้ขอขมาพระสงฆ์ พระองค์มีพระราชประสงค์จะลงทัณฑ์กรรมแก่พระองค์เอง จึงพระราชทานทรัพย์ ๓ แสน สร้างฐานที่วางคอกไม้ ซึ่งทำจากศิลา ๓ แห่ง ไว้ที่กูรูเจตีย์ ให้ปรับพื้นที่รอบพระสถูปในอุปารามให้ราบเรียบสม่ำเสมอด้วยทรัพย์ ๑ แสน ให้สร้างสิลาภคณูจุกะไว้ที่พระสถูป ให้สร้างสถูปศิลาไว้หน้าอุปาราม ให้สร้างอัญชยกาสนศาลาถวายแก่สงฆ์ พระราชทานทรัพย์ ๑ แสน ให้สร้างเจตีย์ศิลาครอบพระคันชสถูปซึ่งเรียกว่า วิหารเจตีย์ และไต่ถวายจิวร ๒ อย่าง แก่ภิกษุ ๒ หมื่นรูป ในวันฉลองศิริกุ่มพทวิหาร ให้สร้างอริฏฐวิหารและกฤษณินทวิหาร ให้ถวายเภสัชแก่พวกภิกษุเคินทางไกลและให้ถวายเสบียงและข้าวสารแก่พวกภิกษุณี พระองค์เสวยราชย์อยู่เพียง ๔ เดือนเท่านั้นก็สวรรคต

หลังจากนั้นพระอนุชาพระนามว่า ชัลลาฏนาคะได้ขึ้นเสวยราชย์สืบต่อมา พระเจ้าชัลลาฏนาคะโปรดให้สร้างปราสาทเป็นบิวารแวคล้อมโลหปราสาทอีก ๑๒ หลัง เพื่อให้โลหปราสาทของคูสวยามยิ่งขึ้น หน้าพระสถูปให้สร้างปราสาทเป็นแถวล้อมสถานเหมมาสิกเจตีย์ไว้ ให้สร้างกุรุนทวาโสถวิหาร พระองค์ทรงสั่งสมกุศลบุญไว้มากมายด้วยประการฉะนี้ ทรงครองราชย์อยู่ได้ ๑๒ ปี ก็ถูกเสนาบคิซึล กัมมหารคคทะ จึงเอาราชสมบัติต่อมาพระอนุชาของพระองค์พระนามว่า วิฏฐคามินีได้จับเสนาบคิฐุทรยศฆ่าจึงเอาราชสมบัติกลับคืนมา เมื่อได้ขึ้นเป็นพระราชาแล้วพระเจ้าวิฏฐคามินีทรงตั้งพระราชโอรสของพระเจ้าชัลลาฏนาคราชซึ่งเป็นพระเชษฐา พระนามว่า มหาจุพิทะ ไว้ในฐานะพระราชโอรสของพระองค์เอง ทรงสถาปนาพระนางกฤษณาเทวีซึ่งเป็นพระมารดาของมหาจุพิทะเป็นมเหสี มหาชนจึงขนานพระนามพระองค์ว่า พระเจ้าปิตุราช เพราะทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นพระราชบิดา (ของมหาจุพิทะ ผู้ควรจะได้รับราชสมบัติต่อจากพระราชบิดาเดิมคือ พระเจ้าชัลลาฏนาคะ) เมื่อพระองค์เสวยราชย์มาได้ถึงเดือนที่ห้า พระาหมณ์หนุ่มคนหนึ่งชื่อ คิสสะ

อยู่เมืองกุสินครในโรหณะนบ ใต้หังคำพยากรณ์ของป้าพิศพรหมณ์ว่า ท่านเกิดฤกษ์นี้จักเป็น
 ใจรและจักไคราชสมบัติในลังกา จึงเริ่มต้องสมุญคนไว้เป็นบริวาร เมื่อมีบริวารมากขึ้นก็ไค
 กลายกลายเป็นมหาใจรเลื่องชื่อในชมพูทวีป เจ้าทมิฬ ๘ องค์ รัชชาก็พร้อมใจกันยกทัพมา
 สมทบกับเขา แล้วยกทัพไปตั้งอยู่ที่ท่ามหาคิตตะ จากนั้นไคส่งสาสน์ไปถึงพระเจ้าวิฏฐคามณี
 ว่า จักยอมยกเขตคัตถ์ให้หรือว่าจักสู้รบ พระเจ้าวิฏฐคามณีไคส่งพระราชสาสน์ไปถึงคิส
 มหาใจรว่า ท่านผู้มีปัญญาสามารถเช่นนั้น เรื่องราชสมบัติยกไว้ก่อน ท่านจงจับพวกทมิฬให้
 ไคก่อน คิสมหาใจรถึงจะเป็นผู้ฉลาด แต่รู้ไม่เท่าทันพระราชาอุบาย จึงไคสู้รบเพื่อจับตัว
 เจ้าทมิฬทั้ง ๘ องค์นั้น แต่ถูกจับในยุทธภูมิ พระเจ้าวิฏฐคามณีสืบว่า พวกทมิฬยกกองทัพ
 มุ่งหน้ามาสู่พระนครเพื่อจะรบกับพระองค์แล้ว ไม่ทราบว่พระองค์เองจะแพ้หรือชนะ จึง
 ไปรคให้พระเทวีทั้ง ๒ องค์คือ พระนางอนุพาเทวี และพระนางโสมเทวี พร้อมทั้งพระราช
 กุมารทั้ง ๒ พระองค์คือ มหาจุติกุมารราชโอรสของพระเชษฐา และมหานาคกุมาร พระ
 ราชโอรสของพระองค์เองขึ้นรถคันเดียวกันกับพระองค์ ไมทันที่จะฉวยเชิญเอาบาทของ
 พระพุทธเจ้าที่สมณสามเณรนำมาไปค้วย ก็ต้องเสด็จออกจากพระนครไป ฝ่ายพวกทมิฬรวบรวม
 เอาผู้คนที่เป็นบริวารของคิสมหาใจรเดินทางมุ่งหน้าสู่พระนคร พระเจ้าวิฏฐคามณีไค
 เสด็จหนีไปจากพระนครพร้อมกับบริวารในระหว่างทางก็ไคสู้รบกับพวกทมิฬ แต่พวกทมิฬมี
 กำลังมากกว่า พระองค์จึงพ่ายแพ้รีบขึ้นรถเสด็จหลบหนีไป นิคρνดคนหนึ่งชื่อ คิริ ยืนอยู่
 ที่ประตู คิตถารามเห็นพระเจ้าวิฏฐคามณีหลบหนีไปอยู่อย่างนั้นก็ตะโกนร้องบอกคนอื่น ๆ
 ว่าพวกท่านจงคุมหากาฬแห่งถึงหลก่าถึงแตกทัพหลบหนีไป พระองค์สืบคั้งนั้นก็ทรงคำริว่า
 เมื่อเราก่าจักพวกทมิฬและยิคราชสมบัติกลับคืนมาได้แล้วจักให้สร้างวิหารขึ้นที่ตรงนี้ เมื่อ
 หนีไปโดยเร็วไม่ไคเพราะรถหนัก พระองค์จึงทรงคำริที่จะให้คน ๔ คน คนโคคนหนึ่งลง
 จากรถไป ทรงคำริว่าควรจะรักษาคคน ๓ คน ไว้คือ พระนางอนุพาเทวีผู้ทรงพระครรภ์
 และพระราชกุมาร ๒ พระองค์ มีพระราชประสงค์จะให้พระนางโสมเทวีเท่านั้นลงรถไป
 จึงพระราชทานพระจุพามณีแก่นางแล้วให้ลงจากรถไป ฝ่ายพระนางโสมเทวีลงจากรถแล้ว
 ก็เสด็จหนีไปตามลำพัง ไปหลบซ่อนอยู่ที่พุ่มไม้แห่งหนึ่ง ชื่อ กัทมิฬะ ส่วนพระราชากับ
 พระราชโอรสและพระมเหสีก็หลบหนีไปซ่อนตัวอยู่ในป่าใหญ่ใกล้กับเวสศศิริวิหาร พระกุก
 กุสมหาคิสสะ พบพระองค์แล้วไคดวายนามัญญบิณฑบาตร (บิณฑบาตรที่พระภิกษุยังไม่ได้ฉัน)
 แก่พระองค์ พระองค์ทรงนับถนข้าวในบาตรทีละคำ แล้วไคดววยทรัพย์สินเป็นสัชนบริโลก
 จำนวนเท่าถนข้าวไว้แก่วิหารนั้น จากนั้นเสด็จไปประทับอยู่ที่คิลลาโสภณกัฏฐกคาม และ

และเสด็จต่อไปจนถึงมาตุเวศสามรถลคาม พระองค์ได้พบกับพระกุกกุสมหาตีสละที่พระองค์
 เคยพบมาก่อน (ผู้ถวายข้าวบิณฑบาตแก่พระองค์เมื่อเสด็จหลบหนีในครั้งแรก) พระเถระ
 จึงได้ส่งพระองค์ไปประทับอยู่กับโยมอุปัฏฐากชื่อ คนสิวะ พระองค์ประทับอยู่กับคนสิวะถึง
 ๑๔ ปี เมื่อพระเจ้าวิฏฐคามณีแตกทัพหนีไปแล้ว หมิพหังเจ็คก็ยกทัพเข้าอนุราชบุรี ยึดเอา
 สิ่งของค่าง ๆ ความที่คนพอใจ หมิพหังหนึ่งทบนางโลมเทวีเกิดสเนหารักใคร่รับพาน้ำขาม
 ปิ้งแม่น้ำไป หมิพหังองค์หนึ่งทบนาคของพระพุทธเจ้าก็ตั้งใจ รับถือน้ำขามปิ้งแม่น้ำไป หมิพ
 หังองค์หนึ่งชื่อ จุฬหัตตะ ได้ขึ้นครองราชย์อยู่ ๓ ปี โดยมีหมิพหังชื่อ พาหิยะ เป็นเสนาบดี
 ทูลมาพาหิยหมิพหังได้จับพระเจ้าจุฬหัตตะประหารชีวิตแล้วขึ้นครองราชย์แทน อยู่ได้ ๒ ปี โดย
 มีปณมมาระเป็นเสนาบดี ฝ่ายปณมมาระเสนาบดีก็ได้จับพระเจ้าพาหิยะประหารชีวิตแล้วขึ้น
 ครองราชย์แทน อยู่ได้ ๓ ปีก็ถูกพิพยมารกหมิพหังเป็นเสนาบดีจับประหารชีวิต พระเจ้า
 พิพยมารกะเสวยราชย์อยู่ได้ ๓ เดือนก็ถูกเสนาบดีชื่อ ทาวิยะจับประหารชีวิต พระเจ้า
 ทาวิยหมิพครองราชย์อยู่ในอนุราชบุรีได้ ๒ ปี พระเจ้าหมิพหัง ๕ องค์ ได้ขึ้นครองราชย์
 ท่อ ๆ กันมาเป็นเวลาทั้งหมด ๑๔ ปี ๓ เดือน ขณะเดียวกันพระเจ้าวิฏฐคามณีก็ประทับอยู่
 กับคนสิวะเป็นเวลา ๑๔ ปี ๓ เดือนเช่นกัน

วันหนึ่งพระนางอุพพาเทวีได้เสด็จไปขอพักที่เรือนของคนสิวะ ภรรยาคนสิวะ
 เห็นก็โกรธ ได้กล่าวตู่ถูกพระนางโดยไม่เกรงพระทัย พระนางเทวีคิดว่าหญิงนี้คงเข้าใจ
 ว่าเราเป็นคนยากจน จึงร้องไห้ไปเฝ้าพระเจ้าวิฏฐคามณีผู้เป็นพระสวามี พระองค์ตรัสถาม
 จนทราบเรื่องก็ไม่พอพระทัย ทรงดำริว่า ตั้งแต่วันนี้ไปเราจะอยู่ที่นี้ไม่ได้ถึกแล้ว จึงพา
 พระราชโอรสและพระมเหสีหลบหนีไป ฝ่ายคนสิวะทราบเรื่องที่พระเทวีและภรรยาของตน
 ทะเลาะกันจึงถึงขุมออกติดตามไป ค้ำยตั้งใจว่าจะฆ่าพระราชาพร้อมกับพระราชโอรสและ
 พระเทวี แต่เขาถูกบุรุษคนหนึ่งชื่อ มหาสิวะยิงหายกลางทาง พระเจ้าวิฏฐคามณีได้ประกาศ
 พระนามพระองค์ว่า เราคือพระราชโอรสพระเจ้าศรัทธาศีสละ คนทั้งหลายเรียกเราว่า
 พระเจ้าปิตุราช ขอพวกท่านทั้งหลายจงรู้ไว้ด้วย มหาชนเมื่อทราบว่าพระองค์เป็นพระราชา
 ก็พากันนำบรรณาการจากที่ต่าง ๆ มาถวาย พระองค์ก็นำเอาบรรณาการเหล่านั้นให้การ
 ช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยมหาชน จนทำให้มีบริวารมาก รวมทั้งได้มหาอำมาตย์ซึ่งเป็นทหารกล้า
 ถึง ๔ นาย เมื่อมีบริวารมากการควบคุมดูแลก็มากตามไปด้วย วันหนึ่งพระองค์พบพระ
 กุกกุสมหาตีสละ ที่ถิฉาฬาลวิหาร จึงให้หาพุทธบูชาขึ้น ขณะที่ยังเสด็จอำมาตย์ขึ้นไปทำ
 ความสะลาถามพระธรรมาทเจ็คแล้วกลับลงมา พระราชากับพระเทวีก็เสด็จลงมาเหมือน

กัน ทลคพระเนตรเห็นเขานิ่งไม่หมอบกราบก็ทรงกริ้วจึงรับสั่งให้ฆ่าเสีย อำมาตย์อีก ๘ คน
 เห็นความร้ายกาจของพระองค์แล้ว เกิดความเบื่อกันหุดหัด ปรีกษากันว่าพระราชาฆ่า
 ยอดทหารด้วยความคิดเพียงเล็กน้อย สักวันหนึ่งก็คงต้องฆ่าพวกเราเช่นกัน จึงพากันหลบหนี
 ไปตามชลบใจ ในระหว่างทางถูกโจรปล้นเอาสิ่งของไปหมด จึงหลบหนีเข้าไปยังวิหารแห่ง
 หนึ่งชื่อ เวฬุภักตลลกะ ที่วิหารนั้นมีภิกษุรูปหนึ่งชื่อ ทิสสะ เป็นพหูสูตร รู้อะไรก็ทายตั้งสี่
 เห็นพวกเขาแล้วได้ให้เสี้ยนมา น้ำลอม น้ำมัน ข้าวสาร และอาหารตามที่คนมีแก่คนเหล่านั้น
 และเมื่อพวกเขาบริโภคอาหารและนั่งพักจนหายเหนื่อยแล้ว จึงได้ถามว่า พวกท่านจักไปไหน
 อำมาตย์เหล่านั้นจึงได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้พระเถระฟัง และบอกเพิ่มเติมด้วยว่า บิคาบารคา
 ของพวกข้าพเจ้าก็เป็นอุบายสกอุบายลึกลับ นับถือพระรัตนตรัย พวกข้าพเจ้าเองก็เช่นกัน พระ
 เถระฟังดังนั้นแล้วคิดว่า พระปิตุราชถ้าได้อำมาตย์เหล่านั้นช่วยเหลือจะสามารถยกย่องคำ
 พระศาสนาไว้ได้ แต่กับชนเหล่านั้นไม่อาจจะทำได้ จึงได้ถามอำมาตย์เหล่านั้นว่า พวกท่าน
 ร่วมมือกับพระราชาหรือว่ากับพวกหมิพจึงจะสามารถยกย่องคำจุนพระศาสนาไว้ได้ พวกเขา
 ก็ตอบว่า พวกหมิพเป็นศัตรูพระศาสนา ไม่อาจจะยกย่องคำจุนพระศาสนาได้ ส่วนพระราชา
 ทรงมีอำนาจ บัญญาภาพ และพละภาพมาก สามารถจะยกย่องคำจุนพระศาสนาได้ พระ
 เถระทั้ง ๒ รูปคือ พระกุกกุลมหาทิสสะ และพระมหาทิสสะ แห่งหิมพุกตลลวิหาร จึงพร้อม
 ใจกันว่าอำมาตย์ทั้ง ๘ คนนั้นไปเฝ้าพระราชาให้ขอโทษซึ่งกันและกัน พระราชาและอำมาตย์
 ได้ยินนิมิตพระเถระทั้งสองนั้นว่า เมื่อการงานของพวกข้าพเจ้าสำเร็จแล้วจักส่งคนมาแจ้ง
 ข่าว ขอให้พระผู้เป็นเจ้าพากันไปยังที่อยู่ของพวกข้าพเจ้าด้วย พระเถระทั้งสองเสด็จเห็น
 การณ์ไกล จึงได้รับนิมิตแล้วเดินทางกลับที่อยู่ของตน พระเจ้าวิภูทคามมีเสด็จกลับมา
 อนุราธบุรี จึงพระเจ้ามหาวิกรมพิประหารชีวิตแล้วเสด็จขึ้นครองราชย์อีกครั้งหนึ่ง จากนั้น
 ทรงรับสั่งให้ทำลายวิหารของพวกนิครนถ์จนหมดสิ้น ให้สร้างวิหารขึ้นแทนใน ๑๒ ตำบล
 พระองค์ให้สร้างถัยศิริวิหาร เมื่อเวลาล่วงไป ๒๑๗ ปี ๑๐ เดือน ๑๐ วัน นับแต่ที่พระ
 เจ้าเทวานัมปิยทิสสะทรงสร้างมหาวิหาร เมื่อสร้างสำเร็จแล้วพระเจ้าวิภูทคามก็ให้ไป
 นิมนต์พระเถระทั้งสองรูปที่รับนิมิตไว้เมื่อก่อนนั้นมา แล้วถวายวิหารนั้นเพื่อเป็นการบูชา
 คุณพระกุกกุลมหาทิสสะ ซึ่งมีอุปการคุณต่อพระองค์มาก่อน วิหารนั้นชื่อว่า ถัยศิริวิหาร
 พระองค์ทรงสถาปนาพระนางโสมเทวีเป็นมเหสีเช่นเดิม และนางโสมเทวีก็ยังเป็นที่โปรด
 ปรานของพระองค์อยู่เหมือนเดิม วันหนึ่งนางได้กราบทูลสิ่งค้าง ๆ ที่ตนเองได้ประสบ
 ขณะหลบหนีไป ให้พระราชาทรงทราบ ว่า เมื่อหม่อมฉันลงจากรถหลบหนีไปคนเดียว ได้

ไปหลบซ่อนอยู่ที่พุ่มไม้กระพุ่ม เห็นสามแฉกรูปหนึ่งนั่งถ่ายบัสสาวะแล้วเอามือกกลบบัสสาวะไว้
ที่นางกรวยหลูอย่างนี้ก็เพื่อจะบอกนางว่าเป็นคนฉลาดไม่มีที่พึ่ง อยากรจะให้พระราชสร้าง
วิหารให้ พระเจ้าวิภูฏคามินิสกับแล้วกับสั่งให้สร้างวิหารขึ้นที่นั่นตามประสงค์ของนาง และ
พระราชทานนามว่า โสมาราม ตั้งแต่นั้นมาพระนางเทวีก็มีพระนามเพิ่มขึ้นว่า โสมาราม
มหาเทวี นอกจากนั้นพระองค์ยังโปรดให้สร้างเจดีย์สูงองค์หนึ่ง ทางด้านซ้ายมหาสถูป
พระราชทานนามว่า ศิลาโลฏฐกะ ส่วนมหาอำมาตย์ทั้ง ๗ คน แต่ละคนก็ได้สร้างวิหารขึ้น
คนละ ๑ แห่งคือ

อุตติยอำมาตย์ สร้างวิหารขึ้นทางทิศใต้เมือง

มุลนามกอำมาตย์ สร้างขึ้นทางทิศอากาศเนย์ และตั้งชื่อวิหารว่า วาสากมุลนามก

วิหาร

สาถิยอำมาตย์ สร้างวิหารชื่อ สาถิยาราม

ปัททอำมาตย์ สร้างปัททวิหาร

อุทตรทิสสอำมาตย์ สร้างอุทตรทิสสวิหาร

เมื่อสร้างเสร็จแล้วอำมาตย์เหล่านั้นก็พากันไปหาพระคิสสเดระ ถวายวิหารแก่
ท่านด้วยกล่าวว่า พวกข้าพเจ้าขอถวายวิหารที่สร้างเสร็จแล้วนี้แก่ท่าน เพื่อทดแทนพระคุณ
ของท่าน พระเดระได้สั่งให้พวกภิกษุแยกกันอยู่ทุกวิหาร ความควรแก่กรรม พวกอำมาตย์ได้
ถวายสมณบริวารต่าง ๆ แก่คณะสงฆ์ ส่วนพระราชาทรงบำรุงพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในวิหาร
ของพระองค์ด้วยจุกุปัจจัยโดยมิให้บกพร่อง จึงทำให้มีพระภิกษุในวิหารนั้นเพิ่มมากขึ้น พระ
มหาคิสสเดระถูกกล่าวหาว่า เป็นพระที่คลุกคลีกับกระฎอย คณะสงฆ์จึงขับไล่ท่านหนีไปจาก
วิหารนั้น พระคิสสเดระศิษย์ของท่านประกอบด้วยความมั่งมาก จึงเดินทางไปอยู่ที่ถ้ำยศิวิ
วิหารกับพรตพวก ตั้งแต่นั้นมาพวกภิกษุในถ้ำยศิวิวิหารไม่เคยกลับมาเยี่ยมมหาวิหารอีกเลย
ภิกษุทั้งหลายซึ่งมาจากนิกายเดรวาทเหมือนกัน ไต่แตกกันเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายถ้ำยศิวิวิหาร
และฝ่ายทักษิณวิหาร ด้วยประการฉะนี้ พระภิกษุที่อยู่ในถ้ำยศิวิวิหารคิดว่าจักมีการปฏิสังขรณ์
ซ่อมแซมวิหารและกุฏิเก่า จึงได้สร้างวิหารและกุฏิขึ้นมาใหม่อีกเป็นจำนวนมาก

ครั้งนั้นพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ซึ่งล้วนแต่มีฤทธิ์มาก มีปัญญาสามารถท่องจำพระ
ไตรปิฎกพร้อมทั้งสรรพถก สืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ได้โดยถึกขระตัวเดียวก็ไม่ยึด ปรีक्षा
กันว่าในอนาคตภิกษุทั้งหลายจักปัญญาเสื่อม ไม่อาจจะจำพระไตรปิฎกบาลีและสรรพถกได้

จึงได้แจ้งข่าวที่จะจารพระสถธรรมไว้ในโบราณให้เจ้าเมืองในมณฑลชนบททราบ จากนั้น
ภิกษุอรหันต์ทั้ง ๕๐๐ รูป ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์และการอารักขาจากเจ้าเมืองมณฑลชนบทได้
พากันไปประชุมกันจารพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาเป็นภาษามาลีสงในโบราณที่เงื่อมเขา
ธาโลละในมณฑลชนบทหลังกาทวีป การจารพระไตรปิฎกครั้งนี้เรียกว่า ปาลีสังคีติ นับเป็น
การสังคายนาครั้งที่ ๔ ทว่ากันในปี พ.ศ. ๔๕๐ ตรงกับที่พระเจ้าวิฏุกคามณีกษัตริย์กลับมาขึ้น
ครองราชย์แล้ว ๕ เดือน หลังจากที่เคยครองราชย์มาก่อนแล้ว ๑๒ ปี พระองค์ได้รับการ
อภิเษกเป็นพระราชินีถึง ๒ ครั้ง และครั้งที่ ๒ นี้ก็เสวยราชย์อยู่ถึง ๑๒ ปี จึงสวรรคต

ผู้มีปัญญาได้ลึกริยสมบัติแล้วย่อมทำให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่คนและ
คนอื่น ส่วนคนใจมั่วจะได้โลกทรัพย์แล้วก็ไม่ทำให้เป็นประโยชน์อะไร
เลย

จบเรื่องพระเจ้าวิฏุกคามณีกษัตริย์

เมื่อสิ้นพระเจ้าวิฏุกคามณีกษัตริย์แล้ว มหาจุฬินมหาภิณษะ ผู้ทรงปัญญาได้ขึ้นเสวยราชย์
สืบต่อมา พระองค์ทรงสดับคำพูดที่ว่า ทานที่หายกตเวายด้วยโลกทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยมือ
ของตนเอง เป็นทานมีผลมาก จึงมีพระราชประสงค์จะเที่ยวรับจ้างทำงาน ในปีแรกได้
ปลอมพระองค์ไปรับจ้างเกี่ยวข้าวได้ค่าจ้างแล้วนำมาเป็นค่าอาหารบิณฑบาตรถวายพระ
สุμμเถระ ท่อมมาได้ไปทำงานรับจ้างอยู่ในโรงหีบธัญที่โหนดฉศิริ ได้นำธัญเป็นค่าจ้าง
ให้ชนกลับมาพระนครถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ นอกจากนั้นยังได้ถวายจีวรแก่พระภิกษุ ๓ หมื่น
รูป และแก่ภิกษุณี ๑ หมื่น ๒ พันรูป จากนั้นให้สร้างสุภคิฏฐวิหารขึ้น แล้วถวายจีวร ๒
อย่างแก่พระภิกษุ ๒ หมื่นรูป และแก่ภิกษุณี ๓ หมื่นรูป ท่อมมาให้สร้างวิหารขึ้นอีก ๕ แห่ง
คือ ปิณฑวิหาร ฤกษ์คัลลวิหาร วังกาวฏิกคัลลวิหาร พิษวาหุคัลลวิหาร และธรรมาวิหาร
พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ ด้วยพระราชศรัทธาอย่างนี้ตลอดมา เสวยราชย์
ได้ ๑๔ ปี ก็สวรรคตไปเกิดในเทวโลก

จบเรื่องพระเจ้ามหาจุฬินมหาภิณษะ

พระราชโอรสของพระเจ้าวิฏุกคามณีกษัตริย์หนึ่งชื่อโจรนาค เป็นโจรอยู่ในแคว้นแคว้น
พระเจ้ามหาจุฬินมหาภิณษะ เมื่อพระเจ้ามหาจุฬินมหาภิณษะสวรรคตจึงได้มายึดเอาราชสมบัติ แล้วขึ้น

ครองราชย์สืบต่อมา ขณะที่พระองค์เป็นโจรอยู่นั้นพระองค์ไม่เคยได้รับอาหารในวิหาร
๑๘ แห่ง จึงให้หรือทำสายวิหารเหล่านั้นทั้งหมด เสวยราชย์อยู่ ๑๒ ปี ได้เสวยยาพิษคุ้มเหสี
ลอบผสมในอาหารถวาย จึงได้สวรรคตไปเกิดในโลกันตริกนรก

จบเรื่องพระเจ้าโจรนาค

พระนางอุษาคเนวีได้ประพฤติกามเมสุมิจจาจารกับคนเฝ้าประตูชื่อ สีวะ แล้ว
เกยาพิษผสมอาหารถวายให้พระเจ้าโจรนาคผู้เป็นพระสวามีเสวยจนสิ้นพระชนม์ เมื่อ
สิ้นพระเจ้าโจรนาค พระราชโอรสพระเจ้าจุฬาราชพระนามว่า ศิสสะ ขึ้นเสวยราชย์ต่อมา
ได้ ๑ ปี ก็ถูกพระนางอุษาคเนวีเกยาพิษผสมอาหารให้เสวยจนสิ้นพระชนม์แล้วนางก็ยก
ราชสมบัติให้แก่สีวะคนเฝ้าประตู คนเฝ้าประตูนั้นเมื่อได้เป็นพระราชา ก็ตั้งพระนางอุษาค
เนวีเป็นมเหสี เสวยราชย์มาได้ ๑ ปี ๑ เดือน ครั้นนั้นช่างไม้ชาวหมีคนหนึ่งชื่อ วฤกษะ
เป็นคนสนิทของพระราชาสามารถเข้าออกพระราชมณเฑียรได้โดยสะดวก เห็นเที่ยวตรวจ
ตราการงานต่าง ๆ ที่กำลังทำอยู่ในราชมณเฑียร พระนางอุษาคเนวีเห็นก็พลพระทัย จึง
ได้ยู่ร่วมอภิรมย์กับช่างไม้ผู้นั้น แล้วปลงพระชนม์พระเจ้าสีวะด้วยยาพิษ พระเจ้าวฤกษะเสวย
ราชสมบัติที่นางอุษาคเนวียกให้อยู่ได้ ๑ ปี กับ ๑ เดือน ในขณะที่เสวยราชย์อยู่นั้นก็ได้ตั้ง
พระนางอุษาคเนวีเป็นมเหสีเช่นกัน ต่อมาคนชายพื้นคนหนึ่งเข้าไปขายพื้นในเมือง พระนาง
อุษาคเนวีทอดพระเนตรเห็นก็พลพระทัยจึงลอบปลงพระชนม์พระเจ้าวฤกษะด้วยยาพิษ แล้วยก
ราชสมบัติให้คนชายพื้น เขาเมื่อได้เป็นพระราชา ก็ตั้งนางอุษาคเนวีเป็นมเหสีเช่นกัน ได้รับ
การชานพระนามว่า ทารุกคติกศิสสะ ได้สร้างสระโบกขรณีไว้ในมหาเมฆวัน เสวยราชย์อยู่
ได้ ๑ ปี ๑ เดือน ครั้นนั้นพระนางอุษาคเนวีทรงพลพระทัยไปโรหิตของพระเจ้าทารุกคติกศิสสะ
คนหนึ่งชื่อว่า นิธิยะ จึงลอบปลงพระชนม์พระเจ้าทารุกคติกศิสสะด้วยยาพิษ แล้วยกราชสมบัติ
ให้ไปโรหิตนั้น ๆ เมื่อได้เป็นพระราชา ก็ตั้งนางอุษาคเนวีเป็นมเหสีเช่นกัน และเสวยราชย์
อยู่ได้เพียง ๒ เดือนเท่านั้น ต่อมาพระนางอุษาคเนวีได้ร่วมอภิรมย์กับบุรุษคนหนึ่งและยัง
ปรารถนาจะอภิรมย์กับบุรุษอื่น ๆ อีก เมื่อพบอำมาตย์ ๑๒ คน ที่มาอุปัฏฐากก็ปรารถนาจะ
อภิรมย์กับคนเหล่านั้นความความพอใจของตน จึงได้ลอบปลงพระชนม์พระเจ้านิธิยะด้วยยาพิษ
แล้วขึ้นเสวยราชย์เอง ยู่ร่วมอภิรมย์กับคนเหล่านั้นความใจปรารถนาอยู่ ๔ เดือน เมื่อ
พระนางอุษาคเนวีสั่งสมกรรมชั่วอยู่ตลอดเวลาถึงเพียงนี้ พระราชโอรสองค์ที่ ๒ ของพระเจ้า
มหาจุฬาราชพระนามว่า กุฏกัณณศิสสะ กลัวพระนางอุษาคเนวีจึงหลบหนีไปบวช เมื่อได้กำลัง

สนับสนุนเพียงพลแล้วก็ได้กลับมาปลงพระชนม์พระนางอนุชาเทวีผู้ชั่วช้า แล้วจึงขึ้นเสวยราชย์
โดยชอบธรรม พระองค์ทรงชวนชายในการกุศลต่าง ๆ ตลอดเวลา ทรงให้สร้างสิ่งต่าง ๆ
ต่อไปนี้คือ มหาอุโบสถาคารที่เจดีย์บรรพต พระศิลาสถูปหน้ามหาอุโบสถาคาร ปลุกคันทระ
ศรีมหาโพธิ์ที่เจดีย์บรรพต สร้างวัดมณีเจดีย์ ชุกสระธัมมทศทวาปี และภยอุปปลวาปี สร้าง
กำแพงเมืองชั้นใหม่สูง ๘ คอก สร้างค่านักใหญ่ขึ้นใกล้กับที่ถวายพระเพลิงพระนางอนุชาเทวี
โดยขยับห่างจากที่นั้นเล็กน้อย ให้ชุกสระปทุมและสร้างกุหยานขึ้นในพระนคร พระชนม์ของ
พระองค์ทรงชำระพระหน้ให้สะอาดแล้วจึงได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีในพระศาสนา พระเจ้า
กุกกัณณทิสสะจึงให้สร้างวัดแกภิกษุณีผู้เป็นพระราชมารคานันใกล้ประตูบ้านอันเป็นของราชตระกูล
วัดนั้นชื่อ หันทเคหะ พระองค์เสวยราชย์อยู่ได้ ๒๒ ปี ก็สวรรคต

จบเรื่องพระเจ้ากุกกัณณทิสสะ

จบปริเฉทที่ ๒๕ เรื่องพระราชา ๑๐ พระองค์ เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทิพยสมบัติอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สามเณรเกิดเป็นเทพบุตรเสวยทิพยสมบัติอยู่เป็นเวลานาน เมื่อจุติลงมาบังเกิดในราชตระกูลที่มั่งคั่งด้วยทรัพย์สินมรดกในสาครนครชมพูทวีป เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเงิน ทอง ทรัพย์สิน เครื่องอุปโภคบริโภค รวมทั้งรัตนะทั้ง ๗ มีช้าง ม้า และรถ เป็นต้น ยุ่งฉางทั้งหมดก็เต็มบริบูรณ์ เมื่อเจริญวัยขึ้นก็เป็นบัณฑิตมีไหวพริบปฏิภาณฉลาดเฉียบแหลม ใฝ่หาการศึกษาวิชาการต่าง ๆ มากมาย จากนั้นได้รับการอภิเษกเป็นพระราชานในชมพูทวีป พระนามว่า พระเจ้ามโหฬารราช ตั้งแต่นั้นมาไม่มีพระราชภาระองค์ใดในชมพูทวีปที่จะมีหมู่พ่อนิกาย หลอกล้าง และพระปรีชาญาณเสมอกับพระองค์ พระราชมณเฑียรบรรพต คฤหิสด์ หรือนักปราชญ์ใด ๆ ทั้งในนคร นิคม และเขตคามต่าง ๆ ในชมพูทวีปที่จะเสมอเหมือนพระองค์หาไม่ พระองค์สกับว่า มีนักปราชญ์อยู่ที่ใดก็จะเสด็จไปตามปัญหาถึงที่นั้น และพวคนักปราชญ์เหล่านั้นก็ไม่สามารถตอบปัญหาพระองค์ได้ เมื่อพระโคตมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่มีศาสนาประกาศศาสนาอื่น ซึ่งถือว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อพุทธศาสนาอยู่ ๒ คนคือ บุรณกัสปะ มัคชลิโคสสาละ นิกรนธนาฏบุตร สัตถชยเวสฎฐบุตร อชิตเกสสัมพธิ และกฤษักจายณะ มีคนจำนวนมากบวชเป็นศิษย์อยู่ในสำนักของครูทั้งหกนั้น เมื่อครูทั้งหกถึงแก่กรรมไปแล้ว ศิษย์เหล่านั้นก็เป็นศิษย์สืบ ๆ กันมา และได้รับการตั้งชื่อว่า บุรณกัสปะ เป็นต้น เป็นครูทั้งหกอยู่ในโลกต่อมาจนถึงรัชสมัยพระเจ้ามโหฬารราช พระเจ้ามโหฬารราชทรงตรัสถามพวกรถอำมาตย์ว่า สมณะหรือพราหมณ์คนใดคนหนึ่งผู้เป็นนักปราชญ์สามารถสนทนาโต้ตอบแก้ความสงสัยเราได้มีอยู่หรือไม่ พวกรถอำมาตย์กราบทูลว่า ข้าแต่มหาราชาเจ้า ครูทั้งหกมีบุรณกัสปะเป็นต้น เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะมีปัญญาเป็นคณาจารย์เป็นเจ้าลัทธิ มหาชนทั่วไปยอมรับนับถือ ขอพระองค์โปรดไปตรัสถามปัญหา เพื่อหักความสงสัยกับครูทั้งหกนั้นเถิด พระองค์ทรงทราบแล้วก็ได้เสด็จไปสำนักครูบุรณกัสปะทรงหักทายปราชัยแล้วประหับหนึ่ง ๗ ที่อันควรแห่งหนึ่ง จากนั้นได้เริ่มสนทนาปัญหากับบุรณกัสปะว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญอะไรองรับสัตว์โลกไว้ ท่านบุรณกัสปะเข้าใจว่าแผ่นดินรองรับสัตว์โลกไว้ จึงทูลตอบว่า แผ่นดิน พระองค์ตรัสถามต่อไปว่า ถ้าแผ่นดินรองรับสัตว์โลกไว้ เพราะเหตุใดผู้ทำบาปกรรมไว้จึงตกจากแผ่นดินไปลงนรกฉะเวจี้ เมื่อพระองค์ตรัสถามเช่นนี้ บุรณกัสปะก็โมโหใจแม้จะกลืนหรือคายน้ำลายของตนได้ ใดก็ตามั่งก้มหน้านั่งอยู่ (ตอบไม่ได้) จากนั้นพระองค์ได้เสด็จไปหา มัคชลิโคสสาละ ทรงหักทายปราชัยแล้วจึงประหับหนึ่ง ๗ ที่ควรข้างหนึ่ง เริ่มสนทนาปัญหากับท่านมัชลิโคสสาละว่า ผลหรือวิบากของกรรมกรรมชั่วมีอยู่หรือไม่ มัคชลิโคสสาละทูลตอบว่า กรรมกรรมชั่วไม่มี ผลหรือวิบากของกรรมกรรมชั่วทั้งในโลกนี้และโลกหน้าก็ไม่มี ผู้ที่เคยเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทร คนจนชยะ หรือคนจิตขาด

ต่อไปชาติหน้าเขาก็จะเป็นอย่างนั้นอีก กรรมกรรมชั่วไม่มีประโยชน์อะไร พระเจ้ามิถินทะ
 ตรีศตามค่อไปว่า ท่านโคสาละ ถ้าคนที่เคยเป็นกษัตริย์และพราหมณ์เป็นคน เมื่อไปสู่ปรโลก
 แล้วยังเป็นเช่นนั้นอยู่ก็ ถ้าเช่นนั้นมนุษย์ทั้งหลายที่ถูกตัดมือและเท้าในโลกนี้แล้ว เมื่อไปสู่
 ปรโลกก็ต้องเป็นคนมือเท้าควายนั่นหรือ มัคคสิโคสาละหังปัญหาเช่นนั้นแล้วหมคปัญญา
 ที่จะตอบ ไค่แต่ นั่งก้มหน้านั่งอยู่ พระเจ้ามิถินทะจึงได้ประกาศถึงความว่างเปล่าว่า ไม่มี
 สมณะหรือพราหมณ์คนใดในชมพูทวีปที่สามารถสนทนาโต้ตอบแก้ความสงสัยในปัญหาต่าง ๆ
 กับเราได้ ชมพูทวีปนี้ว่างเปล่า ครั้งนั้นพวกสมณะและพราหมณ์ผู้เป็นนักปราชญ์ซึ่งพำนักอยู่
 ในสาครนครกลัวพระเจ้ามิถินทะถามปัญหา จึงพากันหลบหนีไปอยู่ที่อื่น พวกที่ยังอยู่ก็ไม่กล้า
 แสดงความเป็นนักปราชญ์ในปรากฏ พวกนี้อยู่อย่างสงบเสงี่ยม ในรัชสมัยพระเจ้ามิถินทะนั้น
 สาครนครได้ว่างเว้นจากนักปราชญ์ถึง ๑๒ ปี พวกภิกษุส่วนมากจะพากันไปอยู่ที่ภูเขามิพานต์
 มีพระอรหันต์หนีไปพำนักอยู่ที่ด้าวริชิตละบนภูเขามิพานต์ถึง ๑๐๐ โกฎิ พระอัสสสุคตเดระ
 ไค่สคิมที่พระเจ้ามิถินทะประกาศความว่างเปล่าด้วยทิพยโสท จึงได้ไปประกาศให้พระภิกษุ
 สงฆ์มาประชุมกันที่ยอคเขายุกนชร แล้วถามว่า มีพระภิกษุรูปใดสามารถสนทนาปัญหาแก้ความ
 สงสัยพระเจ้ามิถินทะไค่บ้าง หมู่สงฆ์ฟังดังนั้นก็ไค่แต่ นั่งเงิบ ท่านถามอีก ๓ ครั้ง หมู่สงฆ์
 ก็ยังนั่งอยู่เช่นเดิม พระอัสสสุคตมหาเดระจึงปรึกษากับพวกภิกษุผู้มีฤทธิมากกว่า ชูกรอาวุโส
 เวลานั้นมีเทพบุตรองค์หนึ่งชื่อ มหาเสนะ อยู่ที่เกตุมคิวิมานทางตะวันออกเวชยันตปราสาท
 ของท้าวสักกเทวราชในคาวคิงส์ เป็นผู้สามารถจะสนทนาปัญหาแก้ความสงสัยพระเจ้ามิถินทะ
 ไค่ พวกเราจะไปคาวคิงส์ขอรับรองให้เทพบุตรนั้นลงมาเกิดในมนุษย์โลก พระภิกษุอรหันต์ ๑๐๐
 โกฎิ จึงฉันทรขานหายไปจากยอคเขายุกนชรไปปรากฏที่คาวคิงส์ ท้าวสักกเทวราชทศพระ-
 เนตรเห็นคณะสงฆ์ไปถึงที่นั้นก็เสด็จเข้ามาถามการต้อนรับตรีศตามพระอัสสสุคตทะว่า ข้าแต่
 ท่านผู้เจริญ พระภิกษุสงฆ์มากมายเช่นนี้มาที่นี่ด้วยประสงค์อะไร ข้าพเจ้าเป็นเหมือนคนวัด
 ของคณะสงฆ์จะให้ช่วยทำอะไรไค่บ้าง พระอัสสสุคตเดระจึงได้เล่าเรื่องพระเจ้ามิถินทะ
 ให้ฟังว่า ท่านผู้จอมเทพ พระเจ้ามิถินทะในสาครนครในชมพูทวีป ไค่ไร ๆ ก็เข้าใกล้ไค่ไค่
 ทรงทำให้พวกเศียรถี้ยและคณะสงฆ์เคือครันอยู่เนือง ๆ ค้วยการถามถึงทฤษฎีต่าง ๆ ท้าว
 สักกเทวราชศรีว่า เทพบุตรองค์หนึ่งอยู่ที่นี้มากอน แล้วจตุติไปเกิดเป็นพระเจ้ามิถินทะใน
 โลกมนุษย์ และเทพบุตรองค์หนึ่งชื่อ มหาเสนะ อยู่ที่เกตุมคิวิมาน สามารถจะไค่ตอบแก้
 ความสงสัยพระเจ้ามิถินทะไค่ พวกเราจักไปขอรับรองเขาให้ไปเกิดในโลกมนุษย์ คริสคั้งนี้
 แล้วทรงพาคณะสงฆ์ไปยังเกตุมคิวิมาน ถอนวณมหาเสนเทพบุตรว่า บิคนั้นคณะสงฆ์ไค่มา

ขอให้ท่านไปเกิดในโลกมนุษย์ เทพบุตรนั้นจึงเกี่ยวหวนมนุษย์และปรารถนาจะไปเกิดใน
 เหวโลกชั้นสูง ๆ ขึ้นไป จึงปฏิเสธคำขอร้องของท้าวสักกะ ฝ่ายท้าวสักกะเหวราชก็ทรง
 ถอนวอนเทพบุตรนั้นถึง ๓ ครั้ง ได้รับความปฏิเสธทั้ง ๓ ครั้งเช่นกัน พระอัสสสุคตเดระจึง
 ไล่ถอนวอนมหาเสนเทพบุตรนั้นว่า ท่านผู้นี้ทุกข์ พระเจ้ามีอินทะทรงเบียดเบียนพระภิกษุสงฆ์
 ค้ายกฏวิาหะของคน ไม่มีใครในมนุษย์โลกสามารถทำลายกฏวิาหะของพระองค์ได้ แม้
 ในเหวโลกและพรหมโลกก็ไม่มีเทวดาหรือพรหมองค์ใดสามารถทำลายได้ ท่านเท่านั้นที่
 สามารถทำลายได้ เพราะฉะนั้นคณะสงฆ์จึงได้มาถอนวอนขอให้ท่านไปเกิดในโลกมนุษย์
 เพื่อช่วยคำขู่พระพุทธรศาสนาไว้ ฝ่ายมหาเสนเทพบุตรได้ฟังดังนั้นก็คิดว่า เราสามารถทำลาย
 กฏวิาหะของพระเจ้ามีอินทะได้ ทั้งสามารถเชิษฐพระศาสนาไว้ได้ ก็ยินยอมยินดียรับคำคณะ
 สงฆ์ว่าจะไปเกิดในโลกมนุษย์ เมื่อทำกิจบนเหวโลกสำเร็จแล้ว พระภิกษุเหล่านั้นก็หายกลับ
 ลงมาปรากฏที่ดำริกชิตะเช่นเดิม จากนั้นพระอัสสสุคตเดระได้ตามพระภิกษุสงฆ์ที่มาประชุม
 กัน ณ ที่นั้นว่า ในการประชุมสงฆ์ครั้งนั้นมีพระภิกษุรูปใดที่ไม่ได้มาร่วมประชุมหรือไม่ ครั้งนั้น
 มีภิกษุรูปหนึ่งชื่อ โรณะ ไปเข้าสมาบัติอยู่ที่ภูเขามันทันต์ได้ ๘ วัน กลับวันนี้ และพระอัสส-
 สุคตเดระกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจงให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นทูตไปตามพระภิกษุนั้นมา ฝ่าย
 พระโรณะทราบว่า หมู่สงฆ์ของการของตนเอง จึงออกจากสมาบัติไปปรากฏแสดงตนต่อหน้า
 พระภิกษุ ๑๐๐ โกฎิในที่ พระอัสสสุคตเดระเห็นแล้วก็กล่าวว่า ท่านโรณะ พวกเราต่าง
 ก็เคารพบูชาพระพุทธรศาสนาเช่นกัน ทำไมท่านจึงไม่เอาใจใส่ต่อกิจของสงฆ์บ้าง พระโรณะ
 ก็ยอมรับว่าไม่ได้เอาใจใส่จริง พระอัสสสุคตเดระจึงกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้นจะต้องลงทัณฑ์กรรม
 แก่ท่าน พระโรณะถามว่าจะให้รับทัณฑ์กรรมอะไร พระอัสสสุคตเดระจึงกล่าวว่า คุณรอว่าใส่
 มีบ้านพรหมหนึ่งชื่อ โยภชละ อยู่ข้างป่าหิมพานต์ พรหมคนหนึ่งชื่อโสณุตตระ ถ้าขับ
 อยู่ที่บ้านนั้น เขาจักได้บุตรชายชื่อ นาคเสน ท่านจงไปบิณฑบาตที่บ้านนั้นทุกวันจนครบ ๘ ปี
 ๑๐ เดือน นำนาคเสนทวารรถออกมาให้ได้ ท่านจึงจักพ้นทัณฑ์กรรม พระโรณะฟังเรื่อง
 ที่พระอัสสสุคตเดระชี้แจงแล้วก็รับที่จะปฏิบัติตามนั้น

ฝ่ายมหาเสนเทพบุตรได้จุติจากเหวโลกลงมาถือปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาพรหม
 โสณุตตระ ด้วยบุญญาภาพของเทพบุตรนั้น ความอติจรรย์ต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น เป็นอันว่า ถ้าวุ
 ทั้งหลายสว่างรุ่งโรจน์ขึ้น ฝนหาใหญ่ตกลงมา ส่วนพระโรณะได้เข้าไปบิณฑบาตทุกวันจน
 ครบ ๘ ปี ๑๐ เดือน นับแต่เทพบุตรนั้นลงมาปฏิสนธิไม่ไต่อะไรเลย ไม่ว่าจะเป็นข้าวสวย
 เหยิง • หัพพิ ข้าวต้มเหยิง • กระจับวย การยกมือไหว้ การกระทำอัญชลี การแสดงความ

เคารพอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งคำพูดที่ว่า ขอนิมิตท่านเลยไปข้างหน้าเด็ก ไค้เฉพาะแต่คำคำ
 เท่านั้น เมื่อเวลาอวลงเลยมาจนถึง ๗ ปี ๑๐ เดือน วันหนึ่งพระเถระไค้รับคำนิมนต์ว่า
 นิมนต์ท่านเลยไปข้างหน้าเด็ก แล้วก็กลับจากบ้านนั้น ขณะเดียวกันพรหมณ์เจ้าของบ้าน
 กลับมาจากทำงานนอกบ้านเห็นสวนทางกับพระเถระ ถูกอำนาจพระธรรมกระตุ้นเตือนจึง
 ไค้ตามพระเถระว่า ข้าแต่ท่านบรรพชิตผู้เจริญ ท่านมาบ้านเราหรือ พระเถระก็ตอบว่าใช่
 พรหมณ์จึงถามต่อไปว่า ท่านไค้อะไรหรือไม่ พระเถระตอบว่าไค้ พรหมณ์ก็กลับไปถึงบ้าน
 แล้วถามพวกบริวารของตนว่า พวกท่านไค้ไค้อะไรกับบรรพชิตนั้นหรือ พวกบริวารตอบว่า
 ไม่ได้วាយอะไรเลย ในวันรุ่งขึ้นพรหมณ์ไค้นั่งคอยอยู่ที่ประตูเรือนด้วยตั้งใจว่าจะจับนิค
 สมณะนี้ด้วยเรื่องมูสาวาท และไค้กล่าวกับพระเถระผู้มาถึงประตูเรือนว่า เมื่อวานท่านไม่
 ไค้อะไรในบ้านของข้าพเจ้าเลย แต่บอกได้ว่า ท่านกล่าวมูสาวาทเสียแล้ว พวกบรรพชิต
 เช่นท่านกล่าวมูสาวาทด้วยหรือ พระเถระจึงตอบว่า ข้าพเจ้าเข้ามาบิณฑบาตที่บ้านท่าน
 เป็นเวลานานถึง ๗ ปี ๑๐ เดือน ไม่เคยไค้อะไรเลย แม้แต่คำว่า นิมนต์ท่านเลยไปข้างหน้า
 หน้าเด็ก เพิ่งจะไค้คำนี้เมื่อวานนี้เอง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงบอกได้ว่า พรหมณ์ฟังแล้ว
 ก็คิดว่าบรรพชิตเหล่านี้ได้รับการหักทลายเพียงเท่านั้นยังสรรเสริญให้คนรู้ ถ้าไค้รับของอย่างไค้
 อย่างหนึ่งมากกว่านี้ มีหรือจะไม่สรรเสริญ เมื่อคิดไค้เช่นนั้นก็พอใจให้คนนำอาหารส่วนของตน
 มาถวายพระเถระ และนิมนต์พระเถระให้เข้าไปรับบิณฑบาตทุกวัน จากนั้นพระเถระก็ไค้
 เข้าไปรับบิณฑบาตนั้นทุกวัน พรหมณ์เห็นความสงบเสงี่ยมเรียบร้อยของพระเถระก็เลื่อมใส
 ไค้นิมนต์ไปฉันบนเรือนของตน ฝ่ายพระเถระเมื่อฉันภัตตาหารเสร็จแล้วก็ยกคำสอนของ
 พระพุทธองค์ขึ้นสอนวันละเล็กน้อยแล้วจึงกลับ เมื่อครบ ๑๐ เดือน นางพรหมณ์ไค้คลอด
 บุตรเป็นชาย พ่อแม่ไค้ตั้งชื่อให้ว่า นาคเสน เมื่อนาคเสนเจริญเติบโตขึ้นจนอายุไค้ ๗ ขวบ
 พรหมณ์โศกพระเถระผู้เป็นบิดาส่งบริวารให้ไปเชิญพวกพรหมณ์มาแล้วมอบเงินให้ ๑ พันหาบณะ
 แก่พรหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ แล้วเชิญให้พรหมณ์นั้นนั่งกับนาคเสนทารกในห้องบนปราสาทเคียง
 กัน แล้วกล่าวเชื้อเชิญพรหมณ์ว่า ขอท่านจงให้ทารกนี้เรียนพระเวททั้งสามและศิลปะอื่น ๆ
 ให้จบ พรหมณ์อาจารย์จึงกล่าวว่า เจ้าจงเรียนมนต์ทั้งหลายเด็ก แล้วไค้สาขายมนต์ให้
 ฟัง มนต์และศิลปะที่อาจารย์สาขายให้ฟังเพียงครั้งเดียว นาคเสนทารกก็สามารถเรียนรู้
 และจำไค้หมด นาคเสนผู้มีปัญญาเมื่อเรียนมนต์ไค้หมดแล้ว ไค้พิจารณาสิ่งซึ่งเป็นสาระใน
 เบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุดแห่งมนต์แล้วไม่พบสิ่งใดที่เป็นสาระในพระเวททั้งหมดจึงไม่คอย
 พอใจนัก ครั้งนั้นพระโอรสเถระซึ่งพำนักอยู่ที่วคณิยเสนาสนะ ทราบความนึกคิดของนาคเสน

จึงได้เหาะมาปรากฏอยู่หน้าบ้านพรหมณัฒนันทน์ นาคเสนยืนอยู่ที่ซุ้มประตูบ้านตนเองเห็น
 พระเถระมาแต่ไกลก็ใจด้วยคิดว่า เราคงจะได้รู้สิ่งอันเป็นสาระจากสมณะนี้บ้าง จึงเข้าไป
 ไปตามปัญหาทักกับพระเถระ เริ่มต้นจากเรื่องข้าและยม เป็นต้นว่า ทำไมข้าและยมของท่าน
 จึงไม่เหมือนกับของคนอื่น พระเถระอธิบายให้ทราบถึงเรื่องข้านุ่งห่มของตนไม่เหมือนกับ
 ข้านุ่งห่มของคนอื่นที่เป็นคฤหัสถ์ และอธิบายถึงความไม่ผูกพันกับเครื่องนุ่งห่มเหล่านั้นให้นาคเสน
 ทารกทราบ นาคเสนทารกจึงถามว่าท่านรู้จักคือปะหังหลายหรือไม่ พระเถระตอบว่าข้าพเจ้า
 รู้คือปะชั้นสูงสุดซึ่งมีอยู่ในโลกนี้ทุกอย่าง นาคเสนจึงถามต่อไปว่า ท่านสามารถสอนให้ข้าพเจ้า
 ใดหรือไม่ พระเถระตอบว่าได้ เมื่อนาคเสนกล่าวว่าจะช่วยสอนให้ข้าพเจ้าด้วย
 พระเถระจึงกล่าวว่า เวลานี้ไม่ใช่เวลาสอน ข้าพเจ้ากำลังเข้าไปบิณฑบาตรในละแวกบ้าน
 นาคเสนจึงได้รับเอาบาตรพระเถระนำท่านไปเวียนของตน นิมนต์ให้นั่งบนอาสนะ แล้วอังคาส
 ด้วยอาหารบิณฑบาตรอันประณีต เมื่อพระเถระฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว นาคเสนก็นั่งบนอาสนะ
 อันควรแก่ตนแล้วกล่าวว่า ท่านจงสอนคือปะแก่ข้าพเจ้าเถิด พระเถระได้บอกกับเขาว่า ถ้า
 บิณฑบาตรของเขออนุญาตให้เขอบวช เขาก็เป็นบรรพชิต จากนั้นเขาก็คือผู้หมกบังวล
 เหมาะที่จะเรียนคือปะ และเมื่อนั้นแหละเราจึงจักสอนคือปะแก่เขา นาคเสนทารกจึงได้ไป
 บอกให้บิณฑบาตรทราบ เมื่อได้รับอนุญาตแล้วก็รีบกลับมาหาพระเถระ พระโหมเถระได้
 นำนาคเสนทารกไปยังวัดคณินยเสนาสนะ จากนั้นได้ออกเดินทางต่อไปยังวิฆัมภวัตตเสนาสนะ
 หักคางคิน ๘ คิน แล้วจึงได้เหาะหานาคเสนทารกไปปรากฏตัวต่อพระภิกษุ ๑๐๐ โภกฺกัที่จำ
 รักษิตะ แล้วให้บรรพชาเป็นสามเณร นาคเสนทารกซึ่งจำรงอยู่ในเพศสามเณรแล้วได้กล่าว
 ขึ้นว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มีคนข้าพเจ้าถือเพศบรรพชิตเช่นท่านแล้ว ขอท่านจงสอนมนต์แก่
 ข้าพเจ้าด้วยเถิด พระโหมเถระฟังเช่นนั้นก็คิดว่า เราคงจะสอนพระวินัย พระอภิธรรม
 หรือว่าพระสูตรแก่นาคเสนก่อน ใคร่ครวญดูแล้วเห็นว่า นาคเสนนั้นเป็นบัณฑิตสามารถจำ
 พระธรรมอันสุขุมล้ำลึกได้โดยง่าย เราจักสอนพระอภิธรรมแก่เขาก่อน นาคเสนสามเณร
 จึงได้เรียนพระอภิธรรมก่อน เมื่อเรียนได้คล่องแล้วก็ห้ามพระโหมเถระว่า ขอท่านจงหยุดสอน
 เพียงเท่านั้นก่อน ระยะเวลาจะสาธยายเพียงเท่านั้นก่อน จากนั้นนาคเสนสามเณรได้เข้าไปหา
 พระอรหันต์ ๑๐๐ โภกฺกั แจ้งให้ทราบว่า จักท่องพระอภิธรรมโดยแยกเป็นประเภทต่าง ๆ
 มีกถาธรรมเป็นต้นให้ฟัง พระอรหันต์เหล่านั้นก็บอกให้ท่องได้ นาคเสนสามเณรได้ท่องพระ
 อภิธรรม ๘ คัมภีร์ให้ฟังอย่างพิสดารอยู่ ๗ เดือน อธิจรรย์ต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นคือ เกิดแผ่นดิน
 ไหว เหล่าเทวดาเปล่งเสียงสาธุการ พรหมปรบมือ เทวดาและเทพอื่น ๆ บันดาลให้ฝน

จันทน์ทิพย์และคอกมณฑาทิพย์ทกมาบูชา เมื่อสามเดิรนาคนเสนาอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ พระภิกษุ
 ๑๐๐ โภกิกได้ให้อุปสมบท รุ่งเช้าอีกวันหนึ่งหลังจากอุปสมบทแล้ว พระนาคนเสนาถือบาตรและ
 จีวรของตนเดินตามพระอุปัชฌายะเข้าไปมีพิพาทในระหว่างทางได้เกิดความวิตกกังวลอัน
 ไม่สมควรแก่ตน แต่เป็นเหตุให้พระศาสนาบริสุทธิขึ้นว่า พระอุปัชฌายะของเรายิ่งว่างเปล่า
 ใจเขลาอยู่ สอนเราได้เฉพาะพระอภิธรรมปิฎกเท่านั้น อีก ๒ ปิฎกสอนไม่ได้ พระเถระ
 ทราบความคิดนั้นจึงทูลขึ้นว่า เขอคิดไม่ถูก พระนาคนเสนาคิดว่าพระอุปัชฌายะรู้ความวิตกใน
 ใจของเราน่าอัศจรรย์มาก อุปัชฌายะของเราเป็นบัณฑิต มีฤทธิ์มาก เราคงขอมาท่าน
 จึงได้ขอมาพระเถระว่า ขอท่านจงยกโทษแก่กระผมด้วยเถิด ทั้งนี้ไปกระผมจะไม่คิดอย่างนั้น
 อีก พระเถระตอบว่า เราจักไม่ยกโทษให้ท่าน พระเจ้ามีอินทระแห่งเมืองสาคนครเบียด
 เบียดพระสงฆ์ด้วยทิวาหะของพระองค์ ถ้าท่านทรมานพระเจ้ามีอินทระได้ ข้าพเจ้าจึงจัก
 ยกโทษแก่ท่าน เมื่อพระนาคนเสนาคิดว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเจ้ามีอินทระเพียงองค์เดียว
 จงยกไว้เถิด ขอให้พระราชาในชมพูทวีปทั้งสี่นามปัญหา กระผมก็สามารถแก้ปัญหาท่านได้
 และสามารถทำให้พระราชาเหล่านั้นเสื่อมใสเพราะการแก้ปัญหาท่านด้วย ขอท่านจงยกโทษ
 แก่กระผมเถิด พระโรหณะก็ยังคงตอบว่าจะยังไม่ยกโทษให้ในขณะนี้ พระนาคนเสนาจึงถาม
 พระอุปัชฌายะว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญพระรชานี้กระผมจักไปจำพรรษาอยู่ในสำนักของใคร พระ
 โรหณะบอกว่า พระอัสสสุคตมหาเถระผู้นี้ในพระศาสนาท่านก็อยู่ที่วัดคณิยเสนาสนะ ขอ
 จงไปหาพระเถระนี้ให้แล้วกล่าวความที่เราสั่งว่า พระอุปัชฌายะของกระผมทรมานท่าน
 ตามทุกข้อที่ท่าน ท่านได้สั่งกระผมมาอยู่กับท่านตลอดไตรมาส พระอัสสสุคตมหาเถระจะ
 ถามเธอว่า อุปัชฌายะของเธอชื่ออะไร ให้ตอบว่าชื่อ โรหณะ และท่านจะถามต่อไปว่าตัว
 ท่านเองชื่ออะไร เธอจึงตอบว่าอุปัชฌายะของกระผมทรมานชื่อของท่านคือ (ท่านชื่อพระอัสสสุคตะ)
 สั่งดังนี้แล้วจึงส่งพระนาคนเสนาไปหาพระอัสสสุคตเถระ พระนาคนเสนาฟังแล้วก็รับคำกราบลา
 พระอุปัชฌายะไปและได้ทูลถามที่พระอุปัชฌายะสั่งทุกประการ จึงได้ท่านอยู่ในสำนักของท่าน
 พระอัสสสุคตมหาเถระประสงค์จะทดสอบความอดทนเป็นต้นของพระนาคนเสนา จึงได้ทำกิจทุก
 อย่าง มีการบิณฑบาตเป็นวันที่พระนาคนเสนาทำแล้วซ้ำอีกครั้งทุกวัน รวม ๗ วัน เมื่อล่วง ๗
 วันไปแล้ว พระอัสสสุคตเถระได้ถามถึงชื่อพระอุปัชฌายะเป็นต้นอีก พระนาคนเสนาตอบว่า
 เหมือนกับที่ผ่านมา จึงได้รับอนุญาตให้อยู่จำพรรษาอยู่ในสำนักของท่านได้

มหาอุบาสิกาคนหนึ่งศรัทธาเลื่อมใสอุปฐากพระอัสสสุคตมหาเถระด้วยปัจจัยทั้งหลาย
 มาเป็นเวลา ๓๐ ปี เมื่อถึงพรรษา นางได้นิมนต์พระอัสสสุคตะกับพระนาคนเสนาไปฉัน

ภิกทอาหารเช้า วันรุ่งขึ้นพระเจระพร้อมทั้งพระนาคเสนผู้ทรงปัญญาได้เข้าไปบ้านของมหาอุบาสิกา นั้น ฝ่ายมหาอุบาสิกาก็นิมนต์ให้นั่งบนอาสนะ ถึงคาศักดิ์ของฉันทของเคี้ยวอันประณีต เมื่อฉันทภิกทอาหารเสร็จแล้วพระอัสสสุคตะมอบให้พระนาคเสนเป็นผู้อุ้มโหนาคัมมหาอุบาสิกา แล้วกลับไปยังที่อยู่ของตนก่อน พระนาคเสนอุ้มโหนาค้ำยการแสดงพระอภิธรรมที่ว่าค้ำย สัจธรรม มหาอุบาสิกาทั้งพระธรรมเทศนาที่ไพเราะ เช่นนั้นก็ได้รับรสสุไสคาปัติยลบนที่นั่น นั้นเอง ส่วนพระนาคเสนก็ได้เจริญวิปสนาไปตามกระแสธรรมอันลึกซึ้งที่ตนแสดงนั้นก็ได้รับรสสุไสคาปัติยล อันประกอบค้ำยนี้ ๑ พันนี้ เช่นกัน พระอัสสสุคตะทราวมว่าคนทั้งสอง ได้รับรสสุไสคาปัติยลเพราะพระธรรมเทศนาเดียวกัน จึงเปล่งวาจาสาธุการเหวค้ำทั้งหลาย มีกุ่มมเหวค้ำเป็นต้น ก็เปล่งเสียงสาธุการเช่นกัน พระนาคเสนครั้งยังมหาอุบาสิกาให้ค้ำค้ำ อมตธรรม และตนเองได้บรรลุอมตธรรมนั้นแล้ว จึงได้เดินทางกลับวิหาร พระอัสสสุคตมหาเจระก่อนจะส่งพระนาคเสนไปเมืองปาฏลีบุตรได้สั่งว่า ดูกรนาคเสน เธอจงไปเมืองปาฏลีบุตรแล้วเรียนพระพุททพจน์ในสำนักพระธรรมวัคชิตเจระในโอศการาม คั้งนี้แล้วจึงส่งไป เมื่อพระนาคเสนตามว่า เมืองปาฏลีบุตรไกลจากเมืองนี้เท่าไร พระเจระก็ตอบว่า ไกล ๑๐๐ โยชน์ พระนาคเสนจึงกล่าววว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ หนทางไกลเกินไป อาหารบิณฑบาตร คงหายาก กระทบจักไปอย่างไร พระอัสสสุคตมหาเจระจึงบอกวว่า ดูกรนาคเสน จงไปเถิด เธอจักได้อาหารบิณฑบาตรในระหว่างทางโดยไม่ลำบากเลย จากนั้นพระนาคเสนก็กราบลา พระอัสสสุคตเจระออกเดินทางไปเมืองปาฏลีบุตร

คั้งนั้นเศรษฐีชาวปาฏลีบุตรคนหนึ่งได้นำเกวียน ๕๐๐ เณ ออกเดินทางไปค้าขาย พบพระนาคเสนจึงเข้าไปถามชื่อและทางที่จะไป ทราวมแล้วได้นิมนต์ให้ทราวมเดินทางไป ค้ำยกันเพราะค้ำยการบุญ เขาได้ถวายเป็นอาหารบิณฑบาตรอันประณีตแก่พระนาคเสนผู้เดินทาง ไปพร้อมทั้งคนทุกวัน พระนาคเสนเป็นผู้เชี่ยวชาญพระอภิธรรม เศรษฐีก็อยากจะศึกษาพระ อภิธรรมจึงนิมนต์ให้ทราวมแสดงพระอภิธรรมให้ฟัง พระนาคเสนก็ได้แสดงให้ฟังตามค้ำยการ เศรษฐีฟังจบลงก็ได้รับรสสุไสคาปัติยล เมื่อถึงทางแยกที่จะเข้าเมืองและแยกไปวิหาร เศรษฐีได้บอกทางแก่พระนาคเสนพร้อมกับถวายเป็นค้ำยการ ๑๖ ศอก กว้าง ๔ ศอก แก่ พระนาคเสนค้ำย ใค้มีสการและทำปัทมนิมิตพระนาคเสนแล้วเดินทางมุ่งหน้าเข้าเมืองไป พระนาคเสนเดินทางตามทางที่จะไปโอศการาม เมื่อถึงอารามแล้วได้เข้าไปไหว้พระธรรมวัคชิตเจระ แล้วนั่งลงบอกเหตุที่ตนเดินทางมาให้ทราวมทราบ จากนั้นจึงได้เล่าเรียนพระไตรปิฎก ทั้งหมด เรียนโดยพยัญชนะ ๓ เคียน เรียนโดยอรรถ ๓ เคียน พระธรรมวัคชิตเจระกล่าว

เคื่อนสติพระนาคเสนผู้จำพระไตรปิฎกได้หมดแล้ว ว่า คนเลี้ยงโคมีหน้าที่เลี้ยงโคให้คนอื่น
 ตัวเองไม่ได้ค่อมโค เจ้าของโคเท่านั้นที่ค่อม เชือกเหมือนกัน เวียนและจำพระไตรปิฎก
 ได้หมดแต่ไม่มีโอกาสได้รับสัมมุขในศาสนา พระนาคเสนถูกพระเถระกล่าวเตือนให้สติ
 เช่นนั้นจึงตั้งใจเจริญวิปัสณาตลอดวันตลอดคืนจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ความฉ้อจรรยา
 ค่าง ๆ มีแผ่นดินไหว เป็นต้น ก็เกิดขึ้น พระอรหันต์ ๑๐๐ โกฎิได้ไปประชุมที่ถ้ำวิคิตถะ
 ที่ภูเขามิพานต์อีก แล้วส่งทูตไปทูลพระนาคเสนมา พระนาคเสนผู้มีอุทิมหากทรามแล้วก็
 ไปอัครธานหายมาปรากฏตัวต่อพระอรหันต์ ๑๐๐ โกฎิที่นั่นทันที พระอรหันต์เหล่านั้นได้กล่าว
 กับพระนาคเสนว่า พระเจ้ามิลินทะทำให้พระสงฆ์เค็ดคร่อนเพราะทิวฏิวาหะของพระองค์
 เชอจงไปเปลื้องพระเจ้ามิลินทะนั้นจากทิวฏิวาหะนั้น และจงทำให้พระองค์เสื่อมใสในพระ
 ศาสนาคัวย พระนาคเสนกล่าวว่า เพียงแต่พระเจ้ามิลินทะองค์เดียวจงยกไว้เถิด ถึงพระ
 ราชานในชมพูทวีปทั้งสิ้นตามปัญหากับตัวกระผม ๆ ก็สามารถแก้ได้และทำให้เสื่อมใสได้ ขอ
 ท่านทั้งหลายจงไปสาครนครเดี๋ยวนี้ จงทำสาครนครให้รุ่งเรืองด้วยผ้ากาสาหวัดดี จากนั้น
 พระอรหันต์เหล่านั้นพากันเดินทางมาสกนคร ท่านครนั้นให้รุ่งเรืองด้วยผ้ากาสาหวัดดี
 แล้วแยกย้ายกันพักอยู่ ณ ที่ต่าง ๆ พระเถระรูปหนึ่งชื่อ อายุปลาละ ผู้ยินดีในพระศาสนา
 พำนักอยู่ที่ถ้ำสังเขยปริเวณะพร้อมกับภิกษุมุขวิวารของคน พระเจ้ามิลินทะได้ออกประทับใน
 เวลารাত্রี เมื่อจะสรรเสริญราตรีนั้นจึงตรัสกับพวกอำมาตย์ว่า คินนี้วันรมย์คินนถ เราจะ
 ไปตามปัญหากับสมณะหรือพราหมณ์คนใดคินนถ ใครจะสามารถสนทนาก้ความสงสัยของ
 เราได้ อำมาตย์คนหนึ่งกราบทูลว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า พระเถระรูปหนึ่งชื่อ อายุปลาละ
 เป็นผู้ทรงพระไตรปิฎกเป็นพหูสูตร เป็นนักปราชญ์ เดียวนี้พำนักอยู่ที่ถ้ำสังเขยปริเวณะ
 พระองค์จงไปค้ตามปัญหากับพระเถระนั้นเถิด พระเจ้ามิลินทะจึงให้อำมาตย์นั้นไปแจ้งให้
 พระเถระทราบ จากนั้นพระองค์จึงเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง แวกล้อมด้วยอำมาตย์ชาวโยนก
 ๕๐๐ คน เสด็จไปหาพระเถระ ทรงสนทนาปราศรัยตรัสถามทุกข้อสุทธะเถระ แล้วตรัสว่า
 ข้าแต่ท่านผู้เจริญ การบรรพชาในพระพุทธศาสนา มีประโยชน์อย่างไร ประโยชน์สูงสุดแห่ง
 การบรรพชาของพระคุณเจ้าทั้งหลายคืออะไร พระเถระถวายพระพรว่า มหาพิตร การ
 บรรพชาในพุทธศาสนามีการประพฤดิชอบธรรมเป็นประโยชน์ พระเจ้ามิลินทะจึงตรัสถาม
 ท่อไปว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ผู้เป็นคฤหัสถ์ประพฤดิชอบธรรมในพระศาสนามีอยู่หรือไม่ ท่าน
 ก็ตอบว่า มี พร้อมกับยกขินสูตรมาแสดงว่า เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตนสูตร
 และมหาสมยสูตร เป็นต้น พวกพรหมและเทวดาจำนวนมากได้บรรลุธรรม จนเหล่านั้นมิใช่

บรรพชิตเป็นเพียงคฤหัสถ์เท่านั้น เมื่อพระอายุปาลเดระกล่าวแสดงให้เห็นว่าทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์สามารถเข้าถึงนิพพานได้เท่าเทียมกัน โดยการประพฤติชอบในธรรม พระเจ้า มิสินทะจึงตรัสว่า ถ้าเช่นนั้นการบรรพชาของพวกท่านก็ไม่มีประโยชน์ พวกบรรพชิตสมควร- ศากยบุตรล้วนบรรพชาเพราะผลกรรมที่ทำมาแต่ชาติก่อน พระภิกษุผู้ถือธุดงค์คุณต่าง ๆ ก็ ลือชื่อได้รับผลกรรมคือ พระภิกษุผู้ถือเอภาสนิกังคธุดงค์ (การฉันอาหารหนเดียว) ฉันอาหาร บนภาชนะเดียวแล้ว จะฉันอาหารตามที่ต้องการอีกไม่ได้ เมื่อก่อนพระภิกษุนั้นคงเป็นโจรลัก ทรัพย์ของคนอื่น มาชาตินี้ค่อยวิบากกรรมนั้นจึงได้กินอาหารจำกัดเวลา ไม่ได้กินตามชอบใจ การบำเพ็ญตบะของพระภิกษุเหล่านั้นก็ไม่เป็นผลดีแต่ประการใดในชาตินี้ พระภิกษุผู้ถือ อห- โภกาสิกังคธุดงค์ (การอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร) ไม่อาจจะอยู่ในที่มุงบังได้ ชาติก่อนคงจะเผา ม้านเรือนคนอื่นพินาศ ผลของกรรมนั้นจึงทำให้อยู่ในที่มุงบังไม่ได้ ตบะและศีลของพระภิกษุ เหล่านั้นไม่มีประโยชน์อะไร พระภิกษุผู้ถือเนสสิชชิกธุดงค์ (ถือการนั่งเป็นวัตร) เมื่อชาติ ก่อนคงเป็นโจรจับคนเดินทางผูกมัดไว้ให้นั่งแต่ไม่ให้นอน ค้วยผลกรรมนั้นจึงไม่ได้นอนทั้ง กลางวันกลางคืน ตบะและศีลของภิกษุเหล่านั้นย่อมไม่มีประโยชน์อะไรเลย เมื่อพระราชา ทรัสเช่นนี้ พระอายุปาลเดระก็ไม่ตอบอะไรอีกต่อไป ได้แต่หนึ่งนึ่งเพราะกลัวตัวเองจะตอบ ผิด พวกอำมาตย์ชาวโยนกจึงกราบทูลพระองค์ว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า พระเดระรูปนี้เป็น นักปราชญ์แต่ปราชจากความกล้าจึงไม่ได้ตอบอะไร พระเจ้ามิสินทะเห็นพระเดระนั่งนึ่งอยู่ เช่นนั้นก็ปรบพระหัตถ์และหัวเราะ เยาะศรีสกับพวกอำมาตย์ชาวโยนกว่า หัวป็นว่างเปล่า จากพวกนักปราชญ์แล้ว สมณะและพรหมณ์เหล่านี้ไม่อาจสนทนากับเราได้ ไม่สามารถแก้ ความสงสัยของเราได้ จากนั้นพระองค์ทรงทอดพระเนตรพวกโยนกอำมาตย์เห็นพวกเขา เกือบอยู่ จึงตรัสตามขึ้นว่า ยังมีนักปราชญ์คนอื่น ๆ เหลืออยู่หรือไม่ โยนกอำมาตย์คนหนึ่ง กราบทูลว่า ยังมีอยู่ จากนั้นอำมาตย์นั้นก็ไ้พรหมาคุณสมบัติของพระนาคเสนถวายพระองค์ ว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า เวลานี้มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อ นาคเสน เป็นนักปราชญ์ฉลาดเฉียบแหลม แทกฉานในพระไตรปิฎก มีด้อยค่าไฟเราะอีกซึ่ง เป็นผู้แก่กล้ากล้า ฟ่านักอยู่ที่ต่งเชียงปริเวณะ พร้อมกับพระภิกษุขุวิวาร ๔ หมื่นรูป ขอพระองค์จงเสด็จไปศรีสดตามปัญหาความพระรารประสงค์ เด็ด ทอพระเจ้ามิสินทะสกับคำว่า นาคเสน เท่านั้น ก็ทรงเกิดความสะคั่งกลัว ค้วยเคษา บุภาพพระเดระ แท้ก็ทรงตั้งสติไว้ได้จึงปรึกษากับเทวมันตียอำมาตย์ว่า พระนาคเสนพอจะ สนทนากับเราได้หรือไม่ เทวมันตียอำมาตย์กราบทูลว่า แม้เทวดาและพรหมพระนาคเสนก็ สนทนาค้วยได้ ไม่จำต้องผูกถึงการสนทนากับพวกมนุษย์ พระราชาจึงรับสั่งพวกอำมาตย์ให้

ไปแจ้งให้พระเถระทราบ แล้วขึ้นทรงรถพระที่นั่งเสด็จไปที่นั่นพร้อมกับพวกอำมาตย์ชาวโยนก ๕๐๐ คน เพื่อถามปัญหาเกี่ยวกับพระนาคเสน ครั้นนั้นพระนาคเสนก็มีพระภิกษุ ๔ หมื่นรูปนั่งห้อมล้อม อยู่อย่างไม่สะทกสะท้าน เมื่อพระเจ้ามลิन्दิหะทศกพระเนตรเห็นบริวารพระนาคเสนแต่ที่ไกล ก็ทรงเกิดความสะอึกกลัว แต่ตั้งสติไว้ได้ เพราะกลัวประชาชนคู่มือและโคตรัสกับเทวมินตีย์- อำมาตย์ว่า ไม่ต้องบอกพระนาคเสนให้ทราบ เราจักรู้จักพระนาคเสนเองโดยไม่ต้องมี ใครบอก เทวมินตีย์อำมาตย์ก็กราบทูลว่าดีแล้ว ขอพระองค์ไปรู้จักพระนาคเสนผู้เป็นนักปราชญ์ คุ้มพระปรีชาของพระองค์เองเถิด พระภิกษุอาวุโสสูงกว่าจำนวน ๔ หมื่นรูป นั่งอยู่ข้างหน้า พระนาคเสน พระภิกษุอาวุโสน้อยกว่าจำนวน ๔ หมื่นรูปนั่งอยู่ข้างหลัง พระเจ้ามลิन्दิหะซึ่ง กำลังเสด็จไปอยู่นั้นโคตรศพระเนตรคู่มือภิกษุสงฆ์และเห็นพระนาคเสนผู้ไม่สะทกสะท้านนั่งอยู่ ในท่ามกลางสงฆ์ก็ทรงทราบด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์เองว่าพระภิกษุรูปนั้นคือพระนาคเสน จึงตรัสกับเทวมินตีย์อำมาตย์ว่า เราสังเกตว่าพระภิกษุรูปนี้ผู้นั่งอยู่รูปเดียวผู้นั้นคือพระนาคเสน เทวมินตีย์อำมาตย์ก็กราบทูลว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า บัดนี้พระองค์รู้จักพระนาคเสนแล้ว ภิกษุ รูปนั้นแหละคือพระนาคเสน พระองค์ทรงพอพระทัยยิ่งที่รู้จักพระนาคเสนโดยไม่มีใครบอก ความสะอึกกลัวและอาการพระโสมมาชุนิเกิดขึ้นแก่พระองค์ผู้พบเห็นพระนาคเสนในขณะนั้น หลังจากนั้นพระองค์โคตรัสขึ้นว่า เราได้พบนักปราชญ์มากแล้ว การสนทนาอย่างมีรสชาดเรา ก็พบมามากเช่นกัน แต่ไม่เคยมีความกลัวเช่นนั้นเลย วันนี้เราคงจะปราถนากับพระนาคเสน คงจะชนะเป็นแน่ เหมือนจิตที่ไม่มั่นคง ครัสเช่นนั้นแล้วโคตรเสด็จเข้าไปพบพระนาคเสน ทรง ปราศรัยหักทลายกับท่านตามสมควร ฝ่ายพระนาคเสนซึ่งเป็นผู้ฉลาดในการปฏิสนธิฐานก็ได้หักทลาย ปราศรัยตอบ และทำให้พระเหตุหทัยของพระองค์เลื่อมใสด้วยปฏิภาณปัญญาพระเจ้ามลิन्दิหะประทับ นั่งแล้วโคตรัสถามชื่อพระนาคเสนว่า ท่านชื่ออะไร พระนาคเสนตอบว่า ชื่อ นาคเสน ญาติ ห้างหลายมีบิณฑบาตเป็นต้น เพื่อนสหพรหมจารีในพระศาสนาและชนเหล่าอื่นนอกนั้นก็จะมีจะ เรียกข้าพเจ้าว่า นาคเสนบ้าง สุรเสนบ้าง วิรเสนบ้าง ราชสีเสนบ้าง ที่ชนเหล่านั้นเรียก เช่นนั้นเป็นเพียงชื่อที่บัญญัติขึ้นตามสามัญลักษณะแห่งสังขารเท่านั้น ที่จริงแล้วคำว่า นาคเสน ไม่มีตัวตนแต่อย่างใด จากนั้นพระเจ้ามลิन्दิหะได้ประกาศแก่พวกโยนกอำมาตย์และพระภิกษุสงฆ์ ว่า ขอพวกโยนกอำมาตย์และพระภิกษุ ๔ หมื่นรูปจงฟังไว้ พระนาคเสนพูดว่า คำว่า นาคเสน ไม่มีตัวตน คำนี้พวกท่านจะเห็นคล้ายความคุ้มหรือไม่ พระองค์ได้ถามต่อไปว่า ข้าแต่ท่านผู้ เจริญ หากคำว่า นาคเสน ไม่มีตัวตน ใครเล่าอาจบัญญัติให้มีชีวิต เป็นต้น แก่ท่าน ใครเล่า บริโภคปัจจัยสี่นั้น ใครเล่าเจริญภาวนา ใครเล่ารักษาศีล ใครเล่าได้บรรณมรรคผล กรรม

มีปาณาติบาตเป็นต้น ใครเป็นคนใช้ให้ทำหรือลงมือทำเองเมื่อไม่มีตัวบุคคลก็ไม่มีผู้ใช้ให้ทำ หรือผู้ลงมือทำเอง เพราะฉะนั้นกุศลและอกุศลกรรมก็ไม่มี ผู้ใช้ให้ทำหรือลงมือทำกุศลทั้งหลาย ก็ไม่มี ผลหรือวิบากกรรมก็กรรมชั่วก็ย่อมไม่มีเช่นกัน พระองค์จึงถามรุกพระเดระทอลไปว่า ถ้าผู้ใดคนหนึ่งฆ่าท่านตายก็ไม่ถือว่าเขาล่วงปาณาติบาต อาจารย์และอุปัชฌายะของท่านก็ไม่มีตัวคนเช่นนั้น ที่ท่านกล่าวว่านาคเสน อะไรคือนาคเสน อถการ ๓๒ มียมชนสิบเป็นต้น หรือที่เรียกว่า นาคเสน พระนาคเสนก็ตอบว่า ไม่ใช่มหาบพิตร พระเจ้ามีลิตะทริสถาม ทอลไปว่า ชินช ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณหรือที่เรียกว่า นาคเสน พระเดระ ก็ตอบว่าไม่ใช่ พระเจ้ามีลิตะจึงทริสว่า ข้าพเจ้าถามอยู่อย่างนี้ยังมองไม่เห็นตัวตนของ นาคเสนตามที่ท่านพูดเลย คำว่านาคเสนนั้นมีอยู่ แต่ท่านอธิบายไม่ได้ จึงพูดว่านาคเสนไม่มีตัวตน ท่านเป็นคนพูดเหลวไหล และพูดไม่จริง พระนาคเสนตอบว่า มหาบพิตรพระองค์ เป็นกษัตริย์สุซุมมาชาติ เมื่อเสด็จมาบนกรวดทรายร้อน ๆ ในเวลาเที่ยงวันเช่นนี้ย่อมจะเจ็บ ปวดพระบาท ลำบากพระวรกาย และไม่สบายพระทัยเป็นแน่ พระองค์เสด็จมาด้วยพระบาท หรือด้วยพาหนะอะไร พระเจ้ามีลิตะตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าไม่ได้มากด้วยพระบาท แต่มากด้วยรถ พระนาคเสนจึงกล่าวว่า ถ้าพระองค์เสด็จมากด้วยรถ จงบอกข้าพเจ้าว่าอะไร คือรถ เถลารรถหรือคิธรรถ พระเจ้ามีลิตะตอบว่า ไม่ใช่ พระเดระจึงถามทอลไปว่า ลัธรรถ ไม่ค้ำรถ แอกรรถหรือที่เรียกว่ารถ พระองค์ทรงปฏิเสธว่าไม่ใช่ พระเดระได้ถามถึงส่วน ท่าง ๆ ของรถทอลไปอีก พระเจ้ามีลิตะก็ตอบว่าไม่ใช่ เมื่อจะกล่าวโทษที่พระราชาทริส เช่นนั้น พระนาคเสนจึงกล่าวว่า พระองค์ก็หารรถไม่ได้เช่นกัน การที่พระองค์ทริสว่ารถไม่มี จึงเป็นการทริสเหลวไหลไม่จริง จากนั้นพระนาคเสนได้ประกาศกับอำมาตย์ชาวโยนก และพระภิกษุทั้งหลายว่า ขออำมาตย์ชาวโยนกและภิกษุ ๔ หมื่นรูปจงฟัง พระเจ้ามีลิตะ ทริสว่าพระองค์มากด้วยรถ เมื่อข้าพเจ้าให้บอกว่ารรถคือรถ ก็ไม่อาจจะชี้แจงได้ พระคำทริส ของพระองค์เชื่อไม่ได้ ท่านทั้งหลายยังจะเห็นคล้อยตามอยู่อีกหรือ เมื่อพระนาคเสนกล่าว เช่นนั้น อำมาตย์ชาวโยนก ๕๐๐ คน ก็แสดงความชื่นชมยินดีเปล่งสาธุการแก่พระเดระ และ ทากันกรามทูลพระเจ้ามีลิตะว่า บัดนี้พระองค์สามารถสนทนาด้วยได้ ขอได้ไปรศสนทนาเถิด พระเจ้ามีลิตะจึงได้ทริสกับพระนาคเสนว่า พระองค์ไม่ได้กล่าวมุสาวาท เครื่องประกอบ รถคือองอนรถ เถลารรถ ไม่ค้ำรถ กงรถ และลัธรรถ รวมกันเข้าจึงเรียกว่า รถ พระนาคเสน จึงถวายพระพรว่า ถูกแล้วมหาบพิตร ที่พระองค์เข้าใจรถเป็นเช่นนั้นก็เหมือนกับการที่เรียก ข้าพเจ้าว่า นาคเสน ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบคือ อถการ ๓๒ มียม เป็นต้น และชินช ๕

คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ และคำว่านาคเสนนั้นก็เป็นเพียงคำที่ชาวโลก
บัญญัติขึ้นเรียกเท่านั้น ถ้าว่าโดยปรมัตต์แล้วถือว่าไม่มีตัวตน พระนาคเสนได้ยกพระสูตรมา
กล่าวอ้างเพิ่มเติมที่ว่า สิ่งทีเรียกว่ารตนนั้นก็เพราะมีสัมภาระต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบจนใด
สิ่งทีเรียกว่าสัตว์ก็เพราะมีขันธ ๕ เป็นองค์ประกอบจนนั้น นอกจากนั้นพระนาคเสนยังได้
อ้างคำพูดของภิกษุณีบางรูป ผู้ทรงปัญญาซึ่งกล่าวต่อพระภิกษุของพระพุทธเจ้ามาสาขกเป็น
องค์ประกอบด้วย พระเจ้ามิลินทะทริสตรเสวีอุพระนาคเสนว่า การวิสันนาปัญหาของ
ท่านนาคอิศรยวิจิตรพิศดารมาก การแก้ปัญหาคงของท่านถูกต้องแล้ว ถ้าพระพุทธองค์ยัง
ทรงพระชนมอยู่จะทรงประทานสาขุการแก่ท่านแน่ จากนั้นได้ทริสตามปัญหานั้นอีกต่อไปว่า
ท่านบวชได้กี่พรรษาแล้ว พระนาคเสนตอบว่า ๘ พรรษา พระเจ้ามิลินทะทริสตรถามต่อไปว่า
ทีชื่อว่าเจ้านั้นคือตัวท่านหรือการนับปี ทั้งสองอย่างนี้อย่างใดเรียกว่าเจ็ด ครั้นนั้นเงาของ
พระเจ้ามิลินทะปรากฏในพระเต้าน้ำแก้วมณี พระนาคเสนเห็นเงานั้นจึงโต้ตอบกับพระราชา
ว่า มหาบพิตร เงาของพระองค์ปรากฏในพระเต้าน้ำแก้วมณี เงาหรือว่าตัวพระองค์เอง
เป็นพระราชา พระเจ้ามิลินทะตอบว่า เงาไม่ใช่พระราชา ตัวข้าพเจ้าเท่านั้นคือพระราชา
แต่เงาก็เกิดขึ้นเพราะอาศัยข้าพเจ้า พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่า มหาบพิตร คำว่า เจ็ด
นั้นก็เช่นกัน คือการนับปีไม่ใช่ตัวข้าพเจ้า แต่คำว่าเจ็ดเกิดขึ้นเพราะอาศัยข้าพเจ้า ฉะนั้น
เรื่องการนับเจ็ดก็เหมือนกับเรื่องเงาของพระองค์นั่นเอง พระเจ้ามิลินทะทริสตรว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ การวิสันนาปัญหาของท่านนาคอิศรยวิจิตรพิศดารด้วยนัยและอุปมาต่าง ๆ
มากมาย จึงนิมนต์ให้ท่านสนทนาโต้ตอบกับพระองค์ พระนาคเสนถวายพระพรว่า ถ้ามหาบพิตร
จักสนทนาอย่างนักปราชญ์ ข้าพเจ้าจักสนทนาด้วย ถ้าสนทนาอย่างพระราชาจักจะไม่สนทนา
ด้วย พระเจ้ามิลินทะจึงทริสตรถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกนักปราชญ์สนทนากันอย่างไร
พระนาคเสนตอบว่า ขอพระองค์จงฟังวิสันนาของพวกนักปราชญ์คือ นักปราชญ์ทั้งหลาย
เมื่อสนทนากันย่อมชมเชยกันได้ ยุกได้ แก่ได้ ยอมรับได้ และปฏิเสธได้ เมื่อพระราชาทริส
ตรถามว่า พระราชาสนทนากันอย่างไร พระนาคเสนก็ตอบว่า พระราชาทริสตรสิ่งใดสิ่งหนึ่งส่ง
ไปแล้ว ใครคิดค้านจักต้องถูกลงอาญา ขอพระองค์ไปครุ้เถิดว่า พระราชาทั้งหลายสนทนา
กันอย่างไร พระเจ้ามิลินทะจึงทริสตรว่า ข้าพเจ้าจักสนทนาอย่างนักปราชญ์จักไม่สนทนาอย่าง
พระราชา พระผู้เป็นเจ้าสามารถสนทนากับข้าพเจ้าได้เหมือนที่สนทนากับพระภิกษุสามเณร
คนวัคหรืออุบาสกคนอื่น ๆ พระนาคเสนได้กล่าวแสดงความชื่นชมต่อพระราชดำริของพระองค์
ว่า ก็แล้วมหาบพิตร เมื่อจะทลถองพระนาคเสนในเรื่องอื่นอีก พระเจ้ามิลินทะจึงทริสตรว่า

ข้าพเจ้าจึงถาม พระนาคเสนตอบว่า ไปรตตามเถิดมหาพิตร พระเจ้ามีลิตะทริสว่า
 ข้าพเจ้าถามแล้ว พระนาคเสนก็ตอบว่า ข้าพเจ้าก็ตอบแล้วเช่นกัน พระเจ้ามีลิตะถามว่า
 ท่านตอบว่าอย่างไร พระนาคเสนตอบว่า พระองค์ถามอย่างไร พระเจ้ามีลิตะสดับคำโต้
 ตอบของพระเถระแล้วทรงดำริว่า พระภิกษุรูปนี้เป็นนักปราชญ์สามารถสนทนาโต้ตอบกับเรา
 ได้ เราถามปัญหาหลายอย่างได้ พระองค์เมื่อดำริได้ เช่นนั้นก็ทรงทราบว่าเวลาไม่พอ ทรง
 ดำริ เราจะต้องสนทนากับพระเถระนี้ในพระราชวังวันพรุ่งนี้ จึงนิมนต์พระนาคเสนให้
 ไปฉันภัตตาหารในพระราชวังในวันพรุ่งนี้ จากนั้นคืนมีการลาพระนาคเสนเสด็จขึ้นทรงม้า
 เสด็จกลับพระนคร ขณะที่เสด็จกลับได้ตรัสคำว่า นาคเสน ๆ ไปตลอดทาง รุ่งขึ้นพระองค์
 ทรงส่งอำมาตย์ ๓ คนคือ มังกระ อนันตกายะ และเทวมันคิยะ ไปนิมนต์พระนาคเสนมา
 อำมาตย์เหล่านั้นพากันไปสำนักพระนาคเสน นิมนต์ท่านพร้อมทั้งบริวารมายังพระราชวัง
 ทานที่พระราชารับสั่ง พระนาคเสนพร้อมบริวารนั่งบนอาสนะที่ปูไว้อย่างดีในพระราชมณฑป
 พระราชาทรงถึงคาสักด้วยชาทนิยะและโภชนิยะอันประณีต เมื่อเสวยจกตกกิจ พระราชาได้
 ถวายไตรจีวรเพื่อเป็นการบูชา และได้ถวายผ้าแก่ภิกษุอีก ๔ หมืนรูป ๆ ละ ๑ คู่ แล้วนิมนต์
 พระภิกษุอื่น ๆ กลับวัดหมก เหลือแต่พระนาคเสนผู้เป็นประธานกับภิกษุที่เหลืออีก ๑๐ รูป
 พระราชาทรงนิมนต์ให้พระนาคเสนนั่งบนอาสนะที่ตกแต่งไว้เป็นพิเศษบนพระราชมณฑป
 เพื่อตรัสถามปัญหา พระองค์ประทับนั่ง ๗ สำนักพระนาคเสนแล้วตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านผู้
 เจริญ การบรรพชาของพวกท่านมีประโยชน์อะไรบ้าง ประมัตตประโยชน์ของการบรรพชา
 คืออะไร พระเถระตอบว่า พวกข้าพเจ้าบรรพชาในศาสนาี้เพื่อทำให้ทุกข์นี้ดับไปและ
 ไม่ให้ทุกข์อื่นเกิดขึ้น อุบายที่เสสนิพพานคือ ประมัตตประโยชน์ของพวกข้าพเจ้า เมื่อถูกถาม
 ว่าทุกคนบรรพชาเพื่อประสงค์สิ่งนี้ทั้งนั้นหรือ พระนาคเสนตอบว่า โจรมบางพวกกลัวพระราชา
 บางพวกกลัวเจ้าหนี้ หมินาบรรพชาก็มี พวกโคบรรพชาโดยชอบการบรรพชาของพวกนั้นก็
 ย่อมมีเพื่อประโยชน์นี้ และเมื่อถูกถามต่อไปว่า ท่านบวชเพื่อประโยชน์นี้เช่นกันหรือ พระ
 นาคเสนก็ตอบว่า ข้าพเจ้าบรรพชาก็แต่เป็นเด็ก ไม่ทราบว่า การบรรพชาในศาสนาี้เพื่อ
 ประโยชน์นี้ แต่คิดเพียงว่า ภิกษุสมณะทุกบุตรเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์จึงช่วยให้ข้าพเจ้าได้
 รับการศึกษาล่าเรียน จึงโคบรรพชาและพระภิกษุเหล่านั้นก็ได้ให้ข้าพเจ้าศึกษาล่าเรียน
 ความที่ตั้งใจไว้ทุกอย่าง ข้าพเจ้าจึงทราบว่า การบรรพชา มีเพื่อประโยชน์นี้ด้วย พระเจ้า
 มีลิตะสดับแล้วทรงยิ้มชมต่อพระเถระจึงตรัสว่า ถูกแล้วท่านนาคเสน จากนั้นทรงตรัสถาม
 ปัญหาอื่นอีกต่อไปว่า สัตว์ที่ตายแล้วปฏิสนธิอีกหรือไม่ พระนาคเสนตอบว่า สัตว์ที่ตายแล้ว

บางคนก็ปฏิสนธิ บางคนก็ไม่ปฏิสนธิ พระเจ้ามีอินทระตรัสถามปัญหาทั้งสองข้อไปว่า ใครจะ
 ต้องปฏิสนธิ ใครจะไม่ปฏิสนธิ พระนาคเสนทอบว่า ผู้ที่มีกิเลสจะต้องปฏิสนธิ ผู้สิ้นกิเลสแล้ว
 จะไม่ปฏิสนธิ เมื่อถูกถามว่า ท่านจะปฏิสนธิหรือไม่ พระนาคเสนก็ทอบว่า ถ้าข้าพเจ้ายังมี
 อุปาทานก็ต้องปฏิสนธิ แต่ถ้าหมดอุปาทานแล้วก็จะไม่ปฏิสนธิ ไม่ไต่กล่าวว่าคุณ ยังมีกิเลสอยู่
 หรือสิ้นกิเลสแล้วแต่ประการใด พระเจ้ามีอินทระสดับแล้วได้ตรัสสรรเสริญว่า ถูกแล้ว จากนั้น
 ได้ตรัสถามปัญหาที่ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก บุคคลผู้ได้รับฟังการถามทอบปัญหาในครั้งนี้ต่างได้รับความ
 กระจ่างสว่างยิ่งขึ้น พระเจ้ามีอินทระได้ถามปัญหาเพื่อขจัดความสงสัยในเรื่องทั้งปวงที่
 คนและคนอื่น ๆ สงสัยกับพระนาคเสน พระนาคเสนประสงค์จะทอบปัญหา จึงถวายพระพร
 ว่า มหาบพิตร สิ่งที่ทำได้อากยิ่งพระพุทธเจ้าทรงกระทำมาแล้ว พระเจ้ามีอินทระถามว่าอะไร
 คือสิ่งที่ทำได้ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำแล้ว พระนาคเสนทอบว่า คือการแยกอุปขรรณที่
 อยู่ในจิตเจตสิกออกเป็นอย่าง ๆ คือ มีสสะ เวทนา สัตถุญา สังขาร และจิต นี่คือนั่นที่ทำได้
 ยากยิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำแล้ว พระราชาทริสว่าขอท่านจงยกอุปมาประกอบ พระ
 นาคเสนจึงถวายพระพรว่า มหาบพิตร เหมือนบุรุษคนใดคนหนึ่งแล่นเรือไปในมหาสมุทรแล้ว
 เขามีอึกน้ำขึ้นมาชิมครุสแล้วรู้ว่า น้ำคือน้ำจากแม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำสรภู หรือแม่น้ำ
 มหันทิ (การทำเช่นนั้นได้เป็นเรื่องง่ายหรือยาก) พระเจ้ามีอินทระทอบว่า ยาก พระนาคเสน
 จึงถวายพระพรว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงแยกแยกอุปขรรณ ๔ อันมีในจิตและเจตสิกที่เป็น
 ไปในอารมณ์เดียวกันในขณะเดียวกันย่อมทำได้ยากกว่านี้ พระเจ้ามีอินทระทรงยอมรับว่าท่าน
 ทอบปัญหาได้ถูกต้องแล้ว เมื่อล่วงเลยปฐมยามเข้าสู่มีขณมยาม พระเถระซึ่งประสงค์จะกลับได้
 ถวายพระพรว่า ขอพระองค์โปรดทราบขณะนี้เวลาพอสมควรแล้ว พระเจ้ามีอินทระทรง
 ทราบว่าพระเถระประสงค์จะกลับจึงทริสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทราบเวลาที่ ขณะนี้
 ย่างปฐมยามเข้าสู่มีขณมยามแล้ว คบเพลิงกำลังส่องสว่างอยู่ แตร ๔ อันเจ้าพนักงานก็เป่า
 ประโคมแล้ว และพวกข้าราชการก็กำลังจะออกเวรกลับบ้าน

พวกอำมาตย์ชาวโยนกได้ฟังการทอบปัญหาของพระนาคเสนตั้งแต่ต้นจนจบก็ชอบ
 ใจ พวกนี้กราบทูลพระราชาว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า พระภิกษุรูปนี้เป็นนักปราชญ์ฉลาดเฉียบ
 แหม่ม ฝ่ายพระเจ้ามีอินทระทรงทอบพระทัยเช่นกันจึงทริสแสดงความทอบพระทัยกับพวกโยนก
 อำมาตย์ว่า พระเถระเจ้ารูปนี้เป็นนักปราชญ์ ถ้าคนเช่นเราได้เป็นศิษย์ของอาจารย์เช่นนี้
 ไม่นานนักก็จะกลายเป็นนักปราชญ์รู้ทั่วถึงธรรมเช่นกัน จากนั้นได้ถวายข้าทูลราชคณาสน
 กหาปณะ ๑ ชิ้น แก่พระนาคเสน และตรัสต่อไปว่า ตั้งแต่วันนี้ไปข้าพเจ้าจะให้เตรียม

ภักตอาหารถวายท่านวันละ ๑๐๘ สำหรับ พร้อมกับให้เตรียมของที่ควรแก่สมณบริโภคอื่น ๆ ไว้ให้พร้อมในพระราชวัง พระเถระไม่ปรารถนาของทั้งสองอย่างนั้นจึงห้ามพระราชาว่า อย่าเลยมหาราช ข้าพเจ้าสามารถหาเลี้ยงชีพเองได้ พระราชาทักท้วงว่า ข้าพเจ้าทราบดีว่า พระผู้เป็นเจ้าหาเลี้ยงชีพได้ด้วยการเที่ยวบิณฑบาต แต่ขอให้ท่านช่วยรักษาตัวท่านเองและตัวข้าพเจ้าไม่ให้ถูกคนอื่นตีเคียน คือจะมีคนพูดว่า พระนาคเสนได้ใช้ความพยายามอย่างยิ่งในการทำให้พระราชาเสื่อมใส แต่ไม่ได้อะไร ๆ จากพระราชาเลย เพราะฉะนั้นขอพระผู้เป็นเจ้าจงรักษาภาวะของตนเองอย่างนี้ด้วย หนึ่ง จะมีคนพูดว่า แม้พระเจ้ามิลินทะเองก็สักแต่ว่าเสื่อมใสในพระนาคเสน แต่ไม่ได้ทรงแสดงความเสื่อมใสอะไรเลย เพราะฉะนั้นขอพระคุณเจ้าจงช่วยรักษาข้าพเจ้าด้วย เมื่อพระเจ้ามิลินทะทรงชี้แจงถึงเหตุที่จะถูกตีเคียนอย่างนี้ พระเถระจึงไต่ถามนิมิต พระเจ้ามิลินทะแม้จะประทับอยู่ในพระราชมณเฑียร ก็ไม่ทรงอาลัยโยคีในการอยู่ครองเรือนอีกต่อไป มีพระราชประสงค์จะออกผนวชเท่านั้น เพื่อจะแสดงพระราชประสงค์ทั้งสองอย่างนั้นจึงทักท้วงว่า พระยาราชสีห์ถึงแม้จะถูกขังไว้ในกรงทองก็ไม่ปรารถนาจะอยู่ มีแต่จะหนีด้วยเคียว เหมือนกับเรา ถึงจะอยู่ในพระราชมณเฑียรที่นั่นวันรมย์ยิ่งก็ปรารถนาจะออกผนวชด้วยเคียว แต่ถ้าเราจะออกผนวชจริงก็จะมีชีวิตอยู่ไม่นาน เพราะมีศัตรูมาก พระนาคเสนเห็นว่าสมควรแก่เวลาแล้วจึงลุกจากอาสนะเดินทางกลับยังฆาราม นั่งใคร่ครวญอยู่ว่า สิ่งที่พระราชาทักท้วงถามเราก็ตอบได้แล้วทุกประการ ฝ่ายพระเจ้ามิลินทะก็ทรงรำหึงถึงสิ่งที่พระองค์และพระเถระได้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา และทรงพุดพระทัยว่าสิ่งทั้งหมดที่เราถามไปนั้นพระคุณเจ้าก็ได้ตอบอย่างแจ่มแจ้งแล้วเช่นกัน รุ่งขึ้นพระนาคเสนหาชู้ระต่าง ๆ เสรีจนแล้วก็เข้าไปยังพระราชมณเฑียร พระราชานิมิตท่านนั่งบนอาสนะ ถวายนมัสการแล้วประทับนั่งบนอาสนะสำหรับพระองค์เช่นกัน ทั้งพระราชาและพระเถระต่างก็แสดงความชื่นชมต่อกันและกันในการถามตอบปัญหาที่ยาวนาน จากนั้นพระราชาได้ถวายอาหารแก่พระเถระ พระนาคเสนฉันเสร็จแล้วก็ทูลอ้อหาพระเจ้ามิลินทะกลับยังฆาราม

พระเจ้ามิลินทะเมื่อได้เสวนากับพระนาคเสนและได้ไต่ถามปัญหาในแง่มุมต่าง ๆ คังนั้นแล้ว จึงทรงเริ่มศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก ในราตรีหนึ่งพระองค์เสด็จเข้าสู่ที่รโหฐาน ทรงรำหึงตรึกตรองอยู่ก็ได้เห็นว่ เเมตทกปัญหาเป็นปัญหาที่แก้ยาก เป็นปัญหาที่พระพุทธองค์ทวิสไว้ทั้งโดยปริยาย โดยอรรถ และโดยสภาวะ ในอนาคตกาลมหาชนไม่เข้าใจความหมายของปัญหานี้ก็จักทะเลาะวิวาทห่มชู้กัน อย่างกระนั้นเลยเราจักทำให้พระนาคเสนยินดีแล้วไต่ถามเรื่อง เเมตทกปัญหาให้ท่านแก้ปัญหาให้แจ่มแจ้งทำลายทิฏฐิของพวกกุสุมุครในอนาคคนั้นให้

ได้ รุ่งขึ้นพระองค์ทรงตื่นบรรทมชำระพระสรีระร่างกาย มีพระหฤทัยเบิกบานแจ่มใส ทรง
 ประครองอัญชลีเหนือพระเศียรถวายบังคมและระลึกถึงพระคุณพระพุทธเจ้าทั้งหลายทั้งในอดีต
 อนาคตและปัจจุบัน ทรงคำนึงถึงประโยชน์ตนและประโยชน์คนอื่นเป็นที่ตั้ง จึงทรงดำริว่า
 เราจักอาราธนาพระอาจารย์มาแล้วซักถามเมตตปัญหากับท่านจนสิ้นความสงสัยทั้งของตน
 และของคนอื่น ทรงตั้งจิตอธิษฐานสมาทานวัตรปฏิบัติ ๔ ประการคือ ๑. ย้ำให้ได้ว่า
 ราชการ ๒. ย้ำให้จิตประกอบด้วยราคะ ๓. ย้ำให้จิตประกอบด้วยโทสะ ๔. ย้ำ
 ให้จิตประกอบด้วยโมหะ ๕. ขอให้เรามีความประพฤติก่อนนอนก่อนตักบาตรและกรรมกร
 ๖. ขอให้เรารักษากายวาจาและใจไว้ได้ ๗. ขอให้เรารักษาอายตนะ ๖ ไว้ได้ ๘.
 ขอให้เรามีใจเมตตาเป็นนิตย์ พระเจ้ามีฉันทะเมื่อสมาทานวัตรปฏิบัติ ๔ ชั้นแล้ว ได้
 เสด็จออกไปอยู่ตามลำพังพระองค์เดียวตลอด ๗ วัน เมื่อล่วง ๗ วันไปแล้ว พระเจ้ามีฉันทะ
 ผู้สมบุรณด้วยขอวัตรปฏิบัติที่มีการสำรวมพระจิตเป็นต้น ได้เสด็จไปหาพระนาคเสน ทรงถาม
 ถวายถามมีสการแทบเท่าพระเดระแล้วทรงประหัมยีนขึ้นตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้า
 คั่งงการที่จะถามปัญหากับท่านสองต่อสอง ไม่ต้องการให้บุคคลอื่นเข้ามาสอดแทรกเป็นบุคคล
 ที่ ๓ ข้าพเจ้าจะถามปัญหาลับกับท่านในที่เงียบสงัด ด้อยคำสนทนาอันเป็นความอับระหว่าง
 ท่านกับข้าพเจ้านี้ควรปกปิดไม่แพร่พรายให้คนอื่นรู้ ควรที่พวกเราจะแสวงหาที่เงียบสงัดใน
 ป่าสนทนาปัญหากัน ขรรคมหาวิญญูชนเมื่อจะปรึกษาความอับควรหลีกเลี่ยงสถานที่ไม่เหมาะ
 ๔ แห่งต่อไปนี้ ๑. ที่ที่ไม่เสมอกัน ๒. ที่มีภัย ๓. ที่มีลมแรง ๔. ที่กำบัง ๕. เทวดาน
 ๖. ทางเดิน ๗. ที่ก้าวขึ้นก้าวลง ๘. ห่าน้ำ เมื่อถูกพระเดระถามว่าที่ทั้ง ๔ แห่งนั้น
 มีโทษอย่างไร พระเจ้ามีฉันทะก็ตอบว่า

๑. ที่ไม่เสมอกันทำให้เรื่องที่ปรึกษาคดหล่นเรี่ยราด
๒. ที่มีภัยทำให้จิตฟุ้งซ่านไม่ใส่ใจในเรื่องที่ปรึกษามากนัก
๓. ที่มีลมแรงไม่ไคยในเรื่องที่ปรึกษากันชัดเจน
๔. ที่กำบังมีคนแอบฟังนำไปเผยแพร่
๕. ที่เทวดานจิตันธ ไม่ไปในความเคารพไม่น้อมไปในเรื่องที่ปรึกษา
๖. ทางเดินมีคนพลุกพล่านไปมา
๗. ที่ก้าวขึ้นก้าวลงมีความกระหอบกระเหือนไม่สงบ
๘. ห่าน้ำจะมีผู้รู้เห็นแพร่หลาย

เมื่อพระนางถึงสถานที่ควรเว้น ๔ แห่งอย่างนี้แล้ว พระองค์ก็ตรัสถึงบุคคลที่ควร
 เว้นอีก ๔ ประเภทคือ ๑. คนมากด้วยราคะ ๒. คนมากด้วยโทสะ ๓. คนมากด้วย
 โมหะ ๔. คนมากด้วยมานะ ๕. คนโลภมาก ๖. คนเกียจคร้าน ๗. คนเห็นแก่ตัว
 ๘. คนโง่ คน ๔ จำพวกนี้ทำให้เรื่องที่ปรึกษากันเสียหาย จากนั้นพระเจ้ามีอินทระทรงแสดง
 บุคคลที่เก็บความอับไม่ได้อีก ๔ จำพวกคือ ๑. คนมากด้วยราคะ ๒. คนมากด้วยโทสะ
 ๓. คนมากด้วยโมหะ ๔. คนซี้ซลาค ๕. คนเห็นแก่อำภิสสินจ้าง ๖. ผู้หญิง ๗. นักเลง
 สุรา ๘. กะเทย ๙. เด็กทารก คน ๔ จำพวกนี้เป็นคนห้วนโหว่งง่าย การปรึกษาเรื่อง
 ไต่ ๆ กับคนเหล่านี้ย่อมจะถูกเปิดเผยได้ง่ายเช่นกัน

พระเจ้ามีอินทระทรงแสดงเหตุที่ทำให้ถึงความแก่กล้าแห่งปัญญาอีก ๔ ประการ
 คือ ๑. ค่ายวัย ๒. ค่ายยศ ๓. ค่ายการชกถาม ๔. ค่ายการอยู่ร่วมกับพวกเคียดภัย
 อย่างระมัดระวัง ๕. ค่ายโยนิโสมนสิการ ๖. ค่ายการสนทนา ๗. ค่ายการอยู่ด้วย
 ความรัก ๘. ค่ายการอยู่ในที่เหมาะสม ฐานะ ๔ ประการนี้ทำให้ปัญหาก่กล้า ผู้ที่ประกอบ
 ค่ายองค์คุณเหล่านี้ย่อมมีปัญญาแตกฉาน

พระเจ้ามีอินทระเมื่อพระนางถึงสิ่งต่าง ๆ ความสำคัญดังนี้แล้ว มีพระราชประสงค์
 จะแสดงให้เห็นว่าทั้งพระองค์และพระนางเสนาท้าวมีคุณสมบัติดังกล่าวนี้ทุกประการจึงตรัส
 ว่า ภูมิภาคนี้ปราศจากโทษ ๔ ประการ ข้าพเจ้าเป็นเพื่อนร่วมปรึกษากับท่านได้อย่างยอช
 เยี่ยม สามารถรักษาความลับไว้ได้จนตลอดชีวิต และมีปัญญาแก่กล้าด้วยองค์คุณ ๔ ประการ
 อันควาสักขุปฏิบัติชอบเช่นข้าพเจ้านี้หาได้ยากในปัจจุบันนี้ ผู้เป็นอาจารย์ควรมีอาจารย์คุณ
 ท่อศิษย์ของตน ๒๔ ประการคือ ๑. ให้ความคุ้มครองรักษาและการอุปถัมภ์แก่ศิษย์ ๒.
 ควบคุมดูแลสิ่งใดศิษย์ควรประพฤติหรือไม่ควรประพฤติ ๓. ควบคุมดูแลความประพฤติและ
 ความไม่ประพฤติของศิษย์ ๔. ควบคุมดูแลที่อยู่ถิ่นนอนของศิษย์ ๕. ควบคุมดูแลเมื่อศิษย์เจ็บไข้
 ได้ป่วย ๖. ควบคุมดูแลเอาใจใส่ว่าศิษย์ได้รับอาหารหรือยัง ๗. ควบคุมดูแลเรื่องคุณวิเศษ
 ของศิษย์ ๘. ควบคุมแจกจ่ายอาหารในบาตรให้แก่ศิษย์ ๙. ควบคุมปล่อยโยนไม่ไห้กลัวสิ่งใด
 ๑๐. ควบคุมรู้ที่จะสอนว่าบุคคลนี้จะทำให้ท่านเจริญ ควบคุมที่ท่านจะประพฤติกิยาม ๑๑. ควบคุมรู้
 ความอุปจาร ๑๒. ควบคุมรู้วินัยอุปจาร ๑๓. ไม่ควรหัวเราะเล่นกับศิษย์ ๑๔. เห็นโทษ
 ของศิษย์แล้วควรอดกลั้นไว้ ๑๕. ควบคุมประพฤติอ่อนน้อมต่อศิษย์ ๑๖. ตักเตือนมิให้ซาค
 การเล่าเรียน ๑๗. ไม่ควรปิดบัง ๑๘. ควบคุมสอนความรู้ให้หมด ๑๙. ควบคุมตั้งใจว่าจะ

ให้ศิษย์เรียนรู้อีกฉบับนี้ ๒๐. ควรตั้งใจว่าทำอะไรจะไม่ให้ศิษย์เสื่อมความรู้ ๒๑. ควร
 ทำศิษย์ให้มีกำลังใจในการศึกษา ๒๒. ควรมีเมตตาจิตต่อศิษย์ ๒๓. ไม่ควรละทิ้งเมื่อมี
 อันตราย ๒๔. ไม่ควรประมาทต่อการกระทำ ๒๕. ควรยกยอชมเชยนักเรียนที่ประพฤติดี
 เรียนพระธรรมกล่าดเถื่อน นี้อาจวิญญู ๒๕ ประการที่ผู้เป็นอาจารย์จะต้องปฏิบัติต่อ
 ศิษย์ของตน

พระเจ้ามีลิตะเมื่อพระราชาจารย์วิญญู ๒๕ ประการนี้แล้ว ทรงมีพระราชประสงค์
 จะให้พระเถระปฏิบัติต่อพระองค์ด้วยอาจารย์วิญญูเหล่านั้นจึงทูลว่า ขอท่านจงปฏิบัติต่อข้าพเจ้า
 ด้วยอาจารย์วิญญูเหล่านั้นเถิด ข้าพเจ้าสงสัยในเรื่องเมตตปัญหาคือพระพุทธรูปของคฤหัสถ์ ใน
 อนาคตจะมีการวิวาทกันในเรื่องเมตตปัญหาคือผู้มีปัญญาเช่นท่านจะหาได้ยากในอนาคต ขอ
 นิมนต์ท่านให้ทักขิณิกะไว้เพื่อโคกอบชมซึ่งพวกปรวาท พระนาคเสนฟังเช่นนั้นก็ได้รับนิมนต์แล้ว
 ประกาศคุณธรรมของอุบาสก ๑๐ ประการ ว่า มหาบพิตร อุบาสกจะต้องประกอบด้วยคุณธรรม
 ๑๐ ประการเหล่านี้คือ ๑. ต้องมีสุขและทุกข์เสมอกับพระสงฆ์ ๒. ต้องถือธรรมเป็นใหญ่
 ๓. ยินดีในการแจกจ่ายตามความสามารถ ๔. เป็นสัมมาปฏิรูปไม่นับถือโคกอุหมงคล แม้จะ
 สละชีวิตก็ไม่นับถือศาสดาอื่น ๕. รักษากายวาจาและศีล ๖. ยินดีในความสามัคคี
 ๗. ไม่ประพฤติกว้างไกล ๘. ถือพระพุทธรูปเจ้าว่าเป็นที่พึ่ง ๙. ถือพระธรรมว่าเป็นที่พึ่ง
 ๑๐. ถือพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง

พระนาคเสนหลังจากประกาศคุณธรรมของอุบาสก ๑๐ ประการนี้แล้ว ประสงค์
 จะแสดงให้เห็นว่าพระเจ้ามีลิตะทรงประกอบด้วยคุณธรรมเหล่านั้น และประสงค์จะเปิด
 โอกาสให้พระองค์ทูลถามปัญหา จึงถวายพระพรว่า บัดนี้คุณธรรมทั้ง ๑๐ ประการ มีอยู่
 ในพระองค์แล้ว พระองค์ทอดพระเนตรเห็นความเสมอและความเจริญแห่งพระศาสนาแล้ว
 จึงทูลถามปัญหาเถิด ข้าพเจ้าถวายโอกาสแก่พระองค์แล้ว ไต่ไปครครัสตามความสบายเถิด
 พระเจ้ามีลิตะซึ่งพระนาคเสนเปิดโอกาสให้ดังนั้นทรงพอพระทัย ประคองอัญชลีกราบลง
 แพบเท้าพระเถระกลางคฤหัสถ์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ. พวกเขยริดยัทธกถาคือว่า ถ้าพระพุทธรูปเจ้า
 ทรงยินดีต่อการบูชา พระองค์ก็ยังไม่ทรงนิพพาน ยิ่งเกี่ยวข้องและติดอยู่กับโลกยังคงเป็น
 เหมือนคนทั่วไปในโลก เพราะฉะนั้นการบูชาที่บุคคลกระทำต่อพระพุทธรูปก็ย่อมไม่มีผล นี้
 เป็นปัญหาแห่งที่หนึ่ง ถ้าพระพุทธรูปเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับโลกและปรินิพพานออกจากภพไปแล้ว
 การบูชาที่กระทำต่อพระพุทธรูปก็ย่อมไม่เกิดผลอะไร ถ้าพระองค์ปรินิพพานแล้วพระพุทธรูป

ย่อมไม่ยินดีต่อการบูชา การบูชาที่กระทำอยู่ไม่ยินดีย่อมเป็นหมิ่น ไม่มีผลต่ออย่างใด นี้
 เป็นปัญหาอีกแห่งหนึ่ง เมื่อรวมเข้าด้วยกันกลายเป็นปัญหา ๒ แห่ง ปัญหานี้อยู่ในพุทธวิสัยแต่
 ตกมาถึงท่านแล้ว ขอท่านจงวินิจฉัยตีความสงสัยในเรื่องนี้และมอบปัญหาจิกษณ์แก่พระชินบุตร
 ผู้เกิดภายหลัง เพื่อไว้ชมเชยพวกปรวาทที่ควยเถิก พระนาคเสนฟังแล้วก็วิสันนาว่า พระผู้มี
 พระภาค แม้ยังไม่ปรินิพพานก็ไม่ยินดีต่อการบูชา คัมภีร์อันก่อให้เกิดความยินดี พระพุทธองค์
 ทรงทักท้วงตักเตือนชวาคด้วยมรรคาที่โค่นคันโทอิทัถกมย์ เมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานด้วยอนุภาติ-
 เสสนิพพานแล้วจะยังคงยินดีอยู่อย่างไร พระพุทธเจ้าทั้งหลายซึ่งไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนย่อม
 มีเทวคาและมนุษย์ผู้มีศักดิ์ใหญ่บูชา แต่พระพุทธเจ้าเหล่านั้นไม่ทรงยินดีต่ออย่างใด การไม่
 ยินดีต่อสักการะบูชาเป็นธรรมชาติของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เรื่องดังกล่าวนี้พระสารีบุตรเป็น
 คนพูดไว้ พระเจ้ามีอินทระทศตามท้อไปว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชรามคาบุตรย่อมสรรเสริญ
 มिका มิกาก็ย่อมสรรเสริญบุตร จะถือข้อนี้เป็นสำคัญเพื่อทำลายพวกปรวาทไม่ได้ ขอนิมนต์ท่าน
 ยกตัวอย่างใหม่เพื่อตั้งสกวาทแล้วทำลายทิวฏฐิอื่น ๆ เถิด จากนั้นพระนาคเสนก็ได้ยกอุปมา
 ขึ้นแสดงให้พระองค์เข้าใจว่า มหาบพิตร พระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้วย่อมไม่ยินดีต่อการ
 บูชาที่พวกเทวคาและมนุษย์กระทำในโลกนี้ แต่พวกเทวคาและมนุษย์เหล่านั้นซึ่งเป็นพุทธมามกะ
 เลื่อมใสศรัทธาพระพุทธองค์ บูชาพระบรมธาตุแล้วกระทำฎาณวิทนะของพระพุทธเจ้าให้เป็นถาวรณ
 ย่อมได้สมบัติ ๓ ประการ เปรียบเหมือนหลอดไฟที่หลอดอยู่เมื่อสิ้นเชื้อแล้วไฟก็ดับไป ไฟ
 นั้นจะยังยินดีต่อเชื้อคือ หญ้าและไม้หรือไม่ พระเจ้ามีอินทระทศตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไฟนั้น
 แม้หลอดไฟอยู่ยังไม่ยินดีต่อเชื้อคือหญ้าและไม้ เมื่อดับไปแล้วจะยินดีอยู่อย่างไร หลอดไฟนั้น
 ไม่ว่าจะหลอดไฟหรือดับไปแล้วก็ตามก็ไม่มีความรู้สึกนึกคิดต่ออย่างใด เพราะฉะนั้นจึงไม่
 ยินดีต่อเชื้อคือหญ้าและไม้ พระนาคเสนตามท้อไปว่า เมื่อไฟดับไปแล้วโลกก็ปราศจากไฟ
 ไชหรือไม่ว่า พระเจ้ามีอินทระทศตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โลกไม่ได้ปราศจากไฟ เพราะสิ่งที่
 ทำให้เกิดไฟยังมีอยู่ บุคคลองการไฟจะนำไม้มาสีกันทำให้เกิดไฟขึ้น แล้วนำไฟนั้นไปใช้ประกอบ
 การงานต่าง ๆ ตามต้องการ พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่า ถ้าอย่างนั้นพวกเคียรถียที่
 กล่าวว่าการบูชาพระพุทธเจ้าอยู่ไม่ยินดีนั้นเป็นหมิ่นไม่มีผลก็ใช่ไม่ได้ หลอดเพลิงที่หลอด
 อยู่นั้นก็เหมือนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำหมิ่นโลกชาติให้สว่างรุ่งเรืองด้วยพระรัศมีของ
 พระพุทธองค์แล้วเสด็จปรินิพพานไปเหมือนหลอดเพลิงที่ดับไปนั่นเอง หลอดเพลิงใหญ่ที่สงบและ
 ดับแล้วย่อมไม่ยินดีต่อเชื้อคือ หญ้าและไม้ฉันใด พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้สงบหรือปรินิพพาน
 แล้วย่อมไม่ยินดีต่อการบูชานั้น อนึ่ง เมื่อหลอดเพลิงใหญ่ดับสนิทแล้ว มนุษย์ทั้งหลายผู้ต้อง
 การไฟก็จะนำไม้มาสีกันทำให้เกิดไฟขึ้นแล้วนำไฟนั้นไปใช้ประกอบการงานต่าง ๆ ตาม

ต้องการได้ หวงกมุนย์และเหวคาทั้งหลายผู้มีใจบริสุทธิ์และประพฤติปฏิบัติชอบก็ฉันทันนั้น เคารพ
กราบไหว้บูชาพระบรมศาสดาพุทธเจ้าผู้ประสิทธิ์พรแล้วและไม่ยินดีต่อการบูชานั้น ก็ยังได้รับ
สมบัติ ๓ ประการ มหาพิท ภัยเหตุนั้นเองแม้พระศากยโคตรเจ้าประสิทธิ์พรไปแล้ว และไม่ทรง
ยินดีต่อการบูชาก็ตาม แต่การบูชาก็ไม่เป็นหมัน ยังคงมีผลอยู่เหมือนเดิม

มหาพิท ขอพระองค์จึงสดับอุปมาเรื่องอื่นซึ่งแสดงให้เห็นการบูชาที่บุคคลกระทำ
ต่อพระบรมศาสดาผู้ประสิทธิ์พรแล้วและไม่ยินดีต่อการบูชา ย่อมไม่เป็นหมัน มีผลอยู่ตลอดเวลา
ดังนี้ มหาพิท มหาพายุหัดมาแล้วก็หายไป สมมติจะเกิดขึ้นอีกหรือไม่ พระเจ้ามีลิตะ
ตอบว่า สมมติไม่คิดจะเกิดขึ้นอีกเพราะไม่มีจิตใจ พระนาคเสนจึงถามต่อไปว่า สมมติจะ
หายไปเลยหรือไม่ พระเจ้ามีลิตะตอบว่า ไม่หายไป เพราะปัจจัยที่ทำให้เกิดสมมติหัดกาน
กาล และหัดวิชนียังมีอยู่ ผู้ที่ถูกความร้อนเบียดเบียนย่อมนำหัดกานกาลและหัดวิชนีมาหัดให้
เกิดสมมติหัดกานกาลแล้วระงับความเร่าร้อนนั้นลงได้ มหาพิท ภัยเหตุนั้นคำพูดพวก
เคียดริยที่ว่า การบูชาพระพุทเจ้าผู้ประสิทธิ์พรแล้วและไม่ทรงยินดีต่อการบูชาเป็นหมันไม่มี
ผลแต่อย่างใดนั้น ย่อมไม่ถูกต้องใช้ไม่ได้ เป็นเพียงคำพูดหาม ๆ ชั่ว ๆ เท่านั้น มหาพิท
เปรียบเหมือนมหาพายุหัดมาให้เห็นโลกเขือกเขินไคฉันทิ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็สามารถทำ
ให้หมันโลกธาตุเขือกเขินไคด้วยสมมติพระเมตตาคืออินโยฉันทินั้น สมมติมาทำให้โลกเขินแล้ว
ก็จากไปฉันทิ พระผู้มีพระภาคก็ฉันทินั้นคือทรงทำให้ความเขินเขินเขินไปทั่วหมันโลกธาตุด้วยสม
มติพระเมตตาคืออินโยฉันทิ แล้วประสิทธิ์พรแล้วด้วยอุปมาพิเศษนิพพาน มหาพิท สมมติที่เกิดขึ้น
แล้วหัดจากไปย่อมไม่ยินดีจะเกิดขึ้นอีกฉันทิ พระบรมศาสดาก็ไม่ทรงยินดีต่อการบูชานั้น
มนุษย์ทั้งหลายผู้ถูกความร้อนเบียดเบียนย่อมนำหัดกานกาลและหัดวิชนีมาหัดให้เกิดสมมติหัด
เรี่ยวแรงของตน และดับความเร่าร้อนลงด้วยสมมติฉันทิ มนุษย์และเหวคาทั้งหลายก็ฉันทิ
บูชาพระบรมศาสดาผู้ประสิทธิ์พรของพระพุทธเจ้าผู้ประสิทธิ์พรแล้วและไม่ทรงยินดีต่อการบูชานั้น พว
กนั้นว่าเพื่อถูกศกกรรมอยู่เนื่อง ๆ ย่อมดับความเร่าร้อนลงได้ ภัยเหตุนั้นการบูชาที่พวกเหวคา
และมนุษย์กระทำต่อพระพุทของพระพุทธเจ้าผู้ประสิทธิ์พรแล้ว ผู้ไม่ทรงยินดีต่อการบูชานั้นจึงไม่เป็นหมัน
ย่อมมีผลเสมอ

ขอพระองค์โปรดสดับเรื่องอื่นอีกต่อไปเพื่อประโยชน์แก่การชุ่มชื้นปรวาทะและเพื่อ
หัดมันแห่งสกวาทะ บุรุษคนหนึ่งตกกลงให้เกิดเสียงดังขึ้นแล้วเสียงนั้นหายไป ถามว่า เสียง
กลองนั้นคิดจะกลับมาดังอีกหรือไม่ พระเจ้ามีลิตะตอบว่า เสียงนั้นไม่ยินดีจะกลับมาดังอีก

แต่ว่าตกลงและปัจจัยทำให้เกิดเสียงดังยังมีอยู่คือ เมื่อมีผู้ตกลง ๆ ก็จะต้องขึ้นอีกฉันใด พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระจักขุญาณก็ฉันนั้น เมื่อจะปรินิพพานทรงตั้งพระบรมชาตุและพระธรรมวินัยที่ประกอบด้วยศีลสมาธิปัญญาเป็นต้น เป็นศาสดาแทนพระองค์ แล้วจึงปรินิพพานไปด้วยอนุปาติเสสนิพพาน ถึงแม้พระพุทธองค์จะปรินิพพานไปแล้วก็ตาม การได้สมบัติ (การบรรลุมรรคผล) จะขาดหายไปก็หาไม่ได้ ยังคงมีอยู่ทั้งในมนุษย์โลกและเทวโลก สัตว์ทั้งหลาย ผู้ถูกทุกข์ในภพ เบียดเบียนผู้ปรารถนาสมบัติกระทำพระบรมชาตุอันประเสริฐและพระวินัยที่ได้ รับการสั่งสอนมาเป็นปัจจัยแล้วย่อมได้รับสมบัติตามที่ต้องการ พระบรมศาสดาได้ครีดีไว้ว่า กุกรถานนท์ เมื่อเราล่วงลับไปแล้วพระธรรมวินัยที่เราแสดงและมีบัญญัติไว้แล้วจะเป็นศาสดา ของพวกเธอแทนเราตถาคต มหาบพิตร ค่ายแห่งนี้ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานแล้ว และไม่ทรงยินดีต่อการบูชา แต่การสักการบูชาที่บุคคลต่าง ๆ บูชาพระพุทธองค์นั้นก็ไม่มี หนั้น ยังมีผลอยู่เสมอ

มหาบพิตร ขอพระองค์จงสดับอุปมาเรื่องอื่นอันแสดงให้เห็นการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไม่ทรงยินดีอยู่นั้นจะต้องมีผล และนำสมบัติมาให้เสมอคงนี้ มหาปรุทีเคยยินดี ว่าขอให้พืชทั้งหลายเจริญงอกงามในตัวของมันเองหรือไม่ พระเจ้ามีลิตะทตอบว่า ไม่ยินดี พระนาคเสนจึงถามต่อไปว่า เมื่อมหาปรุทีไม่ยินดีอยู่อย่างนั้น ทำไมพืชทั้งหลายจึงยังเจริญงอกงามสมบูรณ์ด้วยราก กิ่งก้านสาขา ดอกและผลมากมายอยู่บนมหาปรุทีนี้ พระเจ้ามีลิตะทตอบว่า ถึงมหาปรุทีจะไม่ยินดีก็พืชเหล่านั้น แต่ว่าวัตถุอันเป็นปัจจัยให้พืชเหล่านั้นเจริญงอกงามสมบูรณ์ด้วยราก กิ่งก้านสาขา ดอกและผลยังมีอยู่ พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่า มหาบพิตร ค่ายแห่งนี้ที่พวกเคียดดียกล่าวว่าการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไม่ทรงยินดีอยู่นั้น ย่อมเป็นหนั้นไม่มีผลแต่ประการใดเป็นคำพูดที่ผิดใช้ไม่ได้ พระผู้มีพระภาคก็เหมือนมหาปรุที คือ มหาปรุทีไม่ยินดีก็พืชพันธุ์โค ๆ ฉนั้นโค พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงยินดีต่อการบูชาโค ๆ ฉนั้นนั้น พืชทั้งหลายอาศัยแผ่นดินและปัจจัยอื่น ๆ ประกอบกัน เจริญงอกงามเป็นราก กิ่งก้านสาขา ออกดอกออกผลมากมายโคฉันใด เทวคาและมนุษย์ทั้งหลายก็ฉันนั้น อาศัยพระบรมชาตุอันประเสริฐของพระบรมศาสดาผู้ไม่ทรงยินดีต่อการบูชา หากันคำรามันอยู่ในกุศลกรรม มีสมาธิและธรรมเป็นสำคัญ มีปัญญาและศีลเป็นกิ่งก้านสาขา เจริญงอกงามอยู่ ย่อมได้บรรลุวิมุตติผลและสามัญญผลทั้งในเทวโลกและมนุษย์โลก ค่ายแห่งนี้เองการบูชาที่พวกเทวคาและมนุษย์กระทำต่อพระบรมศาสดาผู้ทรงปรินิพพานแล้วและไม่ทรงยินดีต่อการบูชา จึงไม่ เป็นหนั้นต้องไม่มีผลเสมอ

มหามพิตร ขอพระองค์โปรดสดับอุปมาอื่นที่แสดงให้เห็นถึงการบูชาพระบรมศาสดา
 ผู้ปรินิพพานแล้วและไม่ยินดีต่อการบูชานั้นว่าไม่เป็นหมัน ยังมีผลเสมอดังนี้ อูฐ โค ลา และ
 และมนุษย์ทั้งหลาย ยินดีให้หมู่นอนและลูกหลานของมันเกิดในท้องของตนหรือไม่ พระเจ้า
 มินิหะทอบว่า ไม่ยินดี พระนาคเสนจึงถวายพระพรต่อไปว่า ทั้ง ๆ ที่หมู่นอนเหล่านั้นไม่ยินดี
 ให้หนอนเกิดในท้องของตัวเอง แต่หมู่นอนและลูกหลานของมันก็เกิดเจริญแพร่หลายเป็น
 จำนวนมากในท้องของสัตว์เหล่านั้นเป็นเพราะเหตุไร พระเจ้ามินิหะทอบว่า เป็นเพราะ
 ขาปรกรรมอันแรงกล้า พระนาคเสนถวายพระพรต่อไปว่า มหามพิตร ชื่อนี้ก็ฉนั้น การบูชา
 พระบรมศาสดาผู้ปรินิพพานแล้วและไม่ทรงยินดีต่อการบูชานั้นไม่เป็นหมัน จะต้องได้รับผล
 เสมอ เพราะพระบรมราชาและพระญาติของพระองค์เป็นสิ่งที่มิหาณาภา

มหามพิตร ขอพระองค์โปรดสดับอุปมาเรื่องอื่นอีกที่แสดงถึงการบูชาพระบรมศาสดา
 แม้จะปรินิพพานแล้วและไม่ทรงยินดีต่อการบูชาแต่การบูชานั้นไม่เป็นหมัน ยังคงมีผลเสมอดังนี้
 มนุษย์ทั้งหลายต้องการให้โรค ๔๔ ชนิดเกิดในตนหรือไม่ พระเจ้ามินิหะทอบว่าไม่ต้องการ
 พระนาคเสนจึงถามว่า มหามพิตร หากไม่โรคเหล่านั้นยังคงเกิดขึ้นอยู่ทั้ง ๆ ที่คนเหล่านั้นไม่
 ต้องการให้เกิด พระเจ้ามินิหะทอบว่า เพราะเหตุจริตกรรมจึงทำให้โรคเกิดขึ้นในสัตว์เหล่า
 นั้น พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่าถ้าอกุศลกรรมที่ทำในชาติก่อนให้ผลในชาตินี้ได้ กุศลกรรม
 ในชาติก่อนก็ย่อมจะให้ผลในชาตินี้ได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรมย่อมมี
 ผลแน่นอน เพราะเหตุนี้การบูชาพระบรมศาสดาแม้จะปรินิพพานแล้วและไม่ทรงยินดีต่อการ
 บูชาก็ไม่เป็นหมันมีผลอยู่เสมอ

มหามพิตร พระองค์เคยสดับหรือไม่ว่า นันทะยักษิณคร่ำครวญต่อพระสารีบุตรแล้วถูก
 แอนคินสูบ พระเจ้ามินิหะทอบว่า เคยสดับ พระเถระจึงถามต่อไปว่า พระสารีบุตรพอใจ
 ให้นันทะยักษิณถูกแอนคินสูบหรือไม่ พระองค์ทรงตอบว่า แม้ว่าโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลกจะหายไป
 ไปหรือแม้ว่าพระจันทร์และพระอาทิตย์จะตกมาบนพื้นมหาปรุที่นี้ พระสารีบุตรก็ไม่คร่ำครวญให้
 ทุกข์แก่คนอื่น เพราะเหตุว่าท่านได้ตัดรากเหง้ากิเลสที่ทำให้โกรธและทำให้เกิดกิเลสประทุรร้าย
 ที่อยู่ในหมักแล้ว พระนาคเสนจึงถามต่อไปว่า ถ้าพระสารีบุตรไม่ปรารภณาให้ยักษิณถูกแอนคิน
 สูบ แล้วทำไมนันทะยักษิณจึงยังถูกแอนคินสูบ พระเจ้ามินิหะทอบว่า เพราะอกุศลกรรมมีกำลัง
 แรงกล้า พระเถระจึงกล่าวต่อไปว่า ถ้านันทะยักษิณถูกแอนคินสูบเพราะอกุศลกรรมมีกำลัง
 แรงกล้า กุศลกรรมก็ย่อมมีกำลังแรงกล้าเช่นกัน เพราะเหตุนี้การบูชาพระบรมศาสดาผู้

ปรีนิพพานแล้วและไม่ทรงยินดีต่อการบูชาใด ๆ จึงไม่เป็นหมัน ยังมีผลเสมอ เพราะกฎกรรมก็มีกำลังแรงกล้าเช่นกัน

พระนาคเสนถามต่อไปว่า มหาวชิตร พระองค์เคยสดับเรื่องบุคคลที่ถูกแค้นคืนสูบในสมัยก่อนบ้างหรือไม่ พระเจ้ามีนินทะตอบว่า เคยได้ยิน พระนาคเสนถามว่าขอให้บอกบุคคลที่ถูกแค้นคืนสูบตามที่พระองค์เคยได้สดับมา พระเจ้ามีนินทะตอบว่า ข้าพเจ้าได้ฟังมาว่ามีบุคคล ๕ คนถูกแค้นคืนสูบคือ ๑. นางกัญญาพาณิกา ๒. พระเจ้าสุปปพุทธะ ๓. พระเทวทัต ๔. นันทกะยักษิ ๕. นันทมานพ พระนาคเสนถามว่าคนเหล่านั้นประทุษร้ายต่อใคร พระเจ้ามีนินทะตอบว่าประทุษร้ายต่อพระบรมศาสดาและพระสาวกทั้งหลาย พระนาคเสนถามว่าพระบรมศาสดาและพระสาวกเหล่านั้นยินดีให้แค้นคืนสูบคนเหล่านั้นหรือไม่ พระเจ้ามีนินทะตอบว่า ไม่ยินดี พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่า ค่ายเหน็ดเหนื่อยมหาวชิตรการสักการบูชาพระบรมศาสดาอยู่ปรีนิพพานแล้วและไม่ทรงยินดีต่อการบูชาใด ๆ จึงไม่เป็นหมันจะต้องมีผลและจะต้องได้รับสมบัติ ๓ ประการเสมอ จากนั้นพระเจ้ามีนินทะได้ตรัสสรรเสริญพระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ปัญหาอันคัมภีรภาพลิกซึ่งนี้ท่านรู้แจ้งค้ำแล้ว ได้ทำให้ตื่นแล้ว ได้วิสิขณาให้แจ่มแจ้งเปิดเผยแล้ว พวกเขยริยดีที่เป็นพวกปรวาทเป็นพวกมิจฉาติฏฐิอุทธานทำลายให้พินาศแล้ว ซัดปมอันเป็นปัญหานี้ ๆ ท่านทำให้แจ่มแจ้งค้ำแล้ว พระเจ้ามีนินทะได้ตรัสถามเมฆตกปัญหาซึ่งประกอบไปด้วยปัญหา ๔๔ ข้อกับพระนาคเสนจบลงด้วยประการฉะนี้

ก่อนที่จะถามปัญหาอื่นกับพระนาคเสนต่อไป พระเจ้ามีนินทะได้ตรัสถามขึ้นว่า พระภิกษุในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยองค์คุณเท่าไรจึงจะบรรลุพระนิพพานได้ พระนาคเสนผู้เฉียบแหลมในการตอบปัญหาได้ยกเอาเรื่องลามาเป็นอุทาหรณ์ในการตอบปัญหาว่า มหาวชิตรธรรมคาถาอันใดทุกทีไม่ว่าจะเป็นกถงชยะ ทางสี่แยก หัวตะแคงแกง ประตูบ้าน หรือกถงแกลบ พระภิกษุในพระพุทธศาสนาก็เหมือนกันคือ ปู่สี่หนั่งลงบนที่ใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นหญ้าใบไม้ เติง หรือแค้นหินก้อนใด พระภิกษุจะต้องบำเพ็ญเพียรเพื่อให้บรรลุพระนิพพานโดยการประพฤติตามองค์คุณข้อที่ ๑ อย่างนี้ เมื่อจะประกาศพระภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์คุณ ๒ ประการแล้วได้บรรลุพระนิพพาน พระนาคเสนจึงกล่าวว่ ธรรมคาถาเสียเหลืองอาศัยหลบอยู่ ความพุ่มไม้ ความชอกเขา ขายป่า คอยจับสัตว์อื่น ๆ กินเป็นอาหาร พระภิกษุผู้เป็นพุทธบุตรก็เช่นกัน เข้าป่าไปตั้งใจเจริญวิปัสสนาก็มีภูมย่อมสามารถบรรลุอนันตสูงที่สุดได้ เมื่อจะประกาศองค์คุณข้อที่ ๒ พระเถระจึงกล่าวเพิ่มเติมว่า เสียเหลืองสังหารสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่ง

แล้ว ย่อมไม่กินเนื้อสัตว์ที่ถูกสังหารล้มลงทางซ้ายเหมือนกับเหล่าพระโยคาวจรย่อมไม่ฉันอาหารที่ได้มาจากการแสวงหาอันมิชอบ เมื่อจะประกาศพระภิกษุผู้ประกอบค้ำยของคัคคุณ ๓ ประการแล้วได้บรรลุพระนิพพาน พระนาคเสนจึงประกาศของคัคคุณ ๓ ประการนั้นว่า คอกปทุมเกิดในน้ำเกี่ยวของกับน้ำแต่ไม่มีน้ำติดค้างอยู่ได้ เหล่าพระโยคาวจรที่ฉันนั้น ไม่ควรของอยู่กับพระกุธ หมุคณะ และลาภสักการะ เป็นต้น คอกปทุมพ้นจากน้ำแล้วตั้งอยู่ฉันใด พระโยคาวจรในศาสนาก็ควรเป็นฉันนั้นคือ ต้องครอบงำโลกแล้วดำรงตนอยู่ในโลกุตตรธรรม เมื่อจะแสดงของคัคคุณข้อที่ ๓ ของพระโยคาวจรในเรื่องนี้ พระนาคเสนจึงกล่าวว่ คอกปทุมย่อมท้วนไหวเพราะลมเพียงเล็กน้อยฉันใด พระโยคาวจรพึงเห็นภัยในกิเลสทั้งหลายแม้เพียงเล็กน้อยฉันนั้น พระภิกษุในศาสนาพึงบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุพระนิพพานด้วยประการฉะนี้ เมื่อจะประกาศถึงพระภิกษุผู้ประกอบค้ำยของคัคคุณ ๔ ประการแล้วบรรลุพระนิพพาน พระนาคเสนจึงถวายพระพรพระเจ้ามิถินทว่า พระโยคาวจรควรยกย่องและสงเคราะห์บริษัท ๔ เหมือนกับพระเจ้าจักรพรรดิ สงเคราะห์บริวารในแคว้นแคว้นด้วยสังคหวัตถุ ๔ ควรบำเพ็ญเพียรเพื่อกำจัดกามราคะ พยาบาท และอุปาทาน ให้สิ้นไปเหมือนพระเจ้าจักรพรรดิคือ พระเจ้าจักรพรรดิจะเสด็จสำรวจประชาราษฎร์ตั้งแต่พื้นดินจคมหาสมุทรในวันที่ได้รับสถาปนาเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระโยคาวจรก็ควรพิจารณาทุกวันว่าวินและคินของตัวเอง ล่องเลยไปอย่างไร นอกจากนั้นพระโยคาวจรควรมีของคัคคุณข้อที่ ๓ ของพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงปกครองประชาราษฎร์อย่างเข้มงวดกวดขันทั้งภายในและภายนอก พระโยคาวจรก็ควรตั้งนายประคูกีสติไว้เพื่อป้องกันกิเลสภายในจิตของตนเองเช่นกัน พระโยคาวจรควรบำเพ็ญเพียรอันประกอบค้ำยของคัคคุณ ๔ ประการ ดังกล่าวมานี้ เพื่อจะได้บรรลุพระนิพพาน พระเถระเมื่อจะประกาศภิกษุผู้ประกอบค้ำยของคัคคุณ ๕ ประการแล้วได้บรรลุพระนิพพานได้ถวายพระพรพระเจ้ามิถินทว่า เค้าห้องเทียวอยู่ในน้ำ อาศัยอยู่ในน้ำฉันใด พระโยคาวจรก็ควรแผ่เมตตาจิตไปยังสรรพสัตว์ในทุกที่ฉันนั้น นี้เป็นของคัคคุณข้อที่ ๑ เค้าชูศีรษะขึ้นจากน้ำ ถ้าเห็นอะไร ๆ เขาก็ดำจมคั้งลงไปทันที ค้ำยคิกว่าอะไร ๆ ที่เป็นศัตรูเหล่านั้นอย่าได้เห็นเราเลยฉันใด พระโยคาวจรผู้ประกอบความเพียร เมื่อกิเลสเข้ามาใกล้ก็ควรดำลงไป ในสระคือ อารมณ์ทันทีค้ำยคิกเห็นว่า กิเลสทั้งหลายอย่าได้เห็นเราเลยฉันนั้น นี้เป็นของคัคคุณข้อที่ ๒ เค้าขึ้นจากน้ำมาถึงกายอยู่บนบกคราวเห่าที่ยังไม่พบเห็นอะไร ๆ ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรนำจิตออกจากการนอนการนั่งและการจงกรมแล้วตั้งจิตใจในสัมมปชานฉันนั้น นี้เป็นของคัคคุณข้อที่ ๓ เค้าชุกแผ่นดินแล้วอยู่ในที่สงบฉันใด พระโยคาวจรก็ควรละลาภสักการะ

และความสรรเสริญเข้าไปอยู่ในที่ว่างเปล่า เจียบจงกในป่าฉันนั้น นี้เป็นองค์คุณข้อที่ ๔
 หนึ่ง เท่าเมื่อเทียวไปถ้าเห็นอะไรเข้าหรือได้ยินเสียงอะไรเข้าย่อมหคอวยวะทิ้งเข้า
 ในกระตอง รักษาคณะเองอยู่ที่นั่นฉันใด พระโยคาวจรควรพิศมานประคอบคือ ความสำราญใน
 ทวารทั้งหกในอารมณ์ทั้งหลายมีรูปเป็นต้น นำใจลดทอนบำเพ็ญสมณธรรมด้วยสติปัญญาฉันนั้น
 นี้คือองค์คุณข้อที่ ๕ ของภิกษุประกอบด้วยความเพียร พระโยคาวจรประกอบด้วยองค์คุณ
 ๕ ประการ หิงบำเพ็ญเพียรเพื่อให้มีบรรลุนิพพานด้วยประการฉะนี้ พระเถระเมื่อจะ
 ประกาศพระภิกษุประกอบด้วยคุณ ๖ ประการ* แล้วได้บรรลุนิพพานต่อไป จึงถวาย
 พระพรพระเจ้ามีดินทว่า พระอาทิตย์ยังนำให้เหือดแห้งไปฉันใด พระโยคาวจรก็ควรทำ
 กิเลสทั้งหลายให้เหือดแห้งหมดฉันนั้น นี้คือองค์คุณข้อที่ ๖ พระอาทิตย์ยอมกำจัดความมืด
 ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรกำจัดความมืดคือ ราคะ โสสะ และโมหะ เป็นต้นฉันนั้น นี้เป็น
 องค์คุณข้อที่ ๗ พระอาทิตย์ยอมจรไปเนือง ๆ ฉันใด พระโยคาวจรก็ควรทำโยนิโสมนสิการ
 เนือง ๆ ฉันนั้น นี้คือองค์คุณข้อที่ ๘ พระอาทิตย์มีระเบียบแห่งรัศมีฉันใด พระโยคาวจรก็
 ควรมีระเบียบแห่งอารมณ์ฉันนั้น นี้คือองค์คุณข้อที่ ๙ พระอาทิตย์ขณะที่โคจรไปอยู่บนนัยอม
 ยิงหมุ่มหาชนให้ร้อนฉันใด พระโยคาวจรก็ควรยิงชาวโลกให้เว้าร้อนด้วยคุณมีศีลและอาจารย์
 เป็นต้นฉันนั้น นี้คือองค์คุณข้อที่ ๑๐ พระอาทิตย์ขณะที่โคจรไปในท้องฟ้าย่อมกลั้วราหูฉันใด
 พระโยคาวจรเห็นสัตว์โลกปฏิบัติในทางชั่วมีการทุจริตเป็นต้น หิงหาใจให้สังเวทด้วยความ
 กลั้วฉันนั้น นี้คือองค์คุณข้อที่ ๑๑ พระอาทิตย์ยอมส่องให้เห็นสิ่งงามและสิ่งไม่งาม สิ่งดีและ
 สิ่งไม่ดีฉันใด พระโยคาวจรก็ควรแสดงโลกยธรรมและโลกุตตรธรรมให้ชาวโลกเห็นฉันนั้น
 นี้คือองค์คุณข้อที่ ๑๒ พระโยคาวจรประกอบด้วยองค์คุณ ๑๓ ประการคึงกล่าวมาแล้วฉันนั้น ควร
 นำเพ็ญเพียรเพื่อให้มีบรรลุนิพพาน

เมื่อจบการพยากรณ์มีดินทว่า บริษัทร่วมกับพระราชาได้ปลงเสียดสาธุการ
 คึงประหนึ่งเสียดมหาเมฆคำรามในท้องมหาสมุทร พระเจ้ามีดินทว่าพร้อมด้วยข้าราชการ
 เบิกบานยินดีน้อมพระคองธัญธิดี ถวายอภิวาทพระนาคเสน พระองค์ทรงละความถือพระองค์
 เป็นเหมือนงูที่ถูกถอนเขี้ยว มีพระหทัยเลื่อมใส ทวิสถับพระเถระว่า ข้าพเจ้านาคเสนผู้
 เจริญ ปัญหาฉันอยู่ในพุทธวิสัยนี้ท่านวิศิษฐานาคแล้ว ข้าพเจ้าหมดความสงสัยแล้ว ในพระศาสนา

* ต้นฉบับภาษาบาลีบอกว่า ๖ ประการ (ฉกรรจ์) แต่ความขยายมี ๙ ประการ

นี้ยกเว้นพระสารีบุตร คนอื่นที่จะเสมอเหมือนท่านในการวิสันนาปัญหานี้ไม่มีอีกแล้ว ต่อแต่นั้นพระเจ้ามิถินทระเมื่อจะขอโทษต่อคำพูดของพระองค์ที่อาจไม่สมควรในระหว่างถามตอบปัญหากันตั้งแต่ต้นจนจบ จึงได้ตรัสกับพระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงยกโทษแก่ข้าพเจ้าด้วย จงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสภะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต พระองค์พร้อมพวกข้าราชบริพารได้เสด็จไปหาพระนาคเสน ให้สร้างมณิพินทิวารอย่างสวยงามแล้วมอบถวายเพื่อเป็นการบูชาพระนาคเสน ทรงบำรุงพระเถระพร้อมพระภิกษุอีก ๘ พันโกฏิด้วยปัจจัย ๔ ทรงเลื่อมใสในปัญญาพระเถระอีกจึงมอบราชสมบัติแก่พระโอรส เสด็จออกผนวชไม่นานนักก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

จบบทประพันธ์โดยย่อเรื่องมณิพินทิวาที่พระอรชรดดาจารย์เก็บใจความจากคัมภีร์มณิพินทิวา มารจนาวัวเพียงเท่านั้น

จบปริเฉทที่ ๒๖ เรื่องมณิพินทิวา เพียงเท่านั้น

จบวิงสมาธินี้เพียงเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพย์ากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย